

LA IDENTITAT DE LA FRONTERA PIRINENCA

EFFECTES SOCIALS I POLÍTICS
AL NORD DE CATALUNYA DES DE LA
CREACIÓ DE MONTLLUÍS (1677-1698)

ÒSCAR JANÉ CHECA

ÒSCAR JANÉ CHECA

Investigador «Beatriu de Pinós» a la Universitat de Barcelona dins el Grup d'Estudis d'Història de la Cultura i dels Intel·lectuals (GEHCI), va ser investigador «Juan de la Cierva» a la Universitat Autònoma de Barcelona (2005-2008). Ha realitzat els seus estudis d'història a la Universitat de Montpeller i a la Universitat de Tolosa de Llenguadoc (Toulouse - Le Mirail). Va finalitzar la seva tesi doctoral en cotutela entre les Universitats de Tolosa i l'Autònoma de Barcelona el 2003, treball que originà el llibre *Catalunya i França al segle XVII. Identitats, contraidentitats i ideologies a l'època moderna (1640-1700)*, Editorial Afers, Catarroja-Barcelona, 2006, 470 p. Treballa des de fa temps en temes relacionats amb la frontera i la identitat col·lectiva. Publica regularment articles de recerca i intervé en congressos internacionals especialitzats, que combina amb estades de recerca a l'estranger. A més de formar part del consell de redacció de diverses revistes, dirigeix la revista de cultura *Mirmanda* i la revista de ciències humanes *Ripacurtia*.

LA IDENTITAT DE LA FRONTERA PIRINENCA

EFFECTES SOCIALS I POLÍTICS AL NORD
DE CATALUNYA DES DE LA CREACIÓ
DE MONTLLUÍS (1677-1698)

COL·LECCIÓ FRANCESC EIXIMENIS, 9

LA IDENTITAT DE LA FRONTERA PIRINENCA

EFFECTES SOCIALS I POLÍTICS AL NORD
DE CATALUNYA DES DE LA CREACIÓ
DE MONTLLUÍS (1677-1698)

ÒSCAR JANÉ CHECA

Diputació de Girona

GIRONA, 2008

Jané Checa, Òscar

La identitat de la frontera pirinenca : efectes socials i polítics al nord
de Catalunya des de la creació de Montlluís (1677-1698)

ISBN 978-84-96747-34-0

I. Títol II. Col·lecció Francesc Eiximenis III. Girona. Diputació

1. Pirineus – Aspectes socials 2. Geografia política – Pirineus

316.4(467.1 : 23Pirineus)

Edició

**Diputació
de Girona**

Comunicació Cultural

Pujada Sant Martí, 4-5

17004 – Girona

Tel. 972 185 000

A/e: comunicaciocultural@ddgi.cat

Disseny gràfic

Pep Caballé i AMDG

Fotografia de portada

Ernest Abentín

Assessorament lingüístic

Dani Vivern

© Text: Òscar Jané Checa

© Drets exclusius d'aquesta edició inclòs el disseny: Diputació de Girona

Primera edició: 2008

ISBN: 978-84-96747-34-0

Dipòsit legal: Gi-75-2009

Impressió: Palahí Arts Gràfiques, Girona

Una reflexió oberta, d'entrada,
amb ànim de discussió transfiguradora...

Les fronteres de les persones neixen i s'arrelen perquè aquestes les accepten. La frontera primordial és aquella que s'enceta a l'interior, i que expel·leix cap enfora. La delimitació de l'espai és la barrera inconscient que hom projecta. Però, de la seva necessitat mateixa, creix l'interès i la manipulació de manera etnocèntrica, fins assolir uns espais ideològics i administratius de l'Estat. Els relleus locals en fan la cicatriu, no pas l'assentiment. Les èpoques marquen giravoltes i, si per definició la frontera és un quelcom, aquesta és no-definitiva, per essència.

O. J. C.

A la memòria de Sebastià Bosom (†2008),
enamorat realista i activista del seu país,
de la Cerdanya i del Pirineu.

SUMARI

Presentació	11
Pròleg.....	13
Introducció.....	17
 PRIMERA PART: FRONTERA?	
I. Variabilitat de la frontera.....	23
II. El Pirineu català, un centre geoestratègic	33
Diari de final de la Guerra d'Holanda "1673-1678"	34
Diari de Guerra "1684"	39
Diari de Guerra "1689-1697"	43
Un exemple de control geoestratègic pirinenc: Andorra i la influència de Montlluís	51
III. Objectius polítics.....	53
 SEGONA PART: EFECTES SOCIALS	
I. Territoris i viles en mutació.....	63
Contraban, economia i comerç.....	66
Mutacions i comportaments de viles i persones.....	81
Alguns conflictes locals	87
II. Espai militar i societat	91
Un xoc frontal.....	91
Omnipresència francesa.....	95
La factura del temps.....	101
III. Montlluís, "ull de control" pirinenc.....	105
 TERCERA PART: IDENTITAT	
I. La població.....	121
Actitud general de la població.....	121
Comportaments locals.....	124
Altres conflictes	126

II. Església, identitat i religiositat	133
Actuació de l'Església i dels representants eclesiàstics	134
Els matrimonis.....	140
Art i religiositat	146
III. Una realitat de frontera	151
 QUARTA PART	
Reflexions finals	159
Abreviacions.....	161
Annex documental.....	163
Arxius i documents impresos	239
Bibliografia	243
Imatges	251

PRESENTACIÓ

El 2009 es commemora el 350è aniversari del Tractat dels Pirineus. Aquell pacte segellat per França i Espanya l'any 1659 venia a esquarterar el territori del Principat. D'aquesta manera, una part de la Cerdanya i les comarques del Conflent, el Capcir, el Rosselló i el Vallespir s'incorporaven a l'estat francès. Les raons van ser tan senzilles com rotundes: el necessari equilibri geoestratègic de dos estats en conflicte permanent. La voluntat de la Diputació de Girona és sumar-se als actes de commemoració del Tractat dels Pirineus. Entenem les commemoracions no des de la nostàlgia o des de l'anècdota, sinó com un compromís actiu en la reconstrucció de la memòria històrica del nostre poble.

Aquest llibre sorgeix a partir d'un estudi d'Òscar Jané becat pel Patronat Eiximenis. En la proposta de recerca ja s'apuntaven els potencials que avui veiem desplegats en el treball. L'autor explora territoris poc tractats, per desgràcia, en la historiografia del país, com són els efectes i les conseqüències de la frontera en la societat catalana, efectes sorgits de la divisió artificial d'un territori que compartia lligams lingüístics, culturals, socials i econòmics. En el marc de la commemoració del Tractat dels Pirineus, i vist l'interès historiogràfic del treball d'Òscar Jané, la Diputació de Girona va creure oportú procedir a la seva edició.

La desmemòria és un exercici implícit de renúncia que no ens podem permetre. I la desmemòria ens condueix a mirar el present d'una manera acrítica. Avui alguns desmemoriats poden arribar a pensar que els passos fronterers de Portbou o la Jonquera hi són per causes naturals i no com a conseqüència d'un pacte entre dos estats. Des de la Diputació, i en l'àmbit que ens pertoca —que és el de la cultura— seguirem donant suport als estudis i als treballs que vagin en la línia de reconstruir la nostra memòria col·lectiva. Saber d'on venim ens ajudarà a situar-nos en el lloc on som i, de retruc, ens donarà pistes de cap on volem anar.

ROGER ZAMORANO I RODRIGO
Ponent de Cultura de la Diputació de Girona

PRÒLEG

ELS LÍMITS DE LES FRONTERES

Tractar del concepte i la materialització de les fronteres és abordar un punt clau del pensament occidental. No exagero: haver fet servir, ja només de començar, un adjectiu fronterer com “occidental” és testimoni de la dificultat d’evitar-les i de deshabituarnos-hi. Les operacions bàsiques que constitueixen la pràctica de la racionalitat nostra —una altra frontera— i, de retop, la nodreixen, es fonamenten en la praxi de la segmentació, en la categorització de semblances i diferències, de causes i d’efectes, en l’agrupació i en l’establiment de relacions transfrontereres: dialèctica de l’àtom o de l’indivisible amb el context en què s’inscriu o amb la totalitat.

Les diferents disciplines acadèmiques són no tan sols fronteres del saber, sinó autores de les delimitacions estrictes dels seus objectes d’estudi. Aquests es projecten públicament en forma de discursos que condicionen la mateixa percepció del món: filosofia, antropologia, ciències polítiques... teixeixen i desteixeixen fites i mollons emparades en tradicions diverses. Res no escau tant als treballs acadèmics —i aquest n’és un— com repensar les fronteres i repensar-s’hi, dissecant les múltiples facetes que s’hi distingeixen: demogràfiques, etnogràfiques, mercantils, psicològiques, lingüístiques, simbòliques...

D’entre la rica polisèmia que ofereix la paraula “frontera”, centrem-nos en l’àmbit territorial, un dels aspectes principals que analitza el present estudi. Permeteu que vagi a buscar l’aigua una mica amunt (i no és metàfora) per comentar una percepció que es revela recurrent en la consideració de la frontera: la naturalitat. Un conflicte antic, del primer quart del segle XI, ens il·lustra amb eloqüència sobre el grau de convencionalitat dels termes i confins. No es tracta d’una qüestió interestatal, sinó d’una delimitació local, en què es posen en joc aspectes de juridicitat, sobirania i ús del sòl: el Segre feia de límit territorial entre Age i Pallerols (avui Puigcerdà, aproximadament); però de resultes d’unes avingudes de final del segle X el riu va canviar el llit. Als habitants

de Pallerols se'ls va eixamplar la seva vora entre uns 50 i 100 metres i van considerar el nou espai com a empriu; els habitants d'Age van veure en això una ocupació il·legal i gratuïta, perquè els de Pallerols no feien cap cens per aquest ús. Els detalls de la qüestió feudal i fiscal es van haver de resoldre en judici presidit per les dues autoritats jurisdiccionals, el comte de Cerdanya Guifre (senyor de Pallerols) i Oliba, abat del monestir de Ripoll (senyor d'Age), que amb l'ajut de testimonis van restablir els límits anteriors als aiguats mitjançant noves fites, ara senyals més convencionals: caramulls de pedres i creus en les soques dels arbres. Després, l'abat i bisbe Oliba va cedir l'aprofitament de gran part de la riba als de Pallerols a canvi d'un cens. Val la pena d'assenyalar que aquest acord, que va compensar els inconvenients de la condició natural de la frontera, va ser pres per dos senyors que coincidien a ser germans i membres d'una família que estenia la seva influència des de Carcassona fins al Bages.¹ Som encara lluny del procés de territorialització de la sobirania que, a partir del segle XVIII, tendirà a fer coincidir el conjunt que Peter Sahlins anomena "límits múltiples" (eclesiàstics, jurisdiccionals, fiscals o duaners) en la unitat fronterera que caracteritza els estats moderns.²

Acabem de veure com un riu, precisament per ser "natural", no és prou segur per delimitar dos territoris senyorials; però tampoc no ho seran les crestes de les muntanyes quan es tracti de separar estats. És ben coneguda la dificultat d'assumir amb exactitud la referència de "Pirineus" al llarg de les discussions prèvies al tractat de pau que porta precisament aquest nom. La delimitació en el marc dels estats moderns és una complexa projecció de la voluntat política i econòmica, que posa en joc estratègies i mitjans diversos per fer-s'hi visible, i que buscarà arguments legitimadors en les dimensions geogràfica i històrica. En aquest sentit, és tan significativa la recopilació documental que emprèn Pèire de Marca, aplegada i publicada parcialment per Etienne Baluze (*Marca Hispanica sive Limes Hispanicus*, París, 1688) com els viatges d'Alart als arxius cerdans el 1865, a les portes dels tractats de Baiona.³ D'altra banda, les muntanyes no han estat necessàriament unes fronteres infranquejables i per tant "naturals", com ha difós sovint la propaganda estatal; els que hi viuen a prop han sabut aprofitar-ne colls i ports.

En l'exercici d'aquesta delimitació, la frontera arriba no tan sols a distingir dos territoris de sengles estats, sinó a partir pobles. La consciència d'aquesta separació es fa palesa ben prop de l'àrea que ens ocupa almenys des del segle XVIII. Antoni Puig, que resumeix en el *Politar Andorrà* de 1763 el costumari singular del país pirinenc, no subjecte a la sobirania exclusiva de cap dels dos coprínceps, considera que "[Andorra és] per sa Naturalesa, en lo Idioma, ó Llengua, en lo vestir, en los Usos, y Costums Verdadera Catalunya." Potser per òbvvia, en aquest passatge mossèn Puig no insisteix particularment en la religió, que tantes altres vegades ha servit per delimitar i fixar fronteres; el seu model, obra d'Antoni Fiter i Rossell, la fa constar en el títol mateix:

1. JUNYENT, Eduard. *Diplomatari i escrits literaris de l'abat i bisbe Oliba* [a cura d'A. M. Mundó], Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1992, doc. 90; nova edició i comentari per Jordi Mascarella a *Un "nou" document d'Oliba*, Vitel·la, 20, Ripoll, desembre 2008, pp. 1-3.

2. SAHLINS, Peter. *Dues històries de la frontera de la Cerdanya? Del tractat dels Pirineus (1659) als tractats de Baiona (1866-1868)*, L'Avenç, 86, 1985.

3. Correspondance inédite de l'archiviste Alart et du Général Callier, Ruscino, IV, 1-2 i 3-4, Perpinyà, 1914.

Manual Digest de las Valls neutras de Andorra, en lo qual se tracta de sa Antiguitat, Govern y Religio, de sos Privilegis, Usos, Prebeminencias y Prerrogativas (1748). En tot cas, com ha assenyalat repetidament Kymlicka, rarament les fronteres estatals i culturals coincideixen. I les tensions que això provoca poden subsistir llargament malgrat els esforços d'homogeneïtzació que promouen els propis estats per mitjà dels recursos destinats a la construcció nacional o *Nation-building*.⁴

El títol que ha triat Òscar Jané suggereix una novetat de manera gairebé provocativa. En parlar de la *identitat* de la frontera no es tracta aquesta com una mera línia, ratlla, separació, buit, mur o barrera que s'interposa entre dues identitats ben establertes; immediatament es fa difícil seguir considerant-la com una excrescència de la centralitat orgànica d'on emana, sigui l'hexàgon metropolità o la pell de toro; es fa difícil continuar percebent-la com un lligall o com un cinturó de ferro que constitueixi cap *pré carré* (no va ser Vauban un dels primers francesos a descriure el regne en forma geomètrica?)⁵ En buscar la identitat de la frontera, se li concedeix un gruix, un cos —diquem-ho així—, una substància no desproveïda de permeabilitats i de contradiccions. Un exercici de reïficació, una prosopopeia? Més aviat una revisió crítica de la història de la frontera, entenguem-la com a institució, com a pràctica o com a mètode.

Òscar Jané ens presenta un valuós estudi de cas. Un estudi acotat *grosso modo* per un centenar llarg de quilòmetres entre les dates de 1640 i 1700. Un estudi de tema molt localitzat, però amb un tractament gens localista. Un esforç d'interpretació i de síntesi d'una àmplia documentació que testimonia —no sempre de manera transparent— la construcció de l'entitat fronterera i les complexes interaccions que hi mantenen tant els centres de decisió remots com els agents damunt del territori. Una focalització de la panoràmica que el mateix autor ha ofert amb *Catalunya i França al segle XVII*, una obra paral·lela a la que ara ens complaem a presentar i que ha vist la llum amb una mica d'antelació. Una aportació que consolida les seves línies de recerca i preferències d'estudi.⁶

La frontera, aquest nostre tros de frontera, ha estat i serà objecte de discursos i discussions. En les portes del tercer mil·lenni cal deixar constància que, més enllà de valoracions sobre seu itinerari històric accidentat, la frontera ha estat també una oportunitat. Els que l'han viscuda saben a què em refereixo. Els que gaudiu de la lectura d'aquest assaig ho entendreu per l'experiència del pensament.

JORDI MASCARELLA I ROVIRA

4. KYMLICKA, Will. *Territorial Boundaries*, 2006. [*Fronteras territoriales*, Madrid, Editorial Trotta, 2006]; Benedict Anderson, *Imagined Communities*, Londres-Nova York, Verso, 1991.

5. SMITH, Nathaniel B. "The Idea of the French Hexagon", *French Historical Studies*, vol. 6, núm. 2 (tardor de 1969), p. 139-155.

6. JANÉ CHECA, Òscar. *Catalunya i França al segle XVII. Identitats, contraidentitats i ideologies a l'època moderna*, Catarroja-Barcelona, Editorial Afers, 2006.

INTRODUCCIÓ

Deia Pierre Vilar que la millor manera d'observar el món era situant-se a les fronteres. Des d'allà es podrien veure amb més certesa les diferències entre els pobles i la seva naturalesa. El problema a l'hora de contemplar-les és trobar-se davant d'una creació diferencial artificial i veure-la com a diferència. Peter Sahlins va analitzar de la millor manera possible l'evolució i la realitat d'una frontera, la de Cerdanya, des de la seva "invenció" el segle XVII fins a la seva "pseudomaterialització" física a final del segle XIX. El llarg termini vist des d'aspectes destacats deixen veure la no-frontera cerdana i les diferències materialitzades al cap de segles.¹ Però si una ratlla de separació és inventada, les diferències que cal fer sobresortir no són tant amb l'altre poble sinó amb el principal motor que produeix aquesta frontera.

L'observació pràctica dels elements diferenciadors indiquen que cal entendre prèviament els ingredients emprats per a això. En el cas de la Cerdanya, el mateix tractat dels Pirineus (1659) o la concreció d'una ratlla fronterera (Llívia, 1660) semblen símbols prou importants com per fer-ne l'anàlisi. Han estat utilitzats, citats, decortcats, imaginats i reinvertits, i potser essent només el suposat tret de sortida que ha engegat moltes visions per entreveure quan i com s'han arribat a difondre diferències.

1. SAHLINS, Peter. *Boundaries: the making of France and Spain in the Pyrenees*, University of California Press, Berkeley, 1989 (Existeixen les corresponents versions en català —ed. Eumo— i en francès —ed. Belin— que és la que hem emprat).

El tractat dels Pirineus no representa ni molt menys el moment en què França decideix quedar-se el Rosselló i l'Alta Cerdanya, és a dir, part dels antics comtats del Rosselló i la Cerdanya. La presa de consciència d'un cert interès estratègic és la que porta la monarquia francesa a desenvolupar tota una tàctica militar i de control socioeconòmic en aquella zona.² És, doncs, a partir d'aquell moment que es poden visualitzar els elements que seran el fonament de la "frontera" en les dècades i els segles següents.

Al segle XVII, entre xocs bèl·lics i socials, entre crisis contraidentitàries i col·lectives, és possible desxifrar els orígens de l'artificialitat de la frontera. Millor encara, les armes i els mètodes com es va portar a terme. Els efectes continus de la guerra i de la presència a curt i llarg termini de les tropes franceses –i també espanyoles– són clau en la transformació social de les poblacions que vivien al nord del Principat de Catalunya. Aquest és un estudi sobre les conseqüències directes i específiques d'aquesta frontera sobre la població. En un territori donat a l'intercanvi comercial, als matrimonis naturals entre uns i altres pobles o al desenvolupament de les fargues, la frontera, creada a base d'introduir diferències i no per les diferències de les poblacions entre elles mateixes, afectà directament la població, de vegades més clarament que d'altres. Per aconseguir això, no només era necessari gaudir d'una força repressora forta, sinó establir-hi un centre d'operacions polièdric que servís tant de trampolí militar, de defensa bèl·lica, com de laboratori de control intern de la societat. Aquest va ser el perquè de la creació i del rol de Montlluís –*Mont-Louis*–, la ciutadella creada amb tota la càrrega simbòlica que dóna el nom del rei de França, Lluís XIV.

Situar un espai pirinenc no és fàcil, i menys en l'àmbit català. Tot centrant-nos en Montlluís i la "frontera", hem cregut oportú focalitzar l'estudi essencialment a la Cerdanya, però amb una mirada atenta sobre les vessants no solament físiques sinó humanes i socials que formen el seu perímetre, i amb les quals estan vinculats també en l'àmbit polític i/o militar: el Rosselló (amb les comarques que formen la nova província: Capcir, Conflent i Vallespir), les comarques de Ripoll i l'Empordà, tot i que en aquesta zona ens estenem amb menys detall. Per tant, l'espai situaria un eix transversal est-oest i nord-sud, de Puigcerdà-Vall de Ribes-Ripoll-Figueres i Ripoll-Camprodon-Cerdanya-Perpinyà. Fem, doncs, una lectura àmplia, però necessària, de les zones d'influència de Montlluís. Aquesta visió es pot demostrar pel control francès i el xoc contemporani des d'aspectes múltiples. El nord de Catalunya no significa exclusivament llavors la "Catalunya Nord", com malauradament ha arrelat més enllà de la societat contemporània –fins a àmbits científics– sinó tota la "Catalunya del nord", que englobaria tot el territori al nord de Girona, de mar a muntanya, ometent voluntàriament aquí les zones més occidentals del país. D'aquesta manera, Camprodon, Molló o Prats de Molló es convertirien en el centre d'aquesta Catalunya del nord.

S'entén així que un dels indrets més importants i simbòlics de la nova frontera és la Cerdanya, per la seva partició entre França i Espanya. Evidentment, els territoris

2. JANÉ CHECA, Òscar. *Catalunya i França al segle XVII. Identitats, contraidentitats i ideologies a l'època moderna (1640-1700)*, Afers, Catarroja-Barcelona, 2006.

com l'Empordà o el Ripollès (emprant un lèxic administratiu actual) també van partir les conseqüències de l'apropament de la frontera. A la Cerdanya, i concretament a Puigcerdà, es coneixen les majors transformacions socials i polítiques de l'època moderna al Pirineu. La divisió de la regió s'havia d'acompanyar necessàriament d'un increment del control militar en una i altra banda: l'exèrcit francès i l'espanyol havien de mostrar-se forts i presents i, sobretot, evitar les possibles revoltes locals perquè no fossin utilitzades per l'enemic.

La terminologia que fa al·lusió a la "frontera" és variada. Des d'un àmbit exclusivament militar fins a anotacions més socials i polítiques, totes han estat emprades amb desig o no de manipulació i d'interessos profunds. Com que no establiríem mai una terminologia adequada, hem anat fent salts i jocs amb aquesta. Altres autors com Peter Sahlins o Alain Ayats ja hi han dit la seva i, cadascú des del seu plantejament ideològic, i més o menys implicat —subjectiu— s'aturen a atorgar importància a conceptes que tot sovint fan ensopegar malgrat tota anàlisi posterior de contingut suggeridor. Fem referència per exemple als termes de "Cerdanya francesa" o "Cerdanya espanyola", "línia de separació" o "ratlla fronterera". Es tracta de l'extensió del problema que s'arrossega des de fa temps per anomenar el Rosselló ("Catalunya Nord", "Catalunya del Nord", "Catalunya francesa", etc.).³ En tots els casos, val la pena concloure si un treball és bo o dolent, atractiu o no segons la terminologia que s'empri? D'alguna manera pot guiar sobre la tendència de l'autor o simplement sobre la seva major o menor sensibilitat sobre el tema, però difícilment serien dades objectivables per a definir l'estudi.

El projecte parteix d'una anàlisi de documentació d'arxius gironins, pirinencs, parisencs, hispànics i barcelonins. En aquests centres documentals hem destriat elements per trobar manifestacions clares de les conseqüències socials d'aquesta (a)frontera i, directament, de l'actuació duta a terme des de Montlluís. A partir de processos, ordres, decisions polítiques locals i correspondència, s'ha indagat en les transformacions econòmiques i familiars d'aquestes contrades pirinenques.

Es pretén així aportar una mica més de llum i explicacions a fets locals dins un marc nacional, ja que, si bé aquest estudi és d'ordre local, no és pas localista: tota història local ha d'emmarcar-se dins una suma i una construcció historiogràfica més àmplia. L'interès científic del treball s'inclou en el conjunt de treballs nord-catalans que en les darreres dècades estan ajudant a entendre millor la voluntat d'implantació de la frontera de manera vertical al segle XVII i les seves conseqüències a mitjà i llarg termini, així com la seva veritable acceptació social.

La historiografia francesa i catalana han considerat fins ara que el tractat dels Pirineus (1659) va ser el moment clau de canvi i l'afirmació de l'interès de França pel Rosselló i el control "ampli" de la frontera, si bé hem pogut anar descobrint fins ara que aquest interès no es manifesta amb accions i decisions polítiques concretes fins a la guerra d'Holanda (1672-1678). A partir d'aquell moment, la monarquia francesa decideix emprendre més accions a la regió i, sobretot, fer palès el seu control. De quina

3. Sobre aquest tema, vegeu: SALES, Núria. "Catalunya francesa, Catalunya Nord, Comtats...", *Afers*, 28, 1997, pp. 517-520.

manera ho va fer? Doncs, sobretot, amb la construcció d'una gran fortalesa com va ser Montlluís, situada en el pas entre la Cerdanya i el Conflent. Això afectà directament Catalunya entre dues potents monarquies i atorgà identitat a la frontera pirinenca.

Vull fer constar el meu agraïment al Patronat Francesc Eiximenis per la beca atorgada per a la realització d'aquest treball, i en especial a Pere Freixas i Carles Sapena, pel seu recolzament i paciència a l'hora de portar a bon port els resultats, i a la Mireia Costa-Pau en l'última etapa d'edició i publicació. També em sento en deute amb Jordi Mascarella pels seus consells i ànims en els moments més crítics del treball. És, sens dubte, una font de coneixement i interrelació sobre tot el que fa referència al Ripollès i al Pirineu. No vull deixar de remarcar la tasca indispensable, no sempre agraïda pels investigadors, i a més a més, rebuda amb tot el suport possible, dels arxivers de l'Arxiu Històric Comarcal de Puigcerdà, Sebastià Bosom, i de l'Arxiu Històric Comarcal de Ripoll, Joan Ferrer, els quals fan que tot sigui més fàcil i motivant. Agraeixo l'amabilitat de Jean Reynal per la seva predisposició intel·lectual i també a l'hora de comptar amb les fotografies de Michel del Castillo. Finalment, cal dir que una part important de les transcripcions no haguessin pogut ésser editades sense el generós ajut de Maribel Pedrol i d'Eulàlia Miralles. Merci una vegada més: als meus pares, que van córrer com mai cap a Girona...; als amics des de l'etapa tolosana, ben bé pirinenca, com són Jean-Pierre Amalric, Patrici Pojada i Ignasi Fernández Terricabras, pels seus infinits consells i humanes discussions; als pirinencs de cor i ànima Carlos Barrull i Enric Marquès; a l'Ernest Abentín per la seva expressió visual i molt més; i a l'Eric Forcada, sempre a punt per *dilapidar* qualsevol pensament massa abusiu o, pel contrari, massa simplista, per exigir-me(nos). Finalment, aquest treball també ha estat possible gràcies a l'Antoni Simon dins el Grup de Recerca Manuscrits, com a membre del programa Juan de la Cierva des de l'any 2005.

Primera part:
Frontera?

VARIABILITAT DE LA FRONTERA

La frontera dels Pirineus ha estat i és encara un element d'irreconciliació entre especialistes d'una i altra banda, especialment a la part oriental, és a dir, la que va de la Val d'Aran fins al Mediterrani.⁴ Els Pirineus passen pel Portús? Tenen branques a nord i sud, a les Corberes com a la Selva? Seguint les accions dels militars i estratègics del segle XVII es pot interpretar que la “seva” frontera pot arribar a ser encara diferent de la dels polítics i ideòlegs de cort. La frontera imaginada i portada a la pràctica política per Pèire de Marca, Mazzarino i els seus assessors és l'inici d'una justificació de la frontera. Tot raonament d'un element separador pot ser, és clar, posat en dubte. En aquest cas, la frontera és un estri. Per a uns, una manera d'apropar-se de l'enemic, de contenir-lo, de tenir un coixí territorial i militar de prevenció i alhora un trampolí bèl·lic. Per als altres, una temporalitat d'elements i decisions que no acaben de quadrar amb la tradició.

La frontera de 1659/1660 (Illa dels Faisans-Llívia) trenca amb la tradició dels límits. Estableix un nou estil de concebre les línies de separació entre les monarquies i en aparença esquinça els microestats pirinencs assimilats per França o Espanya. El paper “a seques” no fa la frontera, sinó que la fan el contacte, la separació, les guerres i el temps. Per això és obvi que parlar de frontera seria un error, i la inclinació pel con-

4. Existeixen molts i diversos estudis sobre el concepte de la frontera real i teòrica. Per no centrar un debat que no és l'objectiu de l'estudi, el nostre punt de vista es troba a: JANÉ CHECA, Òscar. *Catalunya i França...*, pp. 352-385.

cepte de “variabilitat” és el més adient per als darrers anys del segle XVII. En aquest sentit existeixen diverses maneres de “comprendre” la instal·lació d’una neofrontera, des dels comportaments socials fins a les decisions polítiques més o menys concretes i aclaridores de l’interès i convenciment d’aquella divisió o els avenços aconseguits en les diverses guerres.

Així és com la frontera marcada pels acords i paus de 1659/1660 penja d’un fil durant els enfrontaments bèl·lics francoespanyols dels darrers quaranta anys del segle. Posteriorment, la guerra d’Holanda (1672-1678) acaba plasman les possibilitats de França sobre aquest territori i les dificultats del rei d’Espanya per poder-ne tenir el control, fins i tot per realitzar qualsevol avançament cap al Lluenguadoc o el Rosselló. En conseqüència, els francesos van entreveure l’interès de la frontera. Una separació que neix, doncs, dels fruits retribuïts més que no pas de la creença en el dret a la possessió.

Les intencions de França a Catalunya s’inscriuen en el pur desig de conquesta i, sobretot, en l’allunyament del perill espanyol. L’ampliació del territori francès durant aquell període (Alsàcia, Franc-Comtat o Rosselló) és una decisió essencialment geoestratègica. Als anys seixanta al Rosselló, i a partir de la dècada següent a la Cerdanya, el dilema de les accions que calia portar a terme s’esvaeix, i emergeixen els interessos reals per conservar aquests espais humans. Es va passar d’un primerenc interès militar —amb l’atac defensiu i la progressiva solidificació del poder gal a Europa— cap a una raonada estratègia política que tingué una influència en les relacions i la quotidianitat dels pobles que habitaven aquella frontera. El debat sobre l’assimilació o la integració del Rosselló i l’Alta Cerdanya a França és estèril perquè les interpretacions poden ser diverses. En tot cas es poden apreciar com els fonaments van ser posats en lloc a final del segle XVII, permetent assimilacions exclusivament parcials. D’altra banda, els arguments històrics o tradicionals no foren més que ficció literària del perquè d’aquesta annexió.

La variabilitat de la frontera és, doncs, una constant en els esquemes militars i en la realitat territorial funcional. A cada declaració de guerra —i fins i tot sense— el conjunt de la Cerdanya sota sobirania hispànica i part de l’Empordà passa a mans franceses amb relativa facilitat (excepte a la dècada de 1660). Per tant, la frontera s’avança sobre el territori espanyol. Però, més encara, com succeeix durant alguns períodes de guerra, la frontera arriba a fer-se estable en terres meridionals. La frontera no sempre resta al Pirineu més enllà de 1659, sinó que és variable i poc clara, com quan la marca fronterera s’estableix a Hostalric o Girona durant algunes campanyes de final del segle XVII. Així, els tractats de pau successius desfan les noves fronteres, a diferència de la de 1659, que es va confirmar tot i que sense quallar automàticament.

Les construccions i les fortificacions són una de les maneres més visibles de remarcar un assentament poderós i l’afirmació defensiva —o amb vistes ofensives— des d’una regió fronterera. Una vegada els governants francesos es van conscienciar de la importància de conservar la nova frontera (i les terres annexades), es va fer el salt cap a una veritable estratègia d’arrelament estàtic militar i de gran incidència social. Tot s’inicia en acabar-se la guerra d’Holanda, el 1678, amb la construcció de Montlluís, i es prossegueix amb la seva aplicació sobre el terreny durant tota la guerra dels Nou

Anys (1689-1697). Les construccions i fortificacions empreses fins a la posada en marxa de Montlluís només havien reforçat la idea de provisionalitat. A partir de llavors tot canvia, i l'efecte provisional es converteix en una voluntat tenaç d'extensió dels poders i, per damunt de tot, de control (a tots els nivells).

L'assentament francès esdevé així un avançament de la frontera per a França, i una "retirada" territorial i militar per a Espanya. Per extensió, l'efecte global sobre la població és la promoció de la pressió per les dues bandes, més forta pel cantó francès, però gens menyspreable pel cantó espanyol. Les tropes del rei d'Espanya, que s'estaven excepcionalment a casa de l'habitant, s'havien estès pel nord de Catalunya amb Olivares. La guerra dels Segadors i els enfrontaments successius, però sobretot l'apropament fronterer —i, doncs, dels exèrcits— i del centre d'operacions militar francoespanyol en aquesta frontera —abandonant els xocs recíprocs quasi exclusius al nord d'Europa— es tornen més o menys sempre presents al territori cerdà, empordanès i adjacents. La presència francesa a "l'altra banda" i les vingudes de tropes hispàniques comporten a la vegada conseqüències evidents —robatoris, problemes causats entre la pagesia, pors, etc.— a banda d'aquelles ocasionades per la mateixa guerra.

La manera d'observar si la frontera actua com a tal és veure si els comportaments socials han variat o s'han adaptat a una nova realitat jurisdiccional i militar. Aquestes qüestions veuran la llum més endavant. Cal dir, però, que l'antiga frontera septentrional de Catalunya amb França, situada a les Corberes, no va deixar d'existir fins gairebé la Revolució francesa, el 1785. Aquest element tantes vegades recordat per la historiografia nord-catalana indica fins a quin punt l'economia dels territoris annexats a França va patir impostos i noves lleis de duana des del mar fins a totes les "seves muntanyes". Si més no, fins i tot els més alts graus militars i polítics francesos que comandaven el Rosselló i la Cerdanya se n'adonaven i, a la vegada que controlaven les sortides i entrades de mercaderies pel Llenguadoc, reclamaven que s'establissin prioritats en la concessió de passaports i intercanvis comercials.⁵

En la construcció de l'entramat sòlid d'una frontera cal un element de toc, un puntal. Aquest no va ser cap de les places fortes ja existents ni reformades, sinó un centre nou, innovador i situat de manera estratègica. Montlluís té una raó de ser i uns objectius múltiples, des de la defensa de la frontera, fins a ser la plataforma d'atac, així com esdevenir un ull de control intern i extern dels territoris tocant a la frontera. Les autoritats franceses no havien previst això ni molt menys abans de la guerra d'Holanda. És una idea que sorgeix i va quallant arran dels esdeveniments i, essencialment, a remolc de dues persones: Vauban —que ja s'havia convertit en el poliorceta ideal per Lluís XIV en aquell moment i coneixia bé el país després de diversos viatges des de 1669—⁶ i Ramon Trobat, advocat general del Consell Sobirà fins el 1681 i president d'aquest ens i intendent del Rosselló, a partir de llavors. És evident que, en tants anys d'estratègies i ideologies a peu de terreny, moltes altres persones van aportar el seu granet de sorra sobre com i on construir, però l'essència geoestratègica de Montlluís recau en aquests

5. SHAT A1 356, peça 85, Carlier a Louvois (abril 1673).

6. Vauban: Sébastien Le Prestre, Saint-Léger-de-Foucheret, 1633-1707.

dos homes. La idea original d'instal·lar una base militar a la Cerdanya havia de servir per controlar i defensar les viles cerdanes del rei de França davant les entrades de tropes espanyoles, com succeïx fins a final de l'any 1668. Després, els rols es capgiren.⁷ El concepte del fortí a la Cerdanya és elaborat per M. Chamois, que arriba el 1668 per fer un inventari de les urgències militars de la província. Recomanava el lloc de Bellcaire, però no va prosperar.⁸ D'alguna manera, el raonament era ja el mateix pel qual anys més tard es construirà Montlluís.

Montlluís entra en joc en la variabilitat de la frontera com a arma ultramoderna al cor d'aquesta, tangible per la seva flexibilitat, per la seva multiplicitat de funcions, per la seva proximitat de l'enemic i la seva intromissió en els afers civils. Es converteix en l'element que simbolitza més que cap altre la voluntat francesa de conservar aquells territoris. Als anys setanta s'enceta doncs la recerca d'un indret estratègic on desar una mena de barrera de control militar, comercial i humà. La intervenció inicial de Ramon Trobat en aquest tema ve donada pels seus reiterats serveis —des de ser assessor durant el tractat dels Pirineus fins a fer de guia en campanyes de guerra— i pels seus coneixements del país a fi d'esbrinar les possibilitats logístiques de la zona. Així, el 1678 s'encarrega d'inspeccionar la Cerdanya per trobar el lloc idoni per a una vila-quarter militar. Un dels primers punts estudiats és la vall de Querol, on s'espera començar les obres a partir de l'estiu següent a la Tor de Querol.⁹ Lluny d'estar-ne satisfet, Trobat analitza amb detall la situació i la seva conveniència aprofitant la tardor. Per una banda pensava que era un bon espai, ja que donava aire a la població en la càrrega dels militars. Els soldats estarien estables gràcies a les riqueses del lloc sense haver d'oprimir els habitants. A la vegada, la funció de la plaça hauria de ser el control militar i comercial, essencialment de la sal que provenia de Cardona en direcció al País de Foix i al Conflent. Era una qüestió de geoestratègia. A l'ensem, els francesos podrien operar per tota l'Alta Cerdanya, Trobat entenia que era essencial estar situats a prop de Puigcerdà. Però ja apuntava que potser caldria mirar arreu, més cap al Capcir o a les portes del Conflent.¹⁰

El lloc del Querol no acabava de satisfer en general, ja que no semblava ideal per fortificar i fer-ne una plaça àmplia i operativa, tot i que la idea de protegir el territori de Foix i el Llenguadoc de qualsevol atac espanyol gràcies a aquella base semblava força interessant. Com a prèvia a la decisió final de Montlluís, va haver-hi discussions i contradiccions a l'hora de triar un lloc adient. El tema fins i tot havia arribat a enfrontar alguns representants francesos en la ideologia pràctica i efectiva de l'obra, com Navailles —que només veia convenient un petit fortí— i La Mothe, que entenia la necessitat d'un projecte militar monumental.¹¹ Va ser a partir de l'intent de proposta de Louvois a

7. SHAT A1 223, peça 407, Louvois a Macqueron, Saint Germain (16/09/1668). Text sobre la restitució de pobles de Cerdanya al rei de França.

8. SHAT A1 223, peça 306, Louvois a Macqueron, Saint Germain (02/08/1668).

9. SHAT A1 611, peça 117, Trobat a Louvois, Camp de Llivia (01/09/1678).

10. SHAT A1 611, peça 122, Trobat a Louvois, Camp de Llivia (14/09/1678); SHAT A1 611, peça 133, Trobat a Louvois, Camp de Llivia (26/09/1678).

11. AYATS, Alain. *Louis XIV et les Pyrénées catalanes de 1659 à 1681. Frontière politique et frontières militaires*, Trabucaire, Canet, 2002, p. 636.

l'intendent Beaulieu, sobre un projecte del cardenal de Bonsy per fer la fortificació a Puigvalador, que aparegué la possibilitat del coll de la Perxa. Llavors Beaulieu estudià la idea i comunicà al mateix secretari d'Estat, Louvois, seguint en part també les indicacions de Trobat, que la idea era interessant, però encara més si l'obra es feia a la porta entre el Conflent i la Cerdanya.¹² La nova vinguda de Vauban durant la primavera de 1679 acabà de confirmar el lloc i la manera com s'havien de portar a terme les obres.

Marie-Andrée Paillissé exposa en el seu treball algun dels arguments de Vauban per escollir Montlluís, entre els quals n'evoca un d'antropològic on descriu la relació entre els habitants i el medi, on viurien molts anys, i deia que *“Les hommes y sont très bien proportionnés dans leurs taille, et tous ont la jambe bien faite, les dents blanches, les yeux vifs, de l'esprit et entendant a demy mot ce qu'on leur veut dire, du surplus un peü pendars et gentz a escoupetter leurs ennemys sans beaucoup de façon”*.¹³ Calia trobar ja el lloc, i qualsevol argument era bo. Almenys això és el que es desprèn d'aquestes paraules. L'elecció final es va fer entre sis propostes, totes a la Cerdanya: la plana de Medes (prop de Puigcerdà), Querol, Sallagosa, Egadona, la Llaguna i els Vilars d'Ovansa. Vauban acabà de decidir-se per la darrera de les opcions, seguint les recomanacions d'algunes persones. La primera opció era descartable perquè era massa a prop de Puigcerdà. En el cas de la resta, per no ser llocs operatius des d'un punt de vista militar. La situació dels masos d'Ovansa representava la millor opció. Era un lloc estratègic des d'on es podia controlar l'entrada al Conflent i tota la Cerdanya gràcies a les seves característiques orogràfiques.¹⁴ Mentre Vauban acabava de retocar els plànols de la construcció per enviar a Louvois, Trobat intuïa la necessitat de recolzar plenament el projecte i accelerar-lo. Per això va redactar uns memorials on assegurava la idoneïtat de l'emplaçament: la situació, l'estratègia militar, les comoditats per rebre i tenir materials, subsistències o armes.¹⁵ En definitiva, una raó geoestratègica a microescala, seguint el relleu de la política de Lluís XIV a la zona:

“[la plaça] est dans la Cerdagne, hors de tous les défilés du Col de la perche, Et dans un poste duquel les troupes du Roy peuvent marcher en bataille par toute la Cerdagne, Je croy que quand cette place seroit plus a la veüe de Puisserda; Elle auroit peu mettre mieux a couvert quelques villages de la Cerdagne qui sont a l'obéissance du Roy, Mais l'esloignement du desfilé du Col de la perche (qui est le seul passage par lequel nous pouvons aller en tout temps en Cerdagne), Sa Mté auroit esté obligée dy fer construire un fort, pour empescher que les Ennemis, entr(ent) rendant maistres de ce desfilé, ne nous empeschent la communication”.¹⁶

12. SHAT A1 614, peça 6, Beaulieu a Louvois, Perpinyà (02/10/1678).

13. PAILLISSÉ, Marie-Andrée. *Mont-Louis place forte et nouvelle* (1679-1740), Mémoire de maîtrise, Université Paul-Valéry, Montpellier, 1982, p. 14 Vauban es va desplaçar diverses vegades al Rosselló. Per a la construcció de Montlluís va estar-hi entre el 17 de març i el 6 de maig de 1679 i una segona vegada entre el 16 i el 24 de maig de 1680, juntament amb Louvois.

14. HACHON, Georges. *Vauban et le Roussillon*, Association des Amis de la Maison Vauban, Clamecy, 1991, pp. 51-52.

15. SHAT A1 648, peça 28, Trobat a Louvois, Perpinyà (01/05/1679).

16. Aquest extracte pertany a un text del 13 de maig, on escriu un altre memorial justificatiu a Louvois, molt similar a l'anterior: SHAT A1 648, peça 31, Trobat a Louvois, Perpinyà (13/05/1679).

Va ser llavors quan se li va encarregar directament d'organitzar la tasca logística dels materials per a la construcció. I en una de les primeres decisions que pren s'observa una de les constants des de l'afiançament de la frontera, el contraban i el comerç general. De seguida actua perquè el ferro no surti del país, per poder-lo conservar per a les obres.¹⁷ De fet, Trobat va voler prohibir sense èxit el comerç de ferro amb el Principat, però també amb el Lleugadoc.¹⁸

Per fer la frontera no podia haver-hi dubtes ni inconvenients en cas de necessitat. Així és com, per tirar endavant la macro-obra d'enginyeria militar de Montlluís, es va esborrar la població d'Ovansa (o Vilars d'Ovansa), un dels 33 pobles de la Cerdanya que van passar a mans de França amb el tractat dels Pirineus.¹⁹ No va ser una tasca fàcil, atesa l'oposició dels seus habitants. I és que, un cop construïda la fortalesa, s'havia d'anar creant un cinturó de protecció i projecció a la vegada, com quan el 1683 es va decidir enderrocar novament algunes cases properes, els habitants de les quals tenien només tres setmanes per establir-se dins la plaça.²⁰

A partir de llavors, tot i la implicació de persones com Trobat i Chaseron, el governador de Montlluís, Durban, va començar a prendre més rellevància i a manegar una tàctica política exclusiva a la Cerdanya.²¹ La presa de posicions s'anà fent no només respecte a la potència hispànica, sinó en relació a la població del país. A les expulsions, destruccions i opressions cal sumar-hi llavors una lluita desequilibrada —amb diferents armes— pel comerç, l'Església o la justícia. Montlluís escenifica a poc a poc una nova frontera.²² Els habitants que s'estaven a prop comencen a viure amb la novetat de la plaça, que significa prendre nous costums, com aportar subsistències quotidianes als militars i que les autoritats locals hagin de fer-hi reunions periòdiques. Així, passaren d'allotjar els soldats en èpoques de guerra a haver de subministrar tot tipus de material i obra. L'afirmació d'un cert malestar esdevenia inevitable, i es palesava una veritable transformació en els costums comercials i productius, i sobretot en els seus objectius. La presència dels soldats en els camps es feia omnipresent.²³

Tot i que en un principi Lluís XIV preferia que hi hagués una certa harmonia entre els militars i els habitants, la destrucció de les cases properes a Montlluís i les conseqüències generals de la presència administrativa i bèl·lica només van fer augmentar recels i pors. Per fer-se una idea de l'evolució de les cases "civils" que hi havia al lloc, només hem de comparar els onze caps de família que tenia Montlluís cap a 1695, mentre que a la Cabanassa —just a tocar— hi havia 22 propietaris. Un dels indrets més habitats, a banda de Perpinyà, era Ceret, on hi havia uns 422 caps de família i unes 234

17. SHAT A1 648, peça 28, Carta de Trobat...

18. AYATS, Alain. *Louis XIV...*, p. 663.

19. BASSEDA, Lluís. *Toponymie Historique de Catalogne Nord*, CREC-Universitat de Perpinyà, Revista *Terra Nostra*, 73-80, Prada, 1990, pp. 534-535.

20. SHAT A1 697, peça 440, Louvois a Chaseron, Versailles (22/10/1683); SHAT A1 697, peça 509, Louvois a Chaseron, Versailles (25/10/1683).

21. SHAT A1 698, peça 56, Louvois a Durban, Versailles (03/11/1683).

22. SHAT A1 698, peça 65, Louvois a Chaseron, Versailles (03/11/1683). Louvois aprova l'expulsió realitzada per Trobat de religiosos "poc afins" que s'estaven a Montlluís.

23. SHAT A1 698, peça 260, Louvois a Durban, Versailles (12/11/1683).

cases.²⁴ Evidentment, aquestes dades no tenen en compte la presència de les tropes i els aquarteraments, que farien pujar en gran mesura el nombre “d’habitants” de la vila-plaça.

Les obres de Montlluís s’inicien el juny de 1679. Van suposar el tret de sortida per negociar acords d’obres i encàrrecs de tot tipus, principalment a fi de preveure i resoldre d’antuvi el problema del subministrament de materials necessaris per a les construccions. Trobat dirigeix les obres des d’aquell moment, amb 700 homes treballant-hi exclusivament.²⁵ L’any següent, el 1680, Louvois, secretari d’Estat i un dels màxims dirigents francesos, fa el viatge a terres catalanes, confirma l’interès de la monarquia pel territori i recalca la innovació i transcendència de Montlluís en el panorama estratègic francès. L’única interferència en el camí de les obres van ser sempre les despeses econòmiques, que es van intentar superar fent modificacions sobre la marxa.²⁶ S’obren camins, es netegen àrees concretes i se’n bloquegen d’altres. Aquesta metamorfosi de l’espai entrava dins la concepció de la defensa militar francesa. No tot es concentrava a la vila militar sinó que s’exercia forçosament una projecció dominant sobre el país.²⁷

Poc més de dos anys després, el 27 d’octubre de 1681, s’acaben les obres principals que permeten engegar la plaça.²⁸ La qualitat de les construccions i els continus afegits impedeixen als espanyols qualsevol intent d’aproximació i, és clar, de destrucció.²⁹ L’exigència gal·la anà en augment i mai no va deixar de concentrar-se a fer millores a Montlluís. D’alguna manera, la memòria de les entrades hispàniques de Cerdanya al Conflent era encara fresca, i calia evitar-ho. Ho van fer fins a tal punt que com a efecte van ser ells els que van trobar el camí obert per incidir sobre els pobles de la frontera.³⁰ La política francesa seguia sent la conservació del Rosselló, i la malla defensiva dels Comtats al Pirineu va evolucionar molt en els darrers vint anys.

Montlluís encapçala la xarxa “defensiva” del regne de França a Catalunya, reblada amb altres fortificacions que exerceixen de places-fronteres. És el cas de Prats de Molló, que cobreix l’espai de coll d’Ares fins a Camprodon, d’una banda, i el Vallespir i el

24. SHAT A1 698, peça 219, Louvois a Trobat, Versailles (11/12/1683); BATLLE, Mònica i GUAL, Ramon. «Fogatges» Catalans. *Capcir-Cerdanya-Conflent-Rosselló-Vallespir (Recensements du XIe au XXe siècle)*, Terra Nostra, 11, Prada, 1973, pp. 35-37.

25. AYATS Alain, *Louis XIV...*, pp. 690-691.

26. *Ibid.*, pp. 756-761.

27. SHAT A1 670, peça 28, Trobat a Louvois, Montlluís (19/09/1681). Ordena també als pobles a mantenir en bon estat els camins, a partir d’aquell moment, per permetre el passatge urgent dels soldats. Alhora, Trobat calcula les distàncies entre les viles i la que les separa també de la frontera, així com de les places militars més properes; SHAT A1 670, peça 32, Trobat a Louvois, Montlluís (26/09/1681).

28. SHAT A1 670, peça 70, Trobat a Louvois, Montlluís (19/09/1681). Trobat atorga en aquell moment les claus de la nova vila –militar– a M. de Durban. L’exterior estaria perfecte, i només l’interior estaria mancat de certs treballs. Però ja pot emprar-se per a la nova campanya.

29. SHAT A1 901, peça 58, Trobat a Louvois, Illa de Tet (20/09/1689). L’intendent anuncia els treballs de re-fortificació de Montlluís per l’any següent i una visita seva per examinar-ho de vuit a nou dies.

30. SHAT A1 901, peça 81, Memorial del Duc de Noailles per a l’any 1690 (20/09/1689). Trobat deixava clar el 1679 que una de les novetats de Montlluís era que tenia capacitat per acollir no només els soldats sinó també els fusters i tota mena d’artesans necessaris per a qualsevol reparació: SHAT A1 648, peça 34, Trobat a Louvois, Perpinyà (27/05/1679).

Conflent de l'altra. Prats de Molló té una funció secundària essencial ja que, juntament amb Montlluís, fa de talaia sobre més de dos terços de la frontera francoespanyola a Catalunya. Fins i tot Trobat pensava que la vila de Prats de Molló era una de les "*plus jolies de tout le Roussillon, après Perpignan, et où sa majesté pourroit en cas de besoiing tenir son corps de troupes d'infanterie et beaucoup de cavalerie*".³¹ Altres places passen de tenir un paper primordial a ser viles militars de suport de luxe, com Vilafranca de Conflent, que exerceix de tampó entre el Conflent i la plana del Rosselló. Els francesos tampoc no es descuiden la frontera marítima ni de guardar bé Perpinyà amb grans obres i novetats militars, però es concentren més que mai al Pirineu a partir de la dècada de 1680. Perpinyà queda tan coberta que comença a exercir la funció de magatzem i avituallament de les tropes en campanya i de les diferents places.

L'estratègia francesa consisteix a fixar-se a la Cerdanya, deixar-hi un destacament important de tropes i evitar les anades i vingudes condicionades. Si la guerra esdevé contínua, la presència militar també. El control augmenta, tant dels enemics com del país interior, sempre susceptible d'infidelitat al rei.³² La correspondència francesa no amaga aquest temor ni els dubtes —fins i tot la por— respecte a l'actitud d'alguns elements populars. El mateix Ramon Trobat escriu a Louvois, quan encara es teoritzava sobre un possible Montlluís, que dels habitants del lloc "*de long temps on ne peut pas confier*". Coneix el rebuig de la gent de Cerdanya als francesos, un fet que els apropa, segons ell, a l'obediència del rei d'Espanya.³³ Montlluís passa de ser un projecte a ser una realitat d'efectes actius per als interessos de França al Pirineu i, per extensió, a la Península.

La importància de l'obra i de l'aposta del rei de França pot ser analitzada amb la lectura de les xifres econòmiques. Així, si per a tot l'any 1672 Lluís XIV atorga 36.000 lliures per les fortificacions,³⁴ el 1673 la quantitat augmenta a 182.000 lliures, per raons de guerra. Però la realitat mostra que, un cop acabada la contesa, les despeses no es redueixen sinó que pugen fins a 524.365 lliures el 1679 i 787.624 lliures el 1681.³⁵ Aquestes xifres representen essencialment la construcció de Montlluís, i demostren alhora una maduresa de la política militar francesa al Rosselló i la Cerdanya, tot esperant fruits posteriors. La tenacitat dels intendants Beaulieu i, després, Trobat acompanya en molts sentits aquesta consolidació. Per acabar, la negativa espanyola a intercanviar el Rosselló i l'Alta Cerdanya amb els Països Baixos entre 1668 i 1677 té un efecte directe en l'aposta de futur francesa pel territori. Tot i que persisteix la carta negociadora fins als anys 1690, només com a possible porta diplomàtica a la guerra, la situació ha variat.³⁶

31. SHAT A1 648, peça 34.

32. La recerca d'un interior també va ser desenvolupada pel cantó espanyol: ESPINO LÓPEZ, Antonio. *Cataluña durante el reinado de Carlos II: política y guerra en la frontera catalana, 1679-1697*, Monografies Manuscrites, 5, Bellaterra, 1999, p. 109.

33. SHAT A1 611, peça 122, Trobat a Louvois, Camp de Llivia (14/09/1678).

34. AYATS, Alain. *Louis XIV...*, p. 300.

35. *Ibid.*, pp. 838-839 (Quadre de despeses d'obres de 1661 fins 1682).

36. LA FÀBREGA, Pau de. *L'ofertiment de retrocessió del Rosselló a Espanya (1668-1677)*, ed. Dalmau, Barcelona, 1994; AMAE, CP, Espagne, vol. 77, f. 5r, 01/04/1697, un dens memorial sobre la successió d'Espanya i l'intercanvi del Rosselló/Cerdanya amb els Països Baixos espanyols. Reprèn les idees escrites a la dècada dels 70.

El pensament “espanyol” està sobre la idea que un dia o altre podrien recuperar part dels territoris cedits el 1659, juntament al fet patrimonial pel qual haurien rebut tota possibilitat de bescanvi, es difumina als anys vuitanta... Fins al punt que l'intendent del Rosselló en aquell moment, Ramon Trobat, té clar que la situació és ben lluny d'aquest desig del rei d'Espanya, i força la situació davant l'imminent entrada en guerra a Europa: una consulta feta pel Consell d'Aragó, motivada per una carta del virrei Duc de Villahermosa i unes cartes annexes que venien amb ella, expedides pel “*Presidente del Consejo del Ruisellón sobre la novedad que se intenta, para que se remitan los títulos de los bienes de los súbditos de VM así seculares, como eclesiásticos, gosan en la Cerdaña de la obediencia del Rey Cristianísimo, con el pretexto de saber si cumplen los sufragios y demás obligaciones pías que tuvieren, y que si no lo presentan dentro de 15 días se pasarán a la confiscación de dichos bienes*”. La resposta del Consell d'Estat va ser que els “ministres” de França anaven errats, ja que el que havia cedit el rei en el tractat dels Pirineus no era altra cosa que “*la jurisdicción temporal de la Cerdaña francesa, quedando lo eclesiástico al Obispo de Urgel, que es a quien toca; y debe pedir quenta a los poseedores destas haciendas, si ejecutan las obras pías, à que están obligados por los bienes que poseen*”.³⁷ La configuració eclesiàstica romandrà fins al segle XIX, efectivament, però la temporalitat de la sobirania de la Cerdanya era cada cop més a prop dels francesos que no pas del rei hispànic.

37. AGS, Estado K (Francia), leg. 1659, Consejo de Estado al Rey, Madrid, 8 de febrer de 1689.

EL PIRINEU CATALÀ, UN CENTRE GEOESTRATÈGIC

Observant els moviments i la dinàmica política i militar francesa previs al voltant de la construcció de Montlluís, pot apreciar-se un desplaçament del centre neuràlgic de la zona de conflicte francoespanyola al Pirineu. El rovell de l'ou on tenen lloc les guerres i els intercanvis múltiples es mou amb les fronteres. La diferència rau en el fet que, fins a la guerra dels Segadors, la frontera llenguadociana resta controlada pels espanyols, quan les seves ràtzies penetraven l'espai meridional de França, que l'havia desemparat per centrar-se en els enfrontaments del nord d'Europa. A partir de la dècada dels setanta, la frontera militar francoespanyola es moldeja –tot i els moviments de guerra– en aquesta zona del Pirineu. A final del segle XVII, el control és quasi absolut per part de França, una força de posició que no ve de seguida, que cal guanyar a pols.

L'evolució de la situació geoestratègica de França al Pirineu culmina amb la creació de Montlluís i tota una sèrie d'efectes col·laterals. Aquest procés s'observa essencialment al llarg de dues guerres que toquen directament la frontera catalana en terres gironines, des de l'Empordà fins a la Cerdanya. Els centres humans, com també camins, fargues, boscos, muntanyes i viles senceres, esdevenen centres estratègics i de situació idònia per a les estratègies políticomilitars. Així, a final de la guerra d'Holanda, s'ocupa i cobreix qualsevol possible esquadra d'entrada als espanyols. S'acceleren les reparacions i s'instal·len nous equipaments i, sobretot, es preveu Montlluís, sense descuidar alguns espais no militars com a nous llocs capacitats per a comandaments i atacs. Un dels més utilitzats pels francesos va ser l'abadia de Sant Miquel de Cuixà, base militar del mariscal de Navailles. Ho justificaven per ser un dels assentaments més propers a

Vilafranca i la Cerdanya. El mateix Beaulieu havia dit que era un punt militar estratègic.³⁸ Amb la construcció de Montlluís, aquests problemes desapareixen.

La guerra d'Holanda desembarca tot just després d'un dels episodis que més marquen l'imaginari col·lectiu de nombroses valls del Vallespir i el Conflent, i que arriba a tocar la mateixa Cerdanya o la vall de Camprodon. El conflicte per la sal que desencadena la revolta dels Angelets (1663-1673) denota no només identifications socials, sinó un punt d'inflexió en l'actitud de les autoritats franceses respecte a la població. Va calar de tal manera que en escrits posteriors la referència a la revolta i a nombroses possibles persones en noves revoltes era contínua. Per això, les decisions preses i encaminades al final de la guerra d'Holanda són molt significatives del que passaria en els anys posteriors. Hi ha un canvi racional de posicionament polític respecte al sud de la monarquia, que afecta directament les poblacions pirinenques.

La guerra canvia les situacions i les precipita fent-les evolucionar. D'una manera sintètica i clarificadora, els "diaris de guerra" de 1673 a 1697 ajuden a comprendre l'acceleració d'aquestes evolucions i les seves principals temàtiques. Sense cap mena de dubte, però, els esdeveniments que van tenir lloc a les contrades del Vallespir i del Conflent durant la dècada dels seixanta i fins a l'inici de la guerra d'Holanda —la revolta o moviment dels Angelets— va marcar un abans i un després en el desplegament local de les tropes gal·les, però també en la seva manera de reprimir i fixar una veritable depuració de persones, tot valent-se dels catalans fidels al rei de França al capdavant del Consell Sobirà del Rosselló. La guerra dels anys setanta representa, doncs, una mirada d'equilibris bèl·lics amb Espanya però, també, i sobretot, un afiançament en les estratègies de control i dissuasió locals.

DIARI DE FINAL DE LA GUERRA D'HOLANDA "1673-1678"

L'any 1678, les tropes franceses es feien fortes arreu de la zona nord de Catalunya. Només els afers d'Europa podien donar la volta a una situació que semblava prendre unes dimensions que, per fi, donaven raó de ser al tractat dels Pirineus per França: l'acostament de la frontera i el peu posat sobre els dominis hispànics havien permès un arrelament sense precedents. D'aquesta manera, un dels principals caps militars gals i cap de Bellaguarda considerava que mai, fins el maig de 1678, els francesos no havien estat tan bé al país. Feia referència a aspectes militars, però també a qüestions logístiques, les quals semblaven per fi acomodar-se segons el seu gust. Anava més enllà i afirmava que l'assentament sobre l'Empordà i, sobretot a la Cerdanya —es preparava un important setge sobre Puigcerdà— eren els esglaons necessaris per a establir la cavalleria a la plana de Vic i la infanteria a Hostalric, de manera que es fes avançar la frontera.³⁹

Només tenien un malson, els miquelets. Tant d'una banda com de l'altra, aquests mercenaris de la guerra, a voltes al servei de França, d'altres seguint les ordres vingudes

38. SHAT A1 613, peça 155, Beaulieu a Louvois, Perpinyà (25/08/1678).

39. SHAT A1 611, peça 36, Du Bruehl a Louvois, Bellaguarda (14/05/1678).

del sud —cal destacar el paper de Josep de la Trinxeria en aquest sentit, com a capità que va aconseguir aglutinar i canalitzar pagesos mercenaris contra les armes franceses— podien fer que la balança es desequilibrés en els moments menys oportuns. Es demostrava així que el coneixement del terreny i un cert recolzament local en els enfrontaments era essencial. L'intendent Beaulieu esgrimia els seus dubtes davant l'atac a Puigcerdà per culpa de l'acció d'aquests miquelets, que havien arribat a inquietar les seves tropes en un avanç sorpresa a Osseja. Però, quan les coses no pinten bé, cal actuar de manera original, raó per la qual proposa emprendre accions per mar per distreure els espanyols i tenir una via més lliure al Pirineu cerdà.⁴⁰

La campanya de l'any 1678 quedà marcada pel setge a Puigcerdà. Setge i destrucció van ser la norma. Segurament la pau firmada a Europa i la consegüent retirada van portar cap a aquest camí el que podia haver estat una revisió del tractat dels Pirineus, permetent l'adjunció completa de la Cerdanya al regne de França, com suggerien diverses veus provenint d'altres esferes de la cort i l'administració provincial. Ramon Trobat era un dels que més va insistir en aquesta línia tot i no tenir un càrrec predominant encara al Rosselló. Amb els seus escrits va intentar convèncer Louvois i va reforçar l'aposta de Beaulieu per apropiari-se de la Cerdanya, aquesta vegada no de manera provisional. Per a Trobat, fer-se amb Puigcerdà era conquerir més que una plaça qualsevol: era efectivament estratègica i *“d'une considération toute particulière et dont les conséquences ne seront pas petites pour le bien du service de Sa Majesté”*. Es tractava d'una opinió emesa mentre es feia efectiu el setge de la vila. Es preparava, doncs, per al que podria venir després.⁴¹

Quinze dies de campanya van situar les forces corresponents al seu lloc, i els francesos van veure com les tropes hispàniques només podien replegar-se i mantenir-se a una certa distància: a Vic, amb quatre-cents cavallers i el Sr. de Monterrey; a Olot, amb la resta de la cavalleria i el Marquès de Leganés; i altres viles on els espanyols tenien punts de caiguda com Berga, la Seu d'Urgell, Bagà, etc. Coneixedor del territori i de les afinitats locals envers uns i altres, Trobat advertia dels perills de conquerir Puigcerdà sense efectuar cap acció interna i a l'entorn de la zona. Metòdic i desconfiat, va descriure les possibilitats per evitar un contrasetge espanyol. Calia conquerir tota la Cerdanya, aprofitar la fatiga dels pagesos, la desorientació dels soldats enemics derrotats i la força política i militar de França.⁴² Només dos dies després, Trobat, una vegada rebuda la felicitació del rei i de Louvois per la conquesta de Puigcerdà, afirmava que tal situació permetia al govern del Rosselló —i per extensió a Lluís XIV— controlar i cobrir el pas cap al País de Foix, el de Sault, el Donezat i la mateixa plana del Rosselló. A la vegada, deixava obert el camí a Catalunya fins a la frontera amb Aragó. Amb una gran lucidesa geoestratègica, prova de demostrar que Puigcerdà és “la plaça més important després de Barcelona”. El 30 de maig, doncs, l'intendent Beaulieu es trasllada a la vila de Puigcerdà per rebre sermó de fidelitat per part dels habitants en nom del rei.⁴³

40. *Ibid.*; SHAT A1 611, peça 37, Beaulieu a Louvois, Oleta (12-14/05/1678).

41. SHAT A1 611, peça 48, Trobat a Louvois, Camp de Puigcerdà (05/1678).

42. SHAT A1 611, peça 55, Trobat a Louvois, Camp de Puigcerdà (28/05/1678).

43. SHAT A1 611, peça 61, Trobat a Louvois, Camp de Puigcerdà (30/05/1678).

De quina manera podien influir sobre la zona i, sobretot, sobre la gent? La manera més efectiva és el control quotidià. Un fet que cal interpretar en el moment que s'intenta canviar la direcció dels convents de jacobins i agustins de Puigcerdà. Posant al capdavant d'aquestes comunitats "*des supérieurs françois*", l'intendent Camus de Beaulieu entenia que la influència i el control francès sobre part d'una província lligada encara a la diòcesi d'Urgell seria major. Els problemes provinents d'aquesta "disfunció" territori-espiritual preocupaven les autoritats franceses, que demostraven saber que no tot passava per les armes sinó per una presa en mà d'àmbits superposables i continents.⁴⁴ Per tant, d'alguna manera, hi havia una nova projecció de mirades polítiques en una regió que començava a ser plenament reivindicada per bona part de les autoritats franceses desplegades al sud del regne. Es tracta d'uns objectius concrets que emergeixen i que veurem més endavant.

La millor defensa del territori conquerit no era altra que un atac. D'aquesta manera, la presa de Puigcerdà i de bona part del territori cerdà va anar acompanyada d'una pressió militar cap al sud en direcció d'aquelles viles que Trobat considerava profitoses per a les armes espanyoles. Un bon exemple va ser la presa de Bagà, fet que va portar l'encara advocat general del Consell Sobirà del Rosselló i assessor militar en campanya a afirmar que aquestes noves conquestes només podien servir per augmentar el control sobre la Cerdanya, essent "tot el país d'aquesta banda força sotmesos" i que calia anar fins a Berga amb la mateixa intenció.⁴⁵ En el fons, Trobat estava convençut que el domini territorial i la demostració de força de les tropes franceses no feien altra cosa que fer revivre l'antiga afecció de molts catalans cap a França. Aquesta idea fa pensar que per a ell la situació i els ànims autòctons havien quedat intactes en els darrers trenta anys, o bé que jugava subtilment amb el convenciment dels dirigents francesos per assolir el que per a ell era un objectiu preferent, la presa de Cerdanya i el control de tot el territori gironí, per aplanar un futur assetjament de la capital catalana, Barcelona.

Altres autoritats franceses confirmaven la versió de Trobat. El duc de Navailles explicava com havia d'arribar un nou reforç militar de dos mil homes amb Le Bret i ell mateix per controlar cada racó de la Cerdanya i, si fos necessari, servir de coixí als avançaments com el de l'atac a Bagà. A la Baixa Cerdanya van començar a estendre's com ho havien fet fa anys a d'altres indrets i van cercar els recolzaments locals necessaris, el relleu de les elits o dels habitants que mostraven una certa afecció o interès per França. Era l'ordre lògic de les accions que calia seguir. Per damunt de tot, la presa de Puigcerdà i el control de la Cerdanya representava a ulls dels militars francesos una protecció important per al Rosselló, Foix i el Llenguadoc en general. Els "*bruits de Paix*" no eren benvinguts en aquelles circumstàncies pels caps de l'exèrcit.⁴⁶ Temien que haguessin de tornar un territori que més que mai podien entreveure conservar i dominar de cara al futur gràcies a la nova planificació de control prevista.

En general, la presa de Puigcerdà a mitjan 1678 cargola més encara la feblesa de l'exèrcit hispànic al nord del Principat, fent que els francesos s'adonin de la seva dis-

44. SHAT A1 611, peça 69, Beaulieu a Louvois, Perpinyà (04/06/1678).

45. SHAT A1 611, peça 73, Trobat a Louvois, Puigcerdà (07/06/1678).

46. SHAT A1 611, peça 74, Navailles a Louvois (08/06/1678).

persió i vulguin, de manera insistent, aprofitar la situació abans que se signi cap acord de pau. L'objectiu és el control de les terres de Girona, per tal de conservar *a posteriori* la Cerdanya i, per què no, l'Empordà. Les notícies de desobediència i de cansament que arribaven de Barcelona, així com els intents d'agressió de la població cap al virrei, anaven en aquest sentit.⁴⁷ Era necessari aprofitar qualsevol esquerra en l'enemic, i no tot passava per les armes.

Un fet, però, s'havia convertit en una constant des de 1659. Estem parlant de l'entrada i alimentació de la cavalleria francesa a l'Empordà. Ara bé, durant la guerra i arran de la seva durada, la manutenció comportà també problemes d'abastiment. Fins a quin punt podia doncs ser interessant per als francesos romandre a l'Empordà en aquestes condicions o, a diferència de la Cerdanya, ja els anava bé no ser-hi i només entrar-hi quan en tinguessin menester? Els pobles empordanesos "s'havien acostumat" a pagar les contribucions de les tropes de Bellaguarda, de Cotlliure i dels Banys [d'Arles] segons Trobat, però no per aquesta raó era necessari conservar el territori. De fet, ell pensava que el mateix sentiment anticastellà jugava a favor de les tropes franceses, si bé reconeixia que les agressions i excessos comesos per aquestes en algunes esglésies gironines havien exacerbat les tensions amb la població.⁴⁸ No és estrany, en tot cas, retrobar Ramon Trobat a l'Empordà, quan setmanes enrere se'l situava a la Cerdanya. Aquesta figuració demostra que l'assentament cerdà era efectiu i que ell es feia imprescindible arreu per negociar amb els pobles les contribucions i distribuir-les entre els soldats. Així, per exemple, el 23 de juliol de 1678 informa de la recollida i repartició de 370 sacs d'ordi a la cavalleria i de l'organització del camp militar a Sant Pere Pescador. No obstant, els inconvenients de persistir en un mateix indret massa temps quan les campanyes s'allarguen són evidents tant per a la població com per a la cavalleria, que no rep ja subministraments i ha de canviar de camp. Un camp que resta "estèril" en paraules del mateix Trobat, fins al punt que cal fer racionaments i controlar el contraban.⁴⁹ La penúria no es produeix durant les campanyes curtes o en èpoques de pau, quan tot i així les tropes gal·les penetren l'Empordà per "servir-se". Cal dir també que l'interès per conservar preferentment la Cerdanya en comptes de l'Empordà era una qüestió física, ja que la geografia del terreny feia dificultós l'accés en el primer cas, evitant així amenaces espanyoles com el manteniment, l'agost de 1678, d'uns 5.000

47. SHAT A1 611, peça 82, Trobat a Louvois, Camp de Verges (17/06/1678); SHAT A1 611, peça 87, Trobat a Louvois, Camp de Verges (25/06/1678).

48. SHAT A1 611, peça 88, Trobat a Louvois, Camp de Verges (29/06/1678); SHAT A1 611, peça 96, Trobat a Louvois (09/07/1678); SHAT A1 613, peça 72, Navailles a Louvois, Camp d'Ullà (09/07/1678) sobre el robatori d'esglésies... el mariscal francès parla de "costum".

49. SHAT A1 611, peça 101, Trobat a Louvois, Camp de Sant Pere Pescador (23/07/1678); SHAT A1 611, peça 107, Trobat a Louvois, Camp de Peralada (10/08/1678); SHAT A1 611, peça 110, Trobat a Louvois, Camp de Peralada (13/08/1678). El trasllat a Peralada es fa precisament per manca de subsistències per les tropes. Un cop allà, també troben aquestes dificultats. La situació que es crea és inoperant: d'una banda, les tropes hispàniques estan sense forces i pateixen desercions arran de les nombroses malalties, mentre que per l'altra estan sense cap subministrament (ni farratges ni palla) i l'ajut septentrional no arriba tot i l'ordre reial de romandre al país.; SHAT A1 613, peça 79, Navailles a Louvois, Camp de Sant Pere Pescador (16/07/1678), informant de la marxa del camp de Ter per les mancances i la penúria; SHAT A1 613, peça 109, Trobat a Louvois, Camp de Sant Pere Pescador (29/07/1678).

homes d'infanteria i un 2.500 de cavalleria a la vora del riu Fluvià.⁵⁰ Era una situació de bloqueig i d'inoperància bèl·lica, malgrat tot.

En aquesta situació, només un element extern o un moviment estratègic podia desencallar la situació. Així és com a mitjan mes d'agost es decideix retornar amb l'exèrcit francès cap al Rosselló en vista de les extremes dificultats per mantenir-lo. Els enemics els han vist marxar, però no han "gosat" fer res, o més aviat no han tingut la força suficient per aprofitar la situació. Trobat fa una descripció de la contribució de l'Empordà per entendre el perquè de l'estada fallida: van recollir més de 52.000 lliures, 1.000 sacs de blat, 900 sacs d'ordi, 350 vaques, etc. El més important de tot per a aquest català al servei del rei de França és la manera com es va dur tot a terme, essent "*exécuté sans aucune violence, et sans avoir besoin de se servir des armes pour contraindre les peuples à l'exécuter*".⁵¹ Un cop retirats de l'Empordà, es confirma l'anhel per la Cerdanya. Allà Trobat comença a cercar l'emplaçament ideal per mantenir-hi tropes de manera contínua... Mentre les poblacions paguen les contribucions amb celeritat (diners, civada, ordi, vaques, etc.) Confirma a la vegada que el control de la Cerdanya representa una prioritat per a les autoritats del Rosselló, sobretot tenint en compte que seria la millor manera de realitzar una pinça sobre els enemics quan aquests s'estan a Ripoll.⁵² L'assentament a la Cerdanya i la plàcida entrada a l'Empordà projecta un control directe i indirecte del nord-est de Catalunya.

Aparentment, la proximitat de les paus alienta l'arribada de reforços. Eren unes condicions que topaven contradictòriament amb els objectius que semblaven albirar-se per al futur militar de la comarca. Fins al punt que el mariscal Navailles advertia que, per raons d'avituallament i principalment de posició bèl·lica dominant, la cavalleria francesa només podria restar a la Cerdanya fins als voltants del dia 20 de setembre.⁵³ Les solucions giraven al voltant del següent dilema: instal·lar-se amb efectivitat a la zona i reclamar el territori a les paus que s'estaven negociant –cosa que semblava poc probable– o bé abandonar les terres conquerides, però escapçant els indrets estratègics hispànics tot preveient una fortalesa francesa que tingués peu sobre el tot el país, tant en èpoques de pau com de guerra.

Deixant de banda la solució final de fer desaparèixer la protecció i bona part de les defenses de Puigcerdà davant l'acord pres a Europa, el més significatiu de cara al futur de les comarques gironines de frontera va ser la posada en marxa decidida d'una frontera física i militar per part de França. La inversió monetària per a les obres va tenir per primer cop un reflex en la monumentalitat que representava fortificar tota una frontera. Per primera vegada es parlava conscientment de "frontera", i se'n feia una definició militar. Com a conseqüència, la frontera militar havia d'esdevenir –la qual cosa queda reflectida en els escrits de l'època– una zona de control

50. SHAT A1 611, peça 104, Trobat a Louvois, Camp de Sant Pere Pescador (03/08/1678). De tota manera, les tropes hispàniques havien perdut com a mínim uns 1.500 homes entre desercions i morts per malaltia.

51. SHAT A1 611, peça 111, Trobat a Louvois, Perpinyà (18/08/1678).

52. SHAT A1 611, peça 117, Trobat a Louvois, Camp de Llivia (01/09/1678); SHAT A1 611, peça 119, Trobat a Louvois, Camp de Llivia (04/09/1678).

53. SHAT A1 613, peça 175, Navailles a Louvois, Sant Miquel de Cuixà (07/09/1678).

francès omnipresent i diversificat. En realitat, el control de la frontera havia de ser la defensa de la nova província del Rosselló, per extensió, del regne de França. Per als francesos, el Pirineu prenia així un doble significat: era una doble barrera. Les revoltes dels anys seixanta i setanta al Vallespir i al Conflent, les conspiracions de la noblesa local i la guerra recurrent comportaren una voluntat d'augmentar el control des de l'interior.

Al final de la guerra d'Holanda, es feia necessari ocupar i eliminar qualsevol esquerda possible d'entrada als espanyols. Per això, des de reparacions fins a instal·lacions militars en llocs inusitats havien de servir urgentment a la defensa de la província, com ho demostra el fet que la base militar s'estava a l'abadia de Sant Miquel de Cuixà.⁵⁴ Però sens dubte, l'element que simbolitzà més que cap altre la voluntat francesa de conservar –via defensa– el Rosselló va ser la recerca d'un indret estratègic al Pirineu on instal·lar una mena de barrera infranquejable de control militar, comercial i humà, com fou Montlluís. Ramon Trobat, bon coneixedor del país, s'encarregà el 1678 de cercar un indret a la Cerdanya per instal·lar-hi una vila militar. Un dels primers punts atraients va ser la vall del Querol. S'hi pensava construir a partir de l'estiu següent, concretament a la Tor de Querol.⁵⁵ Trobat dedicà part dels mesos de setembre i octubre a estudiar aquesta possibilitat. L'aquarterament de les tropes alleujaria la població de les anades i vingudes dels soldats, ja que així estarien mantinguts i restringits sense haver d'oprimir directament els habitants. Ara bé, va introduir la idea que el centre militar exercís també de control comercial, com ja s'ha evocat. A més de cobrir l'Alta Cerdanya des d'un lloc geoestratègic, Trobat hi veia l'avantatge de situar-se a “un quart de llegua de Puigcerdà”.⁵⁶ Però la idea no va acabar quallant, perquè el mateix Trobat i altres militars hi veien també inconvenients, a l'indret. Essent per fi l'interès francès molt gran per fer a la Cerdanya una plaça forta, calia filar prim.⁵⁷ La ubicació del lloc va ser avalada i desenvolupada per Trobat, que va aconseguir que Vauban, amb la seva nova vinguda la primavera de 1679, acabés d'aprovar definitivament el lloc i interpretar-lo per emprendre les construccions.

DIARI DE GUERRA “1684”

L'any 1684 es confirma la superioritat francesa al nord de Catalunya. La instal·lació ferma a les places militars refetes o construïdes al llarg de la frontera militar pirinenca i marítima, juntament amb la feblesa espanyola, alimenten la idea d'una pressió fixada sobre les contrades gironines. I així va ser durant uns mesos de l'any 1684. Va significar la certificació de les pors i, encara més, la de la prevalença francesa des d'un punt de vista militar i territorial.

54. SHAT A1 613, peça 155, Beaulieu a Louvois, Perpinyà (25/08/1678).

55. SHAT A1 611, peça 117, Trobat a Louvois, Camp de Llívia (01/09/1678).

56. SHAT A1 611, peça 122, Trobat a Louvois, Camp de Llívia (14/09/1678); SHAT A1 611, peça 133, Trobat a Louvois, Camp de Llívia (26/09/1678).

57. SHAT A1 614, peça 6 (02/10/1678).

Quan el maig d'aquell any les tropes gal·les s'endinsen per l'Empordà fins a les portes de la ciutat de Girona, on estableixen un setge,⁵⁸ ningú no dubta ja del poder de Lluís XIV, capaç de portar a terme operacions contra els seus principals enemics al seu propi territori, ja sigui a la Península Ibèrica com a Luxemburg. El primer pas, que esdevé recurrent en les accions bèl·liques de França a Catalunya a final del segle XVII, és instal·lar-se en camps empordanesos: a Figueres, a Bescanó, a Sant Pere Pescador, etc. Des d'allà organitzen les possibles embranzides contra Girona o les reculades en espera. La diferència respecte als anys setanta rau en el fet que, ara, l'estratègia militar francesa es veu redoblada i sostinguda per una organització estructurada a la muntanya. És l'efecte de la construcció de Montlluís, que permet mantenir un ordre, militar en temps de guerra i social en temps de pau, veritable muralla ofensiva per als dirigents francesos de Puigcerdà a Camprodon.⁵⁹

La presència a terres gironines facilitava el desplegament i la manutenció de les tropes, a més de l'estratègia militar. Si ara podien estar-s'hi durant un període llarg era per l'increment d'efectius i la protecció a la reraguarda. El mariscal de Bellefonds entenia que el fet de tenir punts de suport destacats a l'Empordà permetia la conquesta tàctica de viles i ciutats, com ara el port de Roses o Cadaqués, des d'on podrien fer relleus per amenaçar Barcelona des del mar. A la vegada, la conquesta i la maniobra des d'aquestes terres, tot seguint amenaçant Girona, feia avançar les tropes franceses fins a l'interior, per tota la zona de Vic.⁶⁰ La novetat d'aquest desplegament era, doncs, la fortalesa de l'acció. La columna vertebral militar de França a Catalunya anava des del Pirineu fins a la plana gironina. Tot plegat permetia fer avenços marítims, ja que al Rosselló també s'havien adequat Cotlliure i Banyuls. Des de la primera vila sortiren sis regiments carregats amb canons, més de 250 bombes, 1.500 tipus diferents d'utensilis pels setges (armes, claus, ganivets, estris, etc.), en direcció de Portlligat, des d'on entrarien còmodament a Cadaqués. Per la seva banda, Chaseron controlava i movia tropes com peces d'un escaquer entre Figueres i Bellaguarda. La seva missió era atacar per terra la torre de Portlligat i facilitar el desembarcament de canons. Era palès que la maniobra tenia com a objectiu incomunicar Roses de Cadaqués. Pel cantó espanyol, les notícies confirmaven un estancament de la cavalleria a Girona, cosa que facilitava la feina als francesos.⁶¹

Aquell mes de juny arriben notícies de les victòries de Lluís XIV al nord d'Europa, la qual cosa enforteix els desitjos dels militars gals a Catalunya. Ara creuen que amb la presa de Cadaqués n'hi ha prou, ja que res no pot fer Roses. De la mateixa manera, Camprodon s'erigeix a localitat que cal prendre ràpidament des de Prats de Molló o l'Empordà i assegurar-se així les vies de comunicació, impeding de retruc que els espanyols tinguin la idea d'esquinçar el front. Altrament, l'operació principal seguia sent la presa de Girona. Un temps durant el qual les autoritats gironines van

58. BC, F. Bon. 2488, *Relación del asedio puso el francés sobre la ciudad de Gerona y del asalto dió sobre la misma ciudad a 24 de mayo de 1684*, Girona, 1684.

59. SHAT A1 726, Bellefonds a Louvois, Empordà (04/06/1684).

60. SHAT A1 726, Bellefonds a Louvois, Empordà (09/06/1684).

61. SHAT A1 726, Trobat a Louvois, Perpinyà (13/06/1684).

patir molt l'efecte psicològic de l'agressió sostinguda. En el camp militar, aquesta pressió es traduïa per nombroses desercions que el francesos pretenien gestionar tot aprofitant-les.⁶²

Aquell mes de juny s'organitzen les anades i vingudes de transports d'aliments per carregar les galeres (900 sacs de farina, 600 de civada, canons, estris, etc.) i planificar un possible arrelament al Principat. Trobat supervisa aquest procés i intenta evitar qualsevol possible esquerda en la preparació. Va i ve de Perpinyà a Cotlliure per certificar que els canons funcionen, que hi ha suficients bombes o que els vaixells són competents. Fins i tot escriu a Louvois que, com a intendent del Rosselló, càrrec que ostenta ja des de 1681, vol ser present al setge de Cadaqués i als subsegüents de Girona o Barcelona, arribat el moment.⁶³ El setge de Cadaqués, amb més de vuit galeres, permet controlar la costa nord de Catalunya i entreveure noves estratègies de distracció davant les defenses espanyoles.⁶⁴ La més destacada, el bombardeig de Barcelona. La costa del nord esdevé la plataforma marítima per atacar la capital, mentre que Girona segueix sent la clau del Principat. Si cau Girona, Barcelona no té cap més defensa. L'acció per mar havia de servir d'avertiment a les forces hispàniques, però també a la població, a la qual es temptava novament entre poders forts o debils. El mateix Bellefonds considera l'estiu de 1684 que els francesos aconsegueixen ser més mestres de la situació que no pas abans.⁶⁵

Trobat comença a desplegar les seves idees que, en el fons, vindrien a voler ocupar el Principat amb unes perspectives més serioses. D'aquesta manera, voldria que les terres de Girona fossin les primeres que quedessin integrades, a poc a poc, en el marc del regne de França, depenent de Perpinyà. Però ja no de manera provisional, sinó fixa. Així, emet la idea que Cadaqués hauria de començar a dependre ja del governador de Cotlliure, raó per la qual decideix no posar-hi un comandant o un major específicament. A la vegada, es mostra escrupolós amb les maneres i les persones que han de quedar al capdavant de les comunitats. Un fet imprescindible si França vol conservar, segons ell, aquest territori i controlar uns habitants "*toujours réputés fort Espagnols, même du temps qu'ils estoient à nous*".⁶⁶ Calia un home de caràcter, reputat i a la vegada acceptat per la població. D'alguna manera, si la població se n'havia de refiar, en cap cas no podia ser un francès... Així, la presència de Trobat al país era obligada.

El mes de juliol, una vegada confirmada la presa de Cadaqués i assentades les tropes arreu de l'Empordà, Camprodon va esdevenir un dels objectius immediats. A més a més, els francesos consideren que la cavalleria es trobarà més a gust a la muntanya que no pas amb la calor de la plana i la costa. Emprenen, doncs, el camí

62. SHAT A1 726, Bellefonds a Louvois, Camp de Sant Pere Pescador (16/06/1684 i 19/06/1684); AHMG, Administració municipal, Correspondència entre Girona i Barcelona, lligall 5, 1684.

63. SHAT A1 726, Trobat a Louvois, Perpinyà (21/06/1684).

64. SHAT A1 726, Bellefonds a Louvois, Camp de Fortià (23/06/1684) i SHAT A1 726, Chaseron a Louvois, Camp de Cadaqués (27/06/1684).

65. SHAT A1 726, Bellefonds a Louvois, Camp de Fortià (26/06/1684).

66. SHAT A1 726, Trobat a Louvois, Camp de Fortià (28/06/1684).

per Castelló, Cabanes, Agullana, Maçanet i Sant Llorenç de Cerdans per finalment arrebregar els homes i el material –municions sobretot– necessaris per fer el setge de Camprodon. En canvi fan passar canons i carros pel Portús. Es tracta d'un atac diferent, ja que fins a aquell moment encara no havien rebut cap ajut econòmic ni material per realitzar cap empresa militar similar. La decisió estava presa pels dirigents locals. Considerant la infanteria en bon estat, els ferits del darrer setge de Girona recuperant-se a poc a poc i els enemics espanyols encara massa a prop de Girona, decideixen atacar Camprodon com a darrera porta per cobrir al nord del Principat.⁶⁷

El soroll provocat per aquest setge va despertar crítiques al Rosselló i va obligar l'intendent Trobat a justificar-ho repetidament: calia aprofitar la feblesa temporal dels espanyols per apoderar-se del nord del país, tant l'interior com la costa. Disposaven de poc temps, però comptaven amb homes suficients, així com amb aliments –farina, etc.– vinguts essencialment de Ceret, Vilafranca i Montlluís. El principal argument que va haver d'esgrimir fou el de dominar completament el territori per protegir de totes totes qualsevol intent futur d'invasió espanyola al Rosselló. D'aquí la idea de conquerir Camprodon i, també, de fortificar Cadaqués de la mà d'un dels millors enginyers, M. Rousselot, que també havia participat en la creació de Montlluís. Les apostes de Trobat no gaudiren sempre del recolzament dels dirigents militars com Bellefonds o Chaseron, que dubtaren a voltes de la idoneïtat de les decisions.⁶⁸

Rousselot visita la vila el 16 de juliol i comenta que Cadaqués no és una bona plaça, si bé es pot aprofitar l'enquadrament militar que ja posseeix. Mentrestant, el mariscal de Bellefonds es queixa a Louvois de les crítiques que sap que està rebent per ocupar-se més de petites localitats com aquesta en lloc de conquerir Girona. Es justifica i recolza a la vegada la idea de donar un cop d'efecte tot portant vaixells davant del port de Barcelona.⁶⁹ La visió per mar de la bandera de Lluís XIV a les portes de la capital catalana havia de remoure les pors locals. Aquesta estratègia es va acompanyar d'una acció principal, que era obrir el pany per l'interior amb la conquesta de Girona. D'aquests intents als quals fa esment Bellefonds en parla Trobat. Explica que la subjugació de la capital gironina permetria al rei de França fer-se "*maître de la moitié de la Catalogne*". Tenint en compte, però, les mancances de subministrament i l'allunyament de la capital rossellonesa i de les principals places fortes en mans gal·les, Trobat afirma que, tot i que la iniciativa és bona, més val conquerir plenament el conjunt de les terres i pobles del nord per fer-se respectar que no pas perdre un nombrós efectiu en un setge com aquest. Segons Trobat, a més, els espanyols eren més forts del que podien semblar: juntament a uns 3.500 homes de tropes i un 300 de milícies, gaudien de la cavalleria i altres elements en reraguarda. I tot i ser menor en nombre al de les tropes franceses, Trobat creia que era una qüestió de temps. Apostava així per una maniobra d'anar rosegant i erosionant, sabent que els espanyols tenien massa fortaleeses disperses

67. SHAT A1 726, Trobat a Louvois, Camp de Castelló (07/07/1684).

68. *Ibid.*; SHAT A1 726, Trobat a Louvois, Camp de Castelló (13/07/1684).

69. SHAT A1 726, Bellefonds a Louvois, Camp de Castelló (16/07/1684).

per controlar i que no les podrien conservar.⁷⁰ Finalment, no tot anava tan bé com semblava, i entre les disputes internes i la manca de victòries clares, les forces franceses no aconseguiren anar més enllà... encara.

A les portes de Camprodon, a Molló, el mateix mariscal de Bellefonds confirmava el terror que representava tal grau de militarització entre els habitants de la zona. Per una banda era negatiu, ja que es creava una reacció encesa contra els francesos, però per un altre costat això facilitava la conquesta progressiva dels pobles del voltant. Tenien els magatzems a Prats de Molló, però també 1.600 malalts i ferits a Perpinyà, 100 més a Prats i 150 a Sant Llorenç de Cerdans. Un degoteig de pèrdues que només feia que enterbolir les accions futures. I per més complicacions, les tropes hispàniques arribaven, ara sí, fins a Besalú, camí d'Olot. A tot això, Trobat admet que cal sumar-hi la inflació de preus del transport de la farina, que convertia els subministraments en un afer complicat.⁷¹ En qualsevol cas, l'intent d'atac sobre Camprodon va acabar de militaritzar la muntanya, ara de manera contínua, entre la Cerdanya, el Vallespir i l'Empordà. La muntanya, que fins ara era territori dels miquelets, veia com cada vegada més tropes s'hi instal·laven gràcies a punts de suport essencials com Vernet, Vilafranca o, sobretot, Montlluís, que permetien la concentració d'un nombre elevat de soldats i la producció d'aliments i materials *in situ*, sense dependre de la ciutat.

La data de 1684 marca un abans i un després en l'equilibri de forces entre Espanya i França i, sobretot, un toc psicològic a la població. Els francesos no es contenten ja d'entrar crònicament a l'Empordà sinó que avancen sense cap obstacle fins a Girona o Vic, gràcies a la situació geoestratègica a la muntanya i a la costa, entre la Cerdanya i el Rosselló. La facilitat d'entrada, la manca de resposta i l'enfortiment militar i tàctic dels francesos van portar a desenvolupar aquesta acció militar el 1684. Va ser una prova de foc de la nova plataforma fronterera ofensiva.

DIARI DE GUERRA “1689-1697”

La guerra europea que esclata el 1689 té novament Catalunya com un dels escenaris majors. En aquesta ocasió, França pot preparar la preguerra perfectament des de la Cerdanya, des de la plataforma creada amb Montlluís. Les accions franceses al Principat vénen amb l'embranchida d'aprofitar l'erosió creada per la revolta dels Gorretes des de 1687. Aquest aixecament intermitent va gaudir de l'ajut encobert de les autoritats de França des de la capital rossellonesa. El principal aliat era l'intendent Ramon Trobat, que en va fer un seguiment especial. Durant aquell temps previ a la campanya oberta, la Cerdanya esdevé un indret de transmissió directe d'ordres, suborns i acords. La guerra mostra així un altre element tàctic que no hagués estat possible sense un cert control dels canals de comunicació i propagandístics.

70. SHAT A1 726, Trobat a Louvois, Camp de Castelló (07/07/1684).

71. SHAT A1 726, Bellefonds a Louvois, Camp de Molló (24/07/1684); SHAT A1 726, Trobat a Louvois (25/07/1684); SHAT A1 726, Trobat a Louvois (30/07/1684) i SHAT A1 726, Bellefonds a Louvois (31/07/1684).

Sense entrar en el detall feixuc de nou anys de guerra, l'evocació d'alguns aspectes i moments destacats pot ajudar a contextualitzar i comprendre millor l'evolució de les guerres francocatalanes al Pirineu al final del segle XVII. Sobretot, pot ajudar a veure com les operacions franceses es van fer gairebé de seguida en territori gironí sense cap problema. Així, el 2 d'agost de 1689, l'intendent del Rosselló indicava que les tropes hispàniques feien maniobres per Camprodon, per assolir la Cerdanya, de la mà de Josep d'Agulló, i mantenien un exèrcit a Bàscara. Per a ell, aquestes estratègies indicaven les viles en les quals tenien més interès els espanyols, i només per això calia tenir clar que tant la Cerdanya com la vall de Camprodon havien de seguir sent objectius prioritaris i estables de França.⁷²

Les ofensives franceses sobre Camprodon i el conjunt de la frontera pirinenca es feien a partir de dos punts: Perpinyà i Montlluís. Des d'aquest últim, el seu governador, Durban, va començar a moure tropes i acumular miquelets de manera autònoma, la qual cosa li va valer una esbrancada de l'intendent. Aquesta actitud reforçaria la idea que el governador de la plaça havia anat adquirint una certa força i independència en aquests anys de predominància a la muntanya. Per la seva banda, el paper de Perpinyà era essencialment el de servir de magatzem de municions i aliments. El pes militar es feia notar en els territoris en campanya i dalt del Conflent-Cerdanya. El 5 d'agost es menciona una primera acció on els ferits són tractats de manera "inhumana" per la banda espanyola, segons paraules del mateix duc de Noailles. Destaca la sorpresa del gruix de més de 1.500 homes i miquelets al servei d'Espanya, fet que força la retirada de les tropes de M. de Langalerie cap a un lloc protegit, Montlluís.⁷³

No obstant això, l'acció espanyola va ser només un avís per mostrar encara un potencial d'Espanya que podia aparentar estar adormit. La realitat era, però, diferent. Lluny de les defenses i contraatacs dels anys setanta, l'exèrcit espanyol devia molt a l'esforç i aportació dels miquelets als camins del Pirineu i a algun militar. En camp obert, la situació era sempre favorable a França. Així, des de feia anys ja, Puigcerdà estava a la mercè dels francesos. Noailles relata d'aquesta manera la presència consegüent de l'exèrcit de Langalerie a la capital de la Cerdanya i les accions previstes, com per exemple les repressions sobre els principals habitants dels pobles de la Cerdanya sota sobirania de Carles II. Fer una depuració s'havia convertit en quelcom de tradicional. Des de Puigcerdà, el cap militar francès podia observar l'amagatall de les tropes d'Espanya, "*au-delà des montagnes*", la qual cosa despertava compassió entre els dirigents francesos.⁷⁴

El següent objectiu era necessàriament Camprodon. L'empresa no es presentava difícil a ulls dels francesos, i menys encara tenint enfortida la cadena de fortaleses pirinenques, des de Montlluís fins a Bellaguarda. Trobat deia així que "*le pays n'a d'autres forces que celles que Sa Majesté y envoie*". Tot era en les mans de Lluís XIV, en la seva bona voluntat de conquesta. Per a l'intendent del Rosselló això només era possible en el mo-

72. SHAT A1 901, peça 1, Trobat a Louvois, Illa (02/08/1689).

73. SHAT A1 901, peça 3, Noailles a Louvois, Illa (05/08/1689); SHAT A1 901, peça 4, Trobat a Louvois, Illa (05/08/1689).

74. SHAT A1 901, peça 5, Noailles a Louvois, Illa (06/08/1689).

ment i en el futur si es mantenien com calien les places, “*particulièrement celles qui sont les plus frontières*”, per incomodar els enemics. D’aquí l’interès de reforçar Bellaguarda amb més de 200 *fusellers* ben armats en cas de necessitar reforços en el front.⁷⁵ El 23 d’agost de 1689, les tropes franceses ja es van situar en posició d’atacar Camprodon. Noailles comenta el debat que sempre havia existit entre els dirigents francesos, fins i tot en la darrera intervenció, l’any 1684, de destruir la fortalesa de Camprodon, però que mai no ho havien fet per si, arribat el dia, la frontera s’avançava i llavors la vila podia adquirir la mateixa importància que altres viles del Pirineu que marcaven la frontera militar i protegien així el Rosselló. Ara, en canvi, en vista de les millores militars franceses i la seva hegemonia sobre la frontera, creia que podia sortir més a compte anihilar Camprodon que no pas fer-hi reformes o tenir-hi exèrcits. Aquesta vegada, la idea de Noailles es porta a terme en pocs dies, i el 3 de setembre Trobat relata l’amolament de la vila fortificada. La fermesa i multifunció de places com Montlluís havien canviat el panorama. En definitiva, per al governador del Rosselló, el fet que França dominés el Rosselló, el Conflent i la Cerdanya significava que s’havia tret als espanyols “*le plus riche pays de Catalogne qui sont ces montagnes*”, és a dir, el domini del Pirineu.⁷⁶

Durant el mes de setembre, els francesos preparen, doncs, la demolició de Camprodon. Mentre, la propaganda esdevé una de les armes principals. Podia agafar la forma de pamflets publicístics impresos, o encara, jugar amb la xarxa d’informadors i “intoxicadors” locals que tenien al seu servei. França gaudí d’un fort recolzament en aquest sentit gràcies al seu assentament fronterer, els contactes de l’intendent català Trobat i dels lligams amb els revoltats gorretes. D’aquesta manera, van aprofitar qualsevol feblesa espanyola per desmerèixer el seu poder. N’és un exemple la pobresa de les tropes hispàniques enviades cap a Camprodon o a través de la Vall de Ribes on, d’alguna manera, només els miquelets i alguns esquadrons de dragons tenien prou consistència per representar el rei d’Espanya. Els francesos encenien així el descontentament local per insatisfacció davant la campanya de guerra. Van insistir a fer entendre que els espanyols només feien fum, ja que no tenien les capacitats bèl·liques que anunciaven. Les nombroses desercions que van acompanyar la presència militar durant el mes de setembre de 1689 va enfortir l’estratègia gal·la.⁷⁷

D’una altra banda, les revoltes catalanes que s’anaven produint des de feia dos anys semblaven haver-se fos amb la guerra. En qualsevol cas, el descens per una nova guerra podia ser un bon argument per als revoltats, i de retruc per als francesos amb els quals havien negociat el manteniment de la revolta. Els homes de Lluís XIV a Catalunya seguien fil per randa els esdeveniments interns del Principat i ja feia temps que havien aprofitat les maneres negociadores de Trobat i les possibilitats que oferia la nova fron-

75. SHAT A1 901, peça 14, Noailles a Louvois, Illa (16/08/1689); SHAT A1 901, peça 15, Trobat a Louvois, Illa (16/08/1689).

76. SHAT A1 901, peça 23, Noailles a Louvois, muntanya de Camprodon (23/08/1689); SHAT A1 901, peça 40, Trobat a Louvois, Illa (03/09/1689).

77. SHAT A1 901, peça 47, Noailles a Louvois, Illa (10/09/1689); SHAT A1 901, peça 50, Noailles a Louvois, Illa (13/09/1689); SHAT A1 901, peça 51, Trobat a Louvois, Illa (13/09/1689); SHAT A1 901, peça 58, Trobat a Louvois, Illa (20/09/1689).

tera per immiscir-se en aquests afers. Noailles informa així el novembre de 1689 que els aixecaments perduren, tant a Vic com a la Segarra.⁷⁸ Caldria saber, però, si existia una unió entre les dues revoltes o si, en el segon cas, es tractava només d'un descontentament general contra la cavalleria present a la zona. Però els *troubles de Catalogne* —com ho anomenen els francesos— penetren fins a les portes de Barcelona. A final de novembre n'hi hauria uns 6.000 a una llegua de la capital. La situació sembla tan greu que els mateixos miquelets enfilats a les muntanyes són obligats a fer marxa enrere per cobrir l'Empordà o donar reforç a la cavalleria a Olot davant el perill de sollevaments.⁷⁹

El moviment de la revolta agafà amplada a Sant Boi, cosa que jugà a favor dels francesos al nord de Catalunya ja que distreia el joc militar. Els espanyols havien de fer front a pobles que se sumaven a la revolta per empatia, com Sant Feliu, Sant Cugat i d'altres pobles del Llobregat, als quals cal afegir els pagesos vinguts d'arreu. El nombre de revoltats superava els 10.000 segons les notícies franceses. D'aquesta manera es produïa una acció triple: l'abandonament de Barcelona de persones destacades, per por, el retrocés de les tropes hispàniques per fer front a les revoltes i la represa de les negociacions entre l'intendent del Rosselló i els caps de la revolta.⁸⁰ Va ser el moment en què Trobat va demostrar que tenia una xarxa eficient d'informadors i un paper important, ja que aconseguia interceptar cartes escrites entre Barcelona i altres ciutats catalanes del nord i fins i tot falsificar-les tot fent-ne de noves. Així, l'intendent del Rosselló jugava amb la intoxicació general de les notícies i alimentava el foc de la revolta, tot negociant amb els caps i afiançant els arguments de l'aixecament contra Espanya —segons ell— per “fer prendre les armes als pobles sota pretext de sostenir la llibertat de la pàtria”.⁸¹

El fet d'estar instal·lats i haver actuat durant anys ja a la Cerdanya principalment i a d'altres indrets del Pirineu feia pensar als francesos que els atorgava una certa credibilitat a ulls de la població, que només podien veure feblesa i mal govern en la monarquia d'Espanya. Les negociacions de la revolta i les aliances estratègiques amb alguns personatges importants podien fer veure realitats distorsionades als dirigents del Rosselló, tant que arribaven a afirmar que “*les gens de qualité bien intentionnés espèrent que la France soustiendra ces gens là* —fent al·lusió als revoltats— *parce qu'ils ont beaucoup de crédit, et principalement dans toutes les montagnes*”. L'objectiu era afiliar-se les elits catalanes a través dels caps principals de la revolta (Torres, Rocafort, Soler... Aquest últim va morir a conseqüència de la repressió exemplar de les autoritats a Barcelona).⁸² Calia, doncs, mantenir les “divisions” al Principat. Les negociacions i la màquina propagandística no era ja a Perpinyà sinó a la Cerdanya, a Montlluís, des d'on es controlava tot el que succeïa, on es portaven les notícies i on es feien els interrogatoris. Un lloc fet i

78. SHAT A1 901, peça 136, Notícies sobre els *Troubles de Catalogne* —notícies de Trobat, el cavaller de Landorte, etc.— (29/11/1689).

79. SHAT A1 901, peça 137, Notícies sobre els *Troubles de Catalogne* (30/11/1689).

80. SHAT A1 901, peça 138, Notícies sobre els *Troubles de Catalogne* (12/1689); SHAT A1 901, peça 139, Trobat a Louvois, Perpinyà (06/12/1689).

81. SHAT A1 901, peça 140, *Relation de ce qui s'est passé en Catalogne, depuis le 20e du mois passé (...) jusqu'au 4e décembre* (12/1689); SHAT A1 901, peces 141-142-143, Còpies de les cartes interceptades i contrafetes de Barcelona a Girona (30/11/1689).

82. SHAT A1 901, peça 140, *Relation...* (12/1689).

refet per una guerra que superava els límits militars. Amb Montlluís, s'assolia l'objectiu de crear una frontera i dominar-la. La simple observació de com es van gestionar les negociacions de les revoltes internes en plena guerra entre França i Espanya dóna una idea de la importància del seu assentament.

Dominar la frontera implicava el control de part de les informacions i el contacte amb la població. Volia dir també assegurar-se el territori conquerit anys enrere —les comarques dels comtats del nord—, iniciar un cert assentament sobre les terres veïnes, i, sobretot, obligar en qualsevol moment l'enemic a signar la pau.⁸³ Aquest és un pensament que tenen els francesos o els seus representants de seguida que comença la guerra, el desenvolupament de la qual no canviarà gaire les idees, excepte per descobrir que el problema principal el poden trobar en les reticències de la mateixa població, que agafa les armes contra ells en detriment de la feblesa castellana.

Per la seva banda, els francesos seguien apostant per reforçar les implantacions militars del Pirineu mentre avançaven pel Principat. Des d'un primer moment de la gran guerra oberta el 1689, es fa palesa la funció efectiva de Montlluís i, per tant, calia entretenir i mantenir la plaça fortificant amb garanties. La mentalitat dels dirigents havia anat evolucionant, i la idea d'una frontera defensiva es traduïa en un rerefons de país poderós i des d'on potenciar plataformes ofensives. Es passa a la idea —que arrela— d'impedir qualsevol possible entrada dels espanyols al Rosselló i a tot el territori sota dominació francesa i donar-li una potencialitat nova. Les millores de les fortificacions s'esteneren a d'altres places.⁸⁴

Per una altra banda, la desesperació expressada per les autoritats gironines davant les investides franceses contrastava amb la tranquil·litat dels dirigents barcelonins durant la primera etapa de la invasió francesa. Quan, el 1694, els francesos van amenaçar directament Girona, es criticà obertament un informe dels representants reials on es deia que no hi havia temps per socórrer la ciutat i, també, es detallava l'organització de defensa desastrosa del rei. És un tema que es repeteix i que reprendrem més endavant.

En definitiva, a cada guerra es produeix una ocupació total o parcial de la Cerdanya i l'Empordà així com una forta pressió per Molló sobre Camprodon i Ripoll. Si en un primer moment era qüestió de fer-hi subsistir les tropes per alleugerir la situació sobre les terres rosselloneses i tenir, de passada, la població controlada, a poc a poc l'afiançament francès a la zona nord del Principat els permetia tenir una posició de força en tota negociació de pau i preveure una ocupació organitzada, tal com suggeria l'intendent Trobat. Era conscient que el cost de mobilitzar exèrcits per deixar-los perdre en acabar la guerra a través del país, en l'ocurrència la Cerdanya, era molt alt, no només econòmicament, sinó per les destrosses físiques i psicològiques que provocaven entre la població.⁸⁵ L'estratègia d'aquartermament estable tenia perspectives majors. L'objectiu

83. SHAT A1 901, peça 150, Trobat a Louvois, Perpinyà (16/12/1689).

84. SHAT A1 901, peça 58, Trobat a Louvois, Illa (20/09/1689); Per altres places: SHAT A1 901, peça 81, Memorial de Noailles sobre les obres proposades per fer al Rosselló (07/10/1690); SHAT A1 901, peça 82, Trobat a Louvois, Illa (07/10/1689).

85. SHAT A1 611, peça 117, Trobat a Louvois, Camp de Llívia (01/09/1678); SHAT A1 613, peça 175, Navailles a Louvois, Abadia de Sant Miquel de Cuxà (07/09/1678).

era preparar l'assalt a Barcelona per estendre un règim similar al de 1640 però modernitzat, amb una capital estable provisional a Perpinyà i dos o tres punts de recolzament: Puigcerdà, Girona i Ripoll o Vic. L'explicació de Trobat al secretari d'Estat a la Guerra és aclaridora:

“La prise de la Seu d'Urgell, avec celle des chateaux de la Bastida, et de Valense, et en suite la fortification de Bellver, avec la demolition des ces trois premiers postes est d'une si grand avantage, pour le service du Roy que outre l'estendue de plus de quinze lieux de long et cinq de large de païs, que ces conquestes et fortifications ont soumis au Roy et conservé sous la domination de sa Ma^{te} ont achevé de le rendre le mestre des toutes les montagnes de Catalogne, ouvert une route jusques a present inconue, pour entrer par plusieurs differents endroits dans le centre de cette Province, et pour porter la guerre en Aragon sans avoir besoin pour cella de fait des nouvelles conquestes, ni pour pouvoir aller avec un camp volant à la plaine d'Urgell, a empêcher les enemis d'entrer en catalogne, que avec des fortes troupes.

C'est a present que l'on voit quant bien a-t-il esté utile pour le service du Roy, d'avoir par ces ordres, monsieur le Duc de Noailles fait demolir ces deux dernieres campagnes la Place de Camprodon, les murailles de Ripoll, St. Jean Las Abadessas Pardines et les tours de Ribas: la fortification de Bellver protegeant et mestrissant, avec Montlouis toutes les montagnes ou ces forts estoient situes, rendant tout le pays qui les environent inutile pour les enemis, sans que les postes de Castellfolit et Berga, qui sont les seuls, qui restent aux enemis en ces montagnes puissent, ni nous incomoder, ni empêcher d'aller ou nous voudrions: tous ces deux postes ne pouvant pas contenir pous de cinq cents hommes de garnison, et leur situation estant dans des endroits, que par cette même situation estant dans des endroits, que par cette même situation, la conquête nous en est indifferente, et aux enemis. La garnison qu'ils emploient inutile. En sorte qu'il ne reste au Roy pour se rendre le mestre de toute la Catalogne que prendre Barcelonne, qui est la capitale de toute cette Province et la seule à laquelle on doit de toutes les autres places ne devant estre considerées, que il a un moyen, pour faciliter la prise de celle cy; la conquête de cette ville oblige aux enemis de se retirer a Lerida a nous abandoner presque toute cette Province, et a ne pas conserver, toutes les places qu'ils ont a present entre Roussillon et Barcelonne”.⁸⁶

Montlluís era doncs la peça clau que permetia desentendre's d'algunes localitats de menor importància, així com una estratègia militar acurada entre la Cerdanya, la Vall de Ribes, Ripoll, Camprodon i l'Empordà. La presència contínua en temps de guerra i la pressió en temps de pau afectà de manera evident les poblacions situades en aquests territoris, tant per la seva pròpia reacció psicològica com per les accions actives i passives dels francesos. D'alguna manera també, com diu el mateix Trobat, el centre geoestratègic de les accions i de l'interès francès s'havia traslladat definitivament al Pirineu català centreoriental.

86. SHAT A1 1107, peça 111bis, Memorial de Trobat (14/10/1691).

En el context de la guerra, només un sector de la població sembla quedar-se al marge de certes accions, car participa activament i resulta decisiu en certs moments de l'enfrontament entre França i Espanya. Es tracta novament dels miquelets. No és el lloc ni el moment per fer-ne una aportació específica, però sí val la pena destacar el joc que es produeix amb ells entre els francesos i l'exèrcit del rei d'Espanya. Són page-sos, persones que busquen altres mitjans de subsistència, són del país i coneixen bé el terreny. Essent els principals coneixedors de les muntanyes i dels indrets òptims per a certs tipus de batalles, moltes d'aquestes tenen lloc per ells. El «joc de miquelets» es produeix des de dècades enrere, quan els primers enfrontaments entre tropes del rei de França i Felip IV es troben al Pirineu. La presència de miquelets en els enfrontaments francoespanyols s'incrementa a partir dels anys cinquanta durant la «retirada» francesa. Va existir un període de disputes aferrissades entre 1653 i 1656 al nord de Catalunya, on aquests mercenaris de la guerra van erigir-se en rellevants per a ambdós bàndols. N'és un exemple el setge de Ripoll el 1653 a mans de companyies de miquelets.⁸⁷ Eren útils però també perillosos, ja que tenien una actitud desobedient i poc regulada com per ser inclosos en tropes regulars. Per tant eren una arma de doble tall per a les autoritats, fossin quines fossin.

Els miquelets, “mestres de les muntanyes” en paraules de l'intendent Carlier els anys setanta, eren els únics capaços de sobreviure a casos de malalties i mala planificació, ja que, com que coneixien els pobles, aconseguien reunir aliments i queviures i dur-los al millor pagador.⁸⁸ Feia només vint anys que s'estaven al país i els dirigents francesos anaven tornant-se —excepte els catalans al seu servei—, fet que feia més imprescindible els miquelets per comprendre i dominar el territori. Però el mateix passava al bàndol espanyol, com es veu el 1676 quan més de 900 miquelets d'Espanya són capaços de reptar l'exèrcit de França. O quan, el 1678, eren més de 1.000 a endinsar-se a la Cerdanya i espantar les tropes gal·les a Osseja, sempre jugant a l'emboscada. La muntanya seguia sent complicada per als militars de carrera, mentre els miquelets eren “*comme des chevreuils dans les montagnes*” en un país “*extrêmement rude*”.⁸⁹ Durant bona part de la guerra d'Holanda, a més a més, les tropes hispàniques van gaudir del recolzament dels cossos de miquelets encapçalats per Trinxeria, que havia fugit amb part dels seus homes i un gran prestigi després de la revolta del Angelets durant la dècada dels seixanta al Vallespir i Conflent.

En tot cas, els miquelets no van arribar a inspirar mai confiança entre els militars francesos, que no entenien el funcionament d'aquestes “tropes” sense formació militar. Si no hagués estat per la necessitat absoluta, la desconfiança que tenien cap a ells n'hagués fet enemics nats. Havien de tenir, però, sempre a punt companyies de miquelets davant la possibilitat d'entrades espanyoles. Aquesta idea va convertir-se en una obsessió. Segurament també és la que els va dur a ser tan acurats amb la construcció i estratègies realitzades a partir de Montlluís, amb unes tropes aquarterades a dins i

87. AHCR, B16, Onofre Pont, f.372r-v (07/1653).

88. SHAT A1 415, peça 82, Carlier a Louvois (08/08/1674).

89. SHAT A1 563, peça 24, El mariscal de Navailles a Louvois (29/05/1676); SHAT A1 611, peça 37, Descriptions de camp de Beaulieu (12-14/05/1678).

altres tropes itinerants com els miquelets a fora, cosa que no podien fer amb mercenaris professionals.⁹⁰ Però com que la malfiança cap a ells era gran, no només per la seva manca d'obediència, sinó senzillament, tal com diu el mateix Louvois, pels seus orígens muntanyencs i catalans, es feia palesa una selecció òptima dels miquelets. La persona indicada per fer la tria va ser —com sempre— Trobat, que, juntament amb Chaseron, tenia l'ordre del ministre d'escollir-los “*parmy ceux qui ont le mieux servy pendant la dernière guerre*”. És a dir, entre els que es van mostrar més fidels al servei del rei, tant per les retribucions com per no haver seguit durant la dècada dels setanta Trinxeria cap a Espanya.⁹¹ En els mesos següents, en què van tenir lloc batalles obertes, el paper dels miquelets va anant-se aclarint en exercir de pont entre les tropes franceses de la Cerdanya i les que se situaven a Prats de Molló o Camprodon: el batalló de dues companyies de miquelets i algunes milícies de la Cerdanya va formar el batalló de la Vall de Ribes, “*qui doit servir de communication entre Montlouis et l'armée de Sa Majesté lorsqu'elle agira à Camprodon*”. Mentre, també s'empraven soldats experimentats en muntanya, com els suïssos, per cobrir el terreny entre Sant Llorenç de Cerdans i Maçanet (“*200 suisses qui sont d'un très bon usage par ce pays de montagne*”).⁹²

Durant la guerra, els miquelets arriben fins i tot a capgirar situacions de manera inesperada. Aquest fet desespera els dirigents francesos, però demostra també una enorme dependència de les tropes espanyoles de les accions aïllades d'aquests, sobretot a mesura que s'afebleix l'exèrcit hispànic a final del segle XVII. El juliol de 1684, mentre França debat la conveniència de prendre Cadaqués o altres viles, els miquelets actuen allà on les tropes espanyoles no arriben i manegen el rebuig dels pobles contra els francesos. A la vegada, els miquelets al servei de França poden arribar a patir les iras locals si s'allunyen massa del seu territori muntanyenc conegut. Això és el que succeeix quan M. de Beaucousse amb els seus 80 homes “es deixa manllevar” Bàscara pels miquelets d'Espanya i alguns esquadrons de cavalleria del Sr. de Leganés.⁹³ Els miquelets són, doncs, un problema de mal controlar. També el 1689, davant les envestides franceses, els militars espanyols han de recórrer a l'acció dels milicians independents. Així, mentre les tropes franceses s'aquartermaven a Olot el mes de setembre preparant un atac imminent, els miquelets eren els únics que reservaven una companyia a Camprodon i dues a Molló a l'espera d'un atac. Un mes després, els francesos afirmaven tenir por només de les reaccions de venjança de part dels miquelets d'Espanya. Una paüra que els pagesos s'afanyaven a alimentar tot dient que l'objectiu d'aquests homes d'armes era arrasar Prats de Molló.⁹⁴ L'agosament dels miquelets i la seva preeminència en el

90. SHAT A1 697, peça 509, Louvois a Chaseron, Versalles (25/10/1683). Louvois parla de mantenir sempre unes cinc companyies de miquelets pel Rosselló.

91. SHAT A1 699, peça 485, Louvois a Trobat, Versalles (24/12/1683) i SHAT A1 699, peça 504, Louvois a Trobat, Versalles (24/12/1683). Louvois parla ara ja de sis companyies de Miquelets per defensar la frontera del Rosselló.

92. SHAT A1 726, Trobat a Louvois, Cotlliure (17/07/1684).

93. SHAT A1 726, Trobat a Louvois, Perpinyà (21/06/1684) i SHAT A1 726, Bellefonds a Louvois, camp de Castelló (07/07/1684).

94. SHAT A1 901, peça 40, Trobat a Louvois, Illa (03/09/1689) ; SHAT A1 901, Noailles a Louvois, Illa (14/10/1689).

camp hispànic demostrava una dependència massa gran dels espanyols en les accions de defensa contra França al Pirineu.

UN EXEMPLE DE CONTROL GEOESTRATÈGIC PIRINENC: ANDORRA I LA INFLUÈNCIA DE MONTLLUÍS

Andorra gaudia de privilegis i de prerrogatives que es feien jurar als coprínceps.⁹⁵ Parlar d'Andorra significa evocar la simbiosi de l'evolució històrica de les valls pirinenques, els seus drets i l'equilibri monàrquic-senyorial. El Principat pirinenc gaudia mentre patia de la seva situació política a cavall entre França i Espanya. D'alguna manera, però, la llunyania del copríncep francès, arran de l'assimilació del títol al de rei de França –des d'Enric IV, a final del segle XVI– provocà que la influència de l'altre copríncep, el bisbe de la Seu d'Urgell, sobre les valls andorranes fos predominant. Això significava un influx eclesiàstic, però ben segur polític des del món hispànic. A més, cal tenir en compte les tradicions i la llengua de les valls, així com les vies de comunicació, certament orientades cap al sud.⁹⁶ En aparença, Andorra estaria a la mercè de la potència més forta o amb més presència a la zona, com a mínim fins a final del segle XVIII, però gaudint d'una posició privilegiada des d'un punt de vista comercial, entre Catalunya i el Lleugadoc.⁹⁷

El conflicte secular entre França i Espanya no havia servit perquè Andorra obtingués beneficis des d'un punt de vista polític. Comas d'Argemir i Pujadas comenten al respecte que des de “la segona meitat del segle XVII i al segle XVIII es troben els primers indicis de decadència dels pariatges, tant a França com a Espanya, ja que els habitants de valls en conflictes comencen a refugiar-se en el sistema judicial dels respectius regnes per assolir les seves reclamacions i desistint, per tant, de l'autonomia que els atorguen els acords subscrits.”⁹⁸ Així, amb la construcció de Montlluís, els francesos controlaren la Cerdanya, però també tingueren un peu més a Andorra. Veiem, per exemple, com la simple mort d'una vaca del batlle d'Enveig donava lloc a una investigació que portaria l'intendent mateix del Rosselló, Ramon Trobat, a qüestionar

95. Un andorrà podia ésser súbdit de França i “natural” català a la vegada: SALES, Núria. “Naturals i alienígenes”, *De Tuïr a Catarroja. Estudis sobre institucions catalanes i de la Corona d'Aragó (segles XV-XVII)*, Editorial Afers, Recerca i pensament, 14, Catarroja-Barcelona, 2002, pp. 95-126.

96. MARCET, Alícia. “Des vaches et des hommes: questions et contestations sur les pâturages d'Andorre”, *Du Roussillon et d'ailleurs, images des temps modernes*, CREPE, PUP, 1993, pp. 227-239; MAS CANALÍS, David. “Andorra: de cómo empezó todo”, *Historias de contrabando en el Pirineo aragonés*, Pirineum Editorial, Osca, 1998, pp. 91-104; BECAT, Joan. “Limites et conflits territoriaux, aménagement et gestion traditionnelle et actuelle du territoire: originalité et banalités de l'Andorre”, *Pays pyrénéens et Pouvoirs centraux (XVIe-XXe s.)*, Association des Amis des Archives de l'Ariège, Col·loqui a Foix el 1993, pp. 209-232.

97. CODINA, Olivier. “Productes i xarxes. El comerç a Andorra i des d'Andorra en la primera meitat del segle XVII”, *Circulació de mercaderies i xarxes comercials als Pirineus (segles XIII-XIX)*, 7è curs d'Història d'Andorra-col·loqui d'Andorra el 2003 [eds. P. Poujade i J.-M. Minovez], CNRS-FRAMESPA-Université de Toulouse, Méridiennes, 2005, vol. 2, pp. 457-472.

98. COMAS, Dolors; i PUJADAS, Joan Josep. *Andorra, un país de frontera. Estudi etnogràfic dels canvis econòmics, socials i culturals*, Ed. Altafulla, Ministeri d'Afers Socials i Cultura – Govern d'Andorra, Barcelona, 1997, p. 41.

les autoritats andorranes. L'enquesta d'aquest succés mostra el control francès sobre les valls d'Andorra, com a mínim moralment.

Tanmateix, es descobreix un altre tipus de relació a la zona: els estira-i-arronsa amb el governador de Montlluís, Durban, que sembla voler esdevenir un petit rei de comarca, la qual cosa serà natural atesa la seva força i importància militar. Els malentesos amb Durban s'anaren repetint, sobretot arran de la guerra. El síndic de les valls d'Andorra, Bartomeu Calvó, demanava ajut per desallotjar del país unes tropes del baró de Preus a la qual cosa Noailles i Trobat semblaven respondre afirmativament, però Durban desautoritzà aquesta possible acció subtilment, ja que "no era pas a ells de prometre tal cosa". Una vegada més, ens podem imaginar la força del governador de Montlluís des de les portes del Conflent fins a Andorra mateixa. Això no feia més que confirmar la renovada autoritat dels francesos a la comarca. D'aquesta manera, com solia succeir en altres indrets, les autoritats franceses, un cop més per la veu de Trobat, exigiren als andorrans l'aportació diària de queviures per al manteniment de les tropes franceses durant la campanya bèl·lica. Si no hi consentien, l'intendent del Rosselló deixava ben clares les represàlies: "*à faute par eux d'y satisfaire, ils seront traités comme ennemis de sa majesté et privés de tous les privilèges et honneurs jusqu'à présent à eux accordés.*"⁹⁹ Andorra feia malabarismes amb els seus privilegis. Cedia econòmicament davant la pressió francesa, com ho podia fer davant les autoritats hispàniques o del bisbe de la Seu d'Urgell, per "sobreviure". L'exemple ha de servir per entendre les "nexofronteres" estructurals.¹⁰⁰

El centre geoestratègic de la política francesa al sud d'Europa es va anar traslladant a poc a poc a tocar de la Península Ibèrica, i més concretament al Pirineu mediterrani. Des d'allà, França podia dominar les accions ofensives i evitar les ràtzies cròniques que el seu territori havia patit antigament sobre el Llenguadoc i Provença. Ara, però, s'havia donat un pas decisiu cap a una estratègia nova i concreta. L'assentament al Pirineu tenia com a objectiu modificar els antics límits entre Espanya i França –ja que la Pau dels Pirineus només podia ser un paper més en la teoria– i fer-ho no només amb accions bèl·liques, sinó socials i culturals. Això sí, fent servir dos tipus de plataformes: el relleu de les elits locals i centres militars sòcio-operatius com Montlluís. Aquest plantejament de Lluís XIV té molt a veure amb l'evolució del seu interès per Catalunya. Un interès que esculpeix sobre la marxa primer, i de manera més planificada després, uns objectius polítics definits.

99. ADPO 1 C2098, *Carta-enquesta de Ramon Trobat sobre la mort d'una vaca del batlle d'Enveig a la Solana d'Andorra*, Montlluís (07/1687); AHNA, ASC, 565, *Carta de Bartomeu Calvó per demanar ajuda per desallotjar les tropes del baró de Preus, instal·lades a la casa del Pui d'Olivesa*, a la Seu d'Urgell el 16/06/1692; AHNA, ASC, 975, Ramon Trobat a les autoritats andorranes, Puigcerdà (04/06/1691). Aquests documents d'arxius andorrans es troben a: BASCOMPTE GRAU, Domènec. *Diplomatari de la vall d'Andorra. Segle XVII*, Govern d'Andorra-Ministeri de Cultura, Arxiu Històric Nacional, 1997, p. 361 i p. 359.

100. MAS CANALÍS, David. "L'Andorra del Manual Digest", *Manual Digest: 250è aniversari*, Ministeri de Turisme i Cultura; Departament de Cultura, Andorra, 1998, pp. 15-28; BADA, Joan. "El Principat episcopal d'Andorra qüestionat a finals del segle XVIII", *Pedralbes*, 3, 1983, pp. 227-251. Sobre el concepte de territoris afromenterers o de "no-frontera", vegeu: RODRIGUES DOS SANTOS, José. "La constitution historique des « Cévennes ». Réflexions sur le statut des entités culturelles", *Limites floues, frontières vives...*, CAHIER 17 (ed. de Ch. Bromberger i A. Morel), 2001, pp. 183-217.

OBJECTIUS POLÍTIQS

A primera vista, obtenir el control de la frontera en aquella època era accedir al domini de la pressió perifèrica de les monarquies modernes. En el cas de França significava haver donat la volta a una situació tradicional de desprotecció dels seus límits meridionals davant la principal potència europea al segle XVI i part del XVII. L'arrelament físic al Pirineu es produeix gràcies a la guerra. Montlluís és l'enorme altaveu dels interessos francesos al país, de les seves necessitats per assolir uns objectius concrets. És la base que ofereix un trampolí cap a Espanya a Lluís XIV i una opció realista per conquerir el Principat per als principals dirigents establerts a Perpinyà. La dominació del nord de Catalunya havia de certificar-se com a pas previ a la conquesta de Barcelona.

La guerra d'Holanda (1672-1678) és el millor indicador per seguir l'evolució de l'interès francès per Catalunya. Si bé l'objectiu bèl·lic concret era Girona, per situar-se a les portes de Barcelona, es van adonar que el control de l'Empordà permetia protegir el Rosselló d'un possible atac espanyol a la vegada que servia de zona d'avituallament.¹⁰¹ La millor manera de controlar una població que consideraven empíricament en contra seva era utilitzar la direcció dels mateixos catalans afins al règim. D'aquesta manera, Beaulieu va demanar sovint la presència a l'Empordà de Ramon Trobat per seguir l'exèrcit i substituir-lo en cas de necessitat. També, persones com Josep de Pinós

101. SHAT A1 563, peça 26, Camus de Beaulieu a Louvois (03/06/1676); SHAT A1 563, peça 28, Camus de Beaulieu a Louvois, Crespià (29/06/1676); SHAT A1 563, peça 34, Camus de Beaulieu a Louvois, Girona (14/07/1676).

–“exiliat” català al Rosselló i membre del Consell Sobirà– destacaren per aplegar milícies amb homes del Principat gràcies a la seva credibilitat i prestigi. Fins a la dècada dels setanta, però, les autoritats franceses seguien veient un interès econòmic i polític a les guerres de Catalunya.

A partir de 1677, en canvi, si bé les accions afavorien els interessos francesos a Catalunya, no succeïa el mateix al nord d'Europa. En vista d'una possible retirada, les autoritats del Rosselló que encapçalaven les accions militars a Catalunya van emprendre una campanya en favor del manteniment de les accions al país. Trobat abandonarà l'interès per la conservació dels territoris conquerits i la necessitat de fer-se amb tot el Principat. La pressió catalana anà fins a esplaïar-se amb escrits anònims criticant l'interès major del rei de França per Flandes, que deixava enlaire el futur de les accions a Catalunya. S'entenia, doncs, que una retirada era una ocasió perduda.¹⁰² El final de la guerra situà el seu interès a la Cerdanya, un territori ocupat repetidament des de la signatura del tractat dels Pirineus. Era un escut militar per al Rosselló i altres contrades llenguadocianes com el País de Foix, però també una reserva alimentària. En definitiva, la Cerdanya s'estava erigint en un espai estratègic i militar per a futures incursions al Principat, i en laboratori de control sociopolític.

Diversos escrits de final de la guerra, ja el 1678, destaquen la idea segons la qual la dominació de la Cerdanya deixaria els espanyols allunyats. Les pretensions de Trobat per incorporar aquest territori a la corona francesa, fent-lo dependre del Consell Sobirà de Perpinyà, es feien evidents. Tot plegat seria un cop psicològic per als catalans que encara tenien alguna esperança en les forces d'Espanya per fer front als francesos. L'aposta oficial de França per la Cerdanya depenia llavors d'un únic problema: la pau que es negociava a Europa, que preveia el retorn de la Cerdanya a Espanya. Beaulieu, Navailles i Trobat es van unir contra aquesta solució.¹⁰³ L'objectiu comú d'aquests dirigents era reviscolar de nou els sentiments antiespanyols entre la població. Segons Trobat, es podia esperar de retruc la filiació catalana amb França. La Cerdanya s'as-severava com a objectiu militar i ideològic clar per aconseguir “*détascher des Espagnols*” els mateixos catalans.¹⁰⁴

Cal entendre, doncs, que l'interès que es va concretant des de la cort de França per Catalunya està influenciat per la pressió i argumentari de les autoritats del Rosselló, essent part d'elles representants francesos i una altra part catalans al servei del rei. Per aquesta raó, l'objectiu primerenc de les dues visions conflueix en una de sola, fer mal a l'enemic –l'espanyol– allà on més li dol, és a dir, sobre el seu mateix territori. Però

102. SHAT A1 563, peça 88, Trobat a Louvois, camp de Torrelles de Fluvià (28/05/1677); SHAT A1 611, peça 36, Dubruelh a Louvois, Bellaguarda (14/05/1678); SHAT A1 563, *Relation de ce qui s'est passé, lorsque l'armée du Roy commandée par le maréchal Duc de Navailles est sortie de l'Ampourdan pour rentrer en Roussillon*, camp de Torrelles de Fluvià (07/1677).

103. SHAT A1 611, peça 48, Trobat a Louvois, camp de Puigcerdà (05/1678); SHAT A1 611, peça 55, Trobat a Louvois, camp de Puigcerdà (28/05/1678); SHAT A1 611, peça 61, Trobat a Louvois, camp de Puigcerdà (30/05/1678); SHAT A1 611, peça 74, Navailles a Louvois (08/06/1678); SHAT A1 611, peça 82, Trobat a Louvois, camp de Verges (17/06/1678).

104. SHAT A1 611, peça 73, Trobat a Louvois, Puigcerdà (07/06/1678); SHAT A1 611, peça 78, Trobat a Louvois (07/06/1678); SHAT A1 611, peça 87, Trobat a Louvois, camp de Verges (25/06/1678).

era evident que l'acció quotidiana dels qui governaven podia tenir un pes determinant. En aquesta direcció apunta la mediació incessant de Ramon Trobat en àmbits de la política francesa a Catalunya, des de la *res bellica* fins a la *res publica*. En ell cal veure l'acció intradiplomàtica amb Louvois per aconseguir fortificar i instal·lar un contingent realista al Pirineu si es volia mantenir el Rosselló en mans de França. Una vegada això semblà agafar forma durant la guerra d'Holanda –gràcies a les victòries, però també a la repressió i la depuració com a formes latents de control decidit– les recomanacions en els escrits de Trobat apunten cap a una consolidació de la preeminència francesa al nord de Catalunya gràcies a un enfortiment militar als límits i passos fronterers i, també, a un control conscient de les tendències ideològiques de la població catalana. Mentre afirmava que el Pirineu era la clau de Catalunya, tot aduint una consciència evident en la dificultat del control muntanyenc, creia que calia aportar noves formes de govern per evitar que les poblacions seguissin funcionant de la mateixa manera que anys enrere, sense modificar-ne els costums:

*“Un grand désavantage qui seroit commettre le Roussillon si nous le perdions, les places n'estant pas en l'estat où il seroit à désirer qu'elles fussent et ne devant pas faire de fondement sur l'affect des peuples {qui} sont demeurés dans leurs vieilles habitudes depuis trente ans que le pays est au Roi par le peu de soin que ceux qui ont commandé dans la province ont eu de leur faire perdre les liaisons qu'ils avoient avec l'Espagne”.*¹⁰⁵

Per a Trobat no es tractava tant d'eradicar la catalanitat dels habitants com a mètode implacable d'assentament de la monarquia de França, sinó, i sobretot, d'eliminar qualsevol resta d'hispanitat que ell assimilava als costums introduïts pel domini durant dècades del rei d'Espanya. L'anticastellanisme era un *leit motiv* manifest en els arguments i les argücies de Trobat. A final de la Guerra d'Holanda, la seva influència sobre Louvois era notable. Si no, com s'entén que al cap de poc fos nomenat intendent del Rosselló, trencant així Lluís XIV la norma de no designar homes del país d'origen per al govern de les províncies del regne? Trobat entén que cal un canvi d'estratègia i comença a proposar una acció més subtil sobre la població que hauria de portar cap a un control militar però també social del territori.

L'objectiu final de Trobat era, en el fons, conquerir tot el Principat de Catalunya. Va arrossegar les autoritats franceses a deixar petjada al nord i iniciar el lent projecte de conquesta que es concretà el 1697 amb la presa de Barcelona. La guerra era l'excusa ideal per aconseguir-ho, i així ho va intentar en cadascuna d'elles.¹⁰⁶ De fet, encara sense ser intendent, però sabent ja que comptava amb un important prestigi i valoració per part del ministre Louvois, Trobat va redactar un memorial sobre l'estat de les places més importants de Catalunya, evidentment les del nord del Principat. Es tracta de la descripció de viles on l'exèrcit francès podria assentar-se i també d'una explicació acurada de l'espai físic i econòmic. Amb aquest escrit va establir els fonaments preferencials per França i que afectaven especialment la Cerdanya i l'Empordà. Tot instal·

105. SHAT A1 563, peça 70, Memòria sobre el Rosselló, Ramon Trobat (01/1677).

106. SHAT A1 563, peça 88, Trobat a Louvois, Torrelles de Fluvià (28/05/1677).

lant el gruix de les tropes en aquestes comarques, el capdavant de l'exèrcit havia de ser capaç d'avançar llavors cap a Palamós i Girona, les places més útils segons Trobat, juntament amb Puigcerdà. El domini de la muntanya, dels ports i la conquesta estratègica de la capital gironina havien de donar la clau per dominar tota Catalunya. A més de tranquil·litat subsistencial (blat, diners, altres aliments, etc.), la presa de Girona era bàsica per a Trobat, ja que podia *“réveiller les Esprits des Catalans dans Barcelonne, et les porter à prendre quelque résolution qui nous seroit favorable, et on pourroit former des intrigues, estant en cette place dans tout le reste du pays”*. No és estrany, doncs, que en el moment de la revolta dels Gorretes Trobat actués com ho va fer, infiltrant-se i aprofitant el desordre, ja que gairebé va confirmar les seves idees d'uns anys abans. Ell seguia creient en el fort sentiment anticastellà dels catalans com a eina per aconseguir “reconquerir” el Principat, i per això va esgrimir una estratègia des de l'inici, i deia: *«il faut toujours se battre d'espérance de pousser les conquestes de Catalogne, les engager autant qu'on pourra. Et quand on leur demandera quelque chose, raisonner avec eux, et leur faire comprendre que c'est pour le service du Roy, pour leur plus grand soulagement”*.¹⁰⁷

De tota manera, les recomanacions de Trobat a Louvois xocaven encara amb les de l'intendent o altres alts càrrecs francesos al país, que veien en els catalans un poble de comportaments aliens a ells, i per extensió aliats d'un món hispànic en les seves consciències i actituds. Segurament la seva malfiança era causada per l'estada al Rosselló, on podien comprovar que els costums i els comportaments locals es contraposaven a França. Per això, si bé recolzava la idea de romandre a la Cerdanya i l'Empordà ja que el Rosselló era un “país petit, poc fertile” on els pobles *“n'estant pas laborieux”*, afirmava que l'estratègia passava per les bones relacions amb els habitants. Evidentment això volia dir tenir-hi poques tropes, ja que aquestes eren les culpables de la majoria d'exaccions i descontentaments locals. Pensava que d'aquesta manera es podria evitar igualment que les tropes hispàniques entressin de nou a l'Empordà o més al nord. I és que tot i un capteniment equilibrat es poden *“renouveler les anciennes inclinations de ces peuples pour l'Espagne”*—deia l'intendent Beaulieu—, *lesquelles ils ont bien de la peine à cacher nonobstant les bons traitements que nous faisons”*.¹⁰⁸

En qualsevol cas, un objectiu primordial queda aclarit. La conquesta ferma de la Cerdanya passava per una doble consideració: d'una banda un domini militar, per tant estratègic; per l'altra, un control social i polític de la població per evitar sorpreses i, de retruc, fer que servís de “trampolí” contra la monarquia d'Espanya. Era, a més, un també cap al Llenguadoc i el Conflent i a la vegada una plataforma per controlar la Catalunya central i la serralada pirinenca de camí a Girona. La seva conquesta—efectiva el 1678—i la seva conservació havien de suposar un cop moral als espanyols i persuadir la població de la feblesa castellana. La Cerdanya, deia Trobat en el seu argumentari, pertanyia de manera natural al Rosselló. La importància del territori no era prou fonament, i per això calien raons jurídiques o històriques, la qual cosa escriu per convèncer Louvois. En primer lloc, assegurava que Perpinyà “ha estat en tot temps, sense inter-

107. SHAT A1 584, Memorial de Ramon Trobat (1678). Vegeu annex.

108. SHAT A1 563, peça 132, *Memorial de Beaulieu* (12/1677).

rupció, la capital de Cerdanya, Conflent i Rosselló i la seu de la justícia de tots aquests llocs". Trobat, assessor present en el moment de la negociació del tractat dels Pirineus el 1659, deia ara també que la divisió del Pirineu no era justa, ja que, entre altres, dividia també el Conflent i la Cerdanya, quan amb el Rosselló, "*les trois contrées étant sur une même ligne séparée par une même hauteur prodigieuse des montagnes presque d'une égale hauteur*". En darrer lloc, insistia que Puigcerdà «*et tout le reste de ce pays, doit rester au Roy, aussy bien que les 33 villages qu'il luy furent cédés déjà par cette considération*».¹⁰⁹ La Cerdanya havia de convertir-se en alguna cosa més que una presa militar. Era un lloc de geoestratègia bèl·lica, però també política. La recerca de l'emplaçament i la situació de la futura plaça forta de Montlluís eren l'altaveu físic de les estratègies de Trobat, i per extensió argumental, de França.¹¹⁰ La vall es convertiria en coixí, però també en laboratori experimental políticomilitar com ja ho venia essent el Rosselló. El mateix intendent Beaulieu va demanar llavors al rei poder ampliar els poders del Consell Sobirà —els seus, de retruc— amb seu a Perpinyà a la resta de la Cerdanya i en l'avenir a Catalunya, ja que des d'allà podrien controlar tot amb ordre i experiència.¹¹¹

Durant els anys d'aproximació estratègica de França a Catalunya, essencialment entre 1637 i 1672, els dirigents francesos es van adonar de la rellevància del Rosselló com a escut militar. Però també calia conservar-lo tot dotant-lo d'institucions, actors i normes vàlides per als interessos del rei. És a dir, el Rosselló va passar de ser un territori exclusivament protector a ser un territori per protegir. El projecte de controlar la Cerdanya, part del Pirineu i l'Empordà emergia per crear un coixí del Rosselló. Aquest era el propòsit de la monarquia, lluny, per tant, de qualsevol iniciativa de "reconquesta" catalana, a la qual va abocar-se a final del segle XVII. La idea original es decantava per un desmantellament hispànic de la zona i assentar-se per, donada l'ocasió, iniciar una negociació en posició de força per intercanviar el Rosselló amb els Països Baixos.¹¹² Alguns estudiosos del tema asseguren que això es va produir perquè el Rosselló no era un indret desitjat ni estratègic per a Lluís XIV. No obstant això, i sense entrar en debats ara per ara, només cal fixar-se que, ja des de final de la Guerra d'Holanda, l'interès per conservar el nord de Catalunya fa del Rosselló un indret fonamental en el seu desplegament meridional. Evidentment, aquesta readaptació de l'interès gal coincidia amb l'oposició de Trobat davant de qualsevol intercanvi o pèrdua territorial de Catalunya. Per si de cas, el mateix Trobat es va encarregar en aquell moment i en els anys següents d'argumentar el perquè de conquestes més fixes i segures relacionant-ho amb la idea de l'intercanvi: els Països Baixos espanyols sempre havien interessat els monarques francesos per raons polítiques i comercials. Tot i ser contrari a això, va aprofitar el filó per intentar que les autoritats es disposessin un dia o altre a endinsar-se amb esma a Catalunya. En el fons, Trobat sabia que quant més territori es conquerís menys interès tindria França en un bescanvi i més es plantejaria un assentament polític al país.¹¹³

109. SHAT A1 611, peça 78, *Memorial de Trobat* (14/06/1678).

110. SHAT A1 611, peça 122, Trobat a Louvois, Llúvia (14/09/1678).

111. SHAT A1 611, peça 70, Beaulieu a Louvois, Perpinyà (05/06/1678).

112. AYATS, Alain. *Louis XIV...*, p. 266; LA FÀBREGA, Pau de. *L'ofertiment...*

113. SHAT A1 726, *Memorial de Trobat*, Camp de Fortià (28/06/1684).

Per aquesta raó, la suposada fi de les negociacions sobre l'intercanvi amb els Països Baixos fa sorgir el debat sobre la idoneïtat de la Cerdanya. Si en un principi es va optar per quedar-se amarrat a les portes de Puigcerdà per complir arranjaments diplomàtics, com a la fi de 1678, a poc a poc es va començar a actuar activament i passivament. A partir d'aquella data, les preses de Puigcerdà posen al descobert les tàctiques de control social, així com el conflicte eclesiàstic cerdà que feia que l'Alta Cerdanya seguís sota jurisdicció de la Seu d'Urgell. Així, les autoritats gal·les van elaborar estratègies com la de situar francesos al capdavant de les comunitats dels jacobins i els agustins de Puigcerdà per contraposar-se al poder del bisbe urgellenc.¹¹⁴

Tanmateix, la diferència entre un català com Trobat, al servei de França, i un dirigent francès com l'intendent Beaulieu es feia palès el 1678 davant dels objectius i els mètodes finals. La conquesta de Catalunya passava efectivament per la Cerdanya, per un assentament i una experimentació social i militar sense precedents, però, per assolir aquestes finalitats, Beaulieu considerava que potser ja havia arribat l'hora de no ser tan condescendents amb els pobles, als quals havien permès de conservar la llengua, les lleis i les constitucions en part per evitar "*la confusion, les désordres et les conflits*". Ara la situació havia canviat i calia eliminar qualsevol llavor de revolta. Trobat, en canvi, preferia optar per l'entesa, la negociació i, sobretot, seguir jugant amb l'anticastellanisme social, i seu, essencialment.¹¹⁵

Dominar la Cerdanya a partir d'una gran plataforma exclusivament militar —en un principi— significava posar un cadenat al Rosselló pel Conflent. Sens dubte, també facilitava la vinguda de tropes des del País de Foix sense cap oposició, la qual cosa volia dir que tot allò que era defensiu podia erigir-se en quelcom d'ofensiu. En aquest sentit, la possessió del Rosselló no era cap garantia, però sí tenir un centre com Montlluís (algun cosa semblant havien volgut fer els espanyols a l'Empordà als anys cinquanta però no va acabar quallant). Montlluís havia d'esdevenir una entitat autònoma per controlar "aquella" frontera, des del Conflent fins Andorra, de la Cerdanya a Camprodon o Prats de Molló. Concentrar les tropes i aquarterar-les significava evitar els clàssics problemes dels allotjaments i els enfrontaments amb la població, però també, i sobretot, tenir un contingent important sobre el territori contínuament. Les construccions van ser de qualitat, amb un projecte acurat, per a una estada llarga i estable. Des del moment de la seva construcció es va convertir en una veritable vila amb els seus obrers, artesans de la pedra, la fusta, flequers, mossens, etc., per cobrir les necessitats de les tropes que s'hi estaven i del conjunt social que s'hi va donar cita.

L'assentament francès al nord de Catalunya rau en aquesta mesurada i calculada política de fortificacions, més que no pas en el canvi de nom d'unes o altres institucions. Les costoses construccions no només podien representar un element físic (fortins, muralles, llocs militars estratègics, proteccions militars de les viles), sinó que també es manifestaven com a elements socials, comercials i mentals, i, si s'escau, també de caire cultural. Els assumptes militars d'aquesta mena afecten la població i creen barreres. És

114. SHAT A1 611, Beaulieu a Louvois, Perpinyà (04/06/1678).

115. SHAT A1 611, peça 70, Beaulieu a Louvois, Perpinyà (05/06/1678).

un exemple més que les guerres provoquen reaccions polítiques i tenen una influència evident sobre les societats. La teoria de l'existència de dues èpoques de polítiques fortificadores coincideix en certa manera amb la de l'historiador Alain Ayats, per a qui es produeix un canvi radical en el paper estratègic del Rosselló per a França a partir de 1674, fent que les places deixin de tenir una vocació merament defensiva per tenir una utilitat ofensiva; una "defensa ofensiva".¹¹⁶ Les estratègies i projectes dels enginyers francesos en la dècada de 1670 permeten a l'exèrcit tenir pràcticament sempre un peu al Principat i subsistir-hi els hiverns, alleugerint així les càrregues als rossellonesos. D'això se n'ocupà sempre Ramon Trobat que, per seguir gaudint sempre d'una posició de força, alertava Louvois de no descuidar el manteniment de les places. La utilitat de les places de la frontera havia de ser poder atacar i seguir defensant-se:

*"Le pays n'a d'autres forces que celles que Sa Majté. y envoie, Et je crois qu'il est de son service de tenir toujours les places, et particulièrement celles qui sont les plus frontières, non seulement bien garnies, mais encore en estat de pouvoir incommoder les ennemis, et d'empescher les courses qu'ils pourroient faire dans le pays (...) Bellegarde est la plus exposé(e) et celle qui incomode le plus aux ennemis de tous le Roussillon".*¹¹⁷

En tot cas, la força militar de la infraestructura francesa i de la seva logística de guerra va permetre al rei de França crear una única frontera militar al Pirineu català, és a dir, eliminar sempre que poguessin les construccions militars hispàniques i fer que només hi hagués una presència física notable, la francesa. Així, les entrades recurrents de les tropes franceses a la Cerdanya o a Camprodon no servien només per extreure'n beneficis materials, sinó per enderrocar fortaleeses, fer malbé fortificacions i material i endarrerir possibles treballs de reforma.¹¹⁸ El gir esdevingut als anys setanta té, però, una tercera època o més aviat una tercera via política i ideològica com la de fer-se amb les terres del nord del Principat. La frontera no només seria "ofensiva" sinó que tornaria a deixar de ser frontera per aquest mateix avançament. En aquells indrets de buit administratiu i polític —o llunyania de les autoritats de Perpinyà— el relleu de Montlluís convertia el seu governador en un element clau a la zona, més enllà de la *res* militar. Els efectes socials van ser, doncs, més profunds a partir de 1678-1681, i no només la guerra en va ser la culpable.

116. AYATS, Alain. *Louis XIV...*, p. 831.

117. SHAT A1 901, peça 15, Trobat a Louvois, Illa (16/08/1689).

118. SHAT A1 901, peça 23, Noailles a Louvois, vora Camprodon (23/08/1689).

Segona part: Efectes socials

TERRITORIS I VILES EN MUTACIÓ

L'efecte col·lateral de les fortificacions i de l'assentament militar al Pirineu és el control dels camins, però també el de les cases, les famílies, els lligams socials, etc. És a dir, les mutacions del comerç, dels intercanvis humans (matrimonis, festes) i un augment considerable del contraban. Aquestes mutacions són una conseqüència directa de la política militar sobre el control fronterer. Les mateixes fortificacions en són un exemple aclaridor, així com l'acumulació progressiva de soldats i guarnicions, els grups de soldats recaptadors de la gabella al Vallespir i a d'altres zones de la muntanya. Tanmateix, amb les fortaleces i places fortes es desenvolupa tot un comerç interior –en relació amb totes les obres militars, sobretot–, que crea amb el temps una dependència econòmica, i es dona alè a un nou comerç amb l'antic regne de França, promovent els intercanvis amb el Llenguadoc i prohibint-ne els del Principat. Els canvis jurídics i institucionals són l'efecte més directe sobre la població –rural i comerciant– junt al joc d'interessos de les elits.¹¹⁹ En aquest sentit, les ordres portades a terme sobre el Rosselló o l'Alta Cerdanya influencien d'una o altra manera les relacions amb el Principat, i més a nivell local. Si a més a més les intencions de França són les d'estendre el mateix model a tota la Cerdanya, les conseqüències de les actituds i les accions han de ser forçosament latents.

119. GOUBERT, Pierre. *Louis XIV et vingt millions de Français*, Hachette-Pluriel, París, 1997, pp. 246-257.

L'economia alimenta les fronteres i a l'inrevés. Aquesta regla es va imposar a partir de la construcció de Montlluís. Si ja les guerres i les prohibicions de comerç entre el nord de Catalunya i la resta del Principat van promoure el contraban —de sal i d'altres matèries— a partir del desplegament de la soldadesca a la Cerdanya i amb el creixent control dels intercanvis, tant francès com espanyol, el comerç va començar a conèixer una certa mutació. Això no significa que hi hagués un tall, sinó una readaptació a la nova situació i a les normes progressives que s'anaven introduint en paral·lel a la presència de controls. Una de les primeres decisions arran de la construcció de Montlluís va ser precisament intentar que el ferro no sortís del país i conservar-lo per a les obres: *“le fer a toujours esté réputé comme marchandise de Contrebande, Et que pour ceste sorte d'ouvrages nous en avons besoin d'une grande quantité, Et que le transport qu'on en fait en Espagne, peut en augmenter le prix”*.¹²⁰ De fet, en aquell moment es va refermar la voluntat de prohibir el comerç de ferro amb el Principat de manera general. Trobat pensava que d'aquesta manera se'n beneficiarien, però van ser els mateixos francesos els qui van posar fre a la decisió momentàniament ja que podia ofegar econòmicament part de les fargues del Conflent i la Cerdanya.¹²¹

Els efectes de la construcció d'un “monstre” militar per a l'època —com Montlluís— a la Cerdanya no podia fer-se, doncs, sense efectes i conseqüències sobre la població autòctona. La construcció va tenir un primer efecte d'explotació econòmica, amb l'aprofitament de la mà d'obra local, sovint mal pagada, si és que ho estava. En qualsevol cas, allà on hi havia una concentració de persones del país, tot i treballar per als francesos, calia un control important. L'inici de les obres representà també el tret de sortida de la vigilància social, *“étant important en ce pays pour y établir le bon ordre, de faire toutes choses avec beaucoup d'autorité, particulièrement au Mont-Louis”*.¹²² La impressió donada als pobles motivava un veritable descontentament. El procés va ser llarg i conflictiu amb els habitants del lloc i dels voltants de Montlluís, primerament. Per construir la plaça forta va caldre eliminar el poble —o masos— d'Ovansa, com ja s'ha dit. Fins el 1683 encara s'enderrocaren algunes cases properes per adaptar Montlluís a les noves tècniques de la poliorcètica. Entre els mesos d'octubre i desembre d'aquell any, Louvois anà confirmant nous desallotjaments entre la Cerdanya i el Conflent, i atorgà a Trobat la tasca “d'avisar” els habitants del “*faubourg*” de Montlluís que tenien tres setmanes per establir-se dins la plaça abans de la demolició.¹²³ Dos dies després ordenava a Chaseron pujar amb les tropes a Montlluís i vetllar per les obres. La presència de forces militars augmentava així progressivament.¹²⁴ La situació era complicada i feia emergir un conflicte on es barrejaven militars, autoritats i població, i fins i tot algun eclesiàstic. El novembre, el mateix Louvois intercanvià el seu parer amb el governador de la plaça, Durban, sobre l'extensió del malestar i l'emergència d'un possible avalot popular per la instal·lació de

120. SHAT A1 648, peça 28, Carta de Trobat...

121. AYATS, Alain. *Louis XIV...*, p. 663.

122. SHAT A1 648, peça 28, Carta de Trobat...

123. SHAT A1 697, peça 440 (22/10/1683)

124. SHAT A1 697, peça 509 (25/10/1683)

la plaça i l'actitud de les autoritats. Preveia fins i tot diversos problemes similars a través de la Cerdanya.¹²⁵

D'alguna manera, el conflicte amb la població no tenia lloc només per una qüestió física com l'expulsió de les cases, sinó per la lluita pel control del comerç o del món religiós, deixant en rerafons el control global d'una nova frontera. Això es veu, per exemple, quan Trobat va haver d'expulsar un "*religieux de la Mercy (...) envoyé de Mont-Louis*".¹²⁶ Un altre cas fou l'ordre donada per Durban als batlles i cònsols de Bolquera i altres viles obligant-los a entregar palla i farratge per a la subsistència dels cavalls dels oficials d'infanteria. Els pobles estaven inquiets, ja que es veia venir que la presència de Montlluís influenciaria dia a dia la vida dels seus habitants, des d'un punt de vista humà però, també, econòmic. El ministre Louvois interpretà les notícies que li arribaven com un perill i decidí ordenar al governador de Montlluís de no donar cap més ordre que pogués afectar l'economia local. Àdhuc li va requerir que anés ell mateix amb uns quants soldats a batre els camps.¹²⁷ Aquesta voluntat d'harmonia entre els soldats i la població, suggerida pel rei —en relació als allotjaments i els problemes de subsistència—, era de difícil compliment en d'altres àmbits i, encara menys, en tot el que feia referència a les destruccions de les cases adossades a la plaça forta de Montlluís.¹²⁸

L'inici oficial de les obres de Montlluís, el juny de 1679, provoca molts acords amb "empresaris" de tot tipus per resoldre el problema del subministrament de materials i elements necessaris per a les obres. De seguida, més de 700 homes treballen ja en les construccions.¹²⁹ El viatge de Louvois al Rosselló el 1680 demostra la importància de l'empresa i l'interès de França en la funció de la plaça, feta amb cura i qualitat, per assegurar la conservació de la província i controlar el país més enllà de la "frontera". D'aquest viatge es desprèn una modificació en els projectes de Vauban a Montlluís, essencialment per una qüestió de pressupost. Amb les correccions fetes, els treballs s'intensifiquen tot redoblant la vigilància de les despeses.¹³⁰ S'obren camins, es netegen grans àrees i se'n bloquegen d'altres. Aquesta metamorfosi de l'espai entra dins la concepció de la defensa militar francesa i que Vauban simbolitza a la perfecció. D'aquesta manera no tot es concentra dins la plaça forta, sinó que es té en compte el domini del medi físic i mental del país on s'assenten.¹³¹ Els habitants pateixen així directament els efectes de la instal·lació militar. Els enfrontaments deixen de ser exclusivament bèl·lics i "els habitants no només estan obligats a l'allotjament d'homes de guerra, sinó que han d'aportar també carregaments de terra per mantenir i perfeccionar l'instrument defensiu".¹³²

125. SHAT A1 698, peça 56 (03/11/1683)

126. SHAT A1 698, peça 65 (03/11/1683).

127. SHAT A1 698, peça 260 (12/11/1683).

128. SHAT A1 698, peça 219 (11/12/1683).

129. AYATS Alain, *Louis XIV...*, pp. 690-691.

130. *Ibid.*, pp. 756-761.

131. SHAT A1 670, peça 28 (19/09/1681) i SHAT A1 670, peça 32 (26/09/1681).

132. PERNOT, Jean-François. "Guerre de siège et places fortes", *Guerre et pouvoir en Europe au XVIIe siècle*, H. Veyrier, Kronos, Saint-Etienne, 1991, pp. 132

CONTRABAN, ECONOMIA I COMERÇ

Els intents de control del comerç vénen donats per una política iniciada el 1661 amb la introducció de nous impostos com la gabella de la sal. Aquest era un element essencial en la vida de muntanya i qualsevol canvi en el preu o en la facilitat-temps de transport tenia efectes negatius per als pagesos. Ben segur, “tocar” la sal era també colpir el símbol cabdal del comerç pirinenc. Aquesta mesura va venir acompanyada de controls, revoltes —dels Angelets— i prohibicions. En general, les mesures contra els intercanvis eren l’altaveu d’una guerra que es presentava. Com que el conflicte francoespanyol va perdurar durant bona part de la segona meitat del segle XVII, el comerç se’n va ressentir. Va donar via lliure al contraban. De fet, no deixà mai d’haver-hi comerç, però sí que apareixeren “talls” en aquest comerç: prohibicions per culpa de la guerra, dificultats cròniques que emergeixen, superposicions de drets patrimonials i reials contraris, creixement del contraban, etc.¹³³

Les mateixes autoritats franceses tenien consciència del problema, a vegades per interès propi, d’altres per evitar la misèria del territori que realment controlaven. Així va ser durant tot el període en què no tenien un control absolut dels passos principals de la Cerdanya, el Conflent i el Vallespir, és a dir, als anys 1660 i 1670. D’aquesta manera, l’intendent Carlier afirmava que tallar el comerç entre la Cerdanya i la resta del territori nord-català podia tenir greus conseqüències: “*il seroit bien difficile de l’empescher [el comerç] sans que les habitants du Conflans souffrissent de la disette [...] les blés descendent du dit pays de Cerdagne*”, com també els vins.¹³⁴ La comunicació entre les dues comarques era i serà un dels elements de pes en la configuració estratègica francesa al Pirineu català.

El contraban apareix doncs al mateix ritme que es van introduint noves “taxes de frontera”, les quals no existien al Pirineu català abans de 1659. Així, tot i la nova taxa-ció de la sal, els habitants van seguir comerciant amb el sud, fent que el contraban es disparés. Entre 1659 i 1697, els casos de contraban jutjats al Consell Sobirà de Perpinyà sobre tot el que tocava a comarques de frontera, com el Conflent, el Vallespir o la Cerdanya, van créixer de manera espectacular. La crescuda més impressionant del contraban —només aquell que es coneix, ja que les dades provenen dels judicis realitzats— té lloc a partir de 1684. Des d’aquell moment i fins a la meitat de la dècada dels noranta, el contraban referenciat es multiplica un 325 %, al qual cal sumar un 800 % només en

133. Sobre el comerç tradicional establert des de l’època medieval i fins al segle XVII, vegeu la documentació que apareix a: GALCERÁN VIGUÉ, Salvador. *La indústria i el comerç a Cerdanya. Estudi socio-econòmic i polític segons les ‘ordinacions mustassaph’*, Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona, 1978; Sobre la continuació del comerç de sal i ferro a la Cerdanya, essencialment als anys seixanta, vegeu l’estudi fet gràcies a la consulta de la recaptació dels drets d’entrades i eixides: SANLLEHY, Maria Àngels i SERRA, Eva. “Comerç transpirinenc a Catalunya segons la documentació de la Generalitat de Catalunya (s. XVI-XVII)”, *Circulació de mercaderies i xarxes comercials als Pirineus (segles XIII-XIX)*, 7è curs d’Història d’Andorra-col·loqui d’Andorra el 2003 [eds. P. Poujade i J.-M. Minovez], CNRS-FRAMESPA-Université de Toulouse, Méridiennes, 2005, vol. 2, pp. 473-522.

134. SHAT A1 356, peça 263, Carlier a Louvois, Perpinyà (11/11/1673); SHAT A1 356, peça 201, Le Bret a Louvois, Perpinyà (12/08/1673). El militar francès analitza també les relacions entre els pobles de la Cerdanya i el Capcir.

el període comprès entre 1680 i 1684.¹³⁵ Curiosament, té lloc a partir de l'assentament francès a la muntanya i del desplegament militar a Montlluís. En aquest sentit, és difícil saber si el contraban es va incrementar realment en aquelles dates o si ja ho venia fent des de feia anys i, ara, simplement es feia palesa la intervenció dels moviments comercials per aquesta presència "policial", posant al descobert la xarxa socioeconòmica tradicional o reinventada a partir de 1659.

En un principi, el control del comerç a partir de Montlluís sembla plantejar-se des d'un punt de vista de l'interès pressupostari, ja que, segons les autoritats, el contraban del ferro, enormement important a la zona, podia encarir els preus.¹³⁶ Per això calia controlar la frontera i els passos amb el Principat. Aquesta pressió contra el contraban del ferro era un afegit sobre la d'altres productes que, des de feia dècades, circulaven sense aparent problema. La sal, però també les armes i les municions, eren gèneres que "travessaven frontera" malgrat la línia de separació del tractat dels Pirineus. El contraban preocupava els francesos així com les autoritats hispàniques que, tot i el profit que podien treure'n per crear inestabilitat al nord d'una Catalunya ocupada per França, veien amb recel les persones que exercien aquest tipus de comerç. Podien ser mercaders, milicians o simples pagesos, i en qualsevol cas també podien exercir d'informadors per a les autoritats de Perpinyà o de Barcelona. Calien indrets de control estratègic. És així com a Ripoll existia la figura d'un agutzil pel contraban, càrrec que va recaure en Miquel Portussac (o Portusach) el 30 d'agost de 1667. Llavors s'analitzaven els productes entrants i sortints i s'esperaven que cap a França anessin "*armas, municiones y otras cosas*", mentre que en sentit contrari podien entrar "*ropas y mercaderias fabricadas pasadas por reynos de Francia*".¹³⁷

El comerç que seguia produint-se entre les "dues bandes" catalanes, delimitades per la frontera de 1659/60, no era únic. De fet, com bé analitza Patrici Pojada en la seva recerca, les terres de la Cerdanya, Andorra, la Seu d'Urgell o Ripoll mantenen un flux comercial constant amb el País de Foix, en temps de pau com de guerra. Només hi hauria dos punts d'inflexió importants: el primer, el 1640, quan amb la revolta dels Segadors els comerciants francesos aprofiten per potenciar les seves vendes a Catalunya; la segona, a partir de la dècada de 1670. En aquest darrer moment es pot observar com d'alguna manera la guerra oberta, però principalment també la militarització del Pirineu, impedeixen el comerç tradicional. No obstant això, aquest autor assenyala que si bé el comerç català cap al nord esdevé gairebé nul a partir de 1665-1670, en el sentit invers, tot i estagnar-se, perdura durant les dècades següents.¹³⁸

135. JANÉ CHECA, Òscar. *Catalunya i França...*, part II, cap. 1.

136. SHAT A1 648, peça 31, Trobat... (13/05/1679) i SHAT A1 648, peça 31, Trobat... (13/05/1679).

137. AHCR, Fons Religiosos, 415/3, Sobre el nomenament de Miquel Portussac/Portusach (30/08/1667). Aquest formava part d'una família lligada a l'església parroquial i les posicions realistes, originària de Caors. Miquel P. va ser comunitari de Sant Pere des de 1639, batxiller en filosofia i teologia (informació a: MASCARELLA, Jordi. "Domingo Portusach, un memorialista ripollès entre els segles XVII i XVIII", *Annals CECR*, 2001, pp. 51-78). Si bé a la documentació del mateix document d'arxiu es diu que Portusach és pareira a Ripoll.

138. POUJADE, Patrice. "Commerce transfrontalier dans le Pays de Foix, vers 1550-vers 1700", *Circulació de mercaderies i xarxes comercials als Pirineus (segles XIII-XIX)*, 7è curs d'Història d'Andorra-col·loqui d'Andorra el 2003 [eds. P. Poujade i J.-M. Minovez], CNRS-FRAMESPA-Université de Toulouse, Méridiennes, 2005, vol. 2, pp. 437-455.

Els francesos arribaven així a bloquejar el que entrava al Lenguadoc tot deixant passar el que els interessava cap al sud. Ara bé, el cas del contraban és recurrent durant totes les guerres i persisteix allà on hi ha control, tant pel nombre —a causa de les prohibicions, i, doncs, a la demanda creixent— com al control —el nombre de processos per culpa dels controls. La “frontera” és la pàtria dels contrabandistes. Si aquests proliferen, la frontera es forja. La formació de la frontera militaritzada permet, malgrat tot, el passatge de mercaderies, tot augmentant les necessitats locals en relació a la guerra i les prohibicions. Els processos judicials de Puigcerdà mostren que la línia divisòria era vulnerada sovint. Els processos contra súbdits francesos —occitans i catalans de la “província del Rosselló”— eren nombrosos. Aquests havien apostat enormement pel contraban, tal com es pot observar en la documentació de Perpinyà pel que fa a judicis contra persones del Principat, especialment contrabandistes.¹³⁹ Els interrogatoris són constants i, més enllà del simple control comercial, s'erigeix un rerafons polític, tant des del punt de vista del repressor com des de l'infractor. Cal, però, distingir dos períodes: el que va del tractat dels Pirineus fins a 1672 i l'època posterior.

A la Cerdanya, per exemple, a banda del cas dels Maylol—Maillol— segurament occitans, en plena guerra dels Segadors, el 1644,¹⁴⁰ la majoria dels processos referenciats resulten posteriors a 1659. En primer lloc, els afers comercials enfronten els habitants de les dues bandes de la frontera. Els plets poden classificar-se en les següents categories: per drets comercials (exemple: Pere Bonet contra Pau Calvet, de Ro, o Josep Pera —burgès d'Osseja— contra Felip Amill de Bellver); per contraban de sal i de ferro (així cal entendre l'informe fet a instàncies franceses el 1668 sobre el ferro robat a Miquel Garreta, un traginer de la Tor de Querol); i, pel control general del comerç a la Cerdanya, que implica fins i tot súbdits d'un mateix rei. Els problemes són causats per les noves restriccions, per tractar-se d'una mostra més de normalitat. Aquest enfrontament indica que se segueix amb el mateix comportament que anys enrere.¹⁴¹

Si agafem dos moments diferents, però significatius, a partir de l'exemple de la baronia de Sant Miquel de Cuixà, ens adonem de les primeres transformacions que pateix la Cerdanya avançant els anys seixanta i de l'estancament real sofert ja a final dels noranta. En primer lloc, un procés del procurador fiscal de la Cúria de la Baronia de Sant Miquel de Cuixà contra Francesc Bertran de Sanavastre, Miquel dit “del Castell” i Antoni Varilas de Prats, l'1 de febrer 1667, indica el control que s'exercia ja sobre el comerç de la fusta. Així, treure llenya del terme d'Urús tenia el següent perill: “(...) qualsevol

139. ADPO 2B315 (1660-1667), 2B316 (1668-73), 2B317 (1674-77), 2B318 (1678-86), 2B319 (1687-88), 2B320 (1689), 2B321 (1690), 2B322 (1691-92), 2B323 (1693-94), 2B324 (1695), 2B325 (1696), 2B326 (1697), 2B327 (1698-99) i ADPO 2B1617 (1660) a 2B1773 (1697).

140. AHCP, Processos, Procés de Francesc Naudí, procurador fiscal general en la Col·lecta de Cerdanya contra Joan i Esteve Maylol, francesos (Informe del 25-27/10/1644), per portar mercaderies i diners sense permís.

141. AHCP, Fons Administració Reial i Senyorial, CRVC, reg. 46 (Informe Bonet, juliol-agost 1668); AHCP, Fons Administració Reial i Senyorial, CRVC, reg. 49 (Informe Pera, 18/06/1669); AHCP, Fons Administració Reial i Senyorial, CRVC (Vall de Querol), el 17/07/1668 (El robatori es va produir per la força, amb armes de foc. El ferro provenia de l'Hospitalet i havia de ser portat a *Mossur* Ballester, a una farga. El tema va aixecar polseguera pels controls de la forana: per uns exagerats, per d'altres completament deficients); AHCP, Fons Administració Reial i Senyorial, CRVC, reg. 17 (Informe de 19/07/1662 a 05/02/1664).

persona forastera que sia trobada (...) aportar llenya de dits llochs y térmens en la pena de sent rals”.¹⁴² Trenta anys més tard, el procurador fiscal de la mateixa cúria empenia un procés contra Rafael Maurell, “habitant en lo lloch d’Ur de la Cerdanya francesa”, a qui acusaven de treure blat “associat de moltes personas armats tots amb diferents armas de foch (...). Anà lo die de dijous pròxim passat que contaban al 18 del corrent mes de setembre d’hora, devian ser las horas de la nit en la casa d’en Gelbert [a la par-ròquia de Sant Jaume de Rigolisa] jurisdicció de VM y al que fora en dita casa ab dits sossios”. Allà, Maurell hauria demanat 40 caps de blat que estarien “emparades”.¹⁴³ D’alguna manera, el contraban s’instaura i s’estén més enllà de la frontera, fent que les jurisdiccions eclesiàstiques depenent de la Seu d’Urgell, com és el cas, persegueixin aquells que des de la banda nord articulen noves formes de comerç i actuacions.

Són múltiples i diversos els processos que es porten a terme des del tall polític del país, que configuren un embolic de jurisdiccions, lleis i trampes entrecreuant-se. Entre terres d’un o altre monarca, els drets de jurisprudència recauen en senyors locals d’un o altre rei, a una diòcesi, urgellenca en el cas cerdà, i a corts superiors situades a Puigcerdà o Perpinyà segons els casos. És així com s’observa que, mentre des de la capital rossellonesa els casos de contraban s’analitzen de manera cada vegada més centralitzada, a la Cerdanya les diverses corts de justícia processen els casos a vegades sense fer al·lusió a casos de contraban, tot i ser-ho. És a la cúria reial de la vegueria cerdana, sota jurisdicció espanyola, on es retroben les investigacions principals per a casos de contraban. Aquestes acostumen a ser per casos de bestiar o aliments bàsics (sal, farina...).

Així, ja als anys vuitanta, veiem com es fan diversos processos i inquisicions en aquest sentit. El maig de 1680, el procurador fiscal de la Cúria carrega contra Josep Florensa, pare de Puigcerdà, per intentar treure farina cap a França la nit del 6 del mateix mes: “(...) Josep Florensa escondia en un camp de blat fora lo lloch de Aja a vistas Y serca la ralla de Fransa una partida de sachs de farina de número de set sachs o altra número; per a passarlo en terma Y obediència de França sent Y contravenint a las Reals Cridas manadas publicar (...)”. És interessant interpretar la forma d’aquest contraban, com també, des d’un altre àmbit, el propi vocabulari emprat. Florensa era un habitant de Puigcerdà que guardava a casa seva càrregues de blat amb les quals treure’s un sobresou. Per convertir-lo en farina rebia l’ajut de Jaume Florensa i la seva dona, tot portant-lo al molí. Llavors feia passar de nit la farina a un camp adjacent a l’era de la casa del mateix Jaume Florensa. Aquest terreny tocava el mas de Sant, que era “de obediència de Fransa”.¹⁴⁴ Per tant, la separació dibuixada sobre el paper entre les dues monarquies semblava tenir nombrosos forats en la realitat. Alguns habitants hi van veure un filó. Si bé, a vegades, els conflictes per contraban podien donar lloc a confusions, com en el cas de Jaume Clavariach, que comprà un cavall que no hauria d’haver estat venut ja que prèviament havia estat confiscat per aquest motiu. Això succeïa només una setmana després de l’incident anterior.¹⁴⁵ El nombre relativament reduït de pro-

142. AHCP, Cúria Baronia de Sant Miquel de Cuixà (01/02/1667).

143. AHCP, Cúria Baronia de Sant Miquel de Cuixà (25/09/1698).

144. AHCP, Fons Administració Reial i Senyorial, CRVC, Inquisició feta contra Josep Florensa (08/05/1680).

145. AHCP, Fons Administració Reial i Senyorial, CRVC (17/05/1680).

cessos d'aquest estil des de l'àmbit hispànic fa pensar en dos escenaris complementaris: un cert ull gros de l'administració reial davant d'aquests fets i, a la vegada, una certa feblesa hispànica a l'hora de poder controlar el contraban, a diferència dels francesos que exacerben els controls i multipliquen els processos en aquell moment.

El tema del blat era recurrent, ja que representava un dels aliments bàsics, tant per a la població com per als soldats. Però podia esdevenir un tema cabdal si, com en el cas del procés fet a Pere Joan, dit Sarraló, i altres persones del país, el contraban es feia per beneficiar les tropes franceses mateixes: se'ls acusava de treure blat del sud de la Cerdanya cap a "França", a Montlluís. L'interrogatori del 15 de març 1688 a Llivia es fa per contradir les crides de fer comerç amb França:

"(...) sobre lo que Vme me interroga és que des que se són publicadas las cridas reals de savedas del blat en la Vila de Llivia he vist que Pere Joan dit Sarraló [h]a posat quatre o sinch vegades poc més o menos pastat sobre un rossí seu so és una càrrega cada vegada y aquell jo [h]e vist lo aporta en las obediencias de Fransa, y he ohit dir públicament que la portava (...) pa a vendrer a Monluys plasa de França lo que dich saber, per averho vist".

De la mateixa manera s'acusen d'altres persones com Joan Palau, del mas Farrera, Joan Vila, Caterina Sala, etc., els quals ja havien estat vistos "algunes vint vegades" fent sempre contraban cap a Montlluís. Un dels testimonis deia només repetir les coses que ha "ohit dir al moliner de Llivia" i a qui ho havia dit el propi Pere Joan dit Sarraló.¹⁴⁶ Cal destacar que les crides contra aquest comerç responien a les preparacions de la guerra dels Nou Anys i, també, a l'afecció i costum que nombrosos habitants, súbdits del rei d'Espanya, agafen pel contraban cap a l'Alta Cerdanya. La presència de les tropes franceses sembla que fou econòmicament positiva per a algunes persones que comerciaven directament amb elles. Per tant, la pròpia administració francesa acceptava un tipus de contraban que els beneficiava, que no representava cap perill de contacte —no era un comerç tradicional, ja que es feia amb ells— i, de retruc, baixava la popularitat de l'administració del rei d'Espanya a la Cerdanya.

Ben segur, tant Puigcerdà com Llivia anaven descobrint llur posició de geoestratègia comercial. Així, més enllà del contraban, es poden entreveure transgressions comercials, irregularitats econòmiques, arrendadors incomplets, etc., tal com es pot observar en plena guerra, el 5 de novembre de 1695, quan un tal Cucó de Llivia entra porcs de França sense pagar drets: "(...) dit Cucó de la vila de Llivia que havia menat tres tossinos grassos del Regne de Fransa y aquells tenia per vendrer a aguardant comprador en dita plassa".¹⁴⁷

La influència del tractat dels Pirineus no es fa efectiva, doncs, fins al moment en què els francesos es despleguen amb força a terres de Conflent i de la Cerdanya. Per això, la guerra d'Holanda va ser fonamental. La construcció de Montlluís havia de ser clau en el control d'un comerç que es volia eradicar. A distància, tot era sospitos de

146. AHCP, Fons Administració Reial i Senyorial, CRVC (15/03/1688).

147. AHCP, Cúria del Reial Patrimoni de Cerdanya, Procés de Francesc Giralt i Esteve Casanovas, arrendadors del dret de lleuda, contra un dit Cucó de Llivia (05/11/1695).

contraban i “contacte”. En primera fila, els soldats francesos van exercir una funció dissuasiva, més que no pas repressiva, sobretot en els primers anys de funcionament de la fortalesa. Això va ser efectiu sobretot durant els pocs períodes de pau, ja que, com és sabut, durant les èpoques de guerra, l'intercanvi i el contraban creix, sota la mirada “especulativa” i beneficiària de part dels controladors.

Sens dubte, però, el tema estrella del contraban era la sal. Les prohibicions no feren altra cosa que donar ales a la imaginació dels traginers. D'aquesta manera, tot i que les revoltes populars semblaven irrepetibles, i menys en temps de guerra i amb l'enorme presència d'efectius, els “comerciants” van seguir portant la matèria primera cap al nord. Gairebé tota la documentació sobre el tema es troba, com hem esmentat anteriorment, en territori rossellonès. No obstant, en temps de guerra, tot valia. És a dir, que fins i tot armes i matèries primeres eren objecte de contraban. Així és com l'element de comerç més important, a banda de la sal, era el ferro. Aquest coneix també una transformació de l'intercanvi lliure cap al contraban. Les fargues del Conflent eren una de les riqueses més importants de la regió, conegudes des de feia dècades, i que havien portat fins i tot gent de fora a treballar-hi. Aquestes es mantenien i servien d'auxili a l'exèrcit francès per a la construcció d'armes, canons i estris de guerra.¹⁴⁸ Tanmateix, si bé la utilització era corrent, també ho era el control per evitar el possible comerç amb el regne d'Espanya, com es veu quan els francesos emeten una crida contra l'aprofitament d'alguns particulars de fer passar mercaderies –sobretot ferro– del Conflent cap al sud, durant els primers temps de la construcció de Montlluís, a final dels anys 1670.¹⁴⁹ Va caldre que les pròpies instàncies franceses fessin tot el que estava a les seves mans per prioritzar la instal·lació a Perpinyà d'un enorme magatzem de pólvora i es va tirar endavant una fàbrica. No és gens estrany, doncs, una vegada Montlluís funcionava a ple rendiment, que un dels indrets escollits per instal·lar-hi armament fos la Cerdanya: per la facilitat d'aconseguir ferro, carbó, fusta i controlar de pas encara millor els contrabandistes. D'aquesta manera, es treballava sobre el país i s'evitaven entrades des del sud, a l'hora, això sí, que es deixava de rebre material des del Lenguadoc com s'havia fet en part fins llavors.¹⁵⁰

148. SHAT A1 648, peça 28, Trobat a Louvois, Perpinyà (01/05/1679). Trobat, encarregat de supervisar les obres de fortificació a la Cerdanya i al Conflent, destaca la importància de la utilització de la natura: considera que cal conservar els boscos de Cerdanya i també les fargues. Explica, però, que existeixen boscos que pertanyen al rei i altres a particulars. Alguns habitants ja han fet saber –pensant a treure'n algun profit econòmic– que la qualitat del ferro, del carbó i la llenya era molt bona. Trobat assumeix la tasca, però avisa que, si es tala massa, el país es tornaria inhabitable per manca de fusta (de boscos). Finalment, va preveure emprar la matèria prima del lloc i també la mà d'obra: “*je pourray avoir besoing fort souvent du secours du peuple de Cerdagne et du voisinage du Conflent pour leur fer fer quelque services en leur payant, soit à couper le bois, ou autrement*”.

149. SHAT A1 648, peça 31, Trobat a Louvois, Perpinyà (13/05/1679).

150. SHAT A1 1110, Trobat a M. de Barbezieux (24/08/1691). Molt del material que s'emprava venia o es feia venir de zones veïnes, sobretot si eren sota control. No són nombrosos els estudis focalitzats sobre les explotacions de boscos i altres elements de la natura a la zona, raó per la qual val la pena la lectura de l'exemple de la Vall de Ribes: MIKES, Tünde. “Les comunitats i els ‘bons usos’: explotació i gestió dels recursos naturals a la Vall de Ribes a l'època moderna”, Congrés Internacional RESOPYR, Presses Universitaires de Perpignan, Perpinyà, 2005, pp. 87-118.

A diferència del contraban, que sembla gaudir d'una certa acceptació des de l'administració monàrquica, altres temes relacionats amb l'economia són cada vegada més presents en els diversos tribunals. Així, problemes relacionats amb les terres, deutes, censals o arrendaments es fan omnipresents. De fet, la propietat de la terra i els conflictes que se'n derivaren a partir del tractat dels Pirineus foren constants. Sovint no calia que fossin per drets entre habitants d'una i altra banda, sinó simples enfrontaments en un lloc concret, processant "habitants de França" des d'una cúria "hispanica". La dificultat es feia major, però calia conviure amb aquestes excepcionalitats esdevingudes per una "frontera" que havia descuidat les microescales polítiques com també, i sobretot, el que no podien decidir —encara— des de les monarquies: les delimitacions diocesanes. El procés emprès per la Cúria de la Baronia de Preveres de Santa Maria l'1 de desembre de 1668 per unes heretats a Palau de Cerdanya, té lloc perquè aquesta localitat pertany a la diòcesi de la Seu d'Urgell.¹⁵¹

En el moment en què acaba la guerra d'Holanda, i per tant quan les tropes franceses ja s'han estès i instal·lat intensament a la Cerdanya, veiem multiplicar-se els casos relacionats amb el patrimoni familiar. Podia donar-se entre famílies de poc renom, però les més destacades són ben segur les que gaudien d'heretats majors, com és el cas de la família Travi: Jaume Farrés, de Llivia, enceta un procés contra Margarida Oriola (dona d'Antoni Travi, de Palau, i que havia optat amb bona part de la família per recolzar el nou règim de França), que també era la sogra d'aquest. El juny de 1679, Farrés sol·licita "administrar y possehir la heretat que antes fonch del senyor Anton Travi en lo lloch de Dorres...".¹⁵² Curiosament, uns anys més tard, la mateixa Margarida Oriola ofereix part del seu patrimoni a la seva filla Teresa i al seu marit Jaume Farrés a condició que passin a viure a terres franceses. Se'n desprèn doncs un conflicte polític, familiar i econòmic:

"(...) Instituesch a dita Theresa Farres y Travi muller de dit Jaume Farres així bé la filla meva de present en la villa de Llivia tercia de la obediència del Rey Catholich habut si aleshores viura y aquella persona a los infants de legítim y carnal matrimoni nats y procreats que deixats haurà y tindran y possehiran la universal heretat y Bens és a saber si la dita Theresa advenint lo cas del sobredit vincle en son favor apposat a aquell qui serà son hereter o tindrà y possehirà per qualsevol títol y, la universal heretat y bens un mes després de ésser advertits habittara o voldrà venir, estar y habitar en terras y país del Rey Christianíssim Nostre Senyor que Déu guarde y no altrament".¹⁵³

A banda de l'anterior, entre 1679 i final dels anys 1680, destaquen alguns processos, sempre duts a terme a instància de Jacint Cornet. Així, el 7 de setembre de 1679, retrobem un cas per conflicte d'herències, on Cornet s'erigeix com a tutor d'un hereu universal, Domingo Mauri; calia administrar l'heretat.¹⁵⁴ El mateix Cornet, home de

151. AHCP, Cúria Baronia Preveres de Santa Maria, Procés de Gaspar de Pera, burgès, i la seva muller Francesca Ribas contra Climent Cosset i Jaume Baró, pagesos de Palau de Cerdanya (01/12/1668).

152. AHCP, Fons Administració Reial i Senyorial, CRVC (27/06/1679).

153. ADPO 1E884, *Testament de la Sra Margarida Travi y Oriola viuda del Illtre Antbon Travi*, Perpinyà (21/02/1688).

154. AHCP, Fons Administració Reial i Senyorial, CRVC (07/09/1679).

l'ofici i de gran reputació al país,¹⁵⁵ intervé en casos de transmissions i deutes, com veurem més endavant. Un altre nom recurrent a l'hora de fer sortir a la llum problemes d'herències i arrendaments és el del notari Onofre Pont. A instàncies seves, l'octubre de 1680 se certifica el segrest de la casa del mateix Pont "menor", ciutadà honrat de Barcelona amb propietats a Naüja (vila que havia quedat sota jurisdicció francesa):

"(...) Molt Illtre. Veguer de Cerdanya: en lo any mil sis cents sexanta permeté Déu Nostre Senyor Per los Secrets y Judicis, fos dividida esta terra de Cerdanya per las Paus Generals entre lo Rey Catholic Nostre Senyor y Rey Christianissim, Y ab dita divisió se quedaren per lo Rey Xim [Cristianíssim] los llochs que los francesos anomenaren Pays Adjassent de Cerdanya, Y entre altres lo lloch de Nahuja al qual antes y després de dita divisió habitava, habitat, Y habita Honofre Pont menor per tenir en dit lloch una heretat molt bona ab la Casa, y terras suas propies y encara que ab diferents temps se sie vist dit lloch de Nahuja baix las obediencias de las armas del Rey nostre Senyor, y del Rey Xim, y a més dit Pont se és demostrat en casa contra lo servey del Rey Nostre Senyor que de vegades y sempre ha fet contínua habitació en dita sa casa sens de aquella aussentase com lo dit Pont sie casat ab Caterina Pont y Steva, y en sa dot hi haje aportat altre heretat en lo lloch de Guils baix de la obediencia del Rey Nostre Senyor per lo (...) de las tropas francesas en lo any passat enchara que dins la present vila de Puigcerdà habitas la dita sra Catherina Pont propietària de dita heretat per estar dit Honofre Pont llur marit en lo lloch de Nahuja; Ausentats foren los francesos Y axí los dits llochs nomenats lo Pays adjassent tomats (...) segrestat".¹⁵⁶

Val la pena remarcar el que representa la data del tractat dels Pirineus a l'hora de recordar l'abans i el després dels esdeveniments, com a marca pseudojurídica i psicològica. A partir d'aquí, aquest exemple aclareix les incongruències de posseir més enllà de la frontera, la qual cosa sembla portar dues conseqüències: un aprofitament per part d'algunes famílies, o bé una llosa per a aquelles que no tenien suficient pes econòmic i polític.¹⁵⁷ De fet, va existir una certa flexibilitat pel que fa al manteniment i usu-fructe directe d'aquests patrimonis, excepte en períodes de guerra, com sabem, quan s'intervenien i es confiscaven automàticament aquelles propietats situades en territori "enemic". Però la mutació de les forces en presència situa els francesos per damunt de les opcions espanyoles a partir de 1678, i més encara a partir de la construcció de Montlluís, fent més difícil encara la recuperació o ús de les terres situades a l'altra banda de la ratlla fronterera.

155. RANCOULE, Guy. "Une famille frontalière cerdane aux XVIIe/XVIIIe s.", *Ibix – Annals* 98-99, pp. 211-219. Jacint Cornet forma part d'una família cerdana destacada que, com d'altres, ha vingut seguint una política d'aliances particulars, així com el recolzament a un o altre monarca. Per la seva banda, Jacint Cornet, doctor en dret i jurista, recolza la monarquia hispànica des de 1654, la qual cosa provoca la confiscació de bon nombre de les seves possessions a la Cerdanya, que queda sota sobirania francesa a partir de 1660. Tot i que pot recuperar-les, diu Rancoule, han estat robades i tindrà problemes recurrents per gestionar les seves possessions arreu. La seva família s'ajuntarà matrimonialment als Descatllar (implicats en els complots contra França el 1674).

156. AHCP, Fons Administració Reial i Senyorial, CRVC (22/10/1680).

157. JANÉ CHECA, Òscar. "Famílies de frontera després del tractat dels Pirineus (1659): per la *pàtria* o per la *butxaca*?", *Revista de Catalunya*, 198, 2004, pp. 45-68.

Els conflictes entre persones de les dues “bandes” o entre les d’un mateix cantó –si bé amb peus als dos territoris per les possibilitats que oferia encara llavors la Cerdanya– implicaren senyors i habitants. Entre ells destaca Francesc de Còdol, que acapara un bon nombre d’actuacions a favor o en contra. N’és un exemple la súplica contra ell i Jacint de Pastors de Joan Galindos Terreros de Codolet el 7 d’octubre de 1680, per la propietat d’un prat. Així afirmava Galindos que “pare y legítim administrador de dos fills (...) comunas ab la nobla doña Maria Galindos y Terreros y Farras, y posseheix en lo terme de Prullans una hereditat o masada vulgarment dita (...) ab la casa hera porxos camps prats y demás pertinentias”. El conflicte entre senyors i habitants i entre els senyors mateixos s’estengué en una societat d’Antic Règim amb arrels feudals omnipresents que convivia amb dues sobirania monàrquiques. Un fet que permetia els processos i el coneixement de les causes més enllà dels límits territorials establerts.¹⁵⁸

D’entre la documentació notarial s’extrauen també casos exemplars sobre la confiscació de béns, la prohibició de gaudir del patrimoni d’un o altre regne, el pes del món eclesiàstic –essencialment per la seva representació social, però també pel manteniment de les diòcesis prèvies a 1659– i la important funció dels notaris. D’aquests últims destaca la informació que es conserva entre les seves pàgines, com succeeix amb Francesc Oliach. En el seu “borrador” de 1678 es poden llegir dos exemples que mostren el tractament general davant la confiscació de béns o davant les normes instituïdes gairebé sempre des del cantó francès, obligant a mudar els criteris antics. Així, en un primer text, es pot veure:

“Lo R[e]v[er]ent Francisco Parelló Pbre y Beneficiat de la Iglesia de Sant Joan Baptista de la vila de Perpinyà procurador substituït del Illtre y molt Rgnt Sr Fco Saget Pbre y Canonje de la Sta Iglesia de Elna, procurador General y ablibera y General administració constituït y ordenat del noble Sr Lluís de Brull capità de infanteria en lo Regiment dit de la Corona conforme de dita procura general consta ab altre rebut en poder del Dr. Miquel Rovira Notari públic y collegiat de la dita vila de Perpinyà als 15 juny 1675 y de la dita substitució feta del dit molt Illtre. Sr. Fco Saget a dit Rgnt Parallo consta arribar ab altre rebut en poder de dit Rovira notari als 20 del mes de agost pròxim passat en dit nom firma apocha a Miquel Pont pagès del lloch de Vallsebolera Parrochia del lloch de Osseja com a Collector de aquells bens que los hereters y successors del q.e. dit Lluís Sabater venan, reban y cullan en lo dit lloch y terme de Vallsebolera absent de setza càrregas de segla y son per altrás tantas ne ha resultadas de dit terso torans y spectans als dits hereters de dit q.e. d. Lluís Sabater y dit noble Sr. d. Lluís de Brull reb aquella com a tenint gratia dels bens de dit q. d. Lluís de Sabater als 3 del mes de mars 1674, las quals setze càrregas de setgla té rebudas en dit nom a las voluntats”.¹⁵⁹

Aquí es veuen aparèixer diversos elements destacats com el fet que la parròquia d’Osseja pertanyia en aquell moment a la diòcesi de la Seu d’Urgell, però també el paper del notari Miquel Rovira, personatge destacat que treballava per a persones importants –profranceses sovint– de Perpinyà i també de la Cerdanya, com per exemple els

158. AHCP, Fons Administració Reial i Senyorial, CRVC (07/10/1680).

159. AHCP, Protocols, Notari Francesc Oliach, Borrador 1678, ff. 280r-v.

Sicart, amb els quals fins i tot s'emparentà.¹⁶⁰ La dificultat es feia palesa de nou per administrar béns d'un patrimoni situat —en aquest cas certificat amb èpoques— no només en un territori forà, sinó fins i tot dins el mateix territori, en un espai controlat per una diòcesi situada en territori “enemic”. I més tenint en compte que aquest document es fa el mes de setembre de 1678, justament en el moment de la destrucció de Puigcerdà, en el moment de més desassossec de les relacions cerdanes amb França.

En el mateix llibre notarial es pot llegir, per un temps posterior (el document indica l'octubre de 1679, però fa segurament al·lusió a l'any 1678), les ordres indicades per l'intendent del Rosselló, Camus de Beaulieu, a l'hora de prohibir certes “tradicions” senyorials que es devien venir fent de manera natural encara, tot i la “nova frontera”. El nou (des)equilibri de forces a la Cerdanya portà aquestes resolucions, i més encara coneixent el pensament de Beaulieu sobre aquest territori (vegeu annexos):

“Lo magch. Honorat Llonguet (...) Jutge Real de Cerdanya (...) ordenat per (...) Germain Mi-quel Camus de Beaulieu cavaller conseller del Rey en son Consell de [E]stat Procurador General en lo Consell Soberà de Rosselló Intendant en la Justícia Política y finansas de dit Rosselló y de la Armada de Sa Magtd en dit País. És estat ordenat al Sr. Llonguet Jutge de Cerdanya y al Sr. Sicart (-) en la Sos Justícia de dit País de si transportar joves¹⁶¹ santiment per en nom de Sa Magtd y retirar todas las rendas y tots los fruits que poden pertànyer als vassalls de la Magestad Catholica ordenant a tots los batlles y cònsols de dit País de denunciarlos tots dits bens y ordenarlos per lo effecte de la present comissió tot favor y ajuda los fora requerit. Feta a Perpinyà al setze de agost mil sis cents setanta y vuit. Signat Camus de Beaulieu”.¹⁶²

Per tant, aquestes normes preses a Perpinyà havien de ser aplicades i conegudes a Puigcerdà mateix. És un tipus de norma que, com avancem, coincideix amb les intencions de Beaulieu de voler lligar intensament el conjunt de tota la Cerdanya al Rosselló, a través de les mateixes normes i regles polítiques i les institucions. La guerra d'Holanda havia canviat amb força les intencions franceses al país, i en conseqüència la intensitat de les seves accions.¹⁶³

Fins el 1689, Francesc Oliach recull nombrosos casos de conflictes d'arrendaments. Un dels més curiosos és sens dubte el que anota el 1684 sobre un jornal que no sap si es podrà cobrar, en funció de les terres que se li treguin a un tal Francisco Pubill, per raons de fortificacions i altres mesures similars. La vida militar i les expropiacions forçades a causa de la presència de les tropes, a una i altra banda, sobretot des de la construcció de Montlluís, multiplica aquest tipus de situacions.¹⁶⁴

160. LAZERME, Philippe. *Noblesa catalana. cavallers y burgesos bonrats de Rosselló y Cerdanya*, La Roche-sur-Yon, 3 vols., 1975-1977, p. 279.

161. S'entén aquesta paraula de difícil lectura en l'original que significa l'obligació feudal de fer determinats treballs (llaurar, segar, etc.) o transports, en benefici del senyor.

162. AHCP, Protocols, Notari Francesc Oliach, Borrador 1678, f.290r.

163. SHAT A1 611, peça 70, Camus de Beaulieu a Louvois (05/06/1678).

164. AHCP, Protocols, Notari Francesc Oliach, Manual ff.26r-v (16/01/1684); AHCP, Protocols, Notari Francesc Oliach, Borrador 1689.

El mateix Oliach recull, com a escrivà per a la Cúria de la Lloctinència de la Batllia General, la subhasta pública d'un jornal de prat a Gorguja, pertanyent a un tal Pere Joan Puig, habitant de la mateixa vila:

"Tothom qui vulla, que entenga en comprar a todas passadas un jornal de prat dit a Joncar situat en lo terme del lloch de Gorguja de Pertinentias de la heretat o masada de Joan Antoni Arro, pagès pel lloch de Sta Leocadia que antes lo q^o Joan Baptista Arro quant vivia, tenia y possehia en lo dit lloch y terme de Gorguja, y vuy possehit dit jornal de prat per Pera Joan Puig pagès del lloch de Gorguja lo qual afronta a sol ixent ab camp del honot Jaume Farrés a mitg dia ab Camp dels Pubills Vigos a ponent ab prat de Bernat Colomer y arbres, muntanya ab camí qui va a Onzes..."¹⁶⁵

Més enllà de les jurisdiccions que se seguien aplicant, resulta interessant veure com no s'esgrimeix cap problema a l'hora de fer una subhasta pública oberta a tothom, i més tenint en compte que Gorguja està situada en territori francès. Deixant de banda si les persones que poden participar en aquest tipus d'afers podien ser súbdits d'un o altre regne sense problemes,¹⁶⁶ el que resta clar és que la Cúria de la Batllia General seguia essent un altaveu per emetre informacions, disposicions i normes a l'abast de tothom, fos on fos a la Cerdanya. Això no sorprèn, però cal remarcar-ho tenint en compte els objectius de control de França i el que significa quant a homogeneïtzació dels estrats judicials com a identificació social.

Finalment, sobresurten els enfrontaments entre els mateixos habitants de la Cerdanya per temes d'ús de les terres. Així, l'abril de 1687, la Cúria de Sant Miquel de Cuixà iniciava un procés dels habitants d'Enveig contra dos pagesos de Puigcerdà per uns drets de pastures: "(...) los singulars del lloch de Enveig estan en possessió de (...) los bestiar tant grossos com menuts en aquella partida de terme vulgarment nomenada prat major no duptaren lo die de ayr que comptavan al vint y nou de abril lo sindich de la present vila de Puigcerdà y altres assistits del magnfch Veguer de Vme empenyorar una sort de bestiar gros prop i dels singulars hòmens de dit lloch de Enveig".¹⁶⁷ Un dels mètodes repressius per fer front a les suposades transgressions en la utilització de prats i terres era el segrest o empenyorament dels animals que hi havien estat portats.

Un altre dels àmbits on es retroben multiplicitat de situacions conflictives és el dels deutes. Els processos per deutes són presents en les diferents cúries baronials, com a la Cúria Reial de Cerdanya, des de sempre, però apareixen casos relacionats exclusivament amb la frontera. D'aquesta manera, el rector del Querol, Miquel Font, va interposar una querella contra Jaume Casanovas, el 7 de setembre de 1672, per un deute de blat ja que, segons ell, "no subsisteix ni pot ni deu tenir effectes, per so que la heretat

165. AHCP, Cúria de la Lloctinència de la Batllia General (05/12/1682 – 01/1683).

166. Cal remarcar que, segons diu Andreu Balent, la casa dels Vigo a Err havia estat possessió de Miquel Pradell i, després, de Joan Arro: BALENT, Andreu. *La Cerdagne du XVIIe au XIXe siècle: la famille Vigo (Casa-frontières-pouvoir)*, Trabucaire, Canet, 2003, p. 55.

167. AHCP, Cúria de la Baronia de Sant Miquel de Cuixà (30/04/1687).

ahont se són cullits [Prullans]”. Jaume Casanovas era el mateix que al cap d’uns anys va ser portat de nou davant la justícia per tenir bestiar “foraster” al terme de Gorguja. Es donava així la circumstància de reincidències en casos que tenien l’arrel, ara sí, en la problemàtica de la frontera.¹⁶⁸

Els problemes per deute, però, acostumen a aflorar quan la distància ho provoca, és a dir, a causa de l’absència física d’un dels implicats, o sobretot, a la mort d’un d’ells, en quedar deutes per pagar. La qüestió es complica quan, a més, la família del deutor traspassat es troba en territori oposat. Es coneixen alguns casos a principi dels anys setanta, però els més característics es recullen des de la fi de la guerra d’Holanda fins a l’inici de la guerra dels Nou Anys, com també tots els que s’atenen a la qüestió de la frontera.¹⁶⁹ El procés dels consorts Bernat i Maria Colomer de Llúvia contra Joan Antoni Arró, pagès de Santa Llocaia, el maig de 1684, és un exemple així com el vocabulari “fronterer” emprat que sembla arrelar ràpidament: “(...) aporten davant nostra Cort contra Joan Anthoni Arro, pagès de Santa Leocadia, terra adjacent de Cerdanya (...) sobre la recuperació de sinch pentions caygudas y cessadas a pagar de aquells censsos de tres càrregas y mitja de blat q lo dit Arro (-) any fa”.¹⁷⁰ La lectura d’aquest procés permet entreveure el continu contacte així com el conflicte evolutiu entre les “dues bandes”, a partir dels anys setanta; l’altra banda apareix novament com a “terra adjacent”. De fet, els processos permeten resseguir la trajectòria d’algunes d’aquestes persones. Així, el 1687, va ser la mateixa Maria Colomer qui va ser acusada d’agressions i insults:

“Maria Colomer muller de Bernat Colomer de dit lloch tenia qüestions ab Marianna Serret muller de Joseph Serret habitant en dit lloch dient li cosas injúrias, anantli al atrás ab un ganivet nu a la cama (...) pedrada, per ofendrala”.¹⁷¹

El testimoni ens ve donat per Maria Vigo, que evoca les tenses relacions col·laterals. Els anys de conflicte pel control de patrimonis, per la resolució i manteniment de drets i terres es van traduir a voltes en estímuls agressius. Els afers seguien dilatant-se entre pobles pertanyents a monarquies diferents.

A vegades no sobresurten casos directes entre habitants d’un o altre regne sinó deutes que permeten entendre la complexitat del rusc cerdà i rossellonès a nivell de jurisdiccions, com una vegada més es veu a través del món eclesiàstic. Els anys 1684 i 1685 es porta endavant un procés pel pagament de les rendes del blat d’Esteve Banyuls, de Puigcerdà, contra Antoni Carol, carnisser, de la mateixa vila, arrendador dels censos i rèdits de Sant Miquel de Cuixà. El text del procés diu:

168. AHCP, Cúria Baronia de Prullans (07/09/1672); AHCP, Cúria de la Vila i Batllia de Llúvia, Informació testifical de Garau, pagès de Gorguja (08/1685).

169. AHCP, Fons Administració Reial i Senyorial, CRVC, Miquel Colomer, sabater de Puigcerdà i tutor de Josep Colomer contra Pere Carbonell, pagès de Gorguja (14/11/1671 – 16/12/1671). El problema ve donat per la mort de Josep Colomer i els deutes que resten per pagar, i els conceptes dels tutors; amb acusació mútua; AHCP, Cúria Lloctinència Batllia General (24/02/1674).

170. AHCP, Cúria de la Vila i Batllia de Llúvia (04/05/1684).

171. AHCP, Jutjat de la Vila i Batllia de Llúvia, Inquisició contra Maria Colomer de Gorguja (22/12/1687).

"Raphael Salsas dit Monros, pagès y Batlle del lloch de la Llaguna Procurador del Sr Abat de St Miquel de Cuixà en las senyorias a dit sor. Abat tocants en la terra de Cerdanya en dit nom de Procurador havia fet arrendament de tots los emulaments y rendas a dit sor Abat tocants en dita terra de Cerdanya obedientia del Rey Cathòlic a Antoni Carol Parayre de la vila de Puigcerdà per lo preu de cent deu dobles de bon or y bon pes per un any pagadores ab dos pagas per lo die de nadal la primera y la última per lo die de St. Joan tot y gualment del que lo dit Raphael Salsas ne fa bona fe y testimoni, en p[resen]tia dels testimonis y Rector baix firmans al 17 de setembre de 1684. Testimonis Trilles, y Raphael Llayries, tots Pagesos de dit lloc de la Llaguna (...)".

Els deutes no tindrien més importància si no fos a qui se'ls deu i el vocabulari emprat. La baronia de Sant Miquel de Cuixà tenia encara part de terres en mans del rei d'Espanya, ja fos a través de subterfugi diocesà o de drets patrimonials. Les rendes de Sant Miquel de Cuixà tenien "segrestades les parts espanyoles", que són les que rep en obediència d'Espanya la Baixa Cerdanya, i entre d'altres, la baronia de Sant Jaume de Rigolisa. Per això, qualsevol enfrontament i procés d'aquest tipus afavoria enormement els interessos francesos. De fet, el mateix procés prossegueix amb un text adjunt que parla de les prohibicions portades a terme amb els francesos (expropiacions, llibres, comerç, etc.) i, malgrat la dificultat en la lectura del document per l'estat de conservació, es pot extreure el següent:

"(...) los officials de sa Cort en las casas de la gent (...) negoci botiguers de (-) o altres personas que tingan correspondència y negociació ab los francesos y fasse (-) dels llibres y papers que entenga VM poden te[nir] notas y memòria del que deuen a francesos fent apprehensió (-) dels llibres y papers major manual borrador y pluia (-) de cartas..."

En el text es demana que es confisquin i es posin a compte de la Cort de la Tresoreria Reial tot el que sigui trobat. D'alguna manera, si s'agafen tots els quaderns de comptes de persones arrendadores o deutors de francesos podem arribar a tenir una idea del comerç, dels intercanvis o de les necessitats establertes. Paral·lelament, també s'hi pot tenir un control de les persones, tal com diu que deuen fer els francesos, dels qui deuen diners i així poden reclamar-los després a la persona. Sens dubte, però, aquestes explicacions i maneres de fer demostren la feblesa i impotència de la monarquia hispànica davant les actuacions que els francesos havien estat portant a terme des de feia anys. El que França recolza amb la presència dels militars i sobretot psicològicament coercitiva amb l'assentament de Montlluís, els representants del rei d'Espanya només ho poden fer de manera jurídica i amb el recolzament d'alguns senyors i el bisbe.¹⁷²

Altres vegades, és clar, els processos per deute tenien com a actors habitants d'un i altre regne. Podia donar-se el cas que fos per qüestions importants —com deutes transmissibles— com que fos per contractes per blat, animals, etc., que era el més comú.¹⁷³

172. AHCP, Cúria de la Lloctinència de la Batllia General (16/09/1684 – 08/07/1685). El text adjunt és signat per Pedro Montaner de la Reial Tresoreria, el desembre de 1683.

173. AHCP, Cúria de la Vila i Batllia de Llivia, Procés de Rafael Forcada, causídic de Puigcerdà contra Vicenç Campilla, dit Palló, i Francesc Sicart, "notari i habitant a França" (15/09/1679).

El 1681, el procés del pagès de Guils Joan Taverner contra Josep Mossas, pagès de la Tor de Querol, i Francesc Roca, de la vila de Puigcerdà, a causa d'un deute per la venda d'un rossí sembla significatiu. De fet, el problema era que mancava acabar de pagar l'animal que el negociant de la Tor, "de Cerdanya francesa", havia adquirit del primer. Taverner afirma que no ha pogut cobrar per "trobarse lo dit Mossas vassall de França ahont té i posseheix los bens" i que "sols se ha tingut la notícia que Francesch Roca parayre de la p[rese]nt vila de Puigcerdà devia o tenia en son poder algunas quantitats que espertavan al dit Mossas". Emergeixen aquí, doncs, els problemes per cobrar els deutes per estar a "França".¹⁷⁴ Se seguïen tenint els mateixos tractes que anys enrere, és a dir, la frontera no havia modificat el comerç i costum negociador entre la gent i els pobles, però en canvi sí que permetia la morositat i la dificultat en els cobraments. La interacció de les cúries baronials, si és que tenien jurisdicció, podien trencar aquesta manera de funcionar, la qual cosa no deixa de ser sorprenent a mesura que arrelaven les institucions i la presència franceses a la Cerdanya.¹⁷⁵

Un darrer exemple pel que fa als deutes permet veure com els conflictes, tot i tenir involucrades persones d'un mateix regne, a vegades reflecteixen les conseqüències de la frontera amb nous qualificatius diferencials, com el d'"estranger" o "natural francès". El procés l'inicia Jacint Cornet, tot i que va morir el setembre de 1687, i implica súbdits de França. El testament de Bertrand Moxart (o Muxart) de Guils deixa béns seus mobles al seu fill Francesc Moxart. Aquest era "mestre de gramàtica i poesia a Puigcerdà molts anys, y en altres viles y ciutat del present Principat de Cathalunya". El problema té l'arrel en el fet que Moxart va vendre, i és a partir d'aquí que apareixen els problemes, ja que manquen testimonis, etc.¹⁷⁶

Pel que fa als censals, destaquen dues famílies recurrents per la seva importància i pel patrimoni posseït. La primera, la dels Còdol, barons d'Ur i Florí. Apareixen en infinitats de capbreus i drets acordats al llarg de tot el període analitzat.¹⁷⁷ En aquest sentit, ja l'octubre de 1670 retrobem Acasi de Còdol atacant en justícia Francesc Pasqual de Puigcerdà pel deute d'un censal o, el 1686, Antoni Vidal, rector d'All, a qui reclama un censal del molí fariner d'Aja.¹⁷⁸ També pel deute d'un censal, però aquesta vegada des de l'Església cap a una família important, els Vigo d'Aja són processats. El vicari d'Osseja, Bernat Gregori, acusa Carles i la seva dona del següent:

"(...) [als testimonis] Primo digan si saben que en lo any mil sis cents noranta un los cònjuges Vigos y Capdevila del lloch de Ager veneren al Reverent Bernat Gregori vicari de Osseja dos carretadas de herba que digan en quin temps era y quant pesaven ditas dos carretadas si lo dit

174. AHCP, Fons Administració Reial i Senyorial, CRVC (24/10/1681 – 15/09/1682).

175. SALES, Núria. "Un problema metodològic: l'oblit de les cúries baronials en estudis sobre justícia i delinqüència (França i Espanya, segles XVI-XVIII)", *Afers*, 10, 1990, pp. 363-383.

176. AHCP, Cúria de la Baronia de Preveres de Santa Maria de Puigcerdà (02/06/1687).

177. AHCP, Cúria de la Baronia d'Ur i Florí, "Llibre de regonexenses fet per mi Francesc de Còdol..." (1641-1694), 78f.

178. AHCP, Fons Administració Reial i Senyorial, CRVC (15/10/1670); AHCP, Cúria Eclesiàstica de Cerdanya, Procés d'Acasi de Còdol contra Antoni Vidal (07/08/1686).

Gregori las feu estimar o no en quin preu per quintar, si dit Gregori pagà a dits Vigos lo preu de ditas dos carretadas herba (...)

Segundo digan si dits cònjuges Vigos aportaren més carretadas de herba a dit Reverent Gregori y en son porxo [de la vicaria] perquè si ere per retirar-la que la armada no lay prengué o perquè rahó que pesave cada carretada y com ho saben (...)

Tercio (...) si fou en lo any mil sis cents noranta un fins lo any mil sis cents noranta dos lo temps que los dits Vigos entenguesen tenir retirada la pretesa herba en lo porxo de la dita vicaria y si fou en aquell any lo siti de la Seu de Urgell y si la major part de la armada del Rey nostre senyor estigué en Cerdanya com bé saben.

Quarto que digan si lo sobredit any mil sis cents noranta dos quant la armada estigué en Cerdanya y Ribera de la Seu de Urgell si los soldats y officials del Rey se prengueren no sols tota la herba de Osseja però y encara pallas y herbas de tot Cerdanya sens exempció de persona o, no, digan com ho saben en contrari.

Quinto digan si quant una persona enconmana palla o herba a un altre que lay guarde y aquella se haurà presa per los soldats si judican (-) que lo qui fa lo servey de guardar-la tinga obligació de satisfer-la al mes alta preu que haurà valgut aquell any y si han vist en Cerdanya tal exemplar, o, convertit digan lo preu que y senten y haura vist practicar (...)

Interrogats com se demana fet a Puigcerdà a dos de agost mil sis cents noranta sinch. [Honorat] Llonguet jutge [Reial Ordinari de Cerdanya]”.

D'aquest extracte se'n desprenen diverses idees. En primer lloc, la relació mantinguda entre eclesiàstics i altres persones i els moviments que tenen lloc entre espais de territoris monàrquics diferents, en plena guerra dels Nou Anys. En segon lloc, l'omnipresència militar en els afers de la vida quotidiana de la Cerdanya i, ben segur, el seu arrelament, no només en la manera de comportar-se en els negocis, sinó també en el vocabulari que fa referència als períodes viscuts, com es veu amb “que digan en quin temps era” o “si fou en aquell any lo siti de la Seu de Urgell y si la major part de la armada del Rey nostre senyor estigué en Cerdanya”. Fins i tot algun dels testimonis evoca aquest fet: Baptista Rivell, pagès d'Aja, diu així que “estant jo testimoni per mosso en la casa de Carlos Vigo (...) que no sap quin any ere, però que li par[feix] que era lo any que la armada rendí la Seu de Urgell”, i Teresa Pey afirmava que “ere en lo any del siti de la Seu de Urgell que la major part de la armada del Rey estigué en Cerdanya, lo que dich per haverho vist”. Evidentment, la presència de les tropes era una de les causes de molts dels problemes al país.¹⁷⁹

És conegut també un document força interessant sobre la transmissió i exigència de censals. És el cas de la *Llibreta de Censals* del monestir de Sant Miquel de Cuixà, tot i que va ser escrita al segle XVIII, raó per la qual no la detallem ara mateix.¹⁸⁰ De la mateixa manera, un altre monestir, el de Sant Martí del Canigó, ens aporta la lectura detallada de la taula de censos que obté el monestir de la Cerdanya sota sobirania hispànica. Es tracta de l'arrendament dels censos i la meitat del foriscapi que “lo Ille Senyor Segrestador de

179. AHCP, Fons Administració Reial i Senyorial, CRVC (1695 i 21/11/1698 – 27/02/1699).

180. AHCP, Monestir de Sant Miquel de Cuixà, *Llibreta per la conservació de dos censals reb la pebòrdia de Cerdanye en lo monastir de St Miquel de Cuixà...*, Recull de notícies i documentació (1413-1753), 86 p.

la Abbatial dignitat de Sant Martí de Canigó se lo y acostuma a rebre tots anys en la Cerdanya antes baxa o Spanyol, so es en los llochs de Mugell, (-) Guix y Taltorta".¹⁸¹

Finalment, és probable que la frontera fos ignorada en els primers anys de la seva instauració, però també és cert que les guerres i els assentaments militars n'atorgaren una existència simbòlica. D'aquesta manera, es pot dir que, tot i l'omissió de la frontera, aquesta va incidir en actituds i costums comercials anormals fins al moment en un mateix territori com era la Cerdanya. No era altra cosa, de fet, que l'extensió del que es portava fent des de feia anys amb el Llenguadoc o Andorra. El més important era, però, el control psicològic i pràctic de la frontera. Per a nosaltres resulta evident que, entre 1659 i 1700, les fortificacions, la guerra, les incursions, el control del comerç, demostren que —excepte el curt període de 1667 a 1669— la frontera (Andorra i la Cerdanya fins el Ripollès) va tenir un clar dominador: França. Això, però, no evità permanències culturals davant les transformacions progressives. I si fins aquí s'han pogut observar elements que toquen especialment aspectes de la vida quotidiana assentats al damunt de la frontera, d'altres transgredeixen els comportaments de viles sencers i dels habitants força més enllà. Això sí, sempre per aquesta influència de pes que començava a marcar les consciències col·lectives.

MUTACIONS I COMPORTAMENTS DE VILES I PERSONES

La influència de la frontera és perceptible en els afers quotidians, com hem vist —economia, comerç, relacions interfamiliars, etc.—, i afecta sens dubte el funcionament real de les principals viles. Per això, no calia que estiguessin excessivament properes a la ratlla divisòria, ja que el que més afectava era l'efecte psicològic de saber les tropes enemigues a prop. És així com es produeixen transformacions en el comportament d'algunes localitats o, també, es deixen notar sensacions i demandes a la capital —Barcelona— per culpa de l'amenaça que consideren imminent i contínua: els francesos.

Les decisions d'algunes d'aquestes viles pirinenques o de la mateixa ciutat de Girona són importants, tant per la força de l'agressió —no sempre eren simples amenaces— com per la reacció. Aquest va ser el cas de l'any 1684, en què les tropes franceses van envair el Principat.¹⁸² Aquell any no s'havia previst cap invasió d'aquestes característiques per part de la monarquia, com ho demostra la feble reacció de les autoritats hispàniques: l'organització d'una defensa es fa esperar, vist el mal moment financer i la

181. AHCP, Monestir del Canigó (12/06/1696).

182. Com d'altres viles més septentrionals, Girona, per la seva importància com a ciutat, havia passat a estar situada en primera línia de geoestratègia militar. Per als francesos, la seva conquesta era la clau per arribar a Barcelona. Per això, des de Girona, es prengué consciència de la necessària defensa de la ciutat: BUSQUETS i DALMAU, Joan. *La Catalunya del barroc vista des de Girona. La crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, Publicacions Abadia de Montserrat, Biblioteca Abat Oliba, 136, Barcelona, 1994, v.2, pp. 61-62. (L'autor aporta el testimoniatge de Jeroni de Real, qui entén que si la guerra esclatés, un cop els exèrcits francesos haguessin creuat els Pirineus, Girona seria en el punt de mira; d'aquí la necessitat d'anticipar la defensa).

desídia militar de les primeres línies que hi havia al Principat des de feia uns anys. A la vegada, els avisos de l'amenaça francesa s'havien multiplicat sense trobar resposta ni a la cort ni a la Diputació. És evident que Barcelona no es veia en perill, a diferència del que succeïa amb les localitats de l'Empordà, la Cerdanya i, fins i tot, Girona. Per tant, l'atac de 1684 confirmava l'amenaça contínua a la frontera pirinenca. Es mobilitzaren, amb retard, efectius militars. Això desencadenà novament els ja clàssics problemes dels allotjaments de soldats entre la població. El problema real de la corona era saber si el Principat acceptaria fer-se càrrec de les despeses, la qual cosa es va produir. Catalunya no deixà en cap moment d'aportar diners i homes per a la lluita contra França.¹⁸³ L'agressió militar francesa d'aquell any creà una incertesa molt gran, ja que la guerra semblava situada a Luxemburg, en un principi, i en un tres i no res les tropes de França es van plantar a Girona. I és que, com diu Antonio Espino, la campanya militar francesa tenia dos objectius clars: debilitar encara més les guarnicions espanyoles del Pirineu i assolir Girona per desmoralitzar el Principat. De fet, el setge de Girona permeté comprovar al mariscal francès Bellefonds que la resistència dels habitants era força més gran que la que es trobaven a d'altres territoris. Així, aquest temia, malgrat tot, una resposta de les tropes espanyoles, ja que era recelós de la "*reacción de los naturales quienes, ante la devastación causada por el enemigo en el Ampurdán, no dudaban en matar a todos los soldados rezagados*".¹⁸⁴

La correspondència institucional, és a dir, entre les autoritats de les localitats agredides o exposades al perill francès i les autoritats de Barcelona, es multiplica amb la creixent pressió dels francesos. Aquest mètode característic de qualsevol "crit d'auxili" es fa encara més evident durant la guerra dels Nou Anys. La desesperació de les autoritats gironines, per exemple, contrasta amb la tranquil·litat dels dirigents barcelonins durant la primera etapa de la invasió francesa. Ja el 1694, per exemple, quan els francesos amenacen directament Girona, es critica obertament un informe dels representants reials on es diu que no hi ha temps per socórrer la ciutat i, també, es detalla la dolenta organització defensiva del rei. Les narracions de la vida interna de Girona són esfereïdores: es multipliquen els nens abandonats pels carrers, en un dels hiverns més durs. El 6 de juny, els consellers de Girona comenten que, "veient els ànims dels Generals i la gent, tot el que s'està preveient no serveix de res". La resposta de Barcelona és senzillament de decepció i impotència. Prèviament, però, una acció premeditada de l'intendent del Rosselló, Ramon Trobat, va tenir els seus fruits: espantar contínuament la població i desparitar les tropes espanyoles amb la presència de vaixells a la costa, des

183. PELLA i FORGAS, Josep. *Historia del Ampurdán. Estudio de la civilización en las comarcas del noreste de Cataluña*, Aubert impressor, Olot, 1980 ed. facsímil [1era edició de 1883], pp. 732-735; ESPINO LÓPEZ, Antonio. *Catalunya...*, p. 42 i p. 49; AHMG, Administració municipal, *Correspondència entre Girona i Barcelona*, lligall n. 5, 1684. (Es tracta d'una sèrie de cartes que narren els fets que succeïxen a Girona abans i durant l'atac de les tropes franceses, el maig de 1684); BC, F. Bon. 2488, *Relación del asedio puso el francés sobre la ciudad de Gerona y del asalto dió sobre la misma ciudad a 24 de mayo de 1684*, Girona, 1684.

184. ESPINO LÓPEZ, Antonio. *Catalunya...*, p. 54 i p. 57; DACB, vol. XX, p. 198: el 24 de novembre de 1684, el virrei Leganés comentava que calia informar totes les poblacions sobre la pau, per evitar els accidents i incidents amb els francesos. Era una manera de reconèixer que els ànims respecte del francès estaven encensos.

de Roses fins a Barcelona mateix. Aquesta fou una acció que, recordem-ho, l'intendent Trobat havia iniciat el 1684 i va reprendre a partir de 1690.¹⁸⁵

El perjudici de la feble defensa militar i el lamentable estat de les fortificacions foren també algunes de les principals demandes de Puigcerdà a les administracions reial i del Principat. Però aquest era un fet sobradament conegut pels dirigents, com ho veiem al Dietari Barceloní, després de la visita que el virrei Bournonville i membres del Consell de Cent van fer a la frontera el setembre de 1681. Ja el 1690, el consistori de Barcelona reconeixia “el miserable estat en que se troba esta província sens fortalezas en las fronteras y per conseguint a discreció de las armas enemigas no tenint en ella exèrcit format que puga suplir la falta de aquellas”.¹⁸⁶ Les agressions i la feblesa defensiva portaren, doncs, les autoritats de Puigcerdà a emetre contínues demandes de solidaritat que, poc sovint, tenien resposta.¹⁸⁷ Per això, s'organitzaren arreu de Catalunya grups d'autodefensa sense gaire recolzament institucional. Aquest fou un fet important a mesura que avançava la guerra dels Nous Anys: sense evitar l'avenç dels francesos, l'actitud d'algunes poblacions afectades traduïa les mancances castelleses, el rebuig del francès i la conscienciació d'una presa en mà local. Les victòries van ser utilitzades per una propaganda antifrancesa i procastellana.¹⁸⁸ Evidentment, amb l'amenaça real de la capital del Principat, els dirigents reials canviaren de política i de dirigents militars. Però, essent massa tard, el setge de Barcelona l'any 1697 només certificà una dolenta política de defensa de les autoritats centrals (Barcelona i Madrid) i el desenteniment –impotència militar?– d'aquests amb les poblacions progressivament agredides. Es formà, consegüentment, un cert grau de malestar enfront de la lenta reacció reial. Es veié, en canvi, com la solidaritat d'altres viles com Lleida es pogué mantenir. En els seus edictes, Barcelona féu crides recurrents per demanar homes armats i enviar-los allà on atacava el francès. Potser pel fet de sentir-se més aïllada i allunyada del centre de la guerra amb els anys, Lleida va enviar diverses vegades ajut logístic i humà a la ciutat de Girona.¹⁸⁹

El 1698, el conjunt de trasbalsaments patits a la Cerdanya sembla que s'apaivaga i que les coses tornen al seu lloc, des de les ordres judicials fins al control del comerç i impostos. Amb la lectura de les cartes intercanviades per la Diputació del General i els seus representants locals arran de la publicació de les Paus amb França, s'entreveu

185. AHMG, Administració municipal, *Correspondència entre Girona i Barcelona*, lligall n. 7, 1694. (cartes de maig i juny). La resposta de Barcelona a les crides de socors de Girona es traduí pel “sentiment de desconsuelo” i l'enviament de “500 homens” (que amb el tercio farien uns 1.200 homes), però Barcelona estava disposava a més “si estan disposats tots los naturals, y per sacrificar gustosos sus vidas y hizendar per defensa desta ciutat y Principat en servey se sa Magestat”; AHMG, Documentació notarial, lligall n°7 (Plets entre Girona i altres), 26, Defensa armada de les costes marítimes.

186. DACB, vol. XX, p. 73 (setembre 1681) i p. 416 (setembre 1690).

187. AHCP, *Correspondència Puigcerdà-Barcelona (1600-1715)*. En aquesta correspondència s'exposava el perill de la nefasta defensa militar de la frontera pirinenca a la Cerdanya.

188. Respecte a la victòria (aïllada) catalana enfront dels francesos l'any 1695: AHCB, B. 1695 op. 7 (10/03/1695); AHCB, B. 1695 op. 5; AHCB, B. 1695 op. 6; BUB, Sermons, *Arco triunfal...* (15/03/1695).

189. APL, Sèrie Bans, A.390, *Llibre de crides*, f. 89r, 96r, 117r (1694-1696) i 131v-133r (crides de soldats a Lleida per socórrer el Principat, 1697).

essencialment un desig de normalitat i de redistribució de les tasques que des de feia anys, potser més a la Cerdanya que a d'altres indrets, havia conegut múltiples mutacions:

“Dona a VM lo Consistori las degudas gràcias del zel y promptit ab que la vigília de Nadal despres de publicadas las Paus se passà a requerir a Joseph Benus entregás los encunys y no donàs las quantitats tingués en son poder a ningún fins ordre nostre, sols devem prevenir a VM que lo que degan pagar los Arrendataris de Fransa dende 16 de nohembre pròxim passat fins al pr[imer] de Janer de est any ha de entrar en ma y poder de nostre Arrendatari del residuo de n[ost]re trienni”.¹⁹⁰

Tanmateix, la influència de la presència contínua de les tropes de França al Pirineu i més enllà en períodes de guerra influeix directament en el comportament d'altres viles, com és el cas de Ripoll. Esmentarem un exemple concret, però prou significatiu. Tractant-se d'una vila dominada i sota la influència tradicional del món eclesiàstic, Ripoll es gestionava sense cònsols ni universitat, amb el domini directe del baró, l'abat de Santa Maria de Ripoll. Això havia fet emergir nombroses demandes d'habitants reputats de la vila, que veien la necessitat i el dret a tenir una universitat, és a dir, un consell “municipal”, i més quan d'altres viles veïnes de profunda arrel eclesiàstica ja en gaudien, com ara Sant Joan de les Abadesses.¹⁹¹ D'aquesta manera, la vila deixaria d'estar controlada per l'abat, entre d'altres i, d'alguna manera, ells guanyarien més poder. Curiosament, la ubiqüitat dels francesos és la que permet debatre públicament aquest afer. Es tracta, doncs, d'un tema força important i repetit en algunes viles sota control abacial, però que, com diu Jordi Mascarella, ha estat “força desatès per part dels estudiosos”.¹⁹²

Els intents per aconseguir un consolat a Ripoll venien de lluny, però el segle XVII en concentra el major nombre de casos, segurament per l'època de conflictes que es va viure. Eudald Graells comenta la temptativa destacada de la dècada de 1640 en què, tot aprofitant la guerra dels Segadors, el rei de França hauria acordat l'esmentat consolat, que després va ser revocat. Tot i que comenta un nou cas el 1653, pensem que l'intent de l'any 1678 és ferm: es fa públic que un grup d'habitants importants de Ripoll havia estat negociant amb els francesos durant la guerra per aconseguir la desitjada universitat. Per aquesta raó el mateix abat eleva una súplica contra la creació i la formació d'una universitat consolar a Ripoll per part de “Pons Germà, Josep Molas, Rafael Portusach i altres singulars”. La procuració per a tal creació havia estat portada a

190. AHCP, Diputació del General, Registre de Cartes i Cartells de la Diputació local del General en Cerdanya, 1698-1707. Crides del Diputat de la Col·lecta en Cerdanya <fa per Baronies i llocs>, Publicació de les paus per la Diputació General (1698).

191. Vegeu extractes de les decisions de dita universitat a: AHCR, Ajuntament de la baronal, Vila de Sant Joan de les Abadesses, Actes Municipals (1630-1684).

192. MASCARELLA, Jordi. “Monjos, capellans i regidors. Literatura i canvi polític a Ripoll a mitjan segle XVIII”, *Estudi General*, 22, 2002, pp. 467-485; TORRES RIBÉ, Josep Maria. “Aproximació a l'estudi del domini baronial del monestir de Ripoll (1266-1719)”, Actes del I Congrés d'Història Moderna de Catalunya, *Pedralbes*, 1984, pp. 203-209.

terme per aquests homes davant del notari Onofre Pont. Per als eclesiàstics, l'objectiu era “jactarse de voler negar, e impedir a dits Abat, y Capítol de la predita jurisdicció govern polítich, y administratio dels drets y rendas que collecta”.¹⁹³ La raó era, evidentment, el control del poder, tant polític com econòmic. L'abat no podia deixar fer i volia seguir gaudint d'aquest important privilegi, mentre part dels habitants s'aferraven a obtenir els seus objectius, fins i tot si per a això era necessari l'ajut dels francesos o la inestabilitat creada per la seva presència.

Evidentment, la resposta no es va fer esperar, i tot aprofitant encara el temps posterior a la pau de 1678, els habitants van establir una forta propaganda per assolir els seus objectius. Van redactar un imprès crític i van evidenciar el conflicte amb l'abat i les forces religioses de la vila. Els arguments giraven al voltant de les “Antiguitats, privilegis y prerogatives de la vila de Ripoll”, que seguia sense universitat ja que l'abat de Ripoll en tenia el monopoli.¹⁹⁴ Les demandes no van prosperar, fent que l'enfrontament fos major entre “cugots” (favorables a l'abat) i “tremendos” (el grup de persones que exigien una universitat, recolzats a la vegada per l'església de Sant Pere, que alhora estava enfrontada als desitjos de control de l'abat de Santa Maria), però sempre discret en temps de pau. Als anys vuitanta van perdurar així les sol·licituds jurídiques.¹⁹⁵

Amb la guerra dels Nou Anys i l'assentament dels francesos en terres gironines, va sorgir de nou l'afer. Mostrant-se favorables a llur presència, l'assoliment de l'objectiu consolar semblava més assequible. Això se'n desprèn quan es pot llegir en un text imprès que aquesta era una pretensió antiga de la vila. En el text es pot llegir que els francesos van entrar a Ripoll el mes de setembre de 1694 i que llavors es va formar un consell per cobrar vendes i altres productes. És a dir que, d'alguna manera, la presència dels francesos va permetre la creació consolar. En marxar de Ripoll les tropes de França a final d'aquella tardor, els cònsols de la vila van ser cridats per comparèixer a Barcelona davant els representants del rei. Aquesta idea dels veïns de Ripoll de “*disputar al Abad derechos y prerrogativas*” demana llavors ser revocada, així com les ordres i decisions preses en temps de les “*armas de Francia*”. S'hi pot llegir també una nota de 1695 del mateix abat on es critica el text favorable a la creació de la universitat el 1694 gràcies als francesos.¹⁹⁶ Indiscutiblement, els partidaris d'una universitat amb cònsols, consell i oficials foren vistos com a profrancesos i es creà un enfrontament complex a la vila.

No fou fins a la fi de la guerra, ja el 1698, quan s'obliga realment la vila de Ripoll a renunciar al consolat que havia intentat portar a terme durant aquells anys. El conflicte

193. GRAELLS, Eudald. “La lluita secular dels homes de Ripoll per aconseguir Consolat o Municipi. Un aspecte de la jurisdicció civil de l'abat del Monestir”, *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès*, 1987-88, pp. 53-67. L'autor esmenta només com a següent intent el 1679, que es refereix en realitat a una de les respostes de l'abat sobre els fets del 1678 i abans; AHCR, Fons Religiosos, 415/3, Súplica de l'abat (22/01/1678 – manuscrit; 04/03/1678 – imprès).

194. AHCR, Fons Religiosos, 415/4, Imprès Antiguitats y Privilegis (1679).

195. MASCARELLA, Jordi. “Monjos, capellans...”. L'autor esmenta com un dels àmbits de conflicte polític la interferència de l'abat de Ripoll sobre Vic, i de retruc exercint nombrosos plets contra l'església de Sant Pere de Ripoll; GRAELLS, Eudald. “La lluita secular...”. Graells evoca els casos de 1685 i 1687.

196. AHCR, Fons Religiosos, 418/1, Imprès (1694); vegeu annex. Segons el text, la vila tindria dret a tenir cònsols des d'un privilegi reial confirmat per Carles V; Alegat de l'Abat (1695).

es fa llavors més patent, entre les crítiques d'uns, l'estigmatització gal·la dels altres i la demanda real que es pot llegir en la correspondència de particulars. La renúncia es fa difícil, i gairebé es fa necessari un perdó reial.¹⁹⁷ El tema s'arrossega ja des de fa dècades, és a dir, si Ripoll pot disposar d'una universitat (consolat) com a vila i no dependre de l'abat. D'aquesta manera, la mateixa mort de Carles II i l'accés al tron de Felip d'Anjou semblava facilitar novament les demandes locals. Així, el mateix 1700 es redacten uns capítols sobre la forma consolar de la vila de Ripoll ("*naturales y singulares hombres de dicha villa puedan tener magistrados*"), amb tres consellers i un consell extraordinari que s'encarreguessin dels afers polítics i econòmics de la vila.¹⁹⁸ Aquest fet donaria a entendre que no fou només la via austriacista la que va permetre aconseguir el consolat el 1707 de la mà de l'arxiduc Carles III, sinó que potser va haver-hi una incipient aposta francesa que es desprenia dels anys anteriors. Possiblement, els fets de 1704-1705 establirien mutacions en els recolzaments d'interès i ideològics. Seria per això que Felip V hauria revocat l'esmentat consolat en acabar la guerra, on la figura borbònica de l'abat Fèlix de Vilaplana podria explicar aquest canvi de les tendències. Només comentarem per acabar el cas que el consolat no va ser atorgat fins el 1755 per Ferran VI i consolidat el segle XIX.¹⁹⁹ Sigui com sigui, la radicalització dels posicionaments es fa durant el darrer terç del segle XVII i la intromissió dels francesos es fa palesa i preeminent. El recolzament francès als grups d'habitants de Ripoll davant de l'abat era una estratègia que venien repetint allà on podien aliar-se amb les elits locals en cas que els poders reals s'oposessin a ells, com era el cas de l'abat-senyor. Així, per exemple, la memòria recíproca de les aliances va fer que en el moment de l'entrada gal·la a Ripoll, el 1690, fugissin molts monjos cap a les muntanyes. Les repressions abacials van ser retòriques a partir de llavors. Les ocupacions franceses creaven un nou ordre local, amb totes les seves contradiccions.

Altres exemples portarien a qüestionar les mutacions sofertes per viles i poblacions cerdanes que van quedar sota domini directe de França. En algunes ocasions hem enumerat els efectes sobre viles i masos al voltant del territori destinat a la construcció de Montlluís, però altres localitats resten tocades per transformacions bàsiques del sistema organitzatiu, si més no en les formes, ja que les persones i les tradicions persistiren. A imatge del canvi de nom i de funcionament en la més alta instància del Rosselló, amb la novetat del Consell Sobirà, les viles van haver d'assumir novetats, com modificacions en el funcionament de les comunitats. N'és un exemple el Querol que, com altres viles de l'Alta Cerdanya, passa a dependre directament de l'intendent del Rosselló, que s'està a Perpinyà. L'intermediari més directe continua essent sempre el veguer de Cerdanya, en aquest cas el Sr. Sicart. El Querol tenia un consell general amb un batlle, un síndic, tres cònsols i dotze consellers. La Junta d'aquest escollia el batlle,

197. AHCR, Fons Religiosos, 418/1, Documents del 26/04/1698 i del 27/06/1698; Graells esmenta un document del mes de novembre d'aquell mateix any 1698 en què s'imposen penes de fins a 10.000 ducats: GRAELLS, Eudald. "La lluita secular..."

198. AHCR, Fons Religiosos, 418/2, Capítols consolat de Ripoll (1700).

199. MASCARELLA, Jordi. "Monjos, capellans..."; BUSQUETS, Joan. "La lluita del poder religiós al Ripoll de la primera meitat del segle XVIII", *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès*, 1989-90, pp. 95-114.

amb “la terna”, ja que cadascun dels cònsols nomenava un candidat. La decisió ha de ser aprovada pel rei de França. El batlle restava evidentment com a intermediari entre la població i l'intendent, a banda del veguer. Però els canvis no van ser tan grans, ja que se seguiren respectant encara un temps privilegis antics, com es veu en el reconeixement del Consell Sobirà al Querol en ser el síndic de la vall qui anomenés els cònsols; un privilegi que remuntava a l'abril de 1511, concedit pel rei Ferran. Aquests són només alguns indicis, però queda per comprovar si tots els acords portats a terme d'antuvi entre Querol i el rei d'Espanya, o senzillament amb altres poblacions com Puigcerdà, van seguir vigents.²⁰⁰

ALGUNS CONFLICTES LOCALS

La major part dels conflictes locals recollits, alguns dels quals ja han estat mencionats, tenen relació amb les terres i els drets senyorials. Un dels més rellevants pel càrrec, per les polítiques matrimonials i per la persistència en el temps, és el d'Acasi Còdol. Les seves demandes i persecucions per cobrar els censals i drets senyorials són constants fins a final del segle XVII.

Tenim constància de l'activitat senyorial dels Còdol gràcies als processos, però també, i de manera destacada, a través dels dos llibres de reconeixences escrits per Francesc, Acasi i Jacint de Còdol, des de 1602 a 1694. En un d'ells s'adverteix el lector que el llibre ha estat escrit per Francesc de Còdol des de l'any 1641 “fins —diu ell— los que segueixen, en lo qual en primer lloch advertesch a mon hereu tingua particular cuydado en fer regonexer y capbrevar a las personas que habitan dit (-) lloch de Ur puntualment hauran comprat terras cituades en los termes de Ur y Florí (...) Item se adverteix que en lo llibre de regonexensas [que] va fer lo Sr. Acasi Còdol mon pare”. S'enumera el capbreu començant el 1641 fins el 1694.²⁰¹

Aquest sistema servia, entre altres, per veure les compra-vendes i el control tradicional dels senyors locals, en aquest cas dels Còdol. D'alguna manera, permet veure si existeix un abans i un després del tractat dels Pirineus. Però s'observa en part com si el 1659 no hagués estat cap trencament a nivell local (no comarcal), tot sabent que va caldre esperar a la Revolució francesa perquè aquest tipus de sistema feudal desaparegués. Així, en l'altre llibre de reconeixences dels senyors de Còdol es pot accedir al llistat de totes les persones que en un moment o altre compren, arrenden o venen terres de la possessió dels Còdol a la senyoria d'Ur i Florí.²⁰²

200. CHURET, Jacques. *De Querol à La Tour. Histoire de la Vallée de Carol*, Imp. Sensevy, Perpinyà, 1976, pp. 74-75. Sobre el Capcir, vegeu el treball local: BADIE, Etienne. *Histoire du Capcir et des capcinois ou le long combat d'une communauté catalane*, Revista Terra Nostra, Prada, 1986, especialment pp. 210-218, sobre la presència de l'exèrcit al territori.

201. AHCP, Cúria de la Baronia d'Ur i Florí, *Llibre de regonexensas fet per mi Francesc de Còdol... (1641-1694)*, 78f.

202. AHCP, Cúria de la Baronia d'Ur i Florí, *Llibre de regonexensas i àpochas de la senyoria de Ur y Florí (...) fet pel Sr. Acasi Còdol i Jacinto Còdol (1602-1689)*, 288f.

En aquest sentit, s'entén que les relacions amb els habitants de la zona fossin estrictes i complicades, i més tenint en compte el posicionament polític dels Còdol. En plena guerra d'Holanda retrobem, per exemple, dos processos de capbrevació encetats per Francesc de Còdol, el primer, i pel pare i baró d'Ur i Florí, Acasi, el segon. En el primer cas s'acusa el pagès d'Ur, Miquel Agustí, de no haver capbrevat les terres que té dins els dominis dels Còdol. Un any després és el pare qui acusa el mateix pagès de no voler capbrevar. De fet, es tracta de la continuació del cas i procés de Francesc de Còdol contra Miquel Agustí. El baró d'Ur i Florí posseïa cases, molins, masos, terres, honors, censos, etc., i calia jurar i capbrevar davant d'ell. Aquest era un costum i una necessitat de la societat d'Antic Règim que no canvia ni tan sols durant els períodes de guerra, ni havent canviat de règim monàrquic. Francesc de Còdol és descrit com una persona reputada i que provenia de Puigcerdà, abans de 1641; és a ell a qui reconeixen i recompensen amb alous i altres drets.²⁰³ Aquestes situacions són més que res una demostració de força dels senyors i un assentament de les arrels nobles dels Còdol en aquest cas, demostrant el que la gent els deu.

Hi ha d'altres casos significatius des d'un punt de vista de l'enfrontament senyorial-poble per raons econòmiques, com són els Sicart, els Travi o, des d'un altre nivell, els Vigo d'Err.²⁰⁴ El primer és força conegut pel seu lligam amb el càrrec de veguer de Cerdanya. El dels segons resulta prou exemplificador de les famílies adinerades de la nova frontera. Es tracta d'una família noble i comerciant originària de Gènova, que s'instal·la a final del segle XV al Vallespir. Baptista Travi fou el pioner i va obtenir el dret d'extracció de fargues a Prats de Molló del procurador reial del Rosselló (desembre 1497). En el pas al segle XVI, es traslladaren al Conflent. El seu *modus vivendi* era l'exploació de fargues de ferro i altres minerals. Amb el temps, iniciaren una entrada en el món del comerç. Giacomo –Jaume– Travi fou el que encetà i encarrilà les riqueses de la família als Comtats, com a mercader de Llúvia.²⁰⁵ L'arrelament dels seus membres entre la Cerdanya i el Conflent es féu evident al segle XVII. Per exemple, Pere Travi (Llúvia, 1561-1633), nét de l'anterior, fou escollit cònsol de Puigcerdà els anys 1606, 1609, 1612 i 1627. Mercader de Puigcerdà, es tractava d'una persona destacada de la vila, com ho mostra l'encàrrec que li fa la vila d'organitzar les celebracions pel dol de la mort de Felip III, el 31 de març de 1621.²⁰⁶ En el context de la guerra franco-espanyola, Anton-Pere Travi lluità en les files de Felip IV. Així, a final de 1639, va combatre juntament als senyors del Rosselló per defensar Salses contra l'atac dels francesos. Aquesta acció militar li va valer l'ennobliment, el juny de 1640. Però no se li confirmà aquest privilegi (hereditari) per lletres patents fins l'octubre de 1648, de la mà de Lluís XIV. Per tant,

203. AHCP, Cúria de la Baronia d'Ur i Florí (22/04/1675); AHCP, Cúria de la Baronia d'Ur i Florí (27/05/1676).

204. Sobre la família Vigo i la seva evolució, polítiques matrimonials i transformació econòmica d'una branca de la família, vegeu l'estudi biogràfic i històric: BALENT, Andreu. *La Cerdagne...*; JANÉ CHECA, Òscar. "Famílies de frontera..."

205. CAPEILLE, Jean. *Dictionnaire de biographies roussillonaises*, Imp.-Llibreria catalana de J. Comet, Perpinyà, 1914 [reimp. Laffite Reprints, Marsella, 1978], p. 628; ADPO 1J224/16, *Testament bològraf de Giacomo Travi* (1574).

206. DFVP, ff. 54-55v.

durant els anys quaranta la família Travi fa un gir estratègic en els seus plantejaments ideològics, veient més profitós el recolzament al rei de França que no pas el patiment que li suposaria oposar-s'hi. Anton Travi va morir a Gorguja el 1677. La seva tercera i última dona, Margarida d'Oriola, en testar va posar en evidència el conflicte territorial i polític. Acceptava cedir el seu patrimoni a Teresa de Travi i Oriola, la seva filla, a condició que visqués en terres del rei de França, com ja hem comentat anteriorment.²⁰⁷

Els anys següents mostren la implicació de la família Travi en els afers rossellonesos, però sempre mantenint un peu al Principat, gràcies a la facilitat atorgada per la composició territorial de la Cerdanya. Els retrobem així implicats en afers locals a la Cerdanya²⁰⁸ i immersos en la lluita pels drets patrimonials entre membres residents en els dos regnes a final del segle XVII.²⁰⁹ Alhora, mentre algunes famílies ascendeixen a França per la via política o artística, d'altres, com els Travi, ho fan en la carrera militar. Així, un dels fills d'Anton Travi, Francesc de Travi i Oriola, entra a l'exèrcit reial del Rosselló el 1680, amb divuit anys. Com altres catalans, va haver de participar a les batalles en què França intervingué al nord del regne (Luxemburg, Charleroi, Mons, Trarbach), on va evolucionar en els graus fins arribar a capità el 1692. Tot i l'allunyament del país, va tenir temps de casar-se amb la filla d'un mercader de Perpinyà, Isabel Feliu.²¹⁰

Amb una mirada a llarg termini —necessària per entendre l'evolució— veiem com a final del segle XVIII un Travi exerceix el seu servei al rei de França com a veguer de la Cerdanya. Hauria establert un memorial on analitza la situació local: "*l'équilibre de la société montagnarde où l'intégration des communautés repose sur une organisation consensuelle des relations entre l'agriculture et le pastoralisme dans l'emploi des sols privés*". De fet, el veguer Travi critica que la Cerdanya hagi conegut després de 1700 un veritable moviment d'"enclosures" (Estavar, Palau, Sallagosa, etc.). Aquesta informació ens indica dues idees: la forta implicació dels Travi en la vida local, mantenint un lligam amb el poder, i el desenvolupament dels propietaris locals, un cop la guerra es féu més absent. En definitiva, es demostra la importància de la força i el lloc de la comunitat vilatana al Rosselló —a la Cerdanya en aquest cas—, segurament per la subsistència de la llei *Stratae* segons Assier-Andrieu.²¹¹ Els Travi són, doncs, un exemple que a primera vista mostra com l'arrelament a la frontera podia ser un avantatge: la situació geopolítica els permeté jugar entre els dos territoris per obtenir el màxim de beneficis, sense per això esquinçar la lleialtat a les respectives monarquies. Aquest seria un exemple de grup social afavorit per l'annexió del Rosselló a França i a qui la guerra portà també la noblesa. Inevitablement però, la família Travi atravessà contradiccions i conflictes interns (so-

207. ADPO 1E884, *Testament de la Sra Margarida Travi y Oriola...* (21/02/1688).

208. ADPO 1B1619; ADPO, 1B1245; ADPO, 1B1708; ADPO, 1C1360.

209. ADPO 1E884 fam. Travi.

210. LAZERME, Philippe. *Noblesa catalana...*, pp. 345-350; SHAT A1 697, peça 509, Louvois a ?, Versailles (25/10/1683), demana l'entrada de voluntaris a l'exèrcit reial de "gentilhommes" del Rosselló.

211. ASSIER-ANDRIEU, Louis. *Le peuple et la loi. Anthropologie historique des droits paysans en Catalogne française*, LGDJ, París, 1987, pp. 140-146 (L'autor cita el memorial de Travi: ADPO C1501, *Mémoire concernant les usages observés dans la viguerie de Cerdagne pour les pâturages des bestiaux. De Travi a Poeydevant*, el 24/11/1768). La llei *Stratae* era als Usages de Barcelona (art. 72) i es va mantenir al Rosselló. Permetia resoldre litigis sobre els recursos naturals (boscós, camps, aigua), entre les comunitats i els senyors.

bretot d'herències) entre la fi del segle XVII i el segle XVIII. Era, doncs, una política familiar difícil de portar, on la recerca de l'equilibri havia de comportar una estabilització ideològica fluctuant, camaleònica. Peter Sahlins qualifica l'exemple dels Travi, o dels Sicart (a qui retrobem sovint al servei de l'intendent Trobat en les manipulacions de les revoltes catalanes), de lleialtat d'interès, quan, en realitat, pel mateix fet de viure a frontera, les manifestacions de fidelitat explícita eren poques a la Cerdanya.²¹²

Pel que fa als enfrontaments més comuns i als casos de menys volada, destaca el procés d'Isidre Cristòfol de Ro, en plena guerra d'Holanda, el 1675, contra Francesc Calvet, un pagès d'Ur, a la Cúria de la Baronia d'Ur i Florí. Es tractaria d'un deute comú, en aquest cas per una "égua de pèl roja de cinc anys". La resposta de Calvet era escudar-se darrera la presència francesa al país: "(...) si dita egua se és perduda, los francesos se la manaren detràs del sementiri de la Iglesia del lloch de la qual egua era en companyia de dues de ell y una de Anthoni Lagada". El problema era saber fins a quin punt les tropes anaven a ser presents en aquells moments i de quina manera se'n podien aprofitar uns quants. La resposta que se segueix en el text d'aquest procés és significativa per entendre la influència militar —qualsevol— contínua a la zona:

"(...) retirat lo enemich en los llochs de la Perxa tant los bestiar del lloch de Ur com de molts altres llochs de Cerdanya, crehent se retirava totalment lo enemich, foren tornats en los termens y es va fer publich y notori. Posa que retornat per segona vegada lo enemich a la plana lo mateix dia fan la emboscada en lo terme (...) contiguo al lloch de Ur no benint los habitants de dit lloch de Ur per ser estat sorpresos a la punta del día de las tropas del enemich".²¹³

Aquest argument de l'acusador escenifica el que patien quotidianament els habitants de la Cerdanya en el moment proper a un enfrontament, ja que el més important era posar a cobert les famílies, però també les reserves com el bestiar. Per tant, sense temps de portar el bestiar a la muntanya, el deixaven darrera les esglésies, tot esperant que seria un lloc més protegit. Per aquesta raó devia trobar l'animal l'anomenat Francesc Calvet, que forma part d'alguna manera dels que s'adaptaren als nous moments que vivia el país, tot i que a petita escala.

La multiplicitat de casos sobre temes relacionats amb l'economia i les relacions socials s'estenen en la documentació variada analitzada a Puigcerdà, des de corts judicials locals fins a les reials, des de textos notarials fins a privats, i ben segur en la paperassa oficial francesa i hispànica. Aquesta recurrència dóna a entendre les transformacions que estaven arrelant, sobretot a partir de 1678. Altrament, és imprescindible situar la presència militar en el centre de les anàlisis quan aquesta se situa també en el dia a dia de la societat pirinenca.

212. SAHLINS, Peter. *Frontières et identités nationales. La France et l'Espagne dans les Pyrénées depuis le XVIIe siècle*, Belin, París, 1996, pp. 136-137; LAZERME, Philippe. *Noblesa catalana...* (la família Travi acaba establint lligams amb la família Sicart. El matrimoni d'Antoni de Travi i Pont —fill del segon matrimoni d'Anton Pere Travi— amb Maria Sicart, el febrer de 1691, en plena guerra dels Nou Anys, reafirmà el recolzament entre aquestes famílies que, en aquell moment, ajudaven França); ADPO 1E884.

213. ACHP, Cúria de la Baronia d'Ur i Florí (31/10/1675-28/02/1676).

ESPAI MILITAR I SOCIETAT

La zona oriental del Pirineu coneix una veritable militarització. Més enllà de la construcció o readaptació de fortaleeses i centres militars, les tropes i els soldats són aquarterats i portats a viure prop dels pobles fora de les èpoques de guerra. Si bé aquestes són nombroses o amenaçadores durant el darrer quart del segle XVII, per primer cop el nombre d'efectius es manté en temps de pau. En canvi, durant els períodes de guerra oberta, algunes altres regions són afectades per les batalles i efectes del pas de les tropes. En temps de pau, o com a terres de reraguarda, la resta ha de suportar allotjaments, lleves i sagnies econòmiques. Així, la població resta sempre alerta a les accions dels soldats, en guerra o no. Els territoris que més afligits es troben són sobretot –en termes de comarques actuals– l'Empordà, la Garrotxa, el Ripollès, la Cerdanya i, ocasionalment, l'Alt Urgell i l'Aran. És a dir, bona part del Pirineu català. Des d'aquestes contrades fins a la capital gironina, per exemple, només hi havia un pas. La plataforma bèl·lica que els Comtats –Rosselló i Cerdanya– atorgaven a França es va convertir en un escut ofensiu per als francesos i en un estri atemoridor per als catalans.

UN XOC FRONTAL

La presència militar és constant i va més enllà dels allotjaments provocats per la guerra. El soldat i tot el que l'envolta s'instal·la en l'ambient de la casa, als camps, escampa la por i els dubtes. L'acatament de la soldadesca no es fa sense problemes, i el xoc

acostuma a ser frontal. Alguns casos són prou significatius al llarg d'aquesta "frontera", de les dues bandes, que fins llavors no eren tals, sinó simples poblacions veïnes amb famílies emparentades i un comerç tradicional. Però la por de patir la presència militar era contínua, tant si la població es quedava passiva a l'espera, com si a alguns homes els tocava anar a la guerra en qualitat de militars. Aquest és el cas de Josep Isalguer, de Ripoll, cap d'un destacament de seixanta homes, que estableix un testament perquè ha de desplaçar-se per l'enfrontament amb els francesos a l'Empordà el juny de 1676; segons ell, patia "lo perill eminent de morir".²¹⁴ L'exigència de la participació local es feia palesa cada vegada que els francesos decidien penetrar terra endins. Així, s'observa un exemple de creació de dues companyies locals amb capità i soldats a Sant Joan de les Abadesses per servir de coixí a les tropes de la zona:

"(...) que per part de sa excelencia y governador de Camprodon es estat demanat de que esta vila per coses que importen al servey del Rey (que Deu guardi) se havian de fer dos [companyies] anomenant sos capitans y [sos] vuitanta soldats. E los dits unanimes y conformes se resolgué que es fessen dites [companyies] tant los habitants en la present vila com los de la baronia encontinent dits senyors consols anomenaren en capità de una [companyia] al senyor Anton Ferrer y Guanter altre dels de consell".²¹⁵

La presència dels soldats té dues cares. La que es dona durant els períodes de guerra i la dels temps de pau. El que succeeix a Bellaguarda el desembre de 1677 és exemplificador. Un grup de soldats de l'exèrcit de França que tenien una missió concreta fan la seva i aprofiten per robar algunes cases veïnes. La reacció dels habitants mostra que, finalment, calia acceptar o defensar-se col·lectivament dels excessos. Explica l'intendent Beaulieu a Louvois:

*"Mons. de Saint André envoya ces jours passés un party de six vingt hommes de la garnison de Bellegarde dans le pays Enemy pour se saisir d'un homme de qui Mons. de Monterey se ser dans les montagnes, on l'avoit arresté mais les soldats s'estant attachés à piller quelques maisons (...) les peuples prirent les armes, tuèrent sept ou huit soldats et firent 40 prisonniers. Il y a eu beaucoup d'imprudence dans la conduite de cette petite affaire".*²¹⁶

L'intendent Beaulieu criticava aquesta imprudència, ja que els militars coneixien prou aquests riscos i el tarannà de la població davant dels soldats. Els habitants eren tot seguit reprimits cada vegada que exercien aquest dret de resposta, si bé els fets es reproduïen més enllà dels controls interns imposats per les autoritats, com ho va ser Montlluís des de final de la guerra d'Holanda.

Els efectes de la construcció de Montlluís, i de la presència francesa a la zona, es trasllueixen en les paraules del marquès de Lafuente quan, el setembre de 1680, escriu

214. AHCR, K72, Onofre Pont, Testament Josep Isalguer, f.405 (30/06/1676).

215. AHCR, Ajuntament de la baronal, Vila de Sant Joan de les Abadesses, Actes Municipals (1630-1684), Quadern 6, f. 262r. (23/02/1684).

216. SHAT A1 563, peça 127, Beaulieu a Louvois, Perpinyà (04/12/1677).

a Carles II “*sobre los malos tratamientos que se bazen a los vasallos de VM en las fronteras de Cerdaña*”. Aquest serà un fet reiterat, i l'ambaixador del rei a França haurà de mostrar-se insistent davant les múltiples queixes locals –en realitat, una qüestió eminentment de sobirania– i actuar davant “*los malos tratamientos y violencias que reciben de franceses los vasallos de Cerdania y Fuenterravía*”.²¹⁷

L'octubre de 1683, Louvois es feia en canvi ressò d'un conflicte armat amb la població de Prada de Conflent, que havia atacat la cavalleria francesa allotjada allà. La seva ordre era la d'un càstig sever. Temien les autoritats franceses una revifalla de la Revolta dels Angelets en cadascuna de les revoltes autòctones contra els soldats? Segurament per això calia controlar-les i, sobretot, impedir els contactes interfronterers. Havien de fer-se forts de la frontera. A partir de 1689, les pors en aquest sentit van disminuir tenint en compte la seva superioritat sobre la monarquia hispànica. Fins i tot, es van permetre el luxe de preocupar-se pel patiment de les poblacions, en l'ocurrència Prats de Molló, que havien de deixar passar i mantenir les tropes de camí a la campanya cap a Camprodon. Tot sigui dit, aquesta suposada preocupació era expressada per l'intendent Trobat, un català acostumat a negociar tots els aspectes de les subsistències de les tropes amb la població.²¹⁸

A vegades, els problemes no provenien només de les pressions militars ni de xocs fortuïts, sinó que podien ser simples accidents provocats per soldats inexperts. Tanmateix, aquests fets de ben segur no haurien tingut lloc si no hi hagués hagut una presència militar. Així va passar amb l'accident que va causar la mort del mateix Rafael Portusach a Ripoll:

“Item a 21 (mars 1690) se ha enterrat a Rafel Portusach (...)”

Item dit dia se ha enterrat a la tomba (...) pve. de la Pt. Comunitat al Rt. Jacinto Jordana ab sepultura eclesiàstica (...)

Nota q estos dos subjectes últim dits moriren als 29 de dit mes (-) tots dos de una desgràcia; ço es q trobantse ells tots dos en casa de dit Portusach al carrer dels Valls a la tarda anant pujant per dit carrer amunt tot alparejant q tirant una companyia de soldats de reculta q arribava de nou; fentse ells a la finestra de la cuina per a mirarho foren ferits tots dos junts de un colp de bala, q tirà un de aquells soldats del qual moriren tots dos junts sense poder confesar (...) lo del Rafel primer travesats de part a part del coll y lo de Jordana per lo mitg de la barra pujantli la bala al servell. La qual cosa causà horror a totom los veu mors y estesos lo un al costat del altre”.²¹⁹

Més evidents eren en canvi les agressions sobre tot allò que contenia una forta simbologia per al conjunt de la població. Ens referim a les escomeses i els robatoris exercits per les tropes gal·les en les esglésies i els diversos indrets religiosos. Aquests fets

217. AGS, Estado K (Francia), leg.1647, Marqués de Lafuente al Rey, París 11 de setembre de 1680; AGS, Estado K (Francia), leg.1648, Consejo de Estado al Rey. Madrid, 21 de gener de 1681.

218. SHAT A1 697, peça 346, Louvois a Trobat, Versailles (18/10/1683); SHAT A1 901, peça 100, Carta de Trobat a Louvois, Illa de Tet (21/10/1689).

219. AHCR, Llibre d'Òbits Arxiu Parroquial, A16, Malifetes de soldats (03/1690).

tenien lloc seguint el costum dels mercenaris de saquejar tot el que trobaven pel camí, a pobles i masos, malgrat els intents de les autoritats de controlar-los per evitar una reacció massa negativa dels habitants. Les esglésies atreïen els soldats essencialment perquè amagaven riqueses i aliments emmagatzemats, ja que s'acostumaven a emprar les esglésies com a magatzem alimentici en temps de guerra.

Ens estendrem més àmpliament sobre aquest assumpte més endavant, però citarem uns pocs exemples sobre les accions a les esglésies i les tenses relacions amb la població. Així és com, a la vesprada de la signatura d'una possible pau, alguns regiments francesos no es van estar —per la seva indisciplina, afirmen els caps militars— de robar en dues esglésies del país de l'Empordà. Era una actitud que no aprovaven, com hem dit, les autoritats franceses, i van ordenar automàticament la condemna a mort de sis soldats.²²⁰ El mateix mariscal de Navailles explicava els fets, mentre calculava les possibilitats de restar sobre el territori o retrocedir al Rosselló i quedar-se, això sí, a tota la Cerdanya i altres contrades del Pirineu oriental:

*"Il y a trois jours que des Dragons et des Soldats du régiment d'Hamilton entrevus dans quelques villages où ils firent beaucoup de désordre particulierement dans des Eglises où ils ouvrirent les Tabernas (...) prirent un Ciboire, un Calice et plusieurs ornements dont j'ay eu bien de chagrin ayant interdit un officier d'Hamilton qui commandoit la garde du Camp".*²²¹

Segons el mariscal, aquestes actuacions s'haurien convertit en un costum de difícil acceptació a Catalunya. D'alguna manera, a banda dels sentiments que revifen els assalts d'aquest tipus per tocar símbols religiosos, i recordar la possible heretgia dels mercenaris, es tractava de robaris a les reserves alimentàries de les viles. Si més no, la presència dels soldats suposava un sobreesforç econòmic per als pobles ja que, a banda dels robaris, havien de mantenir les tropes quan eren al territori, amb aportacions econòmiques —a vegades negociant per tal que els militars es quedessin lluny del poble— o en espècies.

Les probabilitats de xocs i conflictes entre soldats i habitants eren més evidents en aquells territoris on l'assentament s'allargava en el temps, un fet explícit a la Catalunya del nord, Rosselló, Empordà o Cerdanya. D'aquesta manera, no és estrany trobar nombrosos "accidents", com el cas en què un lloctinent francès va penetrar en una vinya mentre era de caça i va matar un pagès, fet que va provocar un petit aixecament contra les tropes. O bé durant l'estada d'un regiment militar a Prada de Conflent, en què els habitants es van alçar contra la cavalleria, tot i que després es va castigar estrictament els culpables.²²² També, i encara en territori català annexat a França, els habitants de Prats de Molló pateixen, com els de la Cerdanya, el passatge de les tropes. Sabent que tenen fargues al país, els militars cerquen el desitjat ferro per a les armes i canons, la qual cosa provoca recels i enfrontaments

220. SHAT A1 611, peça 96, Trobat a Louvois, Camp d'Ullà (09/07/1678).

221. SHAT A1 613, peça 72, Navailles a Louvois, Camp d'Ullà (09/07/1678).

222. SHAT A1 613, peça 163, Beaulieu a Louvois, Perpinyà (28/08/1678); SHAT A1 697, peça 346, Louvois a Trobat, Versalles (18/10/1683).

recíprocs.²²³ Les possibilitats d'enfrontament són majors allà on són els soldats. A la vegada, el control i l'ofegament coercitiu de les revoltes van en augment. Prats de Molló era camí de Camprodon i un lloc certament estratègic, que rep el recolzament logístic de Perpinyà, però, sobretot, per a Montlluís.

D'altra banda, els estira-i-arronsa concertats pels miquelets fan d'ells, com se sap, uns elements contradictoris i perillosos. A voltes, els miquelets són acusats fins i tot de jugar amb els interessos locals en contra del rei, en aquest cas dominant, de França. Per aquesta raó, Louvois demanava que s'ensinistressin millor els miquelets, que se'ls controlés des del Rosselló fins a la muntanya, i que se n'assegurés l'actitud: en el cas que "*de jeunes gens des terres de la domination du Roy qui prissent party [d'Espagne] l'intention de SM est que l'on confisque le bien de leurs pères*". La desconfiança envers els miquelets posa en evidència els dubtes i suspicàcies respecte a la presència de França. Tornava a sorgir la demanda d'escollir els miquelets entre els millors: els més bons, però també els de més confiança. Les autoritats de Versalles feien entendre que volien que fos el mateix Trobat, per la seva condició d'intendent el 1683 però també per ser català, qui s'ocupés del reclutament de miquelets i la defensa de les muntanyes (la frontera) del Rosselló.²²⁴

A banda de l'efecte físic, el drama va ser psicològic i econòmic. El mateix Ramon Trobat comenta que les poblacions de la Cerdanya es troben submergides en la misèria, essencialment per l'estada de l'exèrcit de França al país: "*les peuples de l'estendue du pays où ils sont (...) se lassent fort de tenir (...) n'ont point d'argent*".²²⁵ Fins aquí s'evidencia que l'establiment d'una nova frontera era el que havia dut els militars al país i a la seva quotidianitat. Però, vist d'una altra manera, és la mateixa presència dels soldats la que dóna vida i existència a la frontera. Per tant, palesa tot un sistema mental d'adaptació a aspectes entrelligats: una contínua probabilitat de guerra; conflictes i enganxades; un sistema comercial controlat; un sistema social inspeccionat; una dicotomia polièdrica de senyories i terres amb propietat més enllà de les monarquies.

OMNIPRESÈNCIA FRANCESA (ENFRONTAMENTS, CONTRIBUCIONS, RECOLZAMENTS)

Un dels temes principals que fan veure als habitants l'establiment d'una anormalitat extremament molesta des de feia ja dècades, i per la qual s'havia lluitat a la revolució catalana, era el dels allotjaments. No es tracta ara de fer un desglossament dels mals que comporten els allotjaments i el manteniment de soldats, si bé destacarem la manera com es porten a terme, a través de la documentació cerdana, i també analitzarem alguns aspectes de les contribucions i la seva influència en la vida quotidiana de les poblacions.

223. SHAT A1 901, peça 100, Trobat a Louvois, Perpinyà (21/10/1689).

224. SHAT A1 697, peça 509, Louvois a ?, Versalles (25/10/1683); SHAT A1 699, peça 485, Louvois a Trobat, Versalles (24/12/1683); SHAT A1 699, peça 504, Louvois a Trobat, Versalles (24/12/1683).

225. SHAT A1 611, peça 133, Trobat a Louvois, Camp de Llívia (26/09/1678).

Els allotjaments són una de les pitjors xacres per a la població a banda de les epidèmies físiques mateixes. Les dades sobre les lleves de soldats i les múltiples comptabilitats que se'n desprenen amaguen, però, l'impacte social i econòmic a nivell local. Unes llibretes, conservades a Puigcerdà, sobre els lloguers i reparacions de cases inclouen els allotjaments militars i aporten una mica de llum sobre el temps i les cases tocades en aquest sentit. Segurament no s'hi trasllueix el gruix de l'exèrcit i la seva implantació del cantó hispànic arreu de les cases i masos, però donen una idea proporcional del que es va acostumar a tenir des de 1663 fins a la dècada dels anys vuitanta: "En lo present cuader[n] estan notadas y continuadas todas las quantitats de diners que la present Universitat ha pagadas a diferents personas per lloguers de casas y per obras se son fetas en aquellas comensant en lo any 1663".²²⁶ També les actes de Sant Joan de les Abadesses esmenten les recurrents estades de militars a la vila. Tot sovint es tracta de tropes espanyoles, però hi són per la propinqüitat de l'amenaça francesa. Així, l'agost de 1679 comenten la venda de mobles per allotjar soldats: "han resolt que los mobles tenia la vila per los soldats que es venguin perquè no fassan mal bé".²²⁷ La vida local s'havia d'acostumar, si no ho estava ja, a l'activitat militar donada la proximitat de la "frontera pirinenca". De tal manera, davant cada possible envestida gal·la, tenien lloc moviments de tropes i nous allotjaments, sobretot dels caps militars que se n'havien de fer càrrec:

"(...) avui die present es estat presentat als dits senyors cònsols un orde per a que allotjen a don Esteve Guillem que ha passat a ser alferes [un] de la [companyia] del capità don Francisco Ramires per removio de altra alferes teniam allotjat y axis veja[n] lo que es deu fer a serca de tenir allotjat dit alferes. Y tots unànimes y conformes han determinat de que se recorria al ilustre capítol y que es veja lo assiento millor se pot tenir per dit alferes y que la universitat no haja de tenir tans grans gastos que no seria possible poder gastar dita universitat lo que ha gastat fins avui".²²⁸

Les ordres per pagament també podien ser negociades o imposades, tot i que sembla evident que en període de guerra la imposició era la norma. Així, la mateixa vila de Ripoll veu com l'estiu de 1694 se li exigeix una participació activa en el reconeixement francès al país. Des del jurament tradicional fins a l'aportació econòmica compleixen amb el ritus –crònic gairebé en les darreres dècades– davant de França. El 8 de juliol d'aquell any, es feia arribar a Ripoll un document on es palesava "de la part de mon Senyor lo primer President y Intendant de Trobat que Diumenge de matí sens falta se troben en la Ciutat de Gerona un Cònsol ab lo Sindich de esa Vila per assistir al Jurament q. Sa Exª. deu prestar de Virrey de Catalun[n]ya, espero no faran faltas tant per lo honor ne rebran com per lo just donaran a Sa Exª". Unes setmanes més tard, el mateix Trobat fa arribar un escrit en aquest sentit on parla de la seva ordre i dels càstigs que

226. AHCP, Allotjaments, Dos quaderns de cases i lloguers (1663-1680's). Els reproduïm a l'annex.

227. AHCR, Ajuntament de la baronal, Vila de Sant Joan de les Abadesses, Actes Municipals (1630-1684), Quadern 6, f. 233v. (06/08/1679).

228. *Ibid.*, f.261v. (07/09/1683).

recaurien sobre els absents, mentre comenta la necessitat de contribucions i pagaments a les tropes. Totes aquestes ordres es veuen reforçades per la pressió militar que insisteix en aquestes ambaixades de recolzament “recomanat”.²²⁹

Els pagaments de Ripoll a les autoritats franceses es feren efectius el 1694 com es llegeix, per exemple, en el següent text, que posa de relleu la dependència de la vila dels estaments eclesiàstics:

“Item al 6 de maig de 1703 nosaltres dits Clavaris tenim rebut de Rnt Joan Pera Capdevila Gd. procurador [de] sinquenta dobles Vich 286 tt. procehidas de la Vila en disminució y a bon compte daquellas cent doblas dich 550 tt. q. la Pnt. Com[unitat] deixà a dita Vila en lo mes de Setembre de 1694 per a pagá la composta de quatra centas [-] dobles an als francesos quals prengué Mussur C^a Perxach llur Gneral de la Armada: estan subjectas és a saber 200 tt. aixides al 6 de juny 1695”.²³⁰

Les referències posteriors als anys 1694 i 1695 són nombroses i, d'alguna manera, semblaria que haguessin marcat fortament la vila de Ripoll.²³¹ Les entrades de França no només significaven aixecaments de tropes, entrades violentes i estades incòmodes entre la població, sinó que, fins i tot quan les tropes gal·les semblaven quedar-se més al marge de la població, com quan s'estan a Girona, les exigències econòmiques i alimentàries són contínues. Així, la guerra dels Nou Anys incideix fortament en la vida de Ripoll. L'omnipresència francesa s'estén al llarg dels anys noranta, de manera que se'n poden llegir nombroses referències en les actes capitulars de Sant Joan de les Abadesses. El 25 de setembre de 1691, el governador de Prats de Molló ja va exigir a la vila i els pobles veïns una contribució, amb la intenció, deia, “d'aliviar lo poble”.²³²

Del mateix any 1694 destaquen dos fets que són recollits en aquest llibre d'actes capitulars. El primer, el 28 de juny de 1694, sobre l'ordre d'enviar socors militar des de la zona per ajudar en el setge de Girona per part dels francesos:

“Convocat y congregat Capítol de mandato del Dr. Miquel Molins (...) que havia arribat lo Sr. Dn. Carlos Vila ab ordre de Sa Exca— ab la qual demanava se fessen soldats per toda la baronia per anar al socorro de Girona (...) unànimament se enviassa ordre per tots los lloch per fer dits soldats”.²³³

La vida local es veia doncs pertorbada per la guerra, ara fins i tot en la necessitat d'aportar vides humanes en la lluita per la defensa del territori, en l'aixecament d'un

229. AHCR, Fons Religiosos, 418/1, Ordre al Consell de Ripoll (08/07/1694); AHCR, Fons Religiosos, 418/1, Ordre de Trobat (01/08/1694); AHCR, Fons Religiosos, 418/1, Ordre per assistir cònsols i batlle de Ripoll a l'obediència... (26/08/1694).

230. AHCR, Arxiu Sant Pere de Ripoll, Clavariat, C6, f.148v.

231. AHCR, Llibre d'Actes Capitulars, Sant Joan de les Abadesses (22/10/1696), f.224v: sobre el “tall per los gastos de las guerras”, un “tall per tota la baronia de la que es pagà en lo any 1694”.

232. AHCR, Llibre d'Actes Capitulars, Sant Joan de les Abadesses (25/09/1694), f.211r.

233. AHCR, Llibre d'Actes Capitulars, Sant Joan de les Abadesses (28/06/1694), f.218r.

sometent que, com veurem més avall, esdevé recurrent i imprescindible enfront de la presència francesa. L'altre fet destacable recollit d'aquell mateix any 1694 és la conseqüència directa de les exigències franceses ja esmentades: contribucions i allotjaments. Així, es pot observar com el capítol comenta l'ordre existent sobre “els gastos del allotjament se havia tingut en aquesta vila” en el mes de setembre, durant l'estada de les tropes a Ripoll. Llavors, “feren dexar lo bestiar (...) tractaren mal de paraules y també al Capítol”. Esmenten també la reorganització administrativa de les necessitats, des de Ripoll fins a la Vegueria de Camprodon, “que estavan ab lo matex allotjament en dit mes de Setembre”.²³⁴

Ja l'any 1697, en un context novament avançat i favorable als interessos francesos en plena guerra dels Nou Anys, amb la proximitat evident de la presa de Barcelona, es fa una crida al sometent: “Dit die convocats als 6 de la tarda se ha ensenyat ordre de en general manava se leva[n]ta sometent per quant los francesos se trobaven en Sant Seloni y se avansavan per anar a sitiar Bar^{na} (...) se ha resolt enviar (-) y fer 66 homens”.²³⁵ Només uns mesos més tard s'esgrimia l'ordre del sermó d'obediència a França. Tenia lloc el 8 de setembre de 1697: els francesos demanen a les autoritats d'arreu que se'ls juri obediència. Als cònsols de Ripoll, a mode de recolzament simbòlic —com hem comentat anteriorment—, els donaven llibertat de fer el que volguessin. Finalment, aquests van fer-ho juntament a viles veïnes. En canvi cap membre capitular no hi va anar, segurament a disgust pel reconeixement consolar, si bé ells afirmen no anar-hi, no per estar en contra, sinó per no mostrar-se. En qualsevol cas, els allotjaments francesos van persistir fins el 1698 al Ripollès.²³⁶

L'imprès al qual ens havíem referit anteriorment sobre el funcionament consolar de Ripoll és un bon exemple de l'omnipresència francesa en els afers de la vila. Es tracta d'un text que no posa en dubte el rei d'Espanya, però sí que tendeix a explicar els fets tocant als francesos amb certa comprensió. L'interès del document imprès rau en el detall dels esdeveniments. Així, a banda dels avenços francesos pel país, desglossa el costum d'exigir contribucions pel manteniment de les tropes “*con la amenaza de quemar, saquear, y matar, no cumpliendolo luego*”. Aquest seria el cas a Santa Pau on, en no haver-hi comissió consolar efectiva —raó de fons del text— es va procedir llavors a “*juntar un Consejo Popular, en el qual se nombraron Sindicos para buscar el dinero, que pidia dicho Comandante de Tropas enemigas, que fur la cantidad de quinientos doblones, que efectivamente le entregaron, y de otra parte mas de tres mil quarteras de trigo que se llevaron los Soldados de los naturales, y moradores de la Villa, de su propia autoridad, sin que nadie les pudiese resistir*”. Respecte a Ripoll, el text passa a detallar:

“Retiradas dichas Tropas en Castellfolit (...) juzgaron los moradores de dicha Villa, que con lo que {h}avian dado al Comandante Prexach, y con el trigo que se {h}avian llevado sus Soldados respirarian de su opresion; pero fue en vano este discurso, pues a penas acabado, se esparcio una voz, nacida del Monasterio, de que dichas Tropas bolvian a Ripol para saquearle, lo que causò tal horror, y confusion en

234. AHCR, Llibre d'Actes Capitulars, Sant Joan de les Abadesses (06/10/1694), f.218v.

235. AHCR, Llibre d'Actes Capitulars, Sant Joan de les Abadesses (28/05/1697), f.229r.

236. AHCR, Llibre d'Actes Capitulars, Sant Joan de les Abadesses (08/09/1697), f.231r-v.

*los naturales, que muchos se presidiaron en los montes, y confirmó dicha voz el ver, que el Arrendador del Monasterio (que es otro de los Monges que en el residen) en medio del día bazia sacar fuera quanto tenia, retirandolo en otras partes; y el dezir dichos Sindicos publicamente, que ellos tambien se querian retirar, bolviendo dichas Tropas, de fuerte, que cada uno acampara como pudiera, y que la Villa se governasse de la suerte que quisiessse”.*²³⁷

El text fa un repàs extens d'alguna manera a l'actitud i fets que van tenir lloc a Ripoll durant la guerra dels Nou Anys, sempre en referència a França, com la confirmació d'entrades i sortides de tropes, o les maneres com es comportaven atacants i habitants. N'és un exemple l'entrada del cap militar francès Bollande –Bolanda– l'any 1690 quan “las tropas francesas espallà las murallas de la Vila de Ripoll ab 24 torras”. Estem ben lluny ja en aquell moment del tarannà amb què els francesos visitaven Ripoll en forma d'ambaixades, tot i el conflicte militar.²³⁸ Als anys noranta se sabien prou forts i, amb el recolzament o no dels naturals, els militars francesos pretenien avançar i arrelar. L'imprès de 1694 s'endinsa però, també, a contenir i analitzar els diversos drets i privilegis, referits essencialment a la universitat de la vila, que feia temps que havia esdevingut un motiu de conflicte amb l'abat, i havia fet créixer les distensions internes tot afavorint els interessos francesos.

Tanmateix, la Cerdanya segueix sent l'espai humà i social on millor es pot percebre l'efecte de la presència francesa al país. En un procés del jurista Jacint Cornet contra el cònsol d'Ur, Joan Francesc Calvet, el 1676, sobresurt l'adscripció política de Cornet –favorable a la monarquia hispànica des dels anys cinquanta– i, sobretot, algunes normes imposades per França, algunes de les quals cuejaren en anys posteriors. Es tracta d'un plet aparentment poc interessant, on es reclama el pagament de nou càrregues de blat per unes garbes de blat presumiblement sostretes d'una era. Un dels actors assegura que el 3 de juny va llençar les càrregues de blat perquè li ho havia manat el batlle i cònsol d'Ur. Però en un document annex es pot llegir el següent:

“Dels mèrits del p[rese]nt procés me consta (-) del Magnfch Dr. Cornet perquè dels testimonis informats (-) por esta part del subsíndich del lloch de Ur consta que en lo mes de Setembre del any 1675, la armada francesa ab poder y número excessiu de Infanteria y Cavalleria entrà en la plana de Cerdanya saquejant llochs y devastant fruits sens que los naturals de dita terra y plana de Cerdanya poguessen reforçar a dita armada ni ab las armas y soldats de nostre Rey Sr de Espanya que deu G[uar]de repelyssen adaquella per cuidarlo y de guardar, y deffensar la plasa de Puig[cer]dà y per no ser poderosos per defensar dita plasa, y resistir ditas armas francesas com a bon nos és ben notori y axí bé consta que en dita armada francesa y enemiga nostra y [hi] era lo Dr. Trobat, Conseller del Rey Christianissim y que en dit nom de conseller ordenava y manava als naturals de Cerdanya lo que ben ly pleia. Consta més avant lo dit Dr. Trobat als 2 de Setembre de dit any 1675 haver manat als Consols y Batlle del lloch de Ur batellen las garbas del Dr. Cornet”.

237. AHCR, Fons Religiosos, 418/1, Imprés (1694). Vegeu-ho en annex.

238. AHCR, Llibre del Secretariat, H1, f.54v i f.49r.

L'exèrcit francès entrava imponent i amb el flamant conseller Trobat al capdavant. S'ordenava a les poblacions que portessin el seu blat a l'armada francesa sota les penes "en dit mandato contengudas". Si bé es pot intuir, no està demostrat que això s'apliqués, i d'aquí el conflicte perquè el Dr. Cornet ho demostrí. Un altre document del 7 de juliol de 1676 en el mateix dossier evoca un informe fet a un pagès de Llívia (Francesc Bada) com a testimoni: "acerca lo orde que a mi testimoni sem llitg y enseny devant de mos ulls ab la firma en aquell (-) que diu Trobat, lo que se y puch dir és que la dita firma feta [del 2 de setembre de 1675] (...) sens que persona alguna tant dels soldats estaven de guarnició en la present vila y plasa de Puigcerdà com dels naturals y habitants de la terra de Cerdanya los fessen resistència [als francesos] alguna per ser aquells molts".

La famosa carta que obligava a dites accions també s'adjunta en el dossier de pròpia mà signada de Ramon Trobat. La carta de Trobat del 2 de setembre de 1675 diu el següent:

"Ramon de Trobat Conseller del Rey en son Consell d'Estat y Conseller y Advocat General de sa Magt en son Consell Sobera de Rosselló, Informats que en lo lloch de Ur se troban moltas garbas de Icasí [Acasi] Còdol señor ques diu de dit lloch y de Jacinto Cornet D[octo]r en drets, los quals contra sa obligació se son retirats dins la Plaça de Puigserdà ocupada dels Enemichs de sa Magtd., y com Importa al servey de sa Magtd provehir que ditas garbas se baten, y que lo blat se entregue en mans del munisioner de sa armada per tenir de respondrer del preu de dit blat y a sa dita Magtd. Havem ordenat y ordenam al Balle y Cònsols de dit lloch de Ur que encontinent lo pñt orde rabut, pagats y satisfets de son treball batre lo dit blat y aquell aporten axí com aniran batentlo entre les mans de dit monisioner portant bo y lleal compte, sots pena de respondrer de tot de son propi y privat nom. Fet al camp de Llívia el 2 de setembre de 1675. Trobat [signat lletra diferent] Per dit secretari sr Garriga".

Un darrer document de les exposicions verbals deia que "les dites Armades franceses no sols saquejaven los llochs però y encara devastaven los fruits y grans cullites y los que estaven en garbas".²³⁹ Quinze anys després, ara ja com a intendent del Rosselló i en plena guerra dels Nou Anys, Trobat ordenava la recollida de les contribucions de guerra a la Cerdanya, equivalents a 1400 camps de blat el febrer de 1690. A la vegada, les confiscacions havien de servir per pagar sous i també distribuir-ho entre "*tous ceux du Roussillon, et Conflent, qu'il restoit quelque chose en Cerdagne*", tot afirmant que les tropes del rei intervenen en aquest sentit tots els anys.²⁴⁰ Aquesta era la situació quan les tropes franceses s'estenien i s'assentaven a la Cerdanya. No és difícil entendre doncs quina va ser la transformació i l'efecte sobre la població quan l'exèrcit francès, lluny de retrocedir en temps de pau, es va instal·lar "definitivament" a la plana cerdana, en el punt estratègic de Montlluís. El temps dona així un rol a cadascun dels actors presents a la frontera, des de l'habitant fins al soldat.

239. AHCP, Cúria de la Baronia d'Ur i Florí, Procés de Jacint Cornet contra Joan Francesc Calvet (03/06/1676 – 15/01/1677), 29f.

240. SHAT A1 1013, peça 80, Trobat a Louvois, Perpinyà (04/02/1690).

LA FACTURA DEL TEMPS

El temps i la pressió bèl·lica desgasten els pobles, la gent, les administracions i, tot i que no s'acostuma a pensar-hi, els mateixos soldats. Aquest fet que podria semblar menor és una de les conseqüències majors de la presència militar i el pas dels anys. Sorgeixen així dos aspectes: el de les desercions i les escampades en acabar la guerra arreu de les terres autòctones per haver-se exhaurit els contractes.

Els casos de deserció són un degoteig constant per a ambdues parts. Fins i tot pot arribar a sorprendre que, en el cas francès, un nombre important de soldats desertors passés a terres del rei d'Espanya just iniciada la guerra d'Holanda; la qual cosa sabem perquè des de Perpinyà prenen nota del retorn de més de tres centenars, segurament per manca d'aliments i les dificultats trobades.²⁴¹ És d'imaginar, doncs, el resultat de tal desgavell sobre els habitants, ja que això succeïa mentre una part de les tropes se les tenien amb els habitants de la Cerdanya i el Capcir. Per exemple, havent d'allotjar dotze cavallers a Dorres, els habitants troben qualsevol pretext per reunir-se i considerar la presència indesitjada, fins al punt que van arribar a matar un dels cavallers i el seu domèstic i ferir-ne d'altres. L'efecte va ser immediat i els habitants del poble van fugir: *“ils abandonnèrent tout leur village qui est environ de quarante maisons, laissant seulement leurs femmes et enfants”*.²⁴² La pressió de la guerra es feia evident, tant de manera directa com per tots els seus efectes col·laterals.

En tot el període previ que va de 1659 a la fi de la guerra d'Holanda, el 1678, les desercions van ser nombroses, sobretot en aquest darrer període. L'assentament a la Cerdanya i l'aquartermament a Montlluís havia d'aportar un efecte balsàmic sobre els allotjaments a casa de particulars i evitar la fuga de soldats camp a través, allà on fos.²⁴³ Tanmateix, les construccions militars dels anys setanta i, sobretot, de Montlluís, van comportar l'arribada de soldats, però també d'obers, artesans i altres. El marquès de Roux afirmava que “les annexions de noves províncies a França, com el Rosselló, comportaren una ona d'immigració cap aquestes zones”. Això convida a pensar si això fou planificat per introduir-hi habitants del regne de França (com es pot observar en nombrosos casament mixts o entre estrangers).²⁴⁴ Aquesta idea és interessant, però difícilment demostrable. En tot cas és cert que van ser molts els treballadors de tot tipus que es van desplaçar des del nord del regne per treballar a les fortificacions de la frontera pirinenca. Mentre els treballadors civils acostumaven a marxar una vegada complert el treball o bé es casaven i es quedaven al país, els soldats es perdien, com hem dit, al final de les campanyes tant com les desercions alteraven la vida local. La contrapartida va ser una altra, amb efectes a més llarg termini, com anem veient.

241. SHAT A1 356, peça 59, Le Bret a Louvois, Perpinyà (11/03/1673).

242 SHAT A1 356, peça 201, Le Bret a Louvois, Perpinyà (12/08/1673).

243 SHAT A1 415, peça 82, Carlier a Louvois (08/08/1674); SHAT A1 563, peça 24, Navailles a Louvois (29/05/1676).

244. ROUX, Marquis de. *Louis XIV et les provinces conquises (Artois, Alsace, Flandres, Roussillon, Franche-Comté)*, Les éditions de France, París, 1938, pp. 111-112. L'autor parla de les dificultats afegides que hi havia de fer treballar els naturals del país.

Les escampades de les tropes a la fi de la guerra van ser una de les proves necessàries per controlar els efectius i tenir-ne sempre a disposició i en ús de controlar més que no pas d'estendre misèria pel país. Per això val a dir que, essent sempre present la cavalleria a la Cerdanya, tot sovint s'obvien problemes col·laterals en acabar o en els intermedis d'una guerra: què succeeix amb els soldats rasos? Què fan quan se signa la pau? Això representaria un problema ja que molts soldats queden lliures i sense feina, i els habitants ho pateixen. En tenim constància directa i des del mateix camp francès gràcies al que es diu en alguns documents on es recompensa l'actuació d'algun català al servei de França, com Ramon Trobat. Aquest va ser dels pocs que va abandonar el seu patrimoni i les seves terres per participar en campanyes militars, a banda dels militars catalans. Les recompenses econòmiques van ser patents, i l'intendent afirma que cal recompensar els serveis especials de Trobat mentre molts soldats es queden sense feina un cop se signa la fi de la guerra el mes de setembre de 1678.²⁴⁵ En aquesta ocasió, l'intendent Beaulieu comenta que cal pagar a Trobat una gratificació acordada pel rei.²⁴⁶

Altres vegades, alguns dels elements bèl·lics més incòmodes podien ser empresonats, sobretot en èpoques de relativa quietud. Aquest és un fet que té lloc entre els soldats i miquelets més moguts, "necessitats" d'aventura i guerra. Tenim, doncs, constància de les seves activitats fora de la guerra gràcies a l'empresonament que patiren alguns. D'aquesta manera, l'abril de 1681 tenia lloc un procés contra Mateu Canal i Jeroni Gall, ambdós miquelets de la companyia de Cerdanya, per evadir-se de la presó reial de Puigcerdà. Van aprofitar que el seu carceller es va fer mal per fugir de la presó, de la qual esbotzaren les portes. L'oficial parla de les incomoditats i les mancances de l'ofici, raó per la qual tingué aquell accident: poca llum, escales deficientes, etc. A la vegada, queden en evidència les condicions miserables d'un lloc de seguretat com aquell, i més si se'l compara amb les innovadores fixacions repressives de Montlluís, la fortalesa francesa més propera i preparada ja el 1681 davant qualsevol esdeveniment.²⁴⁷

Amb el temps, també va caldre adaptar-se a noves normes derivades de la malfiança fronterera. Una de les més importants i recurrents va ser la prohibició de portar armes.²⁴⁸ Aquest costum va dur a nombrosos malentesos, confrontacions i judicis. A una banda i altra, els habitants estaven acostumats a l'ús d'un tipus d'armament propi, el qual se'ls sol·licitava abandonar, essencialment des de França, per evitar avalots i xocs amb els soldats, com també des de la capital —Puigcerdà— on les autoritats espanyoles temien també un atac sorpresiu. Això es pot contemplar en l'examen portat a terme pel procurador fiscal de la Cúria Reial contra Joan Pere Tasquer, Francesc Garreta i Pere Rabat, pagesos de la Tor de Querol, el 10 de febrer de 1681, per cometre aldarulls als carrers de Puigcerdà:

"(...) pagesos del lloch de la Tor de Carol la nit del corent serca las onsa y las dotsa no haurian d(-) ahantar (?) las bocas calladas de la p[rese]nt vila per la part del carrer den Calva serca la casa de Dominga (-) essent contra lo edicte publicat, y penas en ell..."

245. SHAT A1 613, peça 175, Navailles a Louvois, Abadia de Sant Miquel de Cuixà (07/09/1678).

246. SHAT A1 613, peça 196, Beaulieu a Louvois, Abadia de Sant Miquel de Cuixà (16/09/1678).

247. AHCP, Fons Administració Reial i Senyorial, Inquisició del Procurador Fiscal (19/04/1681).

248. CHURET, Jacques. *De Querol...*, p. 74 (sobre la prohibició de portar armes a la Vall de Querol).

Es veu com portaven armes quan el seu port i ús havia estat prohibit. De fet, duïen una escopeta llarga i va ser el mateix veguer qui se'ls va trobar i els capturà per anar així i ni tan sols portar llum.²⁴⁹

En el destacat context judicial i món repressiu, destaca l'efecte de la frontera sobre les penes que havien de complir-se. Perquè si bé les diferents cúries seguien actuen estiguessin a una banda o altra, les persones que eren condemnades havien de complir la sentència oficialment. Ara bé, hom es pot preguntar si sempre era així. A vegades només observant algun cas menor ens podem adonar de la dificultat que va anar arrelant per imposar el compliment de les penes. Així, tot i que a Isidre Baró, pagès de Dorres, se li va imposar un arrest a Puigcerdà sota pena de 100 ducats, aquest no es va dur a terme. Baró va dir que acataria l'ordre, però finalment no ho va fer, raó per la qual el procurador fiscal actuava ara de nou. De fet, no compleix la sentència perquè "pot marxar" a un altre lloc segur... en territori francès.²⁵⁰

El temps també provoca dubtes sobre ascendències i fidelitats, ja sigui per poder contraure matrimoni o exigir testaments, però és evident que se'n deriven investigacions curoses i severes. Destaquem el cas de l'expedient eclesiàstic que tracta la demostració d'ascendència de Bonaventura Maurell, de Puigcerdà. L'octubre de 1697 aporta informacions sobre la seva ascendència a la Cúria Eclesiàstica de Cerdanya:

"Molt Rnt Sr Official foraneo de Cerdanya,

Per certs fins y inconvenients effectes importa al Sr. Bonaventura Maurell de la p[rese]nt vila de Puigcerdà que sia rebuda informatió ad futuram et perpetuam rey memoriam en la curia de VR sobre los artigos següents:

- Et primo posa que en Cerdanya y p[rese]nt vila de Puigcerdà de centuriy de anys se ha vist y oit dir publicament que hi havia una família de pagesos vulgarment nomenada dels Coloms qui son origen domicili y casa principal fonch en lo lloch de Ger y conservada en bona forma segons llur qualitat és publich notori y ver.
- Posa que de dita familia de Coloms procehí per dreta y decendent línea Lluys Colom cosins germans és publich y notori y ver.
- Posa que la sepultura, vas o carner (?) consfruit de per los cadavers de tudat fanucua es edificat dins la Iglesia parrochial y Collegiata de Sta Maria de la p[rese]nt vila de Puigcerdà en lo mitg del cor ab sa pedra labrada és publich y notori y ver.
- Posa dit vas o sepultura affronta a — ab lo altar major de dita Iglesia y ab la tomba o sepultura dels Pnts preveres de dita Iglesia a mitg dia ab los banchs del cor y pulpít a ponent ab lo cor de dits preveres y sepulturas de Garcias vuy dels cònjuges Sobiranas y a tremuntana ab lo banch dit dels Srs Cònsols és publich y ver.
- Posa que de dit Jaume Colom y Catherina sa muller fou nada y procreada Coloma Colom que contractà matrimoni en fas de Sta mare Iglesia ab Joan Antoni Maurell de la mateixa vila, és publich y ver.
- Posa que dits cònjuges Joan Antoni Maurell y Coloma sa consorte fou nat y procreat lo Supnt fill legítim y natural de aquells és notori y ver.

249. AHCP, Fons Administració Reial i Senyorial, CRVC, Inquisició del Procurador Fiscal (10/02/1681).

250. AHCP, Fons Administració Reial i Senyorial, CRVC (09/05/1675).

- Posa que del deduit se manifesta que dit Dr Bonaventura Maurell és descendent y legítim de dita família de Coloms és publich y ver.
- Posa que tots los sobrenomenats Coloms y altres mascles de dita família de Coloms són morts és publich y ver (...).²⁵¹

Canviant finalment d'àmbit, i a títol d'exemple final sobre el que el temps podia dur a la capital de la Cerdanya, o produir en les relacions veïnals, hi ha el tall de la sèquia de Puigcerdà el 1678 per part dels francesos (l'aigua torna a la sèquia de la vila el 1688). Es fa des del Querol, un dels primers indrets que s'havien avaluat per construir-hi Montlluís. L'aigua que baixava per la sèquia fins a la vila és l'aigua que dona vida, per exemple, al llac de Puigcerdà i abasteix el conjunt urbà. La frontera tenia coses com aquestes... les aigües anaven de nord a sud, a diferència de la "naturalitat" esgrimida al tractat dels Pirineus. L'ambaixador espanyol a París escriu al rei diverses vegades després de les queixes locals, i per extensió, les seves pròpies: "(...) *queja de la novedad que ha inventado el governador de Montluys, embarazando el curso del agua a los de Puizerdán*". La resposta dels francesos a París era, segons el Sr. de Lafuente: "*Se me ha dado por respuesta, después de barias contiendas con Monsieur de Croissy que cada uno es dueño de encaminar sus aguas según su propia conveniencia, a menos que no [h]aya alguna convención tal que lo embaraze jurídicamente*". El control de les aigües de nord a sud seria una de les pedres de toc fins ben entrat el segle XIX, amb tota la reorganització cadastral.²⁵²

El temps es converteix en una pell gruixuda per a la societat que viu pràcticament immersa en un món militar, tot i que segueix la seva quotidianitat. Els canvis són d'altres esferes, però incideixen en els elements frontissa del país. D'aquesta manera, si es dona i s'introdueix una major presència de signes reials per ambdues bandes, s'estableix una creixent identitat d'Estat. En tot cas, el que sembla funcionar és la reacció més primària en els grups sòlidament i conscientment constituïts políticament (instintivament a nivell social i cultural) com és el rebuig i l'adscripció identitària. L'elecció només es fa en un segon nivell, el de l'interès o la racionalització de la situació, com és el cas de les famílies o grups amb interessos a una i altra banda. En aquest segon grup, la frontera no només existeix —ni que sigui provisionalment— sinó que s'erigeix com d'interès col·lectiu, sempre i quan drets i privilegis es mantinguin (patrimonis, etc...). Però és clar, aquests drets poden arribar a xocar frontalment amb els interessos de la monarquia en els límits territorials, en aquells espais que fins llavors quasi delegaven. Per aquesta raó es pot dir que és el principi de la mutació en el funcionament polític i econòmic de moltes d'aquestes famílies. Unes elits que es reinventen per necessitat de subsistència, i que de retruc fan el joc i faciliten la projecció local de l'Estat central. No calia un contacte directe amb el centre del poder, si es tenia a tocar i a disposició el major i més modern dels elements repressors i de control extern com intern. Montlluís esdevenia així un "ull de control" pirinenc, relleu de la monarquia en plena frontera, al cor d'una identitat reconeguda, afirmada, però manipulable com tantes altres en favor dels seus interessos.

251. AHCP, Cúria Eclesiàstica de Cerdanya, Informació (07/10/1697).

252. AGS, Estado K (Francia), leg.1649, Lafuente al Rey, París 12 d'abril de 1682; AGS, Estado España, 4130, Sobre el tema de la Sèquia de Puigcerdà.

MONTLLUÍS, “ULL DE CONTROL” PIRINENC

L'objectiu que els francesos tenien amb la construcció de Montlluís va anar evolucionant com el seu propi interès per controlar el nord de Catalunya dins el marc d'enfrontament i competitivitat francoespanyola. El caire social dels efectes sobre els habitants és important, tenint en compte que gran part de les ordres franceses buscaven transformacions des de l'economia fins al comerç o la religiositat local, si bé moltes de les normes construïdes a París busquen interferir a les terres annexades només a partir de les elits. El paper d'aquestes és, doncs, fonamental. Les autoritats locals, representants i catalans al servei de França exerceixen una política de pertorbació social, d'alienació de grup i cultural.

La justícia que s'exercia a Perpinyà per aplicar els interessos de França era un estri molt important de repressió i de dissuasió, sobretot arran de les revoltes esdevingudes amb els Angelets des dels anys seixanta als setanta. Però calia instaurar un control estable, premeditat i desorganitzatiu de les societats autòctones. L'extensió territorial dels objectius francesos cap a la Cerdanya i les terres de Girona feia necessari un desplegament alternatiu de les funcions militars.

Els francesos no tenien una veritable voluntat de tenir una frontera al Pirineu als anys 1640, en el moment del seu desembarcament. Sí, en canvi, durant els conflictes de finals del segle XVII. El procés és llarg i conjuntural en molts moments. L'arrelament de les idees i els interessos necessiten una explicació molt més llarga, però ho podem resumir per dos motius: l'assentament al Rosselló, per una banda, i la voluntat política de l'intendent del Rosselló, motor militar i polític en els afers de Catalunya al servei

de França. L'objectiu de la frontera era així tenir un trampolí cap al Principat. Per tant, la frontera "militar" –nom ajustat per anomenar-la– és la confirmació d'una posició de força francesa sobre els espanyols, tot amenaçant i dominant el nord del Principat. Esperaven el moment adient per aprofitar les seves eines militars i les xarxes d'espies i de propaganda per tal d'annexar el Principat.

La línia fronterera esdevé important en aquell moment. Fins a la construcció definitiva de Montlluís, els exèrcits francesos practiquen una política de desmotivació i destrosses de les armes i fortificacions hispàniques, i d'aprenentatge de les poblacions catalanes gràcies al guiatge dels catalans profrancesos. El 1678, la conveniència de conservar o enderrocar la fortalesa de Puigcerdà està lligada a les possibilitats de conservar la Baixa Cerdanya i a la idoneïtat del lloc.²⁵³ Optant per la destrucció i "rasement" de la vila, tàctica ja coneguda i emprada en anys anteriors, semblava que no hi havia canvis. Les agressions i les ràtzies contra Camprodon, Puigcerdà o altres pobles de la ratlla divisòria van continuar fins llavors. Però el desig de Trobat i d'altres caps militars francesos que "*Puigcerdà, et tout le reste de ce pays doit rester au Roy*", era el principi d'un canvi d'actitud.²⁵⁴ Aquest plantejament es confirma en dos moments: el primer, la construcció i aposta per Montlluís; el segon, la construcció de noves fortaleses com a Bellver de Cerdanya, en lloc de repetir enderrocs. Es tractava d'una mutació d'interessos polítics i la creença en una annexió progressiva d'un nord global de Catalunya, essencialment de les terres gironines. La frontera havia de ser una successiva línia de suports logístics, des de Portbou fins a la Cerdanya.²⁵⁵

El recent i flamant governador de Montlluís va ser un dels actors principals i evocadors dels canvis que en pocs anys es van fonamentar al territori pirinenc, amb la voluntat de controlar la frontera militar, més que no pas de crear-ne una. El pas següent vindria amb la suma d'actuacions i de voluntats polítiques verticals que es van superposar. Així, si bé les queixes davant els atacs arbitraris de les tropes del governador contra la població local –d'una i altra banda– van ser recurrents, més significatiu seria el seu paper com a controlador d'un país a la ratlla, i per mantenir-lo a ratlla sempre que fos necessari "*con 600 infantes, y 30 cavallos, llevándose pressos los consules, y otras personas de algunos lugares de los dominios de VM con el pretexto de haverse maltratado a un esquizaro de la guarnición de Montluis, por los Dragones, o Miqueletes de Cataluña*". Aquest cas, per exemple, només posava sobre la taula la feblesa espanyola i la ironia tàctica dels francesos, que afirmaven que si ells actuaven així era perquè, diu el marquès de Lafuente, "*siempre héramos nosotros los que dávamos prinzipio a estos desórdenes*".²⁵⁶

Els primers anys de rodatge de Montlluís, en època de pau i a cavall d'una guerra (1684), van palesar doncs aquesta actuació del governador de Montlluís: per penetrar a tota la Cerdanya, per endur-se els cònsols de Puigcerdà i també pel tema de l'aigua. El governador Durban s'estava convertint en un personatge incòmode. En realitat, estava

253. SHAT A1 584, Memorial de Ramon Trobat (1678).

254. ESPINO LÓPEZ Antonio, *Cataluña...*, p. 54. Es tractaria d'una tàctica d'erosió per tal de debilitar contínuament les guarnicions del Pirineu; SHAT A1 611, peça 78 (14/06/1678).

255. SHAT A1 726 (28/06/1684).

256. AGS, Estado K (Francia), leg.1649, Lafuente al Rey, París 12 d'abril de 1682.

simplement evidenciant el control francès del país. Deia el Consell d'Estat: “*conviene ponernos bien en Flandes pues si no es con la fuerza no se [h]a de conseguir nada con el Rey Cristianísimo, como lo [h]a mostrado su experiencia*”.²⁵⁷ Amb els anys, el poder de Durban va fer-se a vegades complicat per a les autoritats gal·les mateixes, però aquest és un altre tema.

Volem destacar, però, a través d'uns esdeveniments ocorreguts l'any 1686, com els saquejos i accions amenaçadores sobre el conjunt de la Cerdanya, elaborats a partir de Montlluí, no van ser simples accions aïllades, sinó que tenien com a objectiu final l'annexió de tota la comarca. Si per això calia portar a terme estratègies fora del comú, les lleis de les armes parlarien. La preocupació ve donada per unes missives del marquès de Leganés al rei quan, el 12 de gener de 1686, respon a un informe sobre les contribucions que els francesos cobren al Principat de Catalunya, encara en temps de pau:

“(…) la propuesta que bize a Chaseron en orden a nombrar Personas que por parte de VM y la de Francia ajustasen la dependencia de las contribuciones que pretende cobrar de este Principado (...) en cuya ejecución devo responder a VM que a las razones que yo propuse al Conde de Chaseron, y últimamente al Yntendente Trobat, dándoles a entender quan injusta hera la pretensión de las contribuciones (...) no solo no han respondido ni admitido este partido sino que despreciando toda la razón, y ejecutando solamente su gusto, han pasado a bender todos los frutos, y rentas que tenían embargados de los Basallos de VM en el Dominio de Francia, diciéndoles que si las quisieren poseer es menester que se bayan a vivir en Monlluís con ánimo de despoblar desta manera a Puizerdà; y como en despacho de 20 de julio del año próximo passado excluido por guerra parte de tierra, se sirvió VM de mandar decirme no inobase nada ni pasase a demostración ninguna con franceses”.²⁵⁸

A la consulta d'aquesta carta s'esmenta la possibilitat de poblar la fortalesa de Montlluí per la força, o encara més, buidant algunes viles com ara Puigcerdà. Segurament es tracta d'una visió exagerada, però no exempta de realitat. Es parla en aquest text, a més a més, de “*los Catalanes franceses*” i es comenta la gravetat del tema: “*(…) introduciéndose franceses en los puestos más capitales de nuestras fronteras, como sucede en Navarra y Cataluña, el resto de la Monarquía no tiene defensa. Que conoce que no se pueden poner los medios correspondientes al tamaño del que amenazan estas disposiciones...*”.²⁵⁹

Els estira-i-arrossa diplomàtics es multipliquen, i s'asseveren les informacions que arriben des de la capital francesa, en què s'assegurava que davant la feblesa espanyola i l'absolut control de la frontera per part dels francesos, pretenien ara desfer els estaments socials interns de la capital cerdana i captar població, fins i tot per la força, per a treballar pels militars. Una consulta del Consell d'Aragó sobre la representació de la Vila de Puigcerdà enfront de les extorsions que diuen patir per part de l'exèrcit de França diu el següent:

“Por parte de la Villa de Puigcerdan se ha dado memorial en el Consejo en que refiere que después de la tregua con Francia han embargado los Ministros del Rey Cristianísimo en Rosellón todos los bienes que los naturales de aquella Villa y Condado de Cerdeña (sic) tienen en aquel dominio sin reservar los de los

257. AGS, Estado K (Francia), leg.1649, Consejo de Estado al Rey, Madrid 5 de maig de 1682.

258. AGS, Estado España, 4135, el marquès de Leganés al rei, Barcelona 12 de gener de 1686.

259. AGS, Estado España, 4135, el marquès de Leganés al rei, Madrid 22 de gener de 1686.

eclesiásticos, apropiando los frutos y rentas de dichas haciendas que son muy considerables pues en trigo solamente se llevaron en el mes de Diciembre del año próximo pasado de 1685 más de doce mil quarters sin las Rentas de dinero y otras cosas, que por esta causa se hallan aquellos Moradores en estado de la mayor miseria y en la contingencia de haver de dejar sus Casas; que el pretexto con que lo executan dichos Ministros es de satisfacerse de algunas contribuciones de la última guerra, siendo assí que no se les está debiendo cosa alguna, pero que el fin principal suyo es despoblar la Villa de Puigcerdan y sus contornos para poblar de aquellos naturales la fortaleza de Monluis que han hecho poco ha en la frontera, y lo manifiestan con haver dado buen pasage a algunos que se han pasado a la Obediencia de Francia restituyéndoles sus haciendas, y publican que obrarán lo mismo con quantos lo hicieren; con cuyo motivo representa la Villa que aunque sus naturales y los de su Condado no han de faltar a la obligación de sus Vasallos de VM, pero que la necesidad puede obligar a muchos a inclinar al fin que lleban los franceses de que resultaría más grande daño a VM servicio dificultandose con eso el restablecer quando se quisiere el presidio que havia antes en dicha villa, sin el qual quedará siempre el paso abierto para entrar y ocupar franceses la m(ay)or parte de Cataluña. Por todo lo qual sup(li)ca a VM sea servido amparar aquellos Vasallos, y mandar proveer de remedio para que se obien las extorsiones que les hacen los Ministros de Rosellón, y que se restituyan sus haciendas con todo lo que injustamente se han llevado, y que se hagan las prevenciones necesarias para que puedan mantenerse en la obediencia de VM en la qual desean sacrificar siempre sus vidas.

Haviéndose visto en el consejo el referido memorial, no ha podido dejar de dar quenta a VM de su contenido y poner juntamente en su Real Consejo los graves inconvenientes que se pueden originar de las violencias y procedimientos que executan franceses con los naturales de la Villa de Puigcerdan y Condado de Cerdeña (sic) que están a la obediencia de VM, los quales merecen por su lealtad y amor al Real servicio que VM se sirva de atender a su quietud y consuelo, mandando dar a este fin las órdenes que combengan por la parte donde tocan, y assí lo representa a VM que mandará lo que fuera servido.

Madrid, 4 de febrero de 1686.

D. Antonio de Calatayud RL..." ²⁶⁰

Existeixen altres cartes —consultes— similars del 7 i 8 de març de 1686, realitzades a partir de les demandes dels cònsols de Puigcerdà, però també del marquès de Leganés. En qualsevol cas, hem volgut transcriure aquesta per a comprendre la gravetat de la situació, en què París i Madrid intervenen, però on en realitat qui fa i desfà són les autoritats franceses sobre la zona (el governador de Montlluís i l'intendent del Rosselló). Els caps de la Cerdanya sota jurisdicció hispànica entenen que l'assoliment de l'objectiu de "despoblar" Puigcerdà dels seus principals habitants serviria per controlar i crear desafecció entre els habitants.

La política de manipulació de França a Catalunya necessitava així uns instruments, ja que l'aposta per quedar-se al país semblava efectiva a partir de final dels anys setanta. Les armes es multipliquen amb una finalitat, la conquesta del Principat, però amb molts efectes col·laterals. Montlluís s'erigeix per tallar el comerç, controlar les relacions socials i fer d'embut militar, però també permet tenir una base estratègica des d'on realitzar accions no militars. La revolta dels Gorretes i, sobretot, la seva continuació

260. AGS, Estado España, 4135, Copia de consulta del Consejo de Aragón sobre la representación de la Villa de Puigcerdán. Madrid, 4 de febrer de 1686.

inclosa en la guerra dels Nous Anys a partir de 1687/89 és un exemple de la importància de Montlluís. Els contactes del governador de la plaça, Durban, i de l'intendent, Trobat, amb informadors i mediadors com Givés o amb els mateixos caps de la revolta són indicatius del pes geoestratègic de la nova plaça de frontera. Les trobades, com veurem, es fan a Montlluís mateix o, fins i tot, a les rodalies de Puigcerdà, tot sabent que els espanyols no tenien prou força davant la presència –força militar i logística– de la vila-fortalesa.

Per tant ja no es tracta d'emprar la plataforma militar com a arma bèl·lica sinó dissuasiva, dominant, imponent, i logística –instrumental–, fet que permet emprar un menor nombre d'efectius, enviar terra endins del Principat tropes tot tenint un punt de suport més proper, etc. I, ben segur, controlar adequadament la població i els elements reaccionaris.

Ramon Trobat s'havia convertit als anys vuitanta en la figura cabdal de la reialesa francesa a Catalunya. Les seves indicacions per situar-se i influir directament en la població catalana havien tingut els seus premis, sobretot amb l'assentament a la Cerdanya i amb el càrrec d'intendent que li van atorgar. Per això, resulta pertinent resseguir el que pensa, fa o recomana. Per a ell, el Pirineu és un element clau per al domini territorial, i per això procura comprendre i analitzar tot el que hi té lloc. L'any 1689, inici d'una nova guerra, el passatge de l'exèrcit és essencial, així com comptar amb la tranquil·litat de la, com a mínim, no-oposició local, essent la col·laboració gairebé impossible. Trobat es mostra comprensiu i emana confiança per a assolir certs objectius. A la vegada, en aquell moment addueix a un rebrot de la revolta dels Gorretes i pretén aprofitar-ho:

*“Les peuples de Catalogne se lassant de les nourrir {les soldats}, les habitants d'un terroir appelé de la Sagarre, ayant envoyé des Syndics au Viceroy, pour luy représenter qu'ils ne pouvoient plus soustenir la dépence, ce viceroy a fait fer le procès a deux habitants de ce pays la, qu'il a souzonné de nous servir d'espion, qui ont esté exécutés a mort”.*²⁶¹

Conscient del benefici que suposaven per a ells els avalots del Principat, no es reprimeix a l'hora d'exposar els mètodes a emprar: creu necessari tenir un home de confiança a Barcelona per mantenir-se informats i alimentar la revolta. Un dels elements que van utilitzar va ser un mossèn de Ceret, trilingüe, tenint en compte que un eclesiàstic sempre pot passar més desapercebut. Farien arribar la informació per la via del correu ordinari i un parent que habitava a la frontera propera a Ceret. Trobat confiava molt en la capacitat dels homes d'Església com a informadors, i més a Catalunya. Els tenia per al contraban personal i per a afers d'espionatge:

“(…) par la grande facilité que leur caractère leur donne d'avoir l'entrée de toutes les maisons d'Espagne, et particulièrement avec des femmes qui les fait agir sans crainte par la grande liberté qu'ils ont en Catalogne; les séculiers me paroissent fort rebutés {sic}, par le chastiment que les Espagnols en ont fait cette année,

261. SHAT A1 901, peça 100, Trobat a Louvois, Illa (21/10/1689).

*en ayant fait pendre deux, l'un pour avoir eu quelque commerce avec moy, et m'estre venu trouver trois fois en l'Amputorda, pour me donner l'estat des troupes des Ennemis, et l'autre pour avoir passé des chevaux en ce pays, et m'avoir donné des avis tous les deux ayant esté assez sotz pour se confier a de gens de ce pays la qui leur ont fort mal gardé le secret, et pour se faire pendre a bon marché l'un n'ayant eu de moy que 10 pistoles et l'autre 18 ou 20".*²⁶²

Un mes i mig després, el mossèn ceretà avisà Trobat que els espanyols havien condemnat a mort un dels pagesos presos als combats. Mentre, el clergue que l'havia acompanyat al suplici digué públicament que l'home era innocent, de manera "*que cela causa un si grand tumulte parmy le peuple, que le viceroy feust obligé d'envoyer chercher le moine, et l'exiler, et faire doubler la garde a la cavalerie*". També, l'informador apuntà que els enemics espanyols disposaven de 3.000 cavalls, que els líders de la revolta s'havien refugiat a la muntanya dels afores de Vic i que tres diputats de Barcelona havien sortit per anar a negociar personalment les contribucions dels pobles als soldats a l'Urgell, l'Empordà i la plana de Vic.²⁶³

A més dels religiosos, Trobat també va utilitzar els miquelets en l'espionatge o per fomentar les revoltes. Homes del país, coneixedors del territori i de la gent, i amb capacitat per provocar protestes i malestar, calia emprar-los en aquest inici de la guerra.²⁶⁴ Cal tenir en compte, però, que començades les hostilitats, exercir d'espia comportava un risc molt gran, ja que era una de les accions més durament castigades, tant per les autoritats com per la mateixa població, espontàniament. Veiem si no el testimoni que ens aporta Fèlix Domènech sobre el cas de Damià Bosch, un notari de Girona —des de 1676— i originari del Vallespir —Sant Llorenç de Cerdans—, que va ser denunciat per traïdor per un altre espia detingut, Pere Frigolé: "lo manaran a Gerona; y hés de notar lo insult de las criaturas de la ciutat, las quals héran exidas al fort Santa Clara, ha hont lo esperàvan, axí que lo veren comensaren a cridar: 'Aquí és lo traïdor del rey de Espanya!', y comensaren a pendra pedras per tirar-li, que no hesser estat als qui lo menàvan lo aurían mort; y axí lo acompanyaren fins a la prezó, cridant: 'Al traïdor!'". Fou maltractat i insultat a la presó per, finalment, ser "fet quartos en Barcelona per traïdor", el 22 d'octubre de 1689, i el 30 d'octubre, el seu cap va ser exposat al portal d'Areny de Girona.²⁶⁵

L'intendent del Rosselló era conscient de la manipulació i ambigüitat dels miquelets i seguia preferint diversificar mètodes; era bo tocar totes les tecles.²⁶⁶ Calia motivar el descontentament català envers els castellans i oferir alhora oportunitats i possibili-

262. SHAT A1 901, peça 113, Trobat a Louvois, Espira (01/11/1689). D'una manera més genèrica, veiem com els eclesiàstics eren utilitzats per França com a agents secrets: MAQUART, Marie-Françoise. *L'Espagne de Charles II et la France (1665-1700)*, PUM, Amphi 7, Toulouse, 2000, p. 135.

263. SHAT A1 901, peça 154, Trobat a Louvois, Perpinyà (22/12/1689).

264. SHAT A1 901, peça 5, Noailles a Louvois, Illa (06/08/1689). Noailles diu que el seu servei és important, tot i que adverteix que els miquelets francesos s'amotinen sovint "*fort au coeur*".

265. DOMÈNECH, Fèlix. *Treballs y desdixas que àn succeït en lo present Principat de Chatalunya y en particular a nostre bisbat de Gerona (1674-1700)* [Ed. de Pere Gifré i Xavier Torres], CCG Edicions-Biblioteca d'Història Rural, Documents, 2, Girona, 2001, p. 70.

266. SHAT A1 901, peça 121, Trobat a Louvois, Perpinyà (17/11/1689).

tats als revoltats de manera que “ils seroient en estat de prendre la mesme resolution qu’ils pririent l’année 1640”. Es tractava, doncs, d’aconseguir situar Catalunya en una situació similar a la que es plantejava als anys quaranta.²⁶⁷ D’alguna manera, l’obsessió de Trobat era mantenir l’exèrcit francès lluny de territori hispànic mentre encara hi hagués possibilitats de promoure les revoltes contra els espanyols sense intervenir-hi directament i fer créixer així el prestigi francès entre els catalans. Chaseron ho confirma quan diu que Trobat ha enviat persones per fomentar la revolta a Catalunya amb l’objectiu principal de destabilitzar els espanyols i facilitar una futura entrada francesa.²⁶⁸ Els dos homes estan tan convençuts de l’interès de seguir aquesta tàctica que de seguida envien dos altres homes per barrejar-se al grup de pagesos revoltats que s’havien apropat de Barcelona.²⁶⁹ L’intendent català del Rosselló insisteix que es pot repetir “un 1640”, i creu que s’ha d’esperar el moment oportú per intervenir.²⁷⁰ Tenia els instruments i els mitjans, homes i infraestructura, força militar i moral i control social, des de la Cerdanya fins a l’Empordà.

Aquestes persones havien de transmetre tant missatges de Trobat com “désarmer les soldats et tuer les chevaux pour qu’ils ne vous inquiétassent plus dans vos maisons” i sobretot no creure en la paraula dels espanyols.²⁷¹ Per la seva banda, les autoritats reials volien aturar l’expansió de la revolta i van obligar certs consistoris a enviar cartes per apaivagar els ànims de les ciutats, a Barcelona i Girona com a mínim. La reacció de Trobat fou instantània i intervingué “pour empêcher que la lettre que les Espagnols (...) ne fit aucune impression dans l’Esprit des peuples, j’en ay fait une autre dans uns sens tout opposé, en suivant le mesme stile (...) fer [sic] distribuer partout”.²⁷² Un exemple de la manipulació de Trobat es fa palès en comparar les dues cartes –l’original i la còpia manipulada des de Perpinyà– provenint dels Il·lustres Consellers de Barcelona a 30 de novembre de 1689 i dirigint-se als de Girona. Així, en la primera sobresurt la benignitat de les tropes reials espanyoles i, en la segona, es fa referència a la cruesa i la violència exercida pels espanyols contra les dones i criatures catalanes.²⁷³

L’intendent Trobat demostra que es poden emprar els mètodes necessaris per assegurar-se que les tropes hispàniques no entrin al Rosselló i negociar una possible pau en posició de força. Però en cap moment no dubta de l’enlluernament francès sobre els catalans com en anys anteriors, sobretot per la poca traça del rei d’Espanya: “les troubles qui sont en Catalogne et les mécontentements que les Catalans ont des Espagnols, me paroissent, après y avoir fait une sérieuse réflexion [sic], pouvoir fournir une occasion favorable à Sa Majesté

267. SHAT A1 901, peça 129, Trobat a Louvois, Perpinyà (25/11/1689).

268. SHAT A1 901, peça 130, Chaseron a Louvois, Perpinyà (29/11/1689).

269. L’endemà, les noves que arriben avisen de l’assentament d’uns 6.000 pagesos “à une petite lieüe” de Barcelona. Les notícies les fan arribar al Rosselló gràcies a un nen que treu les informacions de l’àrea barcelonina [SHAT A1 901, peça 137, *Extrait des nouvelles par courrier ordinaire*, Barcelona (30/11/1689)].

270. SHAT A1 901, peça 132, Trobat a Louvois, Perpinyà (29/11/1689).

271. SHAT A1 901, peça 134, Trobat a Louvois: *Sur les Troubles de Catalogne* (11/1689).

272. SHAT A1 901, peça 139, Trobat a Louvois, Perpinyà (06/12/1689).

273. Cartes impreses adjuntades en els annexos: SHAT A1 901, peça 142 (Còpia de la carta original) i peça 143 (Còpia de la carta *contrefaite*).

pour en profiter considérablement". Per a Trobat, els catalans podrien actuar en favor del rei de França si arriben a estar convençuts de l'interès del propi rei per Catalunya:

*"Il n'y a aucun doute que toutes ces révoltes n'auraient pas été faites, si les peuples n'eussent pas eu une morale assurant que venant à toute rupture, la France ne manquera pas de les assister, et cela les a si fort animés, qu'ils ne peuvent pas s'enpescher d'en parler ouvertement".*²⁷⁴

Les revoltes que es desprenen dels conflictes dels anys 1687-89 són un moment delicat per a la monarquia espanyola a Catalunya. I més encara quan aquestes es perllonguen durant la mateixa guerra oberta amb França els anys 1689-1691. Existeixi fons ideològic de la revolta o no, Trobat l'argumenta assimilant-la al record i a les característiques de 1640. Coneix les "pretensions catalanes" i no dubta a aprofitar-les tot afalagant la llibertat dels catalans (dels pobles de Catalunya) i la promesa de conservació de les Constitucions i, alhora, inspirant desconfiança contra els espanyols.²⁷⁵

Una vegada iniciada la guerra, el 1689, els objectius i els procediments francesos portats a terme pel seu intendent no varien gens. Al contrari, veiem com es reforcen les "armes" des del nord, tant bèl·liques com estratègiques. La funció de Montlluís esdevé llavors essencial i més que simbòlica. Permet el control, és a dir, del domini i manteniment del territori sociomilitar mentre les tropes avancen terra endins, per la Cerdanya, la Vall de Ribes, Camprodon, Ripoll o l'Empordà. Però també facilita altres sèries d'actuacions, ja sigui en moments de força o retrocés francès, com veurem tot seguit. Per entendre-ho, hem decidit seguir el cas del contacte mantingut entre Trobat i els "antics" caps de la revolta dels Gorretes durant els mesos de gener a març de 1690.

Henry Kamen esmenta un opuscle imprès de Trobat amb el suposat discurs d'un diputat. Es tractava de commoure els catalans per l'actuació dels castellans i les autoritats respecte als barretines Soler i Torres. L'historiador comenta que "la lectura d'aquest text apassionat de nacionalisme català excita els ànims".²⁷⁶ Hom podria pensar que les intencions de Trobat eren ben segur unes altres, si bé no encetarem ara i aquí el debat. Simplement ens fixarem en els mètodes que va emprar i portar a terme gràcies a la plataforma montlluisenca. El mes de gener de 1690, les informacions sobre el descontentament popular i un possible nou avalot dirigit per caps barretines alerta positivament els francesos. Mentre Perpinyà s'havia convertit en el "magatzem" d'aliments i armes de les tropes del front català, Montlluís ho era a nivell d'efectius. Així, Chaseron fa baixar alguns regiments de Montlluís i se n'emporta uns quants cap a Bellaguarda juntament a Trobat per revisar les defenses.²⁷⁷ Les distàncies no són les que es podrien imaginar des d'una mirada actual, i el territori cobert militarment pels francesos sembla cada dia més a mà.

274. SHAT A1 901, peça 150, Trobat a Louvois, Perpinyà (16 o 18/12/1689).

275. SHAT A1 901, peça 155, Trobat a Louvois, Perpinyà (24/12/1689).

276. KAMEN, Henry. "Una insurrecció oblidada del segle XVII: l'alçament dels camperols catalans de l'any 1688", *Recerques*, 9, 1979, pp. 11-28; SHAT A1 1013, peça 10, Trobat a Louvois (07/01/1690).

277. SHAT A1 1013, peça 12, Trobat a Louvois, Perpinyà (09/01/1690).

El 12 de gener d'aquell mateix any, Trobat fa esment d'una carta rebuda del Sr. Sicart, que venia de contactar amb els caps de la revolta barretina, ambdós amb àlies: “Mossas” (Sr. Torres) i “Marsal” (Sr. Rocafort). Aquests confirmen que han rebut les cent pistoles que Trobat els havia enviat i comenten que de moment no volen enviar ningú perquè no es descobreixi “*l'intelligence qu'ils ont avec nous*”. En qualsevol cas, comenten a l'intermediari —que desconeixem en aquest cas— que els revoltats se separaran en tres grups (Montserrat, Montseny i Sagarra) i que, en cas que no poguessin resistir, sempre podrien apropar-se de les “muntanyes prop de Cerdanya”, donant a entendre que es tractava d'una zona sota control francès i protegida.²⁷⁸

Mentre espera rebre novetats de les accions dels revoltats, Trobat reconeix, però, alguns errors en el funcionament de la seva xarxa d'informadors. És el cas del mossèn de Ceret, el qual sembla no aportar informació requerida tot i seguir cobrant de l'intendent. Per aquesta raó, es va decidir no donar-li més diners fins que no rebessin més noves de Barcelona. El mateix Chaseron comenta a Louvois que l'esmentat mossèn és “*un grand fripon comme beaucoup d'autres en ce pays*”.²⁷⁹ Mentre, un altre dirigent francès instal·lat a la frontera, a Prats de Molló, esmenta com amb el temps estan intentant dominar el territori des de l'interior. Un dels mètodes: la compra i promeses econòmiques i patrimonials a les famílies importants per obtenir un bon servei a nivell local. Aquesta va ser la tàctica, per exemple, a l'Urgell.²⁸⁰ Una setmana més tard, Chaseron rebia informacions favorables a ells, com que part de la noblesa estaria amb “*el party des Paysans*” i que “*les peuples sont toujours armés dans les montagnes et que les soldats [ne] reçoivent point d'argent*”.²⁸¹ Totes aquestes noves servien per alimentar la confiança francesa a l'hora de prendre decisions i atrevir-se a fer uns o altres moviments.

En tot cas, les coses comencen a moure's a final del mes de gener amb l'alliberament de 70 miquelets que estaven empresonats. Alguns van tornar perquè eren de la “*Cerdagne espagnole*”. Chaseron comenta, però, que molts dels que havien treballat per a Espanya havien anat ara “*rendre obédiance a Mr. Durban deux jours [après] leur engagement*”. Durban, governador de Montlluís, exercia des de feia deu anys un poder absolut a la Cerdanya. Paral·lelament, Trobat intentava augmentar la pressió amb l'enviament de nous espies i manipuladors professionals des de Camprodon.²⁸²

L'objectiu i el mètode de Trobat passaven primer per manipular la revolta i les intencions dels habitants. Considerava que, fins que no arribés la pau, la presència francesa a Catalunya s'havia de fer de la manera següent:

“(...) nous ne prétendons pas violer les droits {de la Catalogne} mais bien leur donner moyens de ne se mettre couteau a la gorge en se soumettant a la (-) de ses ennemis et leur donnant par ce moyen de subjuguier la Province”.

278. SHAT A1 1013, peça 19, Trobat a Louvois, Perpinyà (12/01/1690).

279. SHAT A1 1013, peça 22, Chaseron a Louvois, Perpinyà (14/01/1690).

280. SHAT A1 1013, peça 24, Landorte a Louvois, Prats de Molló (14/01/1690).

281. SHAT A1 1013, peça 40, Chaseron a Louvois, Perpinyà (19/01/1690).

282. SHAT A1 1013, peça 61, Chaseron a Louvois, Perpinyà (31/01/1690).

Promet allora conservar i fer prevaler els privilegis catalans. Calia atorgar líders forts, sostenir-los i per això enviar-los diners. La promesa havia de ser la d'un rei superior, "*comme le nostre*".²⁸³ Ben segur, el paper dels intermediaris havia de ser fonamental. La seva acció es confirmada pel mateix intendent, qui diu que han aconseguit fer-se nombrosos aliats contra el virrei de Catalunya, Villahermosa. Explica que s'estava servint, entre altres, d'un home de qualitat, un tal Manegat, habitant de Puigcerdà. El seu objectiu al Principat havia de ser el de fomentar la revolta i la divisió. Trobat comenta que és un home molt lligat al governador de Montlluís, Durban, i que la seva família restava relacionada a França:

"(...) lesquelles j'avois apris (-) Mr. Durban, que le mesme Manegat (-) quelque conversation sur les affaires présentes, au mois de décembre dernier qu'il sert à Barcelonne, après n'estre bien informé si ce gentilhomme avoit de capacité et du mérite, Et sur le raport qu'on me fit, que le dit Manegat estoit filz d'un gentilhomme appelé Rieux, qui avoit épousé la fille de Don Anthoine Foix, dont le frère avoit esté décollé par les Espagnols, pour avoir esté reconnu attaché à la France, Je me résolut de luy fer {sic} parler par le Sr. Sicart, viguier de la Cerdagne françoise, Et luy dire de ma part, que je m'estonois qu'un homme qui avoit tant de sujet de se ressentir du tort que les Espagnols avoient fait à sa famille Et qui pouvoit espérer des grâces du Roy par les services que son père avoit rendû, estant homme d'esprit, et ayant son bien dans la Cerdagne Espagnolle, si près de MontLouis".

La infraestructura fronterera s'havia d'erigir primordial. Com havia d'actuar l'informant? El contacte amb el sogre havia de permetre obtenir ponts d'informació i fer que, en el retorn, parlés amb el mateix Trobat. En una carta del sogre se sap que es va trobar tres vegades diferents durant la nit al carrer amb Chaseron. Li confirmà les notícies sobre els avalots de Catalunya i es va decidir que finalment aniria a Barcelona per actuar amb diverses persones de qualitat per impulsar la divisió. Finalment, Trobat sembla confiar força en les habilitats d'aquest home per la seva entrega, però sobretot perquè, mentre sigui reconegut pels revoltats, pot moure's amb facilitat a banda i banda de la línia fronterera "*que parce qu'ayant son bien et sa famille a Puisseida*".²⁸⁴

El contacte directe entre Trobat i els caps de la revolta, ja a principi de 1690, té lloc arran de les decisions del virrei envers ells. Les notícies que arribaven eren que els dos principals líders haurien acceptat l'oferta de ser desterrats a l'Aragó durant deu anys a canvi de seguir amb vida. Com que l'intendent estava convençut que tot Catalunya tenia una "*grande adersion contre les Espagnolz*", va decidir accelerar l'acció. Va manar que s'enviessin diners a Torras i Rocafort novament (200 pistoles) per animar-los a reprendre la lluita.²⁸⁵ La relació d'un dels intermediaris de Trobat, un tal Cristòfol de la vila de Sallagosa, del seu viatge al Principat per contactar els caps de la revolta aclareix els mètodes i el paper d'algunes persones de la Cerdanya en el seu doble joc. El seu coneixement del país, els lligams familiars o el domini de l'idioma

283. SHAT A1 1013, peça 85, Trobat a Landorte, Perpinyà (06/02/1690).

284. SHAT A1 1013, peça 103, Trobat a Louvois, Perpinyà (15/02/1690).

285. SHAT A1 1013, peça 104, Trobat a Louvois, Perpinyà (15/02/1690); SHAT A1 1013, peça 113, Trobat a Louvois, Perpinyà (20/02/1690).

català feien d'ells elements imprescindibles i discrets per als interessos de França (vegeu document en annex).²⁸⁶

A final del mes de febrer, descobrim com Montlluís pren un paper destacat. Allà s'hi retroben, a resguard de tot espia o amenaça espanyola, un dels caps catalans dels revoltats i Durban de Fortia, governador de la plaça. Aquest l'acull i decideix reenviar-lo cap a Chaseron i Trobat. Hi havia arribat d'amagat, tot sabent que a Montlluís estaria segur. Després d'alguna conversa amb ell, Durban es convenç que cal estendre el domini francès al Pirineu fins a la Seu d'Urgell, tot fent “*razer généralement les petites villes fermées, châteaux et tours dans les montagnes*”. Calia emprar sens falta els miquelets i els revoltats a més de les tropes instal·lades a la Cerdanya. Durban retreu, però, al “convidat” de no haver portat amb ell els 400 cavalls que hauria pres als espanyols. El governador no pensa en canvi que, actuant d'aquesta manera, segur que no hagués arribat tan discretament fins a Montlluís. Per això, l'home li diu que és ben fàcil prendre a l'exèrcit hispànic material i animals sempre que faci falta.²⁸⁷ Aquest home no era altre que Torres (o Torras). Chaseron se'n fa càrrec llavors i el fa venir a Perpinyà, on s'assabenta que els dos altres caps de la revolta –Rocafort i Rocabruna– haurien acceptat el perdó de Carles II per ser desterrats cinc anys a partir de l'abril del mateix any. El dirigent francès comenta que el tenen a Perpinyà a l'espera de parlar llargament amb ell. El mantenen en una cambra on ningú no el pot veure ni molestar, per conservar la discreció.²⁸⁸

Trobat confirma que el passatge de Torres per la Cerdanya li ha permès arribar d'incògnit a Perpinyà. L'ha vist en privat per conèixer el que està passant a Catalunya i saber si es poden aprofitar els moviments per dividir tel territori i les forces hispàniques. Les informacions que tenen s'acumulen per la via dels espies, els informadors, el mateix Torres i els contactes del veguer de Cerdanya, Sicart. L'intendent comenta que la idea d'anar a trobar-se amb ell a Montlluís, i després a Perpinyà, va ser del mateix Torres i dels companys revoltats per saber què havien de fer i assegurar-se en primera persona que podien comptar amb el recolzament de França. Trobat descriu l'home com “*de petite taille, hardy, et de beaucoup de vivacité, riche, et fort alié*”, d'uns 54 o 55 anys. Les successives entrevistes que té amb Torres li proporcionen un “*rapport*” de tot el que havia anat succeint a Catalunya des de 1688 fins al moment. Torres devia haver emprès el viatge com a mesura desesperada, veient que la situació no tenia punt de retorn i que Villahermosa li havia cremat i enderrocat la casa i les terres, i que havia d'estar-se amagat a casa de pagesos rics, aliats i parents. Rocafort, per la seva banda, havia acceptat en realitat un exili de deu anys a Andalusia per guanyar temps, ja que li donaven un mes abans de marxar. Finalment, la idea de Trobat fou la següent: donar a Torres uns 40 o 50 homes per anar amb seguretat sempre amb ell i “*se maintenir tantost sur une creste de montagne, tantost sur une autre, pour donner chaleur à tous ces mescontents et pour entretenir cette division*” i, d'altra banda, esperar que l'exèrcit de França sigui més sòlid per endinsar-se

286. SHAT A1 1013, peça 114, *Relation du voyage que je Cristopble habitant de Saillagouse ay fait en Catalogne de l'ordre de M. le Président Trobat* (02/1690).

287. SHAT A1 1013, peça 127, Durban a Louvois, Montlluís (22/02/1690).

288. SHAT A1 1013, peça 128, Chaseron a Louvois, Perpinyà (23/02/1690).

al Principat tant per mar com per terra. Trobat confiava en Torres per les seves accions passades i el seu compromís.²⁸⁹

Mentrestant, la pressió de Durban des de la Cerdanya estava provocant l'espant de nombrosos soldats alemanys de l'exèrcit hispànic aquarterat a la Seu d'Urgell, per la qual cosa el governador de Montlluís no dubtava a iniciar els moviments per arribar-s'hi. D'alguna manera, s'estava avançant a les ordres de les autoritats superiors, com si els moviments de França a la zona depenguessin només d'ell. El problema es féu palès davant les condicions meteorològiques i del territori: només hi havia dos camins per anar fins a la capital diocesana: un de força perillós pel Pont de Bar, i l'altre impracticable per la neu. Per aquesta raó, tant Chaseron com Trobat li van dir d'esperar que acabés la temporada hivernal. Durban insistia en les seves capacitats i l'oportunitat d'actuar en aquell moment. El que sí semblava interessar a tots era la destrucció de la Seu d'Urgell per controlar absolutament el territori, des d'Andorra fins al País de Foix. La funció d'Andorra era fonamental per cobrir la resta del país, tot essent administrada i controlada des de Montlluís. A la vegada, les reserves militars de Montlluís anaven creixent setmana rere setmana tot esperant, com ho veiem amb l'arribada del regiment de Guiena, per Carcassona i Limoux.²⁹⁰

La militarització que s'estava produint a la Cerdanya i la facilitat amb la qual els francesos s'hi establien es pot percebre a través d'un escrit de l'intendent del Rosselló dues setmanes després. Comenta la temptativa de Durban, entossudit a desplaçar-se a la Seu d'Urgell, i informa novament de la possibilitat d'aprofitar el regiment alemany que s'està sol allà. Trobat esmenta els seus dubtes sobre l'èxit de l'operació i els comentaris d'un capità de miquelets que acabava d'arribar a la Cerdanya per avisar que els espanyols pretenien enviar-hi tropes. De tota manera, això tampoc no semblava preocupar gaire Trobat ja que els batallons que venien del Llenguadoc seguien arribant a Montlluís, així com la cavalleria de Foix que s'instal·lava al Capcir.²⁹¹

Mentrestant, les informacions i les relacions del que estava tenint lloc a Catalunya s'anaven coent a la Cerdanya. El veguer Sicart definia a Trobat les possibilitats tenint en compte les accions de Torres i els seus homes i el termini del qual disposaven Rocafort i Rocabrúna. L'intermediari de les respostes tornava a ser un veí de la Cerdanya, citat a Montlluís, a qui es pagava el servei per saber més del tema i se li confiava la missió de fer arribar nous mitjans als revoltats. La qüestió era poder anar mantenint els moviments anticastellans mentre arreplegaven tropes per fer una entrada en força acabat l'hivern. Trobat confirmà, però, que els catalans en armes li havien demanat que el passatge de Berga estigués sempre lliure i obert en el cas que l'exèrcit de França no intervingués prou aviat, per "*leur donner plus facilement la communication avec Mont Louis*". L'intendent pensava que el millor era no enviar tropes per aquella zona per no provocar cap reacció espanyola.²⁹² En qualsevol cas, la funció de la plaça de Montlluís estava es-

289. SHAT A1 1013, peça 129, Trobat a Louvois, Perpinyà (23/02/1690); SHAT A1 1013, peça 135, Trobat a Louvois, Perpinyà (26/02/1690).

290. SHAT A1 1013, peça 141, Trobat a Louvois, Perpinyà (02/03/1690).

291. SHAT A1 1013, peça 170, Trobat a Louvois, Perpinyà (18/03/1690).

292. SHAT A1 1013, peça 176, Trobat a Louvois, Perpinyà (23/03/1690).

devenint central des de molts punts de vista, i era present fins i tot en la distància. Per acabar amb aquest període viscut intensament a la Cerdanya, tot i ser un esdeveniment que tocava tota Catalunya, els francesos van iniciar la lleva de milícies pel regiment del Rosselló, amb la intenció inicial de tirar endavant la guerra a través del Pirineu, entrant per la Cerdanya, Bagà i l'Empordà. Els avisos de Sicart, Torres i altres informadors fan prevaler la precaució i actuar només quan Noailles es pogués ajuntar a Trobat, Chaseron, Langalerie i Prechac, sense atreure els enemics cap a la Cerdanya, un espai que dominen i que els és enormement útil.²⁹³

La importància de Montlluís era tal que calia preservar-la de qualsevol atac, tot i la seva capacitat de defensa, i, més encara, de qualsevol agressió interna. El nivell de reacció de l'intendent quan es declara un foc dins la plaça el febrer de 1690 demostra la prioritat que té. S'obre un procés secret per descobrir què podia haver fet cremar el magatzem de llard, amb les conseqüències que podria haver tingut. Aquest fet permet també descobrir les interioritats de Montlluís, amb detalls fins llavors poc coneguts. El primer a inspeccionar-ho tot és el governador Durban. Finalment es confirma que el contracorrent de la xemeneia de la cambra dels soldats és el que va provocar el foc, ja que està just al damunt del magatzem. En qualsevol cas, Trobat vol estar tranquil i demana una inspecció completa. Escriu al Comissari de les Guerres per examinar-ho tot juntament al major de la plaça, Belpech.²⁹⁴ Si es volia que Montlluís funcionés com un rellogte perfecte de cara enfora, també ho havia de fer a l'interior.

Paral·lelament, Montlluís podia erigir-se en la talaia pirinenca sempre i quan els francesos sapiguessin dominar el conjunt dels pobles fronterers, des de la Cerdanya fins a l'Empordà i, encara més, el mar. Les necessitats per a França eren l'aprofitament del territori i el control geoestratègic, mentre les dificultats majors a l'Empordà existien a menys que fossin entrades ràpides. A vegades, fins i tot es planteja un atac a la ciutat de Barcelona per dispersar les tropes hispàniques i arrelar a terres empordaneses. Era, però, fonamental trobar espais per a relleus i subsistències com Camprodon, Olot o els voltants de Prats de Molló. Això com a mínim durant sis setmanes fins a dos mesos. Calia controlar i utilitzar tots els “pobles alts de la frontera”, malgrat el problema que representaven les “*voitures dans ces montagnes*”.²⁹⁵

A la vegada, la força de la presència de Montlluís i el control de la muntanya rellançaven la necessitat de dominar el mar. La frontera marítima, que es prenia en consideració seriosa fins a Cadaqués o Roses, era essencial per reafirmar un joc psicològic respecte les poblacions i les pròpies autoritats hispàniques. El militar Langalerie assegurava que l'única manera d'imposar-se en aquesta frontera era la de tenir constància en el manteniment i reparació de les poblacions que de moment seguien sota control francès. Aquest era el cas de Cotlliure o la preuada Cadaqués (per part de Trobat). Segons ell, la plaça necessitava reparacions per aconseguir una veritable

293. SHAT A1 1013, peça 199, Trobat a Louvois, Perpinyà (30/03/1690); SHAT A1 1013, peça 201, *Rapport des affaires de Catalogne fait à François Sicart* (03/1690).

294. SHAT A1 1013, peça 80, Trobat a Louvois, Perpinyà (04/02/1690).

295. SHAT A1 1013, peça 28, Du Bruehl a Louvois, Bellaguarda (16/01/1690); SHAT A1 1013, peça 28, Langalerie a Louvois, Perpinyà (17/01/1690).

muralla al mar per evitar-ne un setge, com també per assolir una barrera marítima des d'Argelers fins a l'Empordà.²⁹⁶

El control del país necessitava qualitat en les obres, una adaptació militar als límits i, sobretot, una xarxa de comunicacions interna en condicions. Així, la construcció de Montlluís va comportar també una adaptació de les rutes per permetre l'accés de tropes i armament militar més pesant, com l'obertura de camins cap al país llenguadocià que fins llavors no existien. Nelly Pousthomis *et altri* descriuen el perquè de les obres, la qual cosa no necessita més comentaris que comprendre el lligam que s'establia amb la capital del Rosselló i la disposició militar del país a una inspecció constant: "*Les travaux ont alors essentiellement un but militaire. Tel est en particulier le cas de ceux qui sont engagés pour la desserte de la nouvelle place forte de Mont-Louis, conçue par Vauban: en 1679 est entreprise la construction du chemin muletier venant d'Olette et, en 1693, Louis XIV ordonne l'ouverture d'un chemin reliant Mont-Louis au Donnezan par La Llagonne, Les Angles, Formiguères et Puyvalador. Ce dernier, effectivement commencé en 1732, ne devait être à peu près achevé qu'en 1789*".²⁹⁷ Per tant, tot i aquesta programació, no totes les obres van seguir un ritme adient. Potser perquè no va caldre o a causa d'algun contratemps conjuntural, la qual cosa potser tindria a veure amb el que tot seguit exposem.

296. SHAT A1 1013, peça 28, Langalerie a Louvois, Perpinyà (17/01/1690).

297. POUSTHOMIS, Nelly; CAUCANAS, Sylvie; ROSSET, Philippe. *Les routes en Roussillon, milieu XVIIe siècle-milieu XIXe siècle*, Direction des Services d'Archives, Perpignan, 1986, p. 51.

Tercera part: Identitat

LA POBLACIÓ

ACTITUD GENERAL DE LA POBLACIÓ

Puigcerdà fou una de les viles que més ocupacions i contradiccions —per estar sota l'òrbita francesa durant anys— patí des de 1640. Les decisions dels dirigents de la vila davant dels setges francesos, per exemple, s'acompanyaren de resistències populars. En canvi, la capital cerdana va ser un punt d'interès sostingut per les autoritats gal·les. Això confirma el fet que a cada guerra hi va haver diversos setges de la vila. Potser per aquesta raó, la intervenció física de la població en la defensa de la vila fou un element que van destacar tant els castellans com els francesos. Els mesos de juny i juliol de 1653, Puigcerdà patí diversos setges, capitanejats per Francesc de Sagarra. La defensa vilatana va sorprendre fins i tot els soldats, segons la crònica de la capital cerdana.²⁹⁸ Cansada d'epidèmies (1651-52), de ràtzies franceses i d'atacs militars durant les guerres, la població es mostrà molt bel·licosa respecte del francès, mostrant així el que Peter Sahlins qualifica com una particular francòfobia aguda. D'aquesta manera observem com, ja durant els setges de la primavera-estiu de 1678, es qualificà l'acció dels habitants i les seves institucions d'heroisme:

“fineses dels naturals de Puigcerdà en tot lo temps del sity [sic] estant totas las nits en son puesto: los paisans al Castell en son puesto y los Chapellans a Santa Maria, y a la primera enves-

298. DFVP, ff° 53v-54r, *Siti de Puigcerdà pels Francesos* (juny-juliol 1653).

tida feran los francesos avent fet los ataques fonch a la part de paisans y napolitans de ont foran reprotxats dits francesos ab pèrdua de molts”

El comportament dels habitants de Puigcerdà podria semblar tant natural com d'autodefensa. Tanmateix, les condicions d'inferioritat en què es trobaven recomanava més aviat l'entrega que no pas l'enfrontament. Per aquesta raó, la participació de la població en la lluita contra els francesos i llur actitud confirmava les paraules que més tard pronunciaria Bellefonds, quan deia que el grau de resistència i lluita popular a Catalunya no tenia res a veure amb les facilitats que trobaven a Flandes:

“La fidelitat de [h]omes com los de esta Vila tant poden ser, més o no; y si volia escriure las finesas tenim fetas seria molt llarch [sic], que mas ha costat al francès esta plasa que ninguna de Flandes, per diro ells matexos los francesos”.²⁹⁹

Peter Sahlins explica els moviments migratoris que es van produir a partir de 1653 entre les “dues Cerdanyes”. El sentiment anti francès era palpable tant en la resistència com en la manca d'efusivitat quan els francesos celebraven una conquesta, com la de 1691.³⁰⁰ Podem pensar, però, que aquests relats que engrandien les gestes dels de la Cerdanya davant les intencions franceses podien ser doblement voluntaris: primerament, per demostrar una veritable fidelitat al rei d'Espanya, probablement posada en dubte per la guerra dels Segadors i per la situació fronterera (els lligams familiars eren intensos tenint en compte que la Cerdanya quedà partida en dos, una part per a cada regne); i, en segon lloc, per convèncer les autoritats de la necessitat d'enviar més efectius a la comarca per a la defensa. Tanmateix, l'animadversió cap als francesos, agressors i saquejadors recurrents anà *in crescendo*.³⁰¹

Per a algun historiador com Alain Ayats, l'any 1678 és fonamental per entendre la projecció dels canvis en la política militar francesa a la Cerdanya.³⁰² I té raó, com hem vist amb l'aposta de Montlluís entre altres elements destacats, però encara ho és més l'efecte psicològic sobre la població que va tenir la destrucció de Puigcerdà el setembre de 1678, a les acaballes de la guerra d'Holanda. Una destrucció calculada, “quasi perfecta”, i un xoc per a la vila. Els francesos van dubtar força —com sabem— a realitzar aquesta acció, d'altra banda típica en temps de guerra, si bé no tant tenint en compte l'interès que tenia França de conservar tota la Cerdanya.³⁰³ Les recomanacions de Ramon Trobat no preveïen, per una vegada, l'efecte que a aquelles alçades podia

299. DFVP, p. 88v, *Fineses del de Puigcerdà en lo siti de Noualles*, abril 1678; ESPINO LÓPEZ, Antonio. Catalunya..., p. 56 (Bellefonds i la campanya de 1684).

300. SAHLINS, Peter. *Frontières...*, pp. 137-138.

301. SAHLINS, Peter. “Centrar la periferia: la Cerdania entre Francia y España”, *España, Europa y el mundo Atlántico. Homenaje a John H. Elliott* [eds. Richard L. Kagan i Geoffrey Parker], Marcial Pons-Historia i Junta de Castilla y León, Madrid, 2001, pp. 299-317.

302. AYATS, Alain. “La Cerdagne sous Louis XIV: frontière politique et frontière militaire”, *Ceretania*, 2, 1998, pp. 85-99.

303. SHAT A1 584, Memorial de Ramon Trobat (1678); SHAT A1 611, peça 78, Trobat a Louvois, Puigcerdà (14/06/1678).

tenir una acció com aquella. Aquell any, les relacions d'heroisme són colpidores, com hem vist, i els cònsols no eviten reprendre fets on la mateixa població de la vila de Puigcerdà participa en la lluita contra el francès. Reprenent el mateix text d'unes línies més amunt, se'ns diu que “los paisans, [h]omas y donas” van fer de menjar per als soldats per fer-los aguantar, però fins i tot destaquen exemples com els d'una dona (la muller de Cosme Bonet) que carrega l'artilleria o d'uns nens de 12 o 13 anys barallant-se a primera fila (a una “bretxa”).³⁰⁴

No és d'estranyar, doncs, que en aquestes condicions tota acció d'algun habitant favorable a França fos malvista i denunciada. Evidentment, també podia servir d'arma venjativa i de desprestigi. Així, les investigacions dutes a terme sobre la dubtosa fidelitat del conegut notari Francesc Oliach el mateix any 1678 són un exemple destacat del que va anar succeint en aquest sentit. Si més no, tants anys de presència francesa a la Cerdanya i voltants podia haver influenciat en la manera de fer d'algunes persones destacades per “sobreviure”, com en el cas d'alguna “família de frontera”. No tenia perquè ser el cas d'Oliach, atès que ell mateix s'ocupa de demostrar que no va col·laborar ni simpatitzar amb els francesos durant la dècada dels setanta.

Així, la informació feta sobre els notaris de Puigcerdà Francesc Oliach, Francesc Pere Vileta i Ramon Romeu intenta provar i aclarir la seva actuació fidel al rei durant l'ocupació francesa. Ens situem a la primavera de 1678, i el document intenta fer sorgir l'actitud i l'actuació dels esmentats notaris durant els anys d'ocupació francesa, en un moment de retrocés momentani gal:

“(…) que digan los testimonis (...) si aquells són notaris publichs y collegiats (...) són de bona vida fama, y costums personas ben nadas y de tota estimació y reputatió tant en la p[rese]nt vila de Puig[cer]dà com fora de aquella (...)

Item que digan si saben que los nomenats (...) són fidels servidors de sa Mag[es]tat Catòlica del Rey Nostre Senyor (...). Y digan si en ningun temps tant de temps que la dita present vila fonch assitiada per las armas francesas quant en tot lo temps és estada baix la obetiendia de Fransa, com de antes, y després han vist no han ohit dir (...)

Item que digan si és veritat com o es que los dits Sup[li]cants tot lo temps que la vila fonch de las obediencias de Fransa patiren y sufriren la càrrega sobrada de alotjaments de la gent de guerra com les demés naturals de dita vila tractantlos, Y maltractantlos ab tots los rigors de la guerra”.³⁰⁵

Per tant, calia una manifestació de la fidelitat al rei d'Espanya. Aquesta passava per un rebuig dels francesos, que aquests havien o podien plasmar tot tractant-los com a la resta, com una població resignada a la presència francesa i a l'allotjament de tropes.

Els comportaments locals contra els francesos alimenten el sentiment contraidentitari, però no és l'únic. Si bé insistim aquí sobre el desplegament i la força política i repressora francesa i la seva influència sobre la població, no menys important resulta

304. DFVP, f° 88v, *Fineses...*

305. AHCP, Fons Administració Reial i Senyorial, CRVC (01/04/1678).

l'actitud general dels pobles contra la presència de les tropes del rei d'Espanya. Les mateixes autoritats franceses comenten l'estada dels espanyols als voltants de Camprodon, on els habitants estaven a punt d'aixecar-se en armes contra ells. De fet comenten la mort de dos soldats a mans dels pagesos, a la qual va seguir la de sis més. Aquest fet va provocar que les autoritats militars cridessin el mossèn del poble, si bé el van fer marxar de seguida "*n'osant pas témoigner aucun ressentiment de cet attentat contre ce peuple*".³⁰⁶

La carta que Trobat escriu al secretari d'Estat a la Guerra del moment amaga les reticències locals a qualsevol tipus de contingent bèl·lic, ja que esmenta les reaccions contra els espanyols però omet les friccions davant dels francesos. En definitiva, cal extreure'n el cansament dels pobles i viles de frontera davant la presència militar contínua, i l'augment de contingents, exaccions, robatoris i exigències de les contribucions. A la població cerdana, com a la de Camprodon, per esmentar dos dels casos més destacables, es generava rebuig contra l'element militar en general. D'alguna manera, els francesos havien anat situant-se com a principal referent arran del seu desplegament i el seu control del Pirineu. La presència castellana esdevingué testimonial als anys noranta, però els comportaments autòctons anti francesos van ser fermes des dels setanta.

COMPORTAMENTS LOCALS

Les actituds individuals o col·lectives denoten un estat d'ànim, un sentiment de solidaritat que pot quedar-se en això només o, en canvi, fer el salt cap a una ideologia compartida. Els comportaments locals davant les guerres, els enemics, els problemes, les revoltes o revolucions, etc., poden tenir així lectures diverses. De la mateixa manera poden ser apreciats de múltiples maneres, des d'un posicionament violent fins a la més absoluta passivitat. En tots els casos poden traslluir intencions, sensacions i radiografies de conjunt que donen pas a comprendre mutacions o arrelaments identitaris. El temps i la guerra són els dos elements substancials i inequívocament necessaris per fer-ho lligar tot.

Amb el tractat dels Pirineus, les persecucions davant la justícia per afers d'enfrontaments armats de civils tenen noves arrels. La primera, les normes que s'estableixen a banda i banda; la segona, per raons de repressió/venjança sobre els veïnatsges. Emergeixen topades que posen de relleu la dificultat per actuar en aquests casos, almenys fins que no hi ha una presència dissuasòria fixada, i més encara en temps de conflicte o preconflicte, com el testimoni sobre violència que es dona a Sant Miquel de Cuixà la primavera de 1667.³⁰⁷ En canvi, des de la fi de la guerra d'Holanda o, en d'altres paraules, des de l'inici de la construcció de Montlluís, els moments d'enfrontament són constants, però es manifesten de mil maneres. El xoc amb les tropes, els soldats o les decisions de les autoritats deixen sovint pas a malentesos entre els mateixos habitants

306. SHAT A1 1110, Trobat a M. de Barbezieux (11/09/1691).

307. AHCP, Cúria Baronia de Sant Miquel de Cuixà, Procés del Procurador Fiscal de la Cúria Baronia de Sant Miquel de Cuixà contra Jonàs Beneset, sastre, Jaume Compte i altres de Puigcerdà (27/04/1667 – 12/05/1667).

i a profundes conseqüències. La Cerdanya segueix adverant-se un dels espais més interessants per poder-ne observar les evolucions. Així, el mateix mes de setembre de 1678, en presència de les autoritats gal·les a la zona encara, el pagès d'Estoll Miquel Gasch emprèn una acció judicial contra Rafael Moxó, un burgès de Puigcerdà. L'objectiu principal era obtenir la reparació de danys fets per la tropa del rei d'Espanya:

“Davant lo Magn[í]fic[us] Honorat Llonguet, jutge reial de Cerdanya (...) han comparegut Miquel Gasch, pagès del lloch de Estoll agent y lo magn[í]fic[us] Rafel Moxó Burgès de la p[rese]nt vila de Puigcerdà defenen lo qual agent demana a dit Moxó li esmenti danys que las tropas de sa Magestat li han ocasionat com a arrendador que era en los anys 1675 y 1676 que era de dit Moxó (...) en la herba de dita heretat de dits dos anys (...) los francesos no li donaren”.

El 27 de juliol de 1680, el jutge reial ordinari de la Cerdanya tornava a incidir sobre aquest afer. Sobresurt la protecció que s'atorga a la persona reputada de la vila, donant-li raó, però també les situacions de càrrega dels pagesos en temps de guerra.³⁰⁸ Les distàncies entre habitants es generen a partir de la presència de tropes, fent malbé collites, cases, famílies, etc. L'omnipresència francesa porta enfrontaments i, a la vegada, és culpable en part de la presència de les tropes hispàniques, mal allotjades i en inferioritat. En tot el període posterior a la guerra d'Holanda, davant les mancances reials i l'assentament francès a l'Alta Cerdanya, les pors i els malentesos es traduïen en xocs que recollien el conjunt de cúries, deixant de ser la reial la que mantingués el monopoli dels fets d'armes i altres semblants.³⁰⁹

D'aquesta manera cal entendre el plet sobre aldarulls que hem mencionat prèviament en el text, en què uns pagesos de la Tor de Querol són acusats a la vila de Puigcerdà l'any 1681.³¹⁰ La por que causava la gent que diposava d'armes era una evidència en els enfrontaments amb els soldats, tant castellans com francesos. Ja el maig de 1698, amb posterioritat al tractat de pau, retrobem nous incidents la descripció dels quals deixa entendre l'animadversió envers els militars i la pressió social:

“(...) A notícia del Procurador fiscal de la Cort de vme pública fama referent ha previngut que lo dia divendres que contava al 2 del present al que debian ser serca de las nou horas de la nit Nicolau Malla Jove de la p[rese]nt vila fou vist en lo carrer de la Llista prop de la casa del P[rese]nt Doctor Mossas official foràneo ecclesiàstich portant en la mà una pistola de menor mida ab las barras alzas y ab aquella feu algunas amanassas a un criat dels que anavan en seguit de vme y així mateix lo dia de ahir que comptaban als 7 del corrent mes el que debian ser las onse de la nit después de haverse disparats alguns trets de pistolas y carrabinas en lo carrer molí de la pnt vila a vme y a sos criats (-) per Joseph Pera y Miquel Pera capità reformat de infanteria arribà lo dit Nicolau Malla armat de dos pistolas de menor mida cargadas de polvora y balas de plom insultant vme y a son seguit Si y de tal manera que pres que fou per los criats de vme

308. AHCP, Fons Administració Reial i Senyorial, CRVC (13/09/1678).

309. AHCP, Cúria de la Baronia de Preveres de Santa Maria de Puigcerdà. Denúncia per a rebre informació sobre una baralla entre Eudald Govern i Josep Girvés, guardians de les Pareres (13/02/1683).

310. AHCP, Fons Administració Reial i Senyorial, CRVC (10/02/1681).

estaba cridant a sos cosins Joseph y Miquel Peras (...) perturbar la quietut y repós públich de la pnt vila cominant amenassas als que van en sèquit de vme, Y estos delictes (...) sian de dret punibles y castigables.³¹¹

El redactat del procés detalla el que va passar amb un vocabulari variat i curiós, sobretot pel que fa als insults, ja que s'hi titlla el pertorbador de "diable" i "dimoni". Però, en qualsevol cas, el gest d'anar a cercar un enfrontament d'aquestes característiques pot respondre a un afer personal com, senzillament, a un cansament general de la presència militar al poble. El més important era conservar la pau que s'havia aconseguit feia pocs mesos i evitar nous aldarulls que poguessin alterar novament la convivència col·lectiva. Si bé hom es pregunta si aquesta no feia ja dècades que era radicalment impossible.

ALTRES CONFLICTES

Un dels conflictes més rellevants que van tenir lloc al Pirineu català des de l'establiment dels francesos és el de la revolta dels Angelets. Fins ara sempre s'ha atorgat una data de "mort" a l'aixecament que va tenir lloc al Vallespir i el Conflent principalment.³¹² Ara bé, no només va tenir una notable influència sobre l'acció francesa posterior, sinó que va determinar l'actitud de la gent de la muntanya a banda i banda. El procés dels Angelets va ser exemplificador. La justícia va actuar als anys setanta i la guerra d'Holanda va permetre forjar un plantejament de control intern absolut per evitar nous esdeveniments com aquell. La creació de Montlluís en fou el millor exemple.

El conflicte dels Angelets havia centrat les forces de la justícia de Perpinyà sobre tot el que es movia al Pirineu fins el 1673. A partir de llavors, els complots de Vilafranca, Perpinyà i Cotlliure, el 1674, ja van tenir un marcat caire antifrancès i d'elecció d'Espanya com a sobirania monàrquica. La guerra d'Holanda i aquests episodis previs fixen un abans i un després. Així, després de 1674, pràcticament no tornen a sorgir avalots, i les poques famílies notables que restaven al Rosselló contràries a França són eliminades o silenciades.³¹³ El conflicte queda integrat de manera progressiva en la guerra francoespanyola, fent dels espanyols una única sortida, però marcant decididament la tendència antifrancesa dels pobles de la frontera.

Però el fet que no es tornessin a donar alteracions organitzades contra França en tot el territori que controlava o sobre el qual tenia influència no vol dir que els francesos no preveïessin, per experiència i informació que rebien, noves accions. Això, juntament a la ferma decisió, ja a final dels setanta, de quedar-se a la zona, dóna llum verda a un procés de purga, control i, àdhuc, incerteses. Davant les forces hispàniques, encara existents en aquell moment, els dirigents de França fan un replantejament de les seves

311. AHCP, Fons Administració Reial i Senyorial, CRVC (10/05/1698).

312. JANÉ CHECA, Òscar. "Una lectura alternativa de la Revolta dels Angelets (v. 1663-¿2004?)", *Manuscrits*, 22, 2004, pp. 121-138.

313. MARCET, Alcía. "Les conspirations de 1674 en Roussillon: Villefranche et Perpignan", *Annales du Midi*, 118, t.86, 1974, pp. 93-119.

tàctiques, i més tenint en compte la participació i el paper que havia tingut l'elit rossellonesa encara no exiliada en els complots:

*“il a paru dans cette occasion peu d'affection pour le service du Roy dans les peuples de païs cy: il avoit a craindre mesme que la conspiration n'allat assez loing pour couper la gorge à toutes les troupes dans les quartiers quoy qu'elles ayent tousjours vécu avec le meilleur ordre du monde, Je vous assure que cette affaire a esté fort grande et que sy j'eusse manqué a la destourner comme j'ay fait de loing, les suites pouvoient estre tres fascheuses”.*³¹⁴

Quan fem al·lusió als pobles del Conflent i a llur mentalitat, cal entendre les similituds existents a la Cerdanya, a la Vall de Ribes com al Vallespir o Camprodon. Deixant de banda una mirada actual, les relacions, els contactes, les vides dels pobles havien estat i seguien essent malgrat la frontera la que es pot percebre en un mirall, tant en els interessos com en els rebuigs. La presència no té el mateix pes que la influència, en el cas dels francesos, però a vegades l'amenaça exerceix de por psicològica que pot superar les fites reals. Per això, quan parlem del Rosselló, o en aquest cas dels diversos complots que hi van tenir lloc, se'n capten també les conseqüències per totes bandes: les de solidaritat, les de mimetisme, les del trencament comunicatiu, els esquinçaments generacionals, etc. Per als francesos mateixos, les conseqüències del complot si hagués tingut èxit haguessin estat imprevisibles. Per a ells, a més, era clar que els conspiradors apostaven per Espanya, anant més enllà del que havien demostrat els Angelets, tot i saber que el seu cap, Trinxeria, havia esdevingut un cap fonamental de companyia militar al servei de Carles II. Les autoritats locals evocaven l'efecte dels soldats en les reaccions contra França al si de la població, forjant encara més la necessitat d'aquartellar els militars, com es faria en part.

Les sensacions generalitzades de conspiració i francofòbia es palesaven entre els francesos. A la vegada s'enaltien els lligams entre algunes localitats on, fins aquell moment, les adhesions a les revoltes eren poc nombroses. En canvi, la reacció francesa i el desplegament militar van ser enormes, fins i tot desproporcionats. Segurament la por a la repressió no anava deslligada de la realitat percebuda pels francesos. Tot això es veia redoblat per les relacions nord-sud que facilitarien la invasió de l'exèrcit hispànic. Calia així ensinistrar el rebuig d'aquestes terres contra França i ofegar-lo tot controlant.³¹⁵ Les conspiracions i les revoltes del nord de Catalunya van ser, doncs, el detonant principal de la política policial i repressiva francesa. I és que, per als francesos, el que resultava més complicat era obtenir informació d'una societat cohesionada. Van veure que només infiltrant-se o controlant de manera dissuasiva podien arribar a dominar realment el territori.³¹⁶

314. SHAT A1 415, peça 13, Le Bret a Louvois, Vilafranca (28/03/1674).

315. SHAT A1 415, peça 14, Le Bret a Louvois, Perpinyà (31/03/1674); SHAT A1 415, peça 15, Escrit sobre les Conspiracions (03/1674): Llistat de noms de persones que haurien participat en el complot de Vilafranca. S'observen noms destacats com els Llar o els Banyuls.

316. SHAT A1 415, peça 16, Le Bret a Louvois, Tuïr (07/04/1674); SHAT A1 415, peça 18, Carlier a Louvois, Perpinyà (14/04/1674). Pel que fa a les conspiracions, només van trobar un talp en la persona d'un jove estudiant de vint anys que va confessar el que sabia a canvi d'una amnistia personal.

La principal por de les autoritats franceses era aquesta relació palpable entre els pobles de la frontera i, per extensió, entre alguns conspiradors i persones del Principat. La guerra podia ser un element detonant contra els interessos de França, raó per la qual la repressió va ser molt més dura, tot i perllongar-se als anys noranta. Existia doncs un sentiment paral·lel entre els habitants i la possibilitat, sempre segons França, d'“*exciter une révolte dans tout le pays*”, ja que es temia aquest lligam i “*Intelligence*” amb els pobles de tota la Catalunya del nord. Els francesos deixaven clara la situació i posicionaments locals tot expressant la seva desconfiança cap a la gent del país, essencialment cap als que vivien prop de la frontera.³¹⁷

La purga d'elements “temibles” o “preocupants” s'acompanyà de la progressiva presència de tropes i, sobretot, de construccions militars. La repressió va continuar durant la guerra i va arribar fins a Perpinyà o alguns pobles més enllà de la frontera, quan els francesos estaven en situació de força. Els exiliats van superar el nombre de dues-centes persones (segurament molts més, ja que cal sumar-hi tota la família i, a vegades, domèstics), a la qual cosa caldria afegir el centenar de represaliats i condemnats a mort. Es tracta, doncs, d'un període en què es fossilitzen les pors, les venjances i els no-retorns, i també una època fonamental en la consolidació d'un sentiment identitari col·lectiu, sempre en relació a les zones més afectades.³¹⁸ Com havíem avançat en un altre treball, Catalunya pren consciència davant de França i la corona hispànica com a “nació fragmentada”, és a dir, el discerniment de ser i veure's representat com a nació en la resta del territori arrela al nord del país.³¹⁹ La transició de comunitat ètnica a nació es va estendre al Pirineu, com a contraidentitat davant l'agressió a llarg termini. Les visions policèntriques que aportem davant d'aquesta qüestió són necessàriament focalitzables a la Cerdanya i a d'altres zones veïnes, on se sobrepassen els llaços de solidaritat, a diferència de zones més meridionals, on les vicissituds són unes altres.

Els conflictes locals dels anys setanta van ser, per tant, un punt d'inflexió en les relacions francocatalanes —essencialment locals— i pel que fa a l'assentament programat de França al Pirineu. En plena guerra o, amb posterioritat, en un període convuls sempre a l'espera d'un nou conflicte, els francesos necessitaven llavors trobar una solució a la manca d'afecció dels pobles. Van utilitzar així la col·laboració de les famílies locals més importants, les intermediacions dels catalans profrancesos que treballaven al servei del rei de França, per fer front a tota oposició, manegar els “esperits” —i contactes autòctons— en temps de guerra contra Espanya i, sobretot, exalçar la idoneïtat de la fron-

317. *Ibid.*; SHAT A1 415, peça 17, Le Bret a Louvois, Tuïr (11/04/1674); SHAT A1 415, peça 20, Le Bret a Louvois, Tuïr (18/04/1674); SHAT A1 415, peça 32, Le Bret a Louvois, Tuïr (05/05/1674).

318. SANABRE, Josep. *La resistència del Rosselló a incorporar-se a França*, Trabucaire, Barcelona, 1985, pp. 115-123; SHAT A1 563, peça 59, Beaulieu a Louvois, Perpinyà (24/09/1676); SHAT A1 415, peça 25, Carlier a Louvois, Perpinyà (28/04/1674); SHAT A1 415, peça 35, Carlier a Louvois, Perpinyà (16/05/1674); SHAT A1 415, peça 36, Le Bret a Louvois, el Voló (16/05/1674); SHAT A1 415, peça 112, Carlier a Louvois, Perpinyà (25/10/1674); ACA, CA, leg. 208, *Relación de las personas que de Rosellon y Conflent han servido a sm y perdido sus haciendas...* (12/02/1675), Ajut econòmic a les famílies exiliades del Rosselló arran de la conspiració fallida de 1674; 2B1692-1697, Processos sobre la conspiració de Vilafranca de Conflent (1681), Interrogatoris, defenses, processos i condemnes dels anys 1674 a 1679.

319. JANÉ CHECA, Òscar. *Catalunya i França...*

tera pirinenca des de l'àmbit militar. Seria d'aquesta manera com es portaria a terme una purga social que no havia tingut lloc anys enrere, més subtilment i amb el temps a favor. Les noves fortificacions representaven un element consegüent de les revoltes i les oposicions locals del Rosselló o la Cerdanya. La fixació d'una "barrera militar" no esgrimia el fum de la frontera, però sí pretenia tallar els intercanvis familiars i humans, entre d'altres. Era una nova arma, un mètode de dissuasió. L'aposta per Espanya de moltes poblacions del Pirineu rossellonès i cerdà es pot entendre com una afinitat electiva, però no permet veure el veritable grau d'afecció per la monarquia hispànica davant l'enfortiment de la pròpia identitat allà on els xocs eren més contundents.

Ja als anys vuitanta i noranta, els conflictes van tenir uns efectes concrets: un rebuig al tracte rebut quan hi havia un aixecament o enfrontament i, a la vegada, l'arrelament d'una desconfiança francesa davant de possibles revoltes. Hom es pot preguntar si realment aquells pobles o persones que gosaven lluitar contra la presència militar francesa esperaven realment l'ajut espanyol o es tractava d'una reacció de desesperació. La solidaritat veïnal³²⁰ anà quallant cap a una consciència identitària col·lectiva davant del francès, ja que l'agressió (psicològica, fiscal i militar) va perdurar des de la guerra dels Segadors fins el 1698. D'aquesta manera es pot pensar que les reaccions d'identitat electiva prohibàniques eren en realitat una opció políticossal que tenien com a altaveu una afirmació d'identitat col·lectiva: la preferència davant la impossibilitat de l'autoafirmació. Mentre, la desconfiança gal·la a vegades fins i tot denotava por. D'aquí l'augment del control allà on les tropes espanyoles podien accedir més fàcilment a territori francès: la Cerdanya i el Conflent. Se'n desprèn que quedés com un territori gairebé fortificat i pràcticament fora de l'abast espanyol. Aquesta fou la funció de Montlluís.

Des de l'entrada dels francesos el 1641 i més arran de la seva instal·lació al Rosselló, les confiscacions i les represàlies exercides sobre la població van ser contínues. Van tocar més les famílies notables del país (des del Rosselló fins a la Cerdanya), però també va ser una amenaça sobre la resta. És un tema conegut tot i que no s'ha treballat a bastament, per la quantitat d'informació i models recíprocs —entre les dues monarquies— practicats en aquest sentit. Un dels sectors que s'obliden en aquestes anàlisis és el de l'Església, i més en aquells "intercanvis" de patrimonis que sí es podien fer, a diferència del nomenament de càrrecs que, en molts casos, seguia essent influència directa o indirecta de terres hispàniques.³²¹

Una vegada acabada la guerra d'Holanda i amb la construcció de Montlluís, les confiscacions van perdurar. El control de França sobre el territori li atorgà ràpidament una visió més àmplia de les riqueses locals i com explotar-les, tant en temps de guerra com de pau.³²² Ja el 1689, les accions es repetiren practicant "*des représailles en Cerdagne sur les principaux habitants des lieux sujets d'Espagne*". A la vegada, se seguia obrant en positiu cap a aquelles persones o famílies que donaven tot el seu servei a França. En general, catalans

320. Aquesta seria la que es troba a nombroses regions pirinenques o a diverses petites "pàtries" i que no sempre fan el pas cap a un ens identitari superior, tant vertical com horitzontal: LYNCH, Edouard. *Entre la commune et la nation*, Archives des Hautes-Pyrénées-Groupe de Recherche d'Histoire des Pyrénées, Université de Toulouse II, 1992, Tolosa, pp. 81-85.

321. SHAT A1 415, peça 35, Carlier a Louvois, Perpinyà (16/05/1674).

322. SHAT A1 699, peça 122, Louvois a Trobat, Versailles (22/12/1683).

fugits o represaliats al sud per ser profrancesos o, fins i tot, famílies de frontera. Se'ls atorgaven els béns i patrimonis d'aquells súbdits que havien estat sospitosos d'apostar pel rei d'Espanya i als quals els havien confiscat.³²³ La confiscació de béns situava inevitablement un conjunt de famílies i persones a radicalitzar el seu rebuig a França o a l'inrevés. Va ser sens dubte un dels instruments més silenciosos i més efectius a l'hora de situar en el si dels conflictes i fidelitats les elits locals.

Altrament, un dels aspectes que més van encendre els ànims de la població, com en moltes guerres anteriors, va ser l'atac i robatori d'esglésies. Els soldats eren indisciplinats. Allunyats de França, la barreja de mercenaris i la durada de les campanyes feia de la subsistència en territori estranger fos l'ocasió i l'excusa per fer de tot. Sabien que les esglésies guardaven riqueses i aliments. La reacció local demostrava un odi creixent a tot element bèl·lic i, en aquest cas, era exacerbada per l'element herètic al qual s'assemblava el francès. El relat del rector de Lligordà, Joan Massanes, d'un d'aquests atacs als anys noranta esgrimeix la crua realitat:

"Entraren a casa ahont sen aportaren tot quant hi havia, y saquejada la casa, nos acometeren a nosaltres ab gran furia, y rabia, demanantnos las claus de la Iglésia, pegantnos a un, y altre a cops de punys (...) obriren la Iglésia ahont entri jo ab ells, y la primera investida fonch en lo Sacrament ab destrals, violentament lo obriren, y un de ells agafà ab la Picxis (...) a puntades de peus me tragueren de devant, y luego ja altres havien despenyat las fonts, y se las ne portaran, y llansaren laygua per la Iglésia; obriren la caixa ahont estava la roba de dir Missa, y demés ornaments, junt amb un calser de plata, y sel ne aportaren (...) entraren tres francesos a cavall dins la Iglésia, y se passejaren dins de ella a cavall, y passada eixa furia jo y mon Pare nos retirarem sota unas matas, passant ahí una gran còpia de aygua, que caygué, trobantnos a nosaltres despullats".³²⁴

Les cartes escrites per diversos mossens al bisbe de Girona emfasitzen el comportament dels soldats mercenaris de França, francesos en definitiva per als habitants. Des dels anys quaranta fins a la fi de segle, les exaccions i les transgressions de llocs sagrats van ser continus per part de les tropes franceses. El mateix Ramon Trobat, català i coneixedor tant del procedir de les tropes de França com dels sentiments autòctons, va emetre la seva queixa pel robatori recurrent d'esglésies durant la campanya de l'Empordà.³²⁵

Les mesures instruïdes des del món eclesiàstic català van ser nombroses, com veurem més endavant. Van ser l'indicador de l'adscripció local als francesos i dels pati-

323. SHAT A1 901, peça 5, Noailles a Louvois, Illa de Tet (06/08/1689); SHAT A1 901, peça 75, Trobat a Louvois, Illa de Tet (01/10/1689); SHAT A1 901, peça 77, Noailles a Louvois, Illa de Tet (04/10/1689).

324. AHCB, B.1695 fulllet 3, *Relació de las bárbaras...* (quatre cartes impreses: 1— *Carta del rector de Lligordà, Joan Massanes, al Il·lustríssim, y Reverendíssim Senyor Bisbe de Gerona*, el 14/06/1695 // 2— *Carta del Canonge Jaume Ospital, Economo de Dosques, escrita al Il·lustríssim, y Reverendíssim Senyor Bisbe de Gerona*, el 14/06/1695 // 3— *Carta de Felip Boxeda, sagristà de Meya al Bisbe de Gerona*, el 12/06/1695 // 4— *Carta del Rector de Benda, Antoni Prat al Bisbe de Gerona*, el 14/06/1695).

325. SHAT A1 611, peça 96, Carta de Trobat a Louvois, al camp d'Ullà el 09/07/1678; SHAT A1 613, peça 72, Carta de Navailles a Louvois, al camp d'Ullà el 09/07/1678.

ments viscuts. Les crides a lluitar o no contra els francesos o a favor del rei d'Espanya, les excomunicacions de francesos pronunciades en certes parròquies en resposta a les agressions, o els missatges transmesos a les misses, com als goigs, de fàcil lectura iconogràfica i de comprensió oral, serien les principals constants. Hi va haver certificats d'excomunicació directes contra francesos per la seva encesa agressió als elements sagrats de l'Església i altres accions com, per exemple, crema d'esglésies, atac a mossens, robatoris d'objectes sagrats...³²⁶ Hem de dir, però, que la intervenció de França en el món eclesiàstic català va retardar certes decisions als anys 40, tot i els excessos de les tropes i la imatge d'heretgia hugonot. Per això, a mesura que les tropes de Felip IV anaven recuperant terreny, les excomunicacions es van anar repetint. Quedava palesa l'oposició de les esferes eclesiàstiques als francesos. La influència exercida pels mossens de petites i grans viles va ser summament important entre els seus feligresos pel que fa a la imatge que conservarien dels francesos. Joaquim Maria Puigvert considera que segurament hi tingué molt a veure la important xarxa parroquial que existia a Catalunya, que podia servir tant a les autoritats reials i locals com als interessos de l'Església, i que, per tant, "podia suggerir o despertar en la població determinats sentits (o sentiments) de pertinença, d'identificació territorial", de manera que poguéu distingir el comú de l'enemic, el bo o normal del dolent.³²⁷ Les reaccions dels clergues davant la política francesa resta dins d'un àmbit de les agressions a la població, a la qual el baix clergat també pertany.

El regne de França exerceix de dominador europeu a partir del tractat dels Pirineus. Europa, Espanya o Catalunya tenen llavors un enemic comú molt potent, simbolitzat pel seu rei, Lluís XIV.³²⁸ La política d'aquest en els territoris que a poc a poc conquereix no fa altra cosa que provocar reaccions contraidentitàries. En zones on no es coneixien identitats polítiques concretes neixen llavors "grups dirigits"

326. AHCB, B.1695 fullat 3, *Relació de las bárbaras, sacrilegas e inauditas hostilitats, que executaren las Tropas Francesas lo dia 29 de Maig 1695 en los llocs de Lligordà, Dosques, Meyà, y Benda de la Sosvegueria de Besalú, Bisbat de Gerona, y profanant, y robant Iglesias, Sacraris, Vasos Sagrats, Fonts Baptismals, Immatges, Ornaments, y demés coses Sagradas, maltractant, y ferint ab armas als Parocos, y sacerdots, que ab son Chritià, fervorós zel, y Summo dolor procurarem impediros*. Aquest era un fet que ja havia tingut lloc i fortes repercussions un any abans (el maig-juny de 1694) a la Sala, Serra, Llabià, Fonolleres, la Mata, Ullastret, Ultramort, Parlavà, Sant Iscle, Gualta, Casavells, Fontanilles, Peratallada, Vulpellac i Fonteta: "lo francès cequejaren passats de desacet llocs, no reservant iglésia, ni sagrari, que de tots los llocs que cequejaren ce n'aportaren las custòdias, y las formas per terra, y otras que ce n'aportaren, algunas desacet custòdias ce n'aportaren, y donas que violentaren" (DOMÈNECH FÈLIX, *Treballs y desdixas...* [ed. Pere Gifré i Xavier Torres], p. 91 i n. 198).

327. PLADEVALL, Antoni; i SIMON, Antoni. *Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII*, Curial, Barcelona, pp. 130-140. Es tracta d'un document original que porta sobre una *Excomunicació contra els francesos*, efectuada pel bisbe de Vic contra soldats francesos, el 1655; BC, F. Bon. 2819, *Lletras publicatorias de la Sentencia de excomunicació Maior, y censuras, feta, y promulgada per lo vicari General del Bisbe de Gerona. Contra molts Soldats del exèrcit de França, que en los mesos de J. y D. Passats invadiren Catalunya*, Girona el 1654; BC, F. Bon. 157, *Publicació de la declaració, de la sentència de Excomunicació Major...* {contra els soldats francesos, a Vic}, 1655; PUIGVERT i SOLÀ, Joaquim M. *Església, territori i sociabilitat als segles XVII-XIX*, Eumo Editorial, Vic, 2001, p. 51.

328. GOUBERT, Pierre. *Louis XIV...*, particularment la segona part: "Douze années de grandeur monarchique (1661-1672)", pp. 107-160.

—políticament i econòmicament— que aconseguïen girar en contra de “l’opressor” tots els mals i les demandes col·lectives, abans inexistents. Segurament, la possibilitat d’identificació del mal amb una monarquia va facilitar la tasca d’identificació política col·lectiva, fins llavors difusa. El sentiment de solidaritat enfront d’una agressió violenta serveix, doncs, d’unificador del comú més potent que d’altres purament polítics o lingüístics.³²⁹ El Principat es converteix, a final del segle XVII, en el “Rosselló” del 1640 per a les monarquies espanyola i francesa. Mentrestant el regne de França sembla assumir el paper d’enemic tradicional de Catalunya, com ja ho era per als rossellonesos des del segle XV.³³⁰

La reacció de les autoritats locals va ser una conseqüència d’un efecte principalment militar exercit per França sobre el Principat. Saber com es passa de l’agressió física a la por psicològica seria una de les qüestions a tenir en compte, ja que, en conseqüència, es desprèn el passatge de la por a la xenofòbia. Els francesos, atesa la conjuntura i la relativitat dels fets, esdevenen un element important en la nova argumentació política catalana a finals del segle XVII, ben allunyada del 1640. A la vegada, però, altres elements com la guerra i la feblesa castellana en l’aspecte polític i militar potencien la reacció d’autoafirmació dels catalans davant de França.³³¹ És a dir, la resposta catalana als atacs francesos esdevé l’indicador del desànim general enfront d’un enemic poderós, juntament a la certificació de la feblesa hispànica. El camp català —sobretot la meitat nord del Principat— patí durant dècades els allotjaments militars, així com les incursions franceses. En canvi, ciutats com Barcelona visqueren en relativa calma fins als bombardejos dels anys noranta. La resposta catalana fou progressivament contrària a França, tant per les armes com per la propaganda escrita. Si a final dels anys cinquanta encara hi havia un suport relatiu als francesos entre la població, el 1697 les coses eren completament diferents. Les relacions entre els Gorretes i els francesos —l’intendent català del Rosselló, Trobat— serien l’exemple perfecte per mostrar que no tot és blanc o negre. En definitiva, la presència de les armes franceses i la llarga duració de la seva estada a Catalunya, essencialment al nord, són els elements que fan plausible el que deia Foucault que “*on perçoit l’entrecroisement entre la démesure de la justice armée et la colère du peuple qu’on menace*”.³³²

329. SIMON TARRÉS, Antoni. “«Catalans» i «francesos» a l’edat moderna. Guerres, identitats i contraidentitats. Algunes consideracions”, *Pedralbes*, 18, Barcelona, 1998, vol. II, pp. 391-401.

330. F. Bon. 4655, *Informe de verdaderas noticias per a lo maior benefici, quietut y glòria de Cathalunya*, 1690.

331. ESPINO LÓPEZ, Antonio. *Catalunya...*, pp. 390-391.

332. FOUCAULT, Michel. *Surveiller et punir. Naissance de la prison*, Gallimard, nrf, 1975, pp. 75-76.

ESGLÉSIA, IDENTITAT I RELIGIOSITAT

L'estri eclesiàstic era fonamental. Ho va ser el 1640, i ho seguia sent al Rosselló i la Cerdanya sota la dominació francesa. Els mateixos francesos n'eren conscients i van obrar en aquest sentit. Van portar a terme nombrosos canvis tot atorgant privilegis a ordes concrets en pro del rei de França. Pel que fa a les terres més altes, a frontera de diòcesi o militar, les autoritats de França pretenien realitzar substitucions estratègiques, sobretot a l'Alta Cerdanya, on el bisbe d'Urgell n'era el principal cap o reprimir aquells mossens contraris a la "fe francesa", i que fins i tot va portar algun xoc amb aquells que estaven al voltant de Montlluís, i que calia eliminar.³³³ L'intendent Beaulieu precisava al rei de França el 1678 que calia fer tot el possible per nomenar francesos al capdavant de les comunitats religioses. Feia al·lusió a la manera d'actuar a Puigcerdà: "*Il se trouve qu'il y a deux couvents dans Puycerda, un de Jacobins et un d'Augustins comme Je croye qu'il est bon de mettre des supérieurs françois a la teste de ces communautez*". Així va ser com va demanar als provincials corresponents que enviessin les persones necessàries.³³⁴ L'actuació de l'Església, les intercessions portades a terme des dels estaments eclesiàstics sota auspicí reial i la religiositat del país són els elements principals que cal destacar.

333. SHAT A1 699, peça 540, Louvois a Trobat, Versailles (27/12/1683); SHAT A1 699, peça 122, Louvois a Trobat, Versailles (08/12/1683). Vegeu en aquest sentit l'article d'Alícia Marcet sobre els problemes d'administració de la Cerdanya després del tractat dels Pirineus: MARCET, Alícia. "La Cerdagne après le traité des Pyrénées", *Annales du Midi*, 93, 1981, pp. 141-155.

334. SHAT A1 611, peça 69, Camus de Beaulieu, Perpinyà (04/06/1678).

ACTUACIÓ DE L'ESGLÉSIA I DELS REPRESENTANTS ECLESIASTICS

En primer lloc, com ja hem comentat, les excomunicacions són les que van tenir el paper més rellevant, com a prova de rebuig als francesos que anà consolidant-se allà on les agressions franceses van anar repetint-se. Alhora, la propaganda emesa des de l'àmbit eclesiàstic també va servir per exacerbar els ànims contra França. Aquest va ser el cas dels sermons, proclamats des de la mateixa capital. Els sermons de final del segle XVII van ser polítics i van provar de tenir efecte al si de la població. Darrera hi havia ben segur les autoritats al servei del rei. Els eclesiàstics només eren els instruments necessaris per controlar i encendre una opinió pública creixent. L'amenaça francesa a les portes del Principat era l'element imprescindible per exaltar la població. L'Església emprava algunes victòries militars sobre França i els heroïsmes locals com a justificants. Els exemples són diversos i van ser emesos per persones de renom. El 1690, per exemple, Raimon Costa culpava el rei de França de l'ofec que patia Barcelona i el país. D'aquesta manera aprofitava per posar de relleu la fidelitat al rei d'Espanya a la identitat catalana.³³⁵

Mentre el nord del territori havia patit les amenaces i vicissituds de la presència francesa al Pirineu, el sud, com en el cas de Barcelona, havia donat a voltes l'esquena al problema. La guerra dels Nou Anys fica en una mateixa barca el conjunt del territori, com a mínim fins a Barcelona. Això va fer revifar el que ja es coneixia per les alertes recurrents de viles i ciutats del nord. De manera que aquestes idees de neoidentitat catalanohispànica va rebre el recolzament de tot un sector econòmic barceloní, on al capdavant trobem persones com Feliu de la Peña i d'altres que tindrien un rol destacat durant la guerra de Successió. L'enemic era eminentment francès, per la realitat viscuda i per les dècades de contacte i de coneixement. L'Església i l'elit catalana resident d'una part de Catalunya descobrien d'alguna manera el que durant anys el nord del país havia estat asseverant davant la pressió francesa. El bombardeig patit per la capital de Catalunya el 1691 va ser de fet un trencament psicològic, una mena de despertar: "*Dios libra y defiende del enemigo (...) en cuyas nobles y antiguas casas ningún daño hizieron las bombas, quando las de otros se sugetaron a sus violentos, y furiosos ardores*". En aquest sentit, els sermons deixaven entreveure sobretot una persecució moral d'aquells que tinguessin la temptació d'aliar-se amb França. Una por que recorda el 1640, però que té força més relació amb els revoltats gorretes i les seves reminiscències. Enaltia de pas la necessitat de restar fidels al rei d'Espanya, com a solució única i possible per a Catalunya. Si el Rosselló havia estat durant dècades la frontera del país i de la monarquia hispànica, els anys 1690 serveixen per palesar el que ja se sabia, que el "*Principado de Cataluña es la puerta de la Monarquía de España*". Es reconeixia així el rol del Principat com a frontera militar entre Espanya i França. Mentre es prenia consciència de la realitat dels pobles de la Cerdanya, Ripoll, Olot, Camprodon o l'Empordà, en contrapartida, semblava assumir-se la pèrdua del Rosselló.³³⁶

335. Raimon Costa era examinador sinodal dels bisbats de Barcelona, Tortosa i Solsona, membre de l'orde dels Predicadors i catedràtic de Prima Escripura de la universitat de Barcelona. BUB, Raymundo Costa, *La gratitud Catalana...*, Barcelona, 1690.

336. BUB, Raymundo Costa. *El Príncipe verdadero...*, Barcelona, 1691. Sobre les pretensions de Lluís XIV a Catalunya, diu: "*aviase usurpado este soberbio Rey (...) contra todo derecho natural, divino o positivo, la jurisdicción que no le pertenecía en este Principado; y como la Cruz en su exaltación le saca del Principado del mundo, à lo de Príncipe Tirano*".

La propaganda sermonística religiosa va ser prolífica. Molts van ser els escrits que van abordar la temàtica militar. Com que ja entrats els anys noranta no es podia exagerar la capacitat de la monarquia hispànica, es va optar per emfasitzar els esforços autòctons, l'heroisme dels habitants i del sometent. L'exemple més clar és la victòria del veguer de Vic, Ramon Sala i Sasala, i nombrosos habitants i miquelets sobre els francesos, el 1695. Es va aprofitar aquest fet per incidir contra França i exaltar els ànims de les poblacions ocupades i frontereres, “*porque postrado el orgullo de las Militares Tropas del Francés (...) En la refriega que en las montañas de Olot tuvieron contra los Franceses muestra Cathalans, enseñó Dios*”.³³⁷ A falta de força militar, a partir de 1695 es va incrementar la batalla publicística, essent els sermons una de les armes més populars per encendre els ànims desesperats i lluitar contra el conformisme. Els sermons enaltien la figura de Carles II, però repetien contínuament els excessos de França i el seu rebuig al si de la població.³³⁸

França havia esdevingut l'element necessari per demostrar les capacitats identitàries dels catalans, tant en la realitat com en la propaganda. La seva estigmatització es planificava des de l'Església com des d'àmbits reials, però no feien altra cosa que aprofitar un sentiment estès arreu de nombroses contrades septentrionals. El desconsol català era reprès per una afirmació identitària davant del francès, ja que “*nadie puede negar que es la nación Catalana la más esforzada, y de genero más guerrero, quando tanto lo han acreditado sus hazañas aun en estos tiempos, en que han sido en esas montañas el terror de sus enemigos*”.³³⁹ Els anys de contacte, pressió, lluites i, sobretot, amenaces al nord del territori havien arrelat malgrat el suposat oblit des de Barcelona. Aquesta visió certificava com a mínim el control i la presència francesa al Pirineu català, així com la seva influència sobre la gent i les poblacions. La hipotètica conquesta de Barcelona era la fi simbòlica d'anys d'apropament i geoestratègia francesa. Alhora, significava també posar al mateix nivell les preocupacions col·lectives del territori. Això és el que es feia entendre des de l'àmbit eclesiàstic, tot i la manipulació ideològica de fons, ja que els religiosos locals no jugaven més que d'altres habitants en la transmissió de les pors i necessitats. La francofòbia era mostrada públicament com una característica pròpia del caràcter català.³⁴⁰

337. BUB, Francesc Serra, *Arco triunfal: Panegyrico gratulatorio... gobernadas por Raymundo Sala y Sasala... Predicado en la Solemne fiesta del día 15 de marzo 1695, en Vic, Barcelona, 1695*. L'autor era un franciscà, examinador del bisbat de Girona.

338. BUB, Dr. Josep Romaguera, *Festivas demostraciones y magestuosos obsequios... a nuestro católico Monarca Carlos II*, Barcelona, 1696; BUB, Ivón Cassañes, *El Sol Austriaco del cielo mystico de la monarquía española...*, Barcelona, 1696.

339. BUB, Dr. Luciano Torrents, *Oración evangélica... de la Paz Universal, que firmó nuestro católico monarca Carlos II con el de Francia*, Barcelona, 1698. L'autor era un teòleg de la Universitat de Barcelona, membre de l'Orde dels Predicadors de Barcelona.

340. BNE, ms. 2695, *Papel sedicioso... con título de ordenanza que el Duque de Noailles... embió a primero de mayo del año presente 1689, à diferentes lugares abiertos del Principado de Cataluña... por un Afecto a la Nobilissima... Nación Catalana*, 1689. Escrit que contestava la propaganda de Noailles, impulsada per Trobat, on es detallaven la pèrdues de privilegis i llibertats dels Comtats. En definitiva: “*los enemigos de Francia mucho tiempo ha que lo son de los catalanes*”; BNE, VE/213/56, *Copia de carta escrita por un canónigo de la Santa Iglesia de Barcelona, el Doctor Ignacion Jordí, canónigo de Perpiñán* (30/08/1696).

El 1683, Montlluís funcionava pràcticament ja a ple rendiment. Exercí d'embut militar, però sobretot de la població, essencialment cerdana i conflentina. La reducció d'espais de moviment, la supressió d'espais, el control de camins i la mateixa presència dels militars esdevingueren part de la vida quotidiana. Com hem esmentat, alguns membres del baix clergat van actuar passivament i activament, la qual cosa va comportar algunes expulsions de la Cerdanya, sobretot per la influència que podien tenir sobre la població.³⁴¹ La seva acció, segurament, no era altra cosa que l'altaveu del que es vivia al si dels pobles.

La continuïtat de les diòcesis i els lligams abacials provocaven, malgrat els desitjos francesos, múltiples ingerències catalanes en els afers dels territoris ocupats. Així, el bisbe d'Elna, el principatí Vicenç Margarit i de Biure, tenia problemes al seu propi capítol catedralici. Les dificultats per controlar els seus membres es veien redoblades també per les traves a l'hora de recaptar beneficis. Aquest va ser el cas amb l'abat de Sant Miquel de Cuixà, que seguia lligat a Sant Esteve de Banyoles i a la Cerdanya jurisdiccionalment. Aquest requeria el retorn de dècimes i rendes acumulades il·legalment per Margarit. Josep de Viladat expressava al mateix Louvois que "mai no havia estat entès (en els límits de la seva diòcesi) ni els seus predecessors". Tal vegada, comprenia la possibilitat de rebre alguna compensació política o econòmica, "*pour me faire jouir de toutes les franchises d'exemptions dont mes prédécesseurs*".³⁴² Tot sigui dit, aquest posicionament no era realment un rebuig a França. El càrrec d'abat de Sant Miquel de Cuixà havia estat un instrument dels profrancesos amb el govern de Montpalau (abat de Banyoles i de Sant Miquel de Cuixà, 1657-1660) i ho continuà sent fins a final del segle XVII amb el germà de l'intendent, Josep Trobat (1694-1704). Amb aquest exemple emergeixen, però, les complexitats derivades de la frontera políticomilitar entrellaçada amb l'eclesiàstica. La qüestió dels beneficis i les relacions existents amb les autoritats eclesiàstiques del Principat demostren que segueix havent-hi una influència sobre el territori en mans de França, essent l'Església un instrument destacat de resistència múltiple. Els francesos van controlar els alts càrrecs del bisbat d'Elna des de la fi dels anys 1660, però no, en canvi, els de la Cerdanya en mans del bisbat d'Urgell, fins al segle XIX. França només podia optar per fidelitzar alguns elements de l'Església local, tal com havia fet amb l'elit catalana.³⁴³

Una altra institució treballà a consciència contra la política de França en territori de la monarquia espanyola: la Inquisició. El fet que les autoritats franceses intentessin controlar-la sense èxit durant les seves estades a Catalunya demostra la incomoditat que els suposava. Als anys setanta aconseguiren, però, anul·lar el Tribunal de la Inquisició al Rosselló, amb l'acumulació de càrrecs del bisbe d'Elna. Al Principat, la Inquisició tenia un cert costum en la purga de francesos, sobretot al final del segle XVI. Per qüestions polítiques i religioses, els francesos instal·lats a Catalunya van ser objecte de persecució per part de la Inquisició. Segons Henry Kamen, les accions de la Inquisició contra els francesos a Catalunya podrien haver estat conseqüència de la xenofòbia. Però,

341. SHAT A1 698, peça 65, Louvois a Chaseron, Versalles (03/11/1683).

342. SHAT A1 300, peça 6, L'Abat de Sant Miquel de Cuixà a Louvois, Perpinyà (05/08/1671); FONT, François. *Histoire de l'Abbaye...*, pp. 276-278.

343. SHAT A1 296, peça 278, *Liste des Ecclésiastiques du Roussillon qui peuvent prétendre à l'Evêché d'Elne par leurs mérites* (1672); SHAT A1 296, peça 289, Carlier a Louvois, Perpinyà (24/12/1672).

per a aquest historiador, el sentiment antifrancès que havia arrelat a dins la població era molt més fort. El cas ve donat també per Elisabeth Balancy, qui, en el seu treball sobre els francesos i el Tribunal de Barcelona, considera que durant el període àlgid de la immigració francesa (1560-1580) els casos declarats d'heretgia es multiplicaren.³⁴⁴ La Inquisició va ser un reflex en aquest cas del moment polític d'Europa, entre les guerres de religió de França i les intrigues de Felip II pel govern d'aquell regne.³⁴⁵

Sigui com sigui, els casos havien declinat amb el descens proporcional de la immigració francesa. Però això no volia dir que el Tribunal no oferís algun cas exemplificador aclaridor sobre el tracte donat als francesos. El 1688, l'assumpte d'un francès originari de Montpeller creà un petit conflicte diplomàtic en ser detingut a Barcelona. El virrei Melgar va ser l'encarregat d'alliberar-lo el 30 d'octubre:

*"El conde de Melgar virrey de Catalunya en carta para vm de 30 del pasado hace recuerdo de las representaciones que tiene hecho sobre las represalias executadas por franceses en Rosellon, suplicando a vm se digne mandarse de libertad al francés que la Inquisicion de aquel Principado tiene preso, y que se le entreguen los efectos que se le han embargado por dicho tribunal mandandole sacar luego de aquella provincia para que lo naturales de ella tengan el alivio y consuelo de que se les restituyan los bienes que se les han represaliado en Rosellon por esta causa como se deja entender de la copia de la carta que remite escrita a d. Carlos de Lupian por un cavallero de Perpiñan deudor suyo".*³⁴⁶

Veiem, doncs, com la Inquisició havia provocat un nou conflicte de confiscacions de béns del Rosselló des de Barcelona. Tant d'una banda com l'altra es guardaven cartes sota la màniga per a possibles xantatges i intercanvis de presos. El mes de desembre del mateix any, el marquès de Los Balbases escrivia al comte de Rebenac que el governador del Rosselló no tenia cap dret a represaliar béns de súbdits del rei d'Espanya pel fet que la Inquisició tingués detingut un francès, ja que era un tema de fe.³⁴⁷ Amb aquest cas

344. KAMEN, Henry. "Cultura i solidaritats dels catalans: època moderna", *El cor urbà dels conflictes: identitat local, consciència nacional i presència estatal*, Actes del IV Congrés Internacional d'Història Local de Catalunya del desembre de 1997, L'Avenç, Barcelona, 1999, pp. 7-20; BALANCY, Elisabeth. "Les immigrés français devant le tribunal de l'Inquisition de Barcelone (1552-1692)", *Les Français en Espagne à l'époque moderne (XVIe-XVIIIe siècles)*, CNRS, París, 1990, pp. 39-69.

345. KAMEN, Henry. *La Inquisición española*, Grijalbo, Col. Norte, Barcelona-México, 1972, p. 93 (La monarquia d'Espanya posterior a Trento va afavorir que la Inquisició abanderés l'ortodòxia i la defensa contra el "contagi" estranger); SALES, Núria. "Els segles de la decadència (segles XVI-XVIII)", *Història de Catalunya* (Dir. P. Vilar), Edicions 62, Barcelona, 2002 (1a ed. 1989), volum IV, pp. 113-126.

346. ACA, CA, leg. 208, "...el conde de Melgar (...) en la causa del francés que tiene preso el Tribunal de la Inquisición de Barcelona (12/11/1688).

347. AMAE, CP, Espagne, 75, Còpia de la queixa del rei d'Espanya per les represàlies fetes al Rosselló perquè hi ha un francès detingut a la Inquisició de Barcelona (15/12/1688), ff° 240r-v; AMAE, CP, Espane, 75 (23/12/1688), ff° 241r-v: Explicació i resum dels memorials de Los Balbases, escrit per Rebenac; Les accions de la Inquisició a Espanya contra els francesos van continuar al llarg del segle XVIII. A títol anecdòtic, però certament interessant, caldria esmentar que els rossellonesos van començar a ser assimilats al conjunt de francesos, a ulls del Sant Ofici, ja a final del segle XVIII i principi del XIX, segons veiem a través del cas d'una perpinyanenca afincada a Barcelona: DOMERGUE, Lucienne. "L'Inquisition et les Français dans l'Espagne de la fin de l'Ancien Régime", *L'image de la France en Espagne pendant la seconde moitié du XVIIIe siècle* (Ed. J.-R. Aymes), Presses Sorbonne Nouvelle, París, 1997, pp. 29-48.

podem entendre l'interès de les dues monarquies per la Inquisició: els castellans argumentaven que era un tribunal autònom on només es regien temes de fe i, per tant, no es podia represaliar de manera política; en canvi, els francesos entenien perfectament que el Tribunal era un estri polític i que actuava contra llurs interessos.

Pel que fa als francesos que ja vivien en territori català abans de les guerres, és a dir, que no eren soldats o mercenaris de l'exèrcit francès, en sabem ben poc. Ja hem exposat els problemes lògics en el món comercial, però pel que fa a l'acceptació i integració de tots els francesos arribats és sabuda la seva —generalment— facilitat d'adaptació en poques generacions. No obstant això, també resulta notable la llista de francesos que s'estableix durant la guerra dels Trenta Anys o més tard, durant els anys 60, per tal de conèixer els seus béns i el seu nombre. Per això, tot i desconeixent encara la problemàtica social d'aquests francesos en temps de guerra i en localitats diferents, volem fer constar aquesta idea. Una relació de Barcelona remarca el fet que els que vivien a Catalunya des de feia molt de temps o que havien estat naturalitzats se salvaven de l'expulsió del territori.³⁴⁸ Però hom no pot negar un augment de la xenofòbia contra ells —sobretot si eren soldats— en certes poblacions, fossin amenaçades o no pels francesos, i fins i tot en localitats més meridionals.³⁴⁹

Però no tot eren marques directes des de l'àmbit català i, ben sovint, algunes accions o comentaris poden aportar més llum al cas de la religiositat de Catalunya. Així doncs, un dels símbols que es començà a desmuntar en aquell moment i que representava la separació de les concepcions entre el món catòlic gal i l'hispanà, sobretot per l'estri polític que aportava a uns i altres, fou la Inquisició. Aquest era un assumpte del qual els francesos trobaren necessari desmarcar-se i, com bé aconsellava Vendôme en entrar a Barcelona el 1697, fins i tot suprimir-ho, com s'havia fet progressivament al Rosselló. D'aquesta manera, França es vanava de l'èxit obtingut davant les tropes espanyoles i de la conquesta del Principat, tot adduint la seva superioritat: "*l'ennemy humilié... à genoux*". La crítica de la Inquisició pot semblar interessant per veure la mentalitat i la fortalesa francesa del moment, davant la potència espanyola, teòrica defensora de la força de Déu.³⁵⁰ Altrament, les accions individuals i les particularitats d'algunes decisions col·lectives, però pròpies a una mateixa comunitat religiosa, podrien ajudar-nos a entendre el com i el perquè del rebuig de l'acció francesa i, per extensió, dels francesos.

348. AHCB, ms. B-74; GRAS i CASANOVAS, M. Mercè, "La immigració francesa i la legislació. Els novinsguts i els poders de la terra", *XV Congreso de la Corona de Aragón: El poder real en la Corona de Aragón (siglos XIV-XVI)*, t.1, pp. 125-134.

349. Podríem citar el cas d'uns francesos vistos tallar llenya a l'Albiol i que de seguida són detinguts per ser sospitosos: Arxiu Històric de la Selva del Camp, Fons Municipal, reg. 3.331, *Expedients, Causa de l'Albiol*, 1694.

350. AMAE, CP, Espagne, 76, *Décret de la Sainte Inquisition d'Espagne...* (1697), ff. 4r-v. Un altre tipus de cas del qual ens podem servir, però en el qual no entrarem ara per ara a analitzar, va ser el de les crítiques a l'actuació del bisbe de Solsona des de Madrid el 1694; AMAE, CP, Espagne, 76, Carta contra el bisbe de Solsona, Madrid (20/07/1694), ff. 184r-185v. Sobre els detalls de la presa de 1697: SABIO CHECA, Miguel Ángel. *El sitio y la ocupación francesa de Barcelona en el año 1697*, Tesina, Universitat Autònoma de Barcelona, 1989.

Per donar la volta a tot un conjunt d'aspectes diversos i complexos que atenyen al món eclesiàstic, exposarem el que s'analitza des de la petita església d'Alp. La informació es fa a instància de Josep Montellà entre 1691 i 1695, en plena guerra dels Nou Anys i repetides ocupacions franceses. Es feria remarcar que les entrades i beneficis econòmics de l'esmentada església recollits a la Cerdanya havien disminuït enormement. Reproduïm alguns passatges que hem cregut que deixaven entendre el pensament que havia arrelat a l'Església local catalana no només arran dels esdeveniments contemporanis, sinó arran de la partició fronterera i encara més enllà:

"(...) los fruits de la Parrochial Iglésia de Alp en Cerdanya per lo spay de molts anys y per diferents ocasions se son disminuïts en tant que per lo die de vuy se troban en gran quantitat y diferència disminuïts a respecte dels anys antecedents de l'any 1640. Per so suplica sie del servey de VM que los testimonis sien ministrats y interrogats sobre (...) los articles següents:

- 1- P^o digan si és veritat com o és q la pnt terra de Cerdanya y Parròchia de St Pere de Alp des del any 1652 fins vuy ha passat per moltes guerres y ab pochys anys de Pau és ver públich y notori y ver.
- 2- Posa si és veritat que la dita Parròchia de Alp lo any 1652 y fou la peyrone (-), es pesta, al·trament contagi y en los llochs sirconvehins a causa de la qual moriren moltes personas y se ausentaren los demás lo que fou causa que los Parrochians no pogueren sembrar ni donar las oblatas acostumavan (...) los fruits de dita Rectoria y Parròchia foren molt disminuïts (...)
- 3- Posa si lo any 1654 fou lo rendiment primer de la vila de Puigcerdà (...) en dit any (...) lo lloch y Parròchia de Alp fou robada (...) els parrochians restaren pobres y miserables (...) així mateix en dit any 1654 fou cremada la Casa de la Rectoria per las tropas francesas (...)
- 4- Posa q. així mateix lo any 1689, governant las tropas francesas Mr de Langalaria (...) lo lloch y Parròchia de Alp robada y pillada dos ocasions (...) ocasionaren que molts parrochians se ausentaren en lo qual temps lo Rector no pogué adquirir delmes (...)
- 5- Posa q. així mateix en lo any 1692, lo dit lloch y Parròchia fou robada per les tropas que governava lo Sr. Marqués de Preu en tant que los parrochians restaren destruïts y pobres (...)
- 6- Posa que des de l'any 1692 i fins vuy sempre y hagut Guerras en Cerdanya y Parròchia de Alp, y per causa de aquellas se han disminuït los fruits de dita Rectoria (...) ni los singulars no tenen lo bestiar".³⁵¹

El text maneja una forta consciència identitària davant dels períodes històrics viscuts a Catalunya i especialment a la Cerdanya des de 1640. Tenen clar que la guerra i els conflictes han estat des de llavors recurrents i sense pausa. D'aquesta manera, han hagut de patir una de les conseqüències més directes dels moviments de tropes, com la pesta de 1651-52.³⁵² Però, per damunt de tot, el que més arrelen són els robatoris i violacions portades a terme contra el lloc sagrat, com ja s'ha explicat, de la mateixa església d'Alp per part de les tropes de França cada vegada que entraven al poble, ja fos a la dècada dels cinquanta com a final de segle. Les seqüeles finals haurien estat deixar sense ingressos la

351. AHCP, Cúria Eclesiàstica de Cerdanya, *Informatio recepta ad instantiam Doctoris Josephi Montellà* (1691-1695).

352. DFVP, ff. 52r-54v.

parròquia per poder-la administrar com cal, si bé afectant de manera més notable la població en la seva subsistència diària. Els culpables, ben segur, eren els francesos.

ELS MATRIMONIS

La representació col·lectiva “que funda les relacions del grup familiar amb la societat de l'entorn” està estretament relacionada a França en aquella època amb el poder eclesiàstic, diu André Burguière per al cas francès.³⁵³ Per la banda hispànica es donava un cas similar, en funció de la nova situació. El gènere d'acció antifrancesa tenia una via religiosa que afectava en part la seva —nova— població. Era el control religiós per la via de la diòcesi d'Urgell. En una situació confusa i tensa, el bisbe d'Urgell seguia mantenint la Cerdanya, annexada en part a França. I és que el domini diocesà podia ser una via d'entrada d'informacions i d'afeccions. De fet, aquesta situació es mantingué així fins el 1806, data en què l'Alta Cerdanya va ser inclosa en la diòcesi d'Elna-Perpinyà. La reacció francesa fou la de desenvolupar una xarxa d'espionatge i d'introduir puntualment agents al territori hispànic. En aquest sentit, Le Tellier va voler anticipar qualsevol acció espanyola a la zona i, d'aquesta manera, envià les seves ordres al Consell Sobirà del Rosselló. Així, amb l'excusa que els espanyols utilitzaven la influència del bisbe d'Urgell a la Cerdanya, va encomanar de fer passar al Principat “*quelques sergents (...) qui entendent parfaitement bien la langue catalane (...) avec des passeports, sans nulle difficulté*”.³⁵⁴ Aquesta era una pràctica habitual, com ens mostra Antonio Domínguez Ortiz amb l'exemple d'uns quinze francesos que, el 1659, van ser detinguts a Logroño quan es dirigien cap a Portugal, per ajudar els revoltats contra les tropes castellanques. Anteriorment, els casos havien estat molt més nombrosos, sobretot de soldats que es desplaçaven cap al front portuguès.³⁵⁵

Hem volgut dedicar aquí un espai a part al tema dels matrimonis per ser un dels aspectes que millor poden permetre observar si va haver-hi un canvi i de quina manera es va dur a terme. En el seu moment, Marc Conesa va encetar unes recerques que poden ser importants si s'inclouen en una visió àmplia i de conjunt.³⁵⁶ El plantejament dels matrimonis, natural o polític, té de fet una importància destacada tant des de les pròpies administracions reials com per part dels mateixos habitants. La Cerdanya mantenia, a més —cal recordar-ho sempre— l'especificitat de restar unida eclesiàsticament, des d'un punt de vista oficial, més enllà de tota afirmació d'unitat

353. BURGUIÈRE, André. “Le rituel du mariage en France: pratiques ecclésiastiques et pratiques populaires (XVIe-XVIIIe siècles)”, *Annales ESC*, 1978, pp. 637-649.

354. ADPO 1C718, el 24/10/1664. Aquests que entenen la llengua catalana eren d'origen català o, el més segur, occitans, per als quals la comprensió entre els respectius idiomes era natural.

355. DOMÍNGUEZ ORTIZ, Antonio. *Los extranjeros en la vida española durante el siglo XVII y otros artículos*, Diputación de Sevilla, Sevilla, 1996, pp. 71-72; Malgrat que el tractat dels Pirineus prohibia l'assistència logística i militar de França a Portugal, Lluís XIV reconeixia la necessitat de continuar ajudant-lo, per dividir les forces espanyoles i dificultar la defensa dels Països Baixos (*Mémoires de Louis XIV* (Ed. Jean Longnon), Tallandier, col. Relire l'Histoire, París, 2001, p. 63 —*Mémoires pour l'année 1661*—).

356. CONESA, Marc. *Mariages et frontières. Les systèmes matrimoniaux en Cerdagne française et espagnole (1640-1750)*, Maîtrise, Universitat de Perpinyà, 1998, 148 p.

social i cultural. Les relacions que es van seguir mantenint entre els habitants de cada cantó de la frontera pirinenca ens apropen a certes consideracions sobre els patrimonis i les famílies. Es tracta d'un exemple per entendre si la frontera va arrelar mentalment i socialment. Per això, l'evolució de l'activitat matrimonial n'és un bon model. En aquest treball no analitzem el conjunt de matrimonis que es van portar a terme durant el període, si bé en sabem el resultat genèric final. Així, a partir de 1678, els mateixos francesos afirmaven que les relacions matrimonials persistien i que era un dels entrebancs que patien en la seva tàctica de control social. Sobretot perquè la pau portava també el restabliment de les terres i béns confiscats per represàlies, la qual cosa podia enfortir nous llaços matrimonials "transfronterers" (en el vocabulari francès: "entre catalans"). El contacte entre les famílies dels Comtats del Rosselló i la Cerdanya amb les "*gens d'Espagne*" era, doncs, una de les pors franceses:

*"Je voye que plusieurs personnes de qualité de ce pays cy songent de marier leurs enfants avec des sujets du Roy Catholique, comme il ne paroist pas que cela s'accorde avec les services de Sa Majesté. Je crois qu'il est bon de vous donner cet advis a l'avance".*³⁵⁷

En principi, semblaria que les persones que emprenen lligams familiars en aquestes condicions provindrien d'àmbits notables. Camus de Beaulieu, intendent del Rosselló en aquell moment, evocava sorpresa i inquietud pel tema, i la necessitat de controlar amb qualitat i mesura l'elit del país. La política de casaments interfamiliar portada a terme entre molts pobles ara separats per una frontera militar, i molts interessos d'Estat, es devia a un comportament tradicional secular, on intervenia el costum, però també el manteniment dels patrimonis familiars. Potser la feble estratègia d'arrelament de França fins aquell moment —després tot canvia ràpidament, com hem vist— deixava entreveure encara una possible reunió dels territoris catalans sota sobirania hispànica, fet que ajudaria a entendre alhora que continués amb les mateixes polítiques matrimonials, o adaptades a les situacions, des de mitjanes o altes esferes. Tanmateix aquesta constant no va afectar només les famílies més riques, sinó que es va seguir produint entre pobles veïns al marge de la realitat política. Per aquesta raó, les autoritats franceses van enfortir la seva política de control social, essencialment sobre aquelles persones i grups més importants del país a frontera. I ho van exercir en tot temps i períodes.

Podien controlar els casaments de dues maneres: a través d'un impediment reial o amb intervencions eclesiàstiques que s'inclinessin per un rebuig de la unió. Així és com, l'octubre de 1683, Louvois envia un dels permisos de matrimoni a un català súbdit del rei de França, necessari ja que desitjava casar-se amb una dona de Puigcerdà: "*Sa Majesté accorde la permission a Torrent, habitant du lieu d'Er en Cerdagne françoise, de se marier avec la fille (...) de Puigcerda*".³⁵⁸ Es tractava d'un lligam entre habitants de regnes diferents, d'un mateix territori, la Cerdanya, que explicitava el tot del problema i

357. SHAT A1 613, peça 163, Camus de Beaulieu a Louvois, Perpinyà (28/08/1678).

358. SHAT A1 697, peça 160, Louvois a Trobat, Versailles (10/10/1683).

dels no-perills reals d'una identitat portada a terme en aquests rituals. Per tant, veiem com des de la monarquia de França es van tenir força en compte aquestes relacions i la intenció conscient de controlar-les. En el cas cerdà, a més a més, no disposaven del recolzament eclesiàstic, ja que quedava sota control del bisbe de la Seu d'Urgell.

Com l'exemple anterior, el matrimoni entre Joan Fontanet, llenguadocià, i Margarida Soler, de Puigcerdà, el 1685, necessita un permís que aquesta vegada prové, però, de la banda espanyola. Ja als anys seixanta retrobem casos relacionats amb els matrimonis "mixtos", que s'aboquen a la justícia, això sí, per altres motius: el 1664 Isidre Oliba, un llaner de Puigcerdà, va emprendre accions judicials contra Teresa Amills de la Tor de Querol i, l'any següent, Coloma Albernís de Barcelona ho feia contra Lluís Dauvin, de nacionalitat francesa. Ambdós són processos per qüestions maritals i "d'excessos femenins".³⁵⁹ Curiosament, els casos de casaments d'interregnes van atreure enormement l'atenció de l'Església a la Cerdanya. Els informes i investigacions són constants per saber si es tracta de casaments amb elements perillosos, amb possibles heretges –ja que es continuava mantenint l'amalgama entre els conceptes "heretgia" i "francesos"– o, simplement, per pertànyer a diòcesis diferents, i ja no diguem monarquies. Si bé als anys vuitanta va haver-n'hi nombrosos casos, els anys noranta, i més concretament el període 1695-1698, comporten els més destacats, pel nombre i contingut. Lluny de voler establir un quadre estadístic, es pot deduir d'entrada que la persistència dels matrimonis era un problema per a França, i encara més entre les classes més notables, de manera que es procedí en conseqüència a un control més exhaustiu de qui, com, quan i per què es casaven.³⁶⁰ La contrapartida, com veurem seguidament, no es va quedar curta, però no va tenir en cap cas un procediment polític estudiat, sinó una reacció de col·lectiu, sens dubte també en favor d'uns interessos concrets.

La Cúria Eclesiàstica de Cerdanya s'encarregava d'elaborar els dossiers per admetre o no la possibilitat als nuvis de contraure matrimoni. En un principi, no es tractava d'altra cosa que de seguir les ordres del Concili de Trento que obligaven els mossens a consignar per escrit els batejos, casaments i sepultures sistemàticament, així com a elaborar expedients i informes sobre els nuvis que volien contraure matrimoni. Si bé es pot pensar que això només va seguir-se fent al bisbat d'Urgell, va perdurar al d'Elna pel costum tridentí establert, com a mínim fins a l'extensió del poder dels nous bisbes francesos ja a partir del segle XVIII.³⁶¹ En aquestes anàlisis emergeixen estereotips,

359. AHCP, Fons Administració Reial i Senyorial, CRVC, reg. 28 (20/04/1664-18/06/1664); AHCP, Fons Administració Reial i Senyorial, CRVC (27/05/1665-19/06/1665).

360. AHCP, Fons Administració Reial i Senyorial, CRVC, reg. 246 (1685); Estem ben lluny aquí de l'exemple que dona una historiadora sobre el cas de la frontera entre França i Alemanya al segle XIX on els casaments recíprocs no es produeixen malgrat la proximitat territorial perquè, segons ella, hom té consciència de la frontera i "el veí" està en "país enemic". Aquesta teorització de la frontera se separa en el temps del nostre cas, però explícita bé les evolucions frontereres i la variabilitat d'anàlisis sobre la qüestió, és a dir, quan i per què esdevenint "nou estranger" s'esdevé "enemic": DENIS, Marie-Noëlle. "Mariages frontaliers à Obersteinbach (Bas-Rhin) au XIXe siècle", *Frontières*, Actes du 125ème Congrès National des Sociétés Historiques et Scientifiques à Lille en 2000, CTHS, París, 2002, pp. 283-289.

361. BALENTI, Andreu. *La Cerdagne...*, p. 47; XAMMAR ALONSO, Carmen. "El matrimonio en la Seu d'Urgell en la Edad Moderna", *Historia Moderna* (Ed. C. Martínez Shaw), Milenio, Lleida, 1999, vol. 2, pp. 352-367.

creences seculars, i una voluntat de controlar l'assentament d'elements potencialment perillosos –tant políticament com religiosament– al país. El més curiós del cas resulta que és la concentració de les informacions obtingudes a petició de la cúria entre el 1695 i el 1698, justament en un moment crucial de la guerra dels Nou Anys i els seus mesos posteriors. Així, es poden distingir diverses tipologies de casos. En primer lloc, aquelles investigacions que miraven d'esbrinar la perillositat o “adequació” del casament entre dues persones de la Cerdanya, cadascuna súbdita de monarquies diferents. És el cas de la informació elaborada per Maria Vergés de Llivia l'abril de 1695, que volia contraure matrimoni amb el pagès Jacint Carbonell, de Gorguja. El propi text evoca la filiació de Llivia amb el bisbat urgellenc i evoca com a possibles problemes l'edat de la dona i la “nacionalitat” de l'home:

“Maria Bergés donsenlla de la vila de Llivia Bisbat d'Urgell filla legítima y natural de Joan Vergés y Teresa Vergés cònjuges desitja contractar matrimoni en fas de nostra Sta Maria la Iglésia amb Jacinto Carbonell pagès de dita vila y encara que dita Maria es menor de Dotze anys y sols de edat de onse anys y (-) mesos empero de tal prudència discretió y capacitat (-) idoneitat que sopleix lo defecta de edat he com molt Rnt Sor VR puga dispensar en lo impediment de edat quant la malícia supleix lo defecta de aquella és declarar *quod malicia suplet etate*. Concorren necessitat urgentíssima qual es lo *bonum passis* com y concorre en lo present cas”.³⁶²

Per tant, sembla que es tracta, com molts dels casos que s'entreveuen, d'una dispensa per motius que generalment impedeixen tals unions, si bé acostuma a haver-hi pel mig la qüestió de l'origen estatal d'un dels cònjuges, fet que supera, doncs, qualsevol altre raonament. El mateix es repeteix uns anys més tard, el 1696, amb l'expedient matrimonial de Martí Aymar, pagès d'Odello, i Margarida Duran, d'Éller. Ell ve de la Cerdanya “francesa”, i tot i que ha viscut anys a Cervelló (prop de Barcelona), és considerat “estranger” per ser originari d'un poble sota sobirania de França. No s'esgrimeix cap altra raó a l'informe, la qual cosa deixa entendre que aquesta era la raó per la qual calia fer aquest informe, en definitiva, també, per casar-se amb una natural de la Cerdanya com ell, essent ella d'Éller (Bellver de Cerdanya). En qualsevol cas, no sembla haver-hi cap impediment.³⁶³ El mateix cas es repeteix amb l'expedient de Francesc Vigo d'Err i de Teresa Capdevila d'Aja, l'agost de 1696. El cas sol·licita comprovar algun possible impediment per poder contraure matrimoni, com la consanguinitat que tinguessin en quart grau. En aquest cas es tracta d'un cas rellevant, ja que l'esmentat Vigo era fill de Joan Vigo i Teresa Palau (de Sallagosa). Era el *cabaler* de la família, època a partir de la qual els Vigo es dividiren entre els “rics” i els altres. Segons Andreu Balent, va haver de formar una segona “casa” a Err, fet que ens fa retrobar dues branques diferenciades de la família a partir de final del segle XVII.³⁶⁴

362. AHCP, Cúria Eclesiàstica de Cerdanya, Informació (19/05/1695).

363. AHCP, Cúria Eclesiàstica de Cerdanya, Informació (24/07/1696).

364. AHCP, Cúria Eclesiàstica de Cerdanya, Informació (02/08/1696); BALENT Andreu, *La Cerdagne...*, pp. 56-57.

El 1696 es retroben molts d'aquests casos, el segon tipus dels quals és el que uneix un persona de Cerdanya a una pertanyent a la diòcesi d'Elna, per tant catalana però també súbdita de França. Exposarem dos exemples per la coincidència de l'origen cerdà, ambdós de la Cerdanya sota dominació francesa. Els expedients es tramitaven novament des del cantó espanyol per una qüestió de jurisdicció eclesiàstica. D'aquesta manera veiem com, a la informació rebuda pels interessats Domingo Buscall i Caterina Cot —ell originari d'Odello i ella d'Illa— s'apunta el següent:

"(...) Supplican humilment Domingo Buscall Sastre del lloch de Odello terra de Cerdanya y Catharina Cot viuda relict de Francisco Cot pagès de Illa terra de Rosselló Bisbat de Elna dient que desitjant contraure matrimoni en fas de Sta mare Iglésia (...) dictant de la present terra (...) las amonestaduras aportadas per lo sagrat Consili de Trento y en semblant cosas sie permesa Informatió com la dita Catharina Cot era casada ab Francisco Cot pagès de Illa y que dit Cot és mort de mort natural y corporal al cos del qual fonch donada eclesiàstica sepultura y que a aquella no li obta impediment algú per a contraure matrimoni. Y que dits supplicants en de bona vida fama bons Christians".

El problema sembla, doncs, la viduïtat de la dona, rossellonesa. Per això s'aporten testimonis i altres proves com ara una carta d'un germà del marit mort (Cot) on diu que Caterina és vídua des de fa dos anys i mig i que és "libera i franca". Fins i tot Pere Viader, reòleg i professor d'Odello, afirma que en cas de no fer-se el matrimoni "se'n seguiria algun escàndol", perquè tots dos són lliures, malgrat que ella sigui vídua.³⁶⁵ La normalitat en l'elaboració d'aquests tipus d'expedients ve redoblada per la precisió i el detallisme de les informacions que es requereixen. No ha de sorprendre aquesta manera de procedir quan, el 1696, ens trobem en plena ocupació francesa i quan aquest tipus d'informacions són de les poques armes de les quals es disposa des del món hispànic per endinsar-se sense problemes i "legalment" en els afers quotidians de les persones sota control francès.

Un cas semblant és el de Francesc Lacasa i Maria Moliner, tot i que aquesta vegada ella és l'originària de Cerdanya (Osseja) i ell de Perpinyà. La seva pertinença a la diòcesi d'Elna resulta ja un motiu suficient per iniciar aquest expedient. Necessitaven demostrar, fixant-se sempre en les normatives del Concili de Trento, que havien portat una vida cristiana i de bons costums per poder accedir al matrimoni. Com sempre, els testimonis més destacats provenen de la banda cerdana: un tal Joan Carbona diu que coneix bé el perpinyanenc i que el té per una bona persona.³⁶⁶ Amb aquests exàmens se'n desprèn una aplicació rígida de Trento, però també la necessitat d'existir, per part del bisbat urgellenc, de les autoritats eclesiàstiques hispàniques que veien com, al capdavant del bisbat d'Elna, tot i les reticències dels càrrecs menors davant França, havia anat instal·lant-se sempre un francès des dels anys setanta. D'aquesta manera es feia efectiu el control sobre la societat cerdana en territori de França, tot i que el fons explicatiu fos la dispensa matrimonial per qualsevol motiu.

365. AHCP, Cúria Eclesiàstica de Cerdanya, Informació (03/03/1696).

366. AHCP, Cúria Eclesiàstica de Cerdanya, Informació (1696).

Un altre tipus de cas era el casament entre una dona natural de Cerdanya i un home no català, sinó francès, i lògicament d'una altra diòcesi. Aquest va arribar a ser ocasionalment comú segons els períodes, com per exemple en època de guerres. La presència dels soldats donava lloc a l'encontre amb persones del país, tot sovint des d'un punt de vista negatiu, però que altres vegades podia donar lloc a casaments.³⁶⁷ A la Cerdanya —a Catalunya, doncs— la possibilitat de contraure matrimoni amb un “gavarx” significava estar sota sospita d'heretgia pel pes de la tradició religiosa. És el cas de l'expedient següent, on el soldat ha de demostrar que és un bon cristià. El testimoni ve donat per un altre soldat, Blasi Picamal, de la Companyia de “*mosur la Rucaber*” i habitant a la vila de Bellver:

“(…) que lo que ell vehi sap y pot dir (...) que coneix molt bé a dit Pere Massat fusiller y a Gràtia Bonet donsenlla mencionats en dita Supl. lo qual és natural de la vila de Massat Bisbat de Pamias regne de Fransa lo qual és libero per a contraure matrimoni (...) de pares cathòlics (...) li és molt dificultós fer les demostracions necessàries en la parròchia de ahont és natural y així bé hi haura uns sis o set anys que és en la pnt terra de Cerdanya por lo que diu ell”.

Pere Massat volia doncs casar-se amb Gràcia Bonet, raó per la qual li calia demostrar la seva catolicitat, que era un bon cristià, però li era molt difícil aportar proves del seu lloc de naixement, al bisbat de Pàmies, ja que feia molts anys que era junt amb la seva pretesa.³⁶⁸

Un cas diferent és, en canvi, el del casament entre dos forans de la Cerdanya, essent ella del Conflent i ell de Maunac (segurament a la Dordonya). La raó per la qual se'n fa càrrec la cúria eclesiàstica de Cerdanya és perquè ambdós són residents al país, a Odello. Necessiten una informació “positiva” per poder contraure matrimoni, superant el rebuig local, que segurament portava molts estrangers a unir-se entre ells. Aquí no es tracta d’“estrangers”, ja que ella, Rosa Siborch, era de Vilafranca, però no era autòctona cerdana, mentre ell, Jaume Labèrnia, era occità. Per això els calia testimonis de pes. Quin de més rellevant doncs que el del mateix governador de Montlluís? Durban escriu en favor seu, el que fa pensar si eren persones properes, importants o, senzillament, d'interès per als objectius d'unir francesos a gent del país. Si bé això es va produir tradicionalment des de l'onada d'immigrants francesos al segle XVI i principi del XVII, el moment històric que es vivia a Catalunya no atorgava les mateixes condicions per a tals situacions:

“A Montlouis le 30 septembre 1698 [la carta va dirigida al Doctor Mosses, oficial de Cerdanya a Puigcerdà],

Vous m'avez fait plaisir Monsieur de m'apprendre que vous ne souhattés qu'avoir deux témoins qui attestent et certifient comme le Sr. Jacques La Vergne et Mlle Rose Sibour ne sont pas mariés ny aucun

367. TEY FREIXA, Roser. *Danys humans a la Guerra de Successió. El testimoni dels expedients matrimonials de Barcelona, 1714-1715*, Ajuntament de Barcelona, Quaderns del Seminari d'Història de Barcelona, 17, 2005. En aquest treball es descriuen exemples de presència d'algun estranger, com els soldats, que es casen a Barcelona.

368. AHCP, Cúria Eclesiàstica de Cerdanya, Informació (07/07/1697).

empchement et a mon egard je vous assure qu'ils ne le sont pas, et vous m'obligerez infiniment Monsieur de donner la permission au Sr. Cot R{ecteur} d'Odello de les espous et mercredy les pretendus mariés vont partir pour se rendre a Odello où a Nre Dame de Font Romeu, pour y attendre vos ordres vous assurant que je suis parfaitement Monsieur votre très humble et très obéissant (...)
Durban de Fortia".³⁶⁹

Els expedients sobre matrimonis són continus per l'obligatorietat esgrimida per l'Església, i més a Catalunya. Ara bé, nombrosos són els casos que destaquen, pels objectius i els procediments així com pel seu contingut, justament quan Catalunya està sota "control" de França. La resistència al control militar i polític exacerba certs comportaments religiosos i administratius que sembla que poden transgredir tot control i en els quals fins i tot participen membres destacats de l'autoritat francesa, com acabem de veure. D'alguna manera, les adaptacions esdevenen indispensables i fa que tot element rígid acabi cedint a l'adversari. D'aquí la superioritat francesa que sembla imposar-se i l'afirmació contraidentitària que se'n desprèn des d'àmbits molt diversos.

ART I RELIGIOSITAT

Un dels àmbits en què destaca una afirmació i/o continuïtat destacada de la identitat local catalana enfront de França és en la religiositat. En cap cas significa "religió", ja que, malgrat tota mena d'amalgama existent, la d'ambdues monarquies era certament la mateixa. Altra cosa era la manera com es vivia, com es predicava, com s'exaltava i com s'utilitzava. La religiositat tenia múltiples cares. La prohibició als habitants espanyols d'anar a sentir missa al Vallespir és un exemple de la similitud i continuïtat de costums i tradicions. El virrei Villahermosa va proscriure el març de 1690 el comerç local amb França, i també als "habitants d'algunes cases del Vallespir pertanyent a Espanya" d'anar a sentir missa a una parròquia del rei de França on són acostumats a anar-hi malgrat la guerra.³⁷⁰ De la mateixa manera, la correspondència conservada a l'Arxiu Episcopal de la Seu d'Urgell evoca la normalitat amb què es va seguir vivint la religiositat al conjunt de la Cerdanya, i tota la seva àrea d'influència (Capcir i Conflent, per exemple). Els anys previs a l'escissió de la diòcesi i la pèrdua de control del bisbe d'Urgell sobre el conjunt del territori d'adscripció francesa —el 1806—, van ser un degoteig de queixes i cartes contràries provenint de tot arreu.³⁷¹

Per cloure aquest apartat hem volgut evocar de manera força succinta un dels aspectes lligats a la religiositat catalana local més destacables i que encara ofereix moltes possibilitats d'anàlisi. Es tracta de l'art religiós, de la seva representació als pobles i de la importància atorgada per la gent en un moment en què certs elements artístics eren repudiats des de França. El conjunt de les idees resten hipòtesis per

369. AHCP, Cúria Eclesiàstica de Cerdanya, Informació (30/09/1698).

370. SHAT A1 1013, peça 170, Trobat a Louvois, Perpinyà (18/03/1690).

371. AESU, Lligall *Andorra, Cerdaña y Valle de Arán*...

aprofundir i que, en un altre treball, ja hem desenvolupat tot esperant aportacions col·laterals i indispensables de la història de l'art.³⁷² Més enllà dels conceptes de frontera militar, social o comercial, existeix l'aspecte cultural, com l'educació o la creació artística. La continuïtat dels intercanvis en aquest sentit és l'afirmació de realitats i identitats que permeten interpretacions alternatives de la mateixa frontera. Paral·lelament, la permeabilitat cultural addueix idees que no segueixen la línia del poder dominant, França.

El gust per l'art del poble es barreja en aquest sentit a la religiositat de les comunitats. Poc hi va tenir a fer, doncs, la frontera. La simple producció artística de retaules, que s'estén des de la Cerdanya fins als confins del Rosselló —excepte la seva capital— defineix la identitat barroca de tot un poble. El barroc era la "*vivace expression des montagnes*", deia Josep Sebastià Pons. La representació artísticoreligiosa posterior al tractat dels Pirineus creuava —o més aviat ometia— tota frontera.³⁷³ A la segona meitat del segle XVII, qualsevol manifestació artística de pes, com la comanda d'un retaule per a la parròquia del poble, té una simbologia destacada. Des de qui l'encarrega fins a la quantitat econòmica acordada o el nom de l'artista, són elements que trasllueixen un sentiment actiu i conscient/inconscient. Tenint en compte el control exacerbat i plurifuncional desenvolupat per França, l'aposta en l'expressió religiosa del poble deixa de ser un fet inconscient, i més tenint en compte en quina societat ens trobem i el seu bagatge cultural. Des dels anys cinquanta, el lligam artístic del Rosselló amb el cor del Principat va ser explícit, amb el retaulista Lluís Generés, un manresà instal·lat als Comtats després d'una sèrie d'encàrrecs.³⁷⁴

Sense entrar ara en el detall del perquè de l'origen i del camí professional que va obrir a d'altres col·legues seus manresans, direm que el de Josep Sunyer és l'exemple més palpable.³⁷⁵ Aquest va fer una estada d'aprenentatge al nord de Catalunya, a partir de 1691, a Puigcerdà, juntament amb la seva dona, Teresa Fontanelles, i el seu germà, Pau. El 1696, s'atansa a Prada de Conflent i allà fa evolucionar encara més el seu art escultòric, juntament a doradors i altres persones d'arreu de Catalunya. En aparença, el treball l'efectuaven sense cap dificultat ni control polític, ja que el seu àmbit quedava teòricament lluny. És sabut, però, que les autoritats franceses eren conscients del tall cultural i artístic que calia donar per evitar un contacte profund dels catalans d'ambdues monarquies, això des de 1661. Sunyer s'empapa dels coneixements, les tradicions i les peculiaritats locals per fer explotar un art completament allunyat de les tendències gal·licanes i eminentment hispàniques, des de la Cerdanya fins a la costa, a imatge del

372. JANÉ CHECA, Òscar. *Catalunya i França...*, pp. 329-339.

373. PONS, Josep Sebastià. *La littérature catalane en Roussillon au XVIIe et au XVIIIe siècle*, Privat, Toulouse, 1929, p. 84.

374. CORTADE, Eugène. "Mil retaules barrocs", *Afers*, 28, 1997, pp. 521-536.

375. Teresa Avellí demostra a la seva tesina que Josep Sunyer i Raurell neix cap a 1673 a la capital del Bages i, per tant, és impossible que s'iniciés en l'art amb les obres de Navarcles (1672) i Serarols (1674) —potser atribuïbles al seu pare, per confusió, Josep Sunyer i Salvany— com fins ara s'insinuava, i tampoc pot ser, doncs, que realitzés un retaule a Cotlliure el 1684: AVELLÍ CASADEMONT, Teresa. *El catàleg d'obra de Josep Sunyer i Raurell. L'obra conservada a la Catalunya Nord (circa 1690-1718)*, Treball de recerca, UdG, Girona, 2003.

que es podia trobar a Manresa o Igualada. Alhora, desenvolupa una mena de ruta ja antiga entre Manresa i la Catalunya del nord, sense cap obstacle fronterer.³⁷⁶

Sunyer té una activitat contínua als Comtats de Rosselló i Cerdanya entre 1691 i 1718. Estableix el seu taller a Prada i es fa membre de la confraria de Sant Lluc a Perpinyà, mentre la seva fama al Principat creix. D'aquesta manera, ja havia deixat de ser algú anònim entre els que poguessin creuar la frontera. Les comunitats locals el van anar reclamant i va destacar en la consecució de múltiples obres, com per exemple, les de Font Romeu, Prada de Conflent i Cotlliure. Cal destacar que aquestes poblacions –sobretot les dos últimes– es van gastar gran part del pressupost del qual disposaven. Aquest fet, a més de demostrar la seva fe i les renovades esperances en Déu, enalteix també el moment crític viscut en aquestes terres, amb una necessitat evident d'autoafirmació i reconfort religiós.³⁷⁷ De tots dos retaules sobresurten les seves dimensions, de 16 i 15 metres d'alt respectivament, com si la seva monumentalitat caigués de ple sobre una terra en conflicte quotidià... Amb l'anècdota de saber que, avui dia, el de Prada és considerat el retaule més alt de tot França.

Juntament al capcirenç, tots tres tenien continguts temàtics i artístics idèntics: la Verge o alguns sants com Sant Pere i Sant Vicenç. El pes que s'acordava a la Verge en la religiositat local s'allunyava així de les línies marcades per l'art religiós gal·lic com hem comentat. Eren una traducció barroca de l'art tridentí, de l'Església triomfant, i clarament hispano-italiana davant les pretensions franceses, que atorgava un lloc preminent als prínceps. A banda de Font Romeu, Prada o Cotlliure, les representacions de la Verge es retroben també a Prats, Osseja (encarregat per la confraria del Rosari, 1699) o Ro (1704). La de Font Romeu gaudeix d'un destacat cambril elaborat per Sunyer que tenia la característica de ser molt similar als de Montserrat, Núria o Tuïr (al Rosselló). Aquesta exaltació dels elements més hispànics tenen una interpretació sociopolítica que, ben segur no és l'única, però no pot anar deslligada de l'element més purament estètic.³⁷⁸

D'alguna manera, la frontera no té cap efecte destacat sobre l'evolució i desenvolupament artístic i religiós al Rosselló com a la Cerdanya, Capcir i Conflent. Els contactes perduren i l'"espiritualitat i religiositat són presents en els 500 retaules esculpits i daurats per mestres i oficials vinguts en la major part del Principat (...) Fins i tot, la

376. Sobre els doradors, és interessant veure les seves funcions, la seva representació espacial i els lligams, vegeu: LUGAND, Julien. "La polychromie baroque en Roussillon", *Locus Amoenus*, 7, 2004, pp. 225-236; GASOL, Josep Maria. "José Sunyer, escultor manresano", *Anales y Boletín de los museos de Arte de Barcelona*, Barcelona, 1948, vol. VI, pp. 389-408: esvaeix qualsevol dubte sobre l'origen de l'artista, que en algun moment donat havia estat confós amb d'altres "Sunyer" del Rosselló, en tractar-se d'un nom comú en aquelles terres; CORTADE, Eugène. "L'œuvre du sculpteur Joseph Sunyer en Roussillon", *XLIIe Congrès de la FHLMR*, Montpellier, 1970, pp. 159-173. Sunyer segueix al Rosselló les passes d'altres famílies principatines reconegudes en l'art dels retaules, com els Generés o els Tramulles (de Manresa i del Penedès respectivament). Tanmateix, conserva una estreta relació, com tota la família, amb els escultors de Manresa, els Grau, amb qui havia treballat sota la seva direcció en el retaule de la Seu de la mateixa ciutat el 1689.

377. El març de 1696, Prada atorgà a Sunyer 475 doblons d'or i altres privilegis, mentre Cotlliure va augmentar la xifra a 600 doblons, l'octubre de 1698.

378. DAUMAS, Maurice. *Images et sociétés dans l'Europe moderne (15e-18e siècles)*, A. Colin, París, 2000, p. 77.

frontera de 1659 ha tancat el pas a influències castellanques. Sant Isidre viu al marge de la província (...) L'arcaic Sant Galdric venç Sant Isidre i resta protector dels pagesos del Rosselló".³⁷⁹ La identitat religiosa o, més aviat, la religiositat exacerbada de les terres nordcatalanes esborra o aïlla popularment els elements castellans, aconseguint l'efecte contrari del que cercava França.

Aquí deixem, doncs, només alguns elements de reflexió de manera a ser capaços d'interpretar tots plegats els aspectes més destacats d'elements aïllats de la història política, social i econòmica de la història de l'art més fonamental. El barroc català i el lligam continu arreu de Catalunya és, per tant, la mostra més evident d'absència de "frontera artística i religiosa". Cal remarcar, però, que, en el moment en què Sunyer penetra al Conflent i la Cerdanya, França i Espanya estaven en guerra. La manca de control exercida sobre l'artista Sunyer o sobre la seva temàtica i activitat dels pobles al voltant dels retaules pot interpretar-se com un fet que passa inadverent a ulls de les autoritats o, senzillament, perquè en acabar la guerra França estava més preocupada per la successió d'Espanya que no pas per la creació d'un retaule a Font Romeu o Osseja. En canvi, veiem com la temàtica i les formes barroques tridentines que Sunyer va plasmar als Comtats sí que van patir la "censura" del nou rei Borbó a Espanya, Felip V.³⁸⁰

L'existència d'aquest tema induïx a plantejar-se el grau d'implicació voluntària o conscient de les poblacions autòctones del Pirineu en una resistència local a diferents nivells. L'afirmació religiosa i ideològica és la mateixa a tota l'àrea cerdana, com la que s'observa a d'altres veïnes. Per a França, tot resulta d'una resposta política, però no perceben aquesta, que era la que més explícitament s'allunyava de la ideologia gal·licana, del que representava Lluís XIV. La frontera, lluny de ser un obstacle, simplement no era frontera. Va esdevenir una complexa xarxa de contenció militar, social i ideològica, on Montlluís havia d'intervenir, sense gaire èxit, com hem vist en aquest cas.

379. SALA, Ramon. "Els catalans del nord a l'edat moderna: Aproximació a la identitat rossellonesa", *Pedralbes*, 20, 2000, pp. 63-79.

380. CORTADE, Eugène. "L'œuvre...", p. 170; PUIGVERT, Joaquim Maria. *Església, territori...*, pp. 134-137. El primer projecte del retaule d'Igualada del 1704 va haver d'aturar-se per la guerra de Successió, i modificar-se davant les exigències posteriors dels representants de Felip V, que volien projectes més propers al classicisme i amb formes menys xurrigueresques.

UNA REALITAT DE FRONTERA

L'opinió dels francesos sobre el món eclesiàstic i el baix clergat català, concretament, denotava un evident rebuig recíproc i un clar element subversiu als seus ulls. Tenint en compte la peculiar situació que es vivia a les terres pirinenques gironines, amb interconnexió de diòcesis i lligams abacials amb el Rosselló, l'opinió dels francesos sobre aquest referent identitari i d'altres representa la possibilitat d'una interpretació de la realitat de la frontera, des de les accions portades a terme fins a les ideologies que s'acaben fossilitzant.

Des de França, l'opinió dels catalans tradueix el que se sentia en aquest aspecte, però també moltes altres coses, com ara la no acceptació de la frontera en no reconèixer talls ni transformacions comercials, mutacions econòmiques i trencaments de lligams familiars, veïnals, etc. I encara més amb la identificació contínua amb els pobles de la frontera militar malgrat els nous entrebancs (guerres, militarització, repressió, la presència de Montlluís). Es viu, doncs, aquesta normalitat amb una anormalitat interior que tracta d'iniciar, si més no, un control informatiu i social tot sabent que no es podia elevar una barrera física absoluta.

La darrera dècada del segle XVII marca els rols d'uns i altres. Militars, poblacions, autoritats polítiques d'una i altra banda es radicalitzen en les seves tasques. D'aquesta manera, la representació que un militar com Du Bruehl es podia fer del que veia arran de frontera, pobles a través, dia a dia, serveix d'exemple harmònic per explicar la realitat de la frontera i del sorgir conscient de la identitat dels seus habitants. El francès afirmava per escrit que *"comme la plupart des peuples de cette frontière sont plus dévoués aux*

Espagnols qu'à nous". Aquesta idea es venia repetint i estenent entre els francesos que tocaven Catalunya durant els períodes de guerra: la preferència espanyola. Hom podria pensar llavors que la identificació amb Espanya era natural, i per això aquesta preferència. Ara bé, la identitat electiva ja no supleix en aquelles dates la identitat col·lectiva i tot el seu contingut. La catalanitat conscient dels pobles fronterers, rossellonesos, cerdans o empordanesos, venia definida per una qüestió que es fa palesa en l'enteniment dels mateixos francesos que en coneixien els "*mauvais sentiments pour nous*".³⁸¹ La francofòbia, el rebuig físic i identitari havia arrossegat a peu de "frontera militar" la radicalització i l'extensió en el temps de tals sentiments.

Altres vegades, aquests caps militars que vivien sobre la mateixa ratlla fronterera consideraven si el fet d'emprar mà dura serviria d'alguna cosa. Altres, però, entenien que la "llibertat" gaudida pels catalans a l'hora de governar-se ells mateixos havia provocat l'existència d'aquest enfrontament amb França. En aquest sentit, Du Bruelh deia que "*Ce peuple qui n'a rien (...) n'assure que par Caprice faite d'un chef qui les scache (-) ne se rende enfin aux remontrances, quoyque forcées*". Per aquesta raó, el militar pensava que, a banda d'una presència contínua de les tropes més enllà dels temps de guerra, calia aliats de l'interior. La millor manera era que se'ls pogués aconseguir un cap de prestigi i, ben segur, favorable als interessos francesos: "*il seroit très nécessaire de procurer [un] chef a ces peuples, et tacher de mettre dans leur party quelques personnes de quallité, ce qui ne se peut faire qu'en envoyant des gens de confiance en plusieurs endroits de la province (...) pour voir la disposition des Esprits*".³⁸²

La propaganda francesa, en canvi, aquella que circulava entre les tropes mobilitzades al front, que provenia de Barcelona i altres zones del país, i que havia estat curosament adaptada a Perpinyà, insistia en l'esperança catalana d'alliberar-se dels espanyols gràcies a les armes de França. La "història de 1640" seguia present en bona part de la memòria col·lectiva d'uns i altres, però la situació havia evolucionat massa com perquè es pogués donar el cas. El comportament francès al Rosselló i als pobles de la frontera era conegut i, difícilment el "1640" es podria repetir malgrat col·laboracions esporàdiques com les que van existir entre 1687 i 1691. Un d'aquests textos sobre "*Nouvelles de Catalogne*", del mes de gener de 1690, deia que "*le bruit public en Catalogne est que si les [les tropes de França] entrent dans le pays cette campagne, qu'ils [seront] les maîtres de la Catalogne, pourvu qu'ils soient en Estat de soutenir la bonne volonté des Catalans. Ils le disent publiquement*".³⁸³ Aquesta era l'exposició propagandística dels sentiments catalans en cas d'invasió francesa. Però els francesos sabien que l'única opció que tenien de controlar Catalunya des de dins era lligant el nord del país gràcies a les armes i provant d'explotar al màxim tota possibilitat de revolta que tingués encara algun caliu. Chaseron comentava així que "*Les peuples ne se veulent point fier aux Espagnols et {disent} que cette amnistie n'est que pour les tromper et qu'il n'y a point de foy en leur parole*". Parla dels moviments de revoltes postbarretines, i continua expressant la seva malfiança cap a certs sentiments locals.³⁸⁴

381. SHAT A1 1013, peça 28, Du Bruelh a Louvois, Bellaguarda (16/01/1690).

382. SHAT A1 1013, peça 41, Du Bruelh a Louvois, Bellaguarda (20/01/1690).

383. SHAT A1 1013, peça 62, *Extrait des Nouvelles de Catalogne* (01/1690).

384. SHAT A1 1013, peça 196, Chaseron a Louvois, Perpinyà (30/03/1690).

Ja ho deia l'intendent Beaulieu dotze anys abans, el 1678: calia canviar la política francesa a la zona, i per això era bo aprofundir en els mètodes i no cedir davant les demandes i llibertats locals, i menys en aquells comarques septentrionals de Catalunya. L'interès de França pel Rosselló i tota la Cerdanya, com també algunes zones veïnes, anava seguit d'elements transversals com l'acció política, militar i cultural. Tot i haver-ho esmentat a principi del treball, val la pena reprendre les paraules de Beaulieu tot referint-se a aquesta idea:

“La langue Catalane et les loix et les Constitutions sont conservées à tous les peuples de ces pays-là, que parce qu'on a toujours creu nécessaire de n'y en établir qu'une pour éviter la confusion, les désordres et les conflits et jurisdiction (...) C'est pour cela que Sa Majesté (avant le traité de paix des Pyrénées) qui jouissait de la d(ite) Principauté et des dits Comtés, laissa les choses au mesme estat qu'elles estoient”.

La millor manera de controlar la Cerdanya com, si fos el cas, tot Catalunya, era adscriure-la al Consell Sobirà del Rosselló, que era l'instrument oficial més útil que França havia desenvolupat des d'un punt de vista polític per controlar els habitants.³⁸⁵ Aquest pensament i l'actitud mostrada per l'intendent i la mateixa cort respecte a Catalunya el 1678 van ser el punt de partida per a l'arrelament de transformacions que vindran en èpoques posteriors. El que serà el seu substitut al capdavant de la intendència francesa al Rosselló, Ramon Trobat, també tenia una opinió semblant. El seu memorial sobre les característiques del país i els consells sobre com dominar Catalunya i els catalans és un document excepcional. En aquest exposa, però, les dificultats que existeixen arreu de la frontera, al Pirineu i diu, dirigint-se a Louvois:

*“Il est bon que Monseigneur soit informé que faisant la guerre par la montagne, il est extrêmement nécessaire de mesnager les habitants afin de se les attirer autant qu'on pourra, pour n'estre pas contraints de se servir de grosses escortes pour aller par ces pays là. Pour cela, il les faut toujours flatter d'esperance de pousser les conquestes de Catalogne, les engager autant qu'on pourra”.*³⁸⁶

Des de la muntanya mateixa, Bellefonds exposà el seu punt de vista a la Cort tot referint-se a la realitat de la frontera, ara ja el 1684, quan el domini francès a la zona es feia palès. Tanmateix, comenta que, per molt que conquerissin el territori, els ànims dels pobles seguirien estan en contra seva. França i tot el que pogués representar aquella monarquia al nord de Catalunya “*n'est pas assuré des peuples*”, deia el militar francès.³⁸⁷ Aquest pensament sobre els catalans de frontera va assentar-se en el camp francès. D'alguna manera, però, els era necessari construir militarment aquesta frontera i forçar un mirall social i psicològic. Per als francesos, controlar la frontera era bloquejar la monarquia hispànica cap al nord, enquistar la situació catalana i evitar tota possible amenaça militar de retruc que, com deien, “*rien ne peut*

385. SHAT A1 611, peça 70, Camus de Beaulieu a Louvois, Perpinyà (05/07/1678).

386. SHAT A1 584, Memorial de Ramon Trobat (1678), ff.324v-325r.

387. SHAT A1 726, Bellefonds a Louvois, Camp de Molló (24/07/1684).

mieux les peuples mal Intentionnés de frontière que d'obliger les ennemis d'entrer dans leur pays et (...) d'entrer dans le nostre". Aquesta afirmació d'un dels caps militars gals evocava la idoneïtat en el control d'aquella part del Pirineu, i després del domini efectuat per Montlluís a la Cerdanya i voltants, calia aprofitar-ho sobre Prats de Molló, Molló i la banda de Camprodon.³⁸⁸

Les guerres i els posicionaments geoestratègics de França i de la monarquia hispànica demostren que la frontera és circumstancial fins el 1678 malgrat el tractat de 1659. A partir de llavors, la frontera es fa necessàriament real des d'un punt de vista militar, però segueix sent variable conceptualment i físicament. La guerra dels Nou Anys mostra així com la ratlla fronterera es mou segons els interessos de França en sentit meridional. Però això no fa altra cosa que assentar un coixí divisor, el que passa per la Cerdanya fins a Portbou. Per tant, cal considerar la frontera bèl·lica com arreladora i influent sobre tota una àrea nord-sud que implica poblacions i les uneix en els efectes, les contradiccions, les amenaces rebudes i la cohesió de les solidaritats.

Les actuacions militars al llarg de la frontera pirinenca, però sobretot a la Cerdanya, havien de servir per posar en valor la seva existència i, alhora, demostrar que la frontera hi era segons la conveniència francesa. L'estudi dels atacs soferts per la Cerdanya a cada guerra entre 1659 i 1697, com també les ràtzies, pressions i amenaces en temps de pau, mostra les conseqüències explícites i indirectes sobre la població i l'economia (recordem per exemple les taxes de duanes i militars, el contraban i les prohibicions temporals de comerç), però, per damunt de tot, l'assentament de la idea de frontera. Es va intentar transportar a la Cerdanya aquell invent conceptual del "*pré-carré*" francès, essencialment en aquesta part del Pirineu, fent de la política defensiva de França un instrument de dominació local. Les autoritats franceses havien après, tot sigui dit, dels atropellaments espanyols durant la dècada dels seixanta a la Cerdanya que estava sota el seu control; de poc van servir les queixes diplomàtiques.³⁸⁹ Tot canvia finalment entre 1678 i la mort de Carles II. La frontera juga el seu rol i té un controlador assegurat en la imatge dels militars i fixa en la de Montlluís.

Per últim, apuntalarem una idea que vol simplement simbolitzar l'assentament de la frontera des del seu propi espai difús. Els miquelets havien substituït la presència dels bandolers. La presència en quantitat d'aquests destacaments militars irregulars i efímers per part d'Espanya o de França els feia perillosos, com hem dit, tant per a les mateixes autoritats que els contractaven com per als habitants. La seva preeminència i consolidació al Pirineu canalitza l'arrelament de tota una sèrie de problemes lligats al desplaçament de la frontera francoespanyola del Lenguadoc

388. SHAT A1 901, Langalerie a Louvois, Illa de Tet (29/09/1689).

389. SHAT A1 223, peça 407, Louvois a Macqueron, Saint Germain (16/09/1668); SHAT A1 228, Macqueron a Louvois, Perpinyà (29/08/1669); SHAT A1 241, Macqueron a Louvois, Perpinyà (11/05/1669): sobre les exaccions de les tropes hispàniques a la Cerdanya als anys seixanta, en què fins i tot fan presoner el capellà d'Osseja, segons els francesos; SHAT A1 245, peça 274, Còpia de la carta de M. de Villars al rei, Madrid (06/02/1669).

al Pirineu.³⁹⁰ Així, la figura del miquelet permet capir la realitat d'una frontera en construcció mental, però alhora desordenada en els seus plantejaments. D'alguna manera, els miquelets simbolitzen també el desplaçament progressiu de la frontera a cada guerra, és a dir, es mantenen al Pirineu quan la ratlla fronterera és estable, o bé es mouen per noves fronteres com la d'Hostalric-Palamós durant la guerra dels Nou Anys.

Les conseqüències físiques i anímiques sobre la població eren l'efecte necessari per controlar, crear i aprofitar la frontera. La solució d'un control veritable de la frontera passava, per a França, per reclamar i aconseguir l'annexió total de la Cerdanya. Ho van intentar el 1678. Ho seguiran intentant per les armes. L'opinió de Trobat sobre la gent de la muntanya cerdana era que eren conscients de "patir" una frontera. Per això, esgrimia una solució parcial sobre el tema per evitar més traumes: que tota la Cerdanya estigués sota control francès.³⁹¹

El plantejament identitari-territorial del nord de Catalunya qualla a través de la guerra i la presència militar. Els abusos i perllongaments temporals comesos per les tropes del rei d'Espanya que havien tingut la resposta popular dels anys quaranta es transformen en una fixació del sentiment antifrancès, en una elecció monàrquica preferencial cap al sud i en una consolidació de la identitat col·lectiva dels pobles. D'altra banda, la pàtina militar no aconsegueix eliminar els substractes més subjacents de la població que, a més, afloren amb el contacte, l'extensió del temps i l'amenaça pluriforme. La identitat dels pobles nordcatalans –tots aquells que se situen al llarg del Pirineu des de la Cerdanya fins a l'Empordà, amb les respectives àrees d'influència, fins a Perpinyà d'una banda, i a Ripoll de l'altra– es concentra en una demostració de queixes, reaccions, lluites internes i externes, passives com actives, fins a la determinació de l'autoafirmació davant de França. Els instruments, humans o no, per assolir aquesta emergència pròpia van ser, com hem vist, múltiples. I des d'aquesta varietat i multiplicitat és des d'on cal observar aquesta identitat nacional, d'àmbit local. La presa de consciència de la identitat catalana –superant el simple nivell solidari– al nord de Catalunya precedeix de dècades, per no dir més encara, la de moltes regions meridionals del país. L'heterogeneïtat de Catalunya i l'amenaça francesa van anar de la mà, atorgant una cohesió primerenca a la Cerdanya, el Rosselló o algunes comarques com Ripoll. Finalment, la frontera només podia existir si els mateixos habitants li donaven vida. Així, el temps, els esdeveniments i la presència militar semblen haver forjat un cert concepte de frontera. Però, com diu Peter Sahlins, ja al segle XVIII la rivalitat existent entre uns pobles i altres és el que va servir de base per a l'establiment de la frontera al país:³⁹² un fet que es va portar a terme amb precisió a final del segle XIX (tractats de Baiona) i que el propi tractat de pau dels Pirineus no va contemplar mai.

390. SHAT A1 415, peça 82, Carlier a Louvois, Camp de Sant Joan de Pagès (08/08/1674); SHAT A1 563, peça 24, El duc de Navailles a Louvois, la Bisbal (29/05/1676). Parla de la concentració de 800 a 900 miquelets a la muntanya; SHAT A1 611, peça 37, Descripcions de camp, Oleta (12/05/1678), sobre els problemes entre miquelets a Osseja.

391. SHAT A1 584, Memorial de Ramon Trobat (1678).

392. SAHLINS Peter, *Frontières...*, p. 161

Quarta part

REFLEXIONS FINALS

L'anàlisi general i focalitzada dels efectes de la construcció d'una fortalesa com Montlluís a la Cerdanya ve donada pel fet que significa molt més que la marcació de la frontera pirinenca, ja que el domini de Montlluís va més enllà d'aquesta. Per això fóra millor parlar de Montlluís com a concepte o creació, més que no pas com a simple construcció. França desplaça en aquest punt de la frontera gironina un ull de guàrdia que afecta clarament les poblacions locals i té unes conseqüències visibles, de les quals hem tractat: els efectes socials pròpiament dits (físics, familiars, comercials, etc.) i els efectes en la identificació col·lectiva dels habitants. Davant d'una amenaça i una pressió militar i psicològica constant en períodes de pau, la guerra ja no és l'únic element cohesionador de la identitat col·lectiva d'aquestes contrades. La presa de consciència col·lectiva que es fa en aquell moment en aquest territori, molt abans que en d'altres zones del Principat, té doncs molt a veure amb la pressió francesa i directament amb 'l'espai *montlouisien*', un espai que trastorna clarament el Rosselló, però sobretot i, també, bona part de les comarques del nord de Girona, concretament la Cerdanya, el Ripollès i l'Empordà.

Per tant, es tracta d'un territori que, tot situant-se en el punt de mira dels interessos del monarca més poderós d'Europa en aquell moment, Lluís XIV, havia de patir forçosament unes transformacions tant físiques com mentals i de referent identitari. Es gesta així la idea d'un territori nord-català (Girona – Pirineu – Rosselló) uniforme des d'un punt de vista identitari, fent que no es pugui parlar de Rosselló per una banda i per l'altra de Girona, com ha fet a bastament la historiografia, sinó que es demostra

que, amb el pensament i les actituds de l'època, el nord se certifica homogeni socialment i territorialment davant l'amenaça i presència francesa de més de 60 anys i a través d'altaveus poderosos com el comerç, el món militar, l'Església local, etc.

Per captar el rol de Montlluís en els primers anys de la seva existència seria bo, com hem intentat explicar, entendre el perquè de la seva construcció, la seva situació i els objectius que se li van dictar. La presència de Montlluís a la Cerdanya simbolitza l'existència d'una frontera i la pèrdua de llibertats locals. Si bé la plaça serví perfectament d'ull controlador cap a l'interior, és evident que fou una plaça giratòria important per a les campanyes bèl·liques. Aquesta construcció militar, dissenyada per Vauban i portada a terme per un català, Ramon Trobat, va esdevenir quelcom més que una simple barrera defensiva. D'alguna manera va servir com a punta de llança d'atacs i ràtzies de les tropes franceses cap al Principat, i, gairebé en tots els casos, cap a la Cerdanya i l'àrea de Ripoll. Per tant, l'estri militar es va convertir en un instrument de control local i regional per les característiques pròpies de Montlluís (una fortalesa militar que donaria allotjament a tropes permanents) i del territori, la plana cerdana. Montlluís va començar a esdevenir un ull de control absolut sobre les poblacions locals i, més encara, un centre de fixatge i de vigilància sobre qualsevol moviment que es produís 'a l'altre cantó de la frontera'. Seguint aquesta investigació i aquesta reflexió, ens adonem que el poder del governador de Montlluís esdevé enorme i és capaç de controlar de manera contínua en alguns moments, des del Conflent fins a Andorra, les activitats comercials i socials dels habitants, i obviar qualsevol presència militar hispànica. Es crea així un nou escenari social i humà.

La identitat de la frontera pirinenca és senzillament una al·legoria sobre el concepte de frontera, el de no-frontera o el de contra-frontera. El d'una frontera que es posa en marxa per raons de necessitat d'Estat, sobre les bases d'unes elits que la mouen i la fan funcionar al so dels exèrcits elementals. La identitat sobre el territori és heterogènia, la de tots els actors que hi prefiguren, des d'aquell que va dissenyar una ratlla sobre el paper fins a les famílies que van jugar a una banda o altra per interessos patrimonials, o al contrari, que ho van perdre tot per una aposta monàrquica o contraidentitària, és a dir, antifrancesa en aquell moment. Finalment, cal considerar el Pirineu com una forma de veure el món, des dels cims però sobretot des de les valls, des dels lligams humans que segles enrere i endavant han permès l'intercanvi i l'equilibri dels pobles i les cultures que s'hi han entrelaçat. França i Espanya van simplement emergir com dos centres de poder allunyats, apropats pel seus servidors-actors, donant vida a una frontera que no va ser dibuixada com a estable fins a final del segle XIX, i que, com tota frontera, té associat a la seva pròpia identitat l'adjectiu de no-definitiva. Això és una qüestió dels seus actors.

ABREVIACIONS

ACA	– Arxiu de la Corona d'Aragó
ADPO	– Arxius Departamentals dels Pirineus Orientals (Perpinyà)
AESU	– Arxiu Episcopal de la Seu d'Urgell
AGS	– Archivo General de Simancas
AHCB	– Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona
AHCP	– Arxiu Històric Comarcal de Puigcerdà
AHCR	– Arxiu Històric Comarcal de Ripoll
AHMG	– Arxiu Històric Municipal de Girona
AHNA	– Arxiu Històric Nacional d'Andorra
AHSC	– Arxiu Històric de la Selva del Camp
AMAE	– Archives du Ministère des Affaires Étrangères (París)
APL	– Arxiu de la Paeria de Lleida
BNE	– Biblioteca Nacional de España
BC	– Biblioteca de Catalunya
BUB	– Biblioteca Universitària de Barcelona (Fons Reserva)
DACB	– Dietari de l'Antich Consell Barceloní
DFVP	– Dietari de la Fidelíssima Vila de Puigcerdà
SHAT	– Service Historique de l'Armée de Terre (París)

Breu explicació de les transcripcions de textos: en la majoria dels casos hem mantingut els textos escrits tal com apareixen als documents originals, afegint-hi només alguns accents i lletres quan hem cregut que així es podrien fer més entenedors, ja que el principal objectiu de la seva utilització era, per a nosaltres, de contingut, i no pas lingüístic. Conscients que aquesta tasca hagués merescut un treball més acurat, ens fem càrrec de les mancances en aquest sentit. La darrera transcripció dels annexos, en canvi, ha merescut un exercici de simbiosi entre historiador i filòleg, com a exercici pràctic per a ambdues disciplines. Evidentment, això hauria hagut de ser així per a tot el treball, però el temps i la idoneïtat no ho han permès.

ANNEX DOCUMENTAL

PRESENTACIÓ

Hem volgut acompanyar aquest estudi d'un annex documental divers que, tot i no ser representatiu, permet entreveure els diferents àmbits en què la presència francesa al Pirineu es feia palesa. Des de les opinions i directrius dels caps de les tropes franceses, passant per algun català al servei de França fins a les transformacions en les institucions locals com nacionals de Catalunya arran de les guerres de final del segle XVII, els textos que segueixen pretenen oferir un breu panorama de l'evolució política i social del territori fronterer del Pirineu durant el període que va dels anys 1670 a la fi del segle. Els documents són presentats en el seu idioma original: francès, català i castellà, segons el cas.

Els tres primers documents corresponen al període final i tot just posterior a la Guerra d'Holanda, en què el rei de França, Lluís XIV, per mitjà del seu secretari d'Estat, Louvois, va acabar de decidir-se en l'interès de conservar el Rosselló i l'Alta Cerdanya. L'aposta geoestratègica inicial s'anà consolidant i traduint per un millor coneixement del territori i, sobretot, per la decisió d'assentar-se sobre la línia divisòria entre les dues monarquies. Es tracta, doncs, de textos conservats als arxius militars de Vincennes (París) que precedeixen la decisió de construir Montlluís al bell mig del Pirineu, a les portes de la Cerdanya i el Conflent. Tots tres escrits van dirigits per Ramon Trobat, els dos primers, i Camus de Beaulieu, el tercer, a Louvois. Hi emergeixen els temes de l'espai clau de Puigcerdà –i altres indrets del nord de Catalunya– així com

la qüestió catalana per als francesos: “Memorial enviat per Ramon Trobat on exposa el seu coneixement de Catalunya i els objectius que veu com a prioritaris per a França (1678)”; Carta de Trobat a Louvois, escrita a Llívia, sobre la conveniència de destruir la fortificació de Puigcerdà, conservar la vila i/o construir una altra fortificació, i una opinió personal sobre la manca de fidelitat dels seus habitants envers França; i, finalment, l’opinió de l’intendent del Rosselló, Beaulieu, sobre les institucions i tradicions catalanes, en què creu que ha arribat el moment de no fer més concessions als catalans i proposa estudiar la possibilitat d’eliminar algunes institucions i posa en dubte la conveniència de la llengua catalana.

Tot seguit, hem volgut incloure dos documents que, en aparença, poc tenen a veure directament amb la frontera, però que destaquen per la seva importància en el període anterior i posterior a la revolta dels Gorretes (1687-1690) i certifiquen la importància del control sobre la frontera. Montlluís i el pas per la Cerdanya estan al servei d’estratègies que no són exclusivament militars: el primer text, del ja intendent del Rosselló, Ramon Trobat, evoca el lligam ideològic de la revolta de 1687 amb la de 1640, en la qual la participació de França hauria de tenir un rol important per recuperar el Principat; el segon document és la relació del viatge d’un habitant de Sallagosa al Principat sota les ordres del mateix intendent, a fi i efecte d’aconseguir contactes i informacions. Aquests textos provenen també dels arxius militars de París.

En un tercer ordre de coses, hem inclòs dos documents de natura diferent, sobre les conseqüències de la guerra i la presència de França al nord de Catalunya durant la dècada de 1690. El primer d’ells és una carta extreta del Registre de Cartes i Cartells de la Diputació local del General a la Cerdanya de l’Arxiu Històric Comarcal de Puigcerdà, en què es retroben algunes crides del diputat de la col·lecta a la Cerdanya. En aquest cas, es fa referència a l’any 1698 i a la restitució del control de la Generalitat sobre la Cerdanya a través de les col·lectes de bolla. El següent és un imprès en castellà de 1694, de l’Arxiu Històric Comarcal de Ripoll, sobre les experiències de la vila de Ripoll per poder crear una universitat amb cònsols al llarg de la seva història. Mostra essencialment les oportunitats obtingudes per a aquest fi durant la presència francesa.

En darrer lloc, hem afegit la transcripció de dos quaderns de comptes sobre reparacions, lloguers i pagaments de cases i altres establiments de Puigcerdà durant el període de 1663 a 1680 i més enllà. Aquests quaderns han estat trobats a l’Arxiu Històric Comarcal de Puigcerdà sota l’entrada ‘allotjaments’. S’hi recullen els efectes de la guerra i de la presència militar. Són uns documents que poden semblar feixucs, però que donen una informació privilegiada sobre el període crucial viscut a la Cerdanya en aquella època.

{1} SHAT A1 584

Mémoire envoyé de Perpignan par M. Trobat contenant l'estat present de la Catalogne, les places qui peuvent donner de l'avantage dans le pays, et les moyens de s'en rendre maistre.

[Memorial enviat per Ramon Trobat on exposa el seu coneixement de Catalunya i els objectius que veu com a prioritaris per a França, cap a 1678]

//312// Monseigneur,

Les armes du Roy peuvent agir en Catalogne ou du costé de la mer ou Ampurdan, ou de la montagne. Pour le premier sortant du Roussillon, elles ont par le Portus l'entrée à cette contrée appellée Ampurdan et par la montagne, par le Conflant, a la Vallée, de Cerdagne, ou par le Vallespir (qui est une dependance du Roussillon), a la Vallée de Camprodon.

L'Ampurdan a sept lieux de long, a six de large, prend la longueur du Portus, a Geronne, et le large au bord de la mer, aux montagnes de Castellefolliit, est fertile en vin, en bled et en huisle, et remply de bons bourgs et villages.

Il forme presque un carré, borné de trois costés par des montagnes, a l'autre par la mer mediterrannée. Le pays est partie plaine unie, l'autre, qui est pourtant la plus grande partie du pays, est coupée, par des ruisseaux, ravins, a de hautes collines. Ce qui fait que la voiture par chariottes est difficile, quoyque pourtant on s'en servira dans le pays.

//312v// Il y a trois rivières qui traversent tout ce pays, et se degorgent a la mer, l'une appellée la Muga qui est touiours gayable, Et sur laquelle il y a deux ponts de pierre. L'autre appellée la Fluvia qui est plus forte que la premiere, mais qui en esté est presque touiours gayable a un pied et demy de profondeur. Il n'ya sur elle qu'un pont esloigné du grand chemin du Portus a Geronne, Et la troisieme apellée le Ter, qui est plus forte que les deux, mais qui pourtant est gayable en quelques endroits, a trois pieds et demy de profondeur. Elle n'a qu'un pont a une demye lieu de Geronne.

La Cerdagne est une vallée de cinq lieux de long a deux de large, environnée de tous cotés de grandes et hautes montagnes. Le pays est fertile en seigle, a quantité de pecages pour l'este [été] Et est remply de quantité de Villages, a proportion de l'estendue de ce pays. Il forme une plaine en ovale, mais fort coupee par des colines, et ruisseaux qui la traversent. Il y a deux rivières. Mais comme elles y sont presque a leur origine, toutes sont gayables partout.

Le Camprodon est une petite plaine qui n'a qu'une lieu, et cinq a six villages. Elle n'est //313// considerable qu'a cause du Chasteau de Camprodon qui ferme le passage du Roussillon aux montagnes d'Aulot et Ripoll.

Les places que les ennemis occupent en ce pays sont en l'Ampurdan, Cerdagne, Rosas, et le Chasteau de la Trinité, Palamos et Geronne. Et en Cerdagne Puycerda qui est la place de plus grande consideration. Ils ont encore en l'Ampurdan le Chasteau de Castellfolliit, et quelques tours, au bord de la Mer. Et en cette vallée ou montagne de Camprodon, le Chasteau de Camprodon qui en porte le nom.

Comme on croit qu'une armée d'une mesme force de troupes et d'equipage peut indistinctement agir sur l'une desdites places considerables, Et qu'il n'y faudroit guere plus de troupes pour former un dessein sur l'une, que sur l'autre. Monseigneur sera informé de la qualité desdites places en particulier, et de la commodité et utilité que chacune pourroit apporter au Roy, pour ne manquer a rien de ce qu'il a eu la bonté d'ordonner.

Cadaques

Est une ville au bord de la mer, a quatre //313v// lieux de Colliure. Le chemin fort rude et plein de deffiléz est fermé d'une vieille muraille, avec de grosses tours, demy lunes, aux portes, une bonne palissade autour et en quelques endroits flanqué par les dites tours. On n'estime pas la fortification bonne, mais elle a deux choses qui la rendent considerable, et que de deux grands lieux a la ronde, elle n'a du costé de la terre, ny eau ny fourage pour deux cents chevaux. La recolte des habitants est en huisle, vin et sardines, l'autre qu'elle est environnée de montagnes, si rudes et difficilles qu'il est presque impossible d'y amener du gros canon.

La garnison consiste d'ordinaire en 150 ou 200 hommes de troupes et en 400 pay-sans portant armes, auxquelles les ennemys se confient fort. A la portée du Canon de la place, il y a une tour avec une envelope, pour garder un petit port appellé Porligat, qui est l'endroit ou le Canon peut estre débarqué, sans que la ville puisse l'empescher. On n'estime pas l'action difficile, ayant des galeries, quoyque dans la tour il y ayt du Canon. Le siège ne seauroit se faire que par //314// detachement, et la Cavallerie avec le gros de l'armée doit rester au pied de la montagne, entre le chasteau de Caramanco et Palau, ou elle aura de l'eau du fourage, pour le temps que la faction durera. Et cependant ell couvre tous les chemins par lesquels les ennemys pourroient tenter le secourir avec un corps d'armée. Mais elle ne peut investir la place qu'entrant en l'Ampurdan, et aussy fort que pour une autre action.

On n'estime pas que le Canon débarqué la place dure quatre jours.

La conqueste ne donne au Roy, que deux seuls villages qui sont entre Colliure et Cadaques. La commodité qu'elle luy donneroit seroit celle du Port qui est tres bon tant pour les galeres, que pour les vaisseaux. Et c'est le seul que les Espagnols ont en Catalogne jusques a Tarragone et duquel [ils] sont partis leurs galeres pour aller en Italie, afin d'éviter le sort du Golphe de Lion.

Les Ennemis ayant Roses, il seroit difficile de conserver longtemps Cadaques a moins de le fortifier tout autrement qu'il n'est. Ce qui cousteroit bien au Roy soixante mille escus //314v// si on vouloit y faire quelque chose. Ce qui ne se pourroit faire qu'avec bien de la peine, tant que nous n'aurions d'autres places en Catalogne. Et par cette raison sa conqueste n'est pas digne que les armes du Roy s'y arrestent a une entree de campagne, ny que sa Majesté la commence par cette place. On en peut faire le siege a la fin de la Campagne apres avoir fait celuy d'autres places.

Roses

Est une place fort bonne, avec des bastions de grandes fosses, chemins couverts, demy lunes bien palissadées, et avec fossés.

Sa situation est au bord de la mer en une plaine unie au pied d'une grande montagne qui la couvre du costé du Nord. Et après entre dans la mer en forme de demy croissant au milieu de cette montagne entre sa pointe a la place est le chasteau de la Trinité qui empesche qu'on n'approche de Roses du costé de la mer.

Elle a la reputation d'avoir de mauvais air, à cause d'un marais qui est a un quart de lieue de la place. Et la garnison y depent fort.

//315// Les Ennemis n'ont accoustumé d'y tenir durant la guerre, que quinze cent hommes de pied et deux cens cinquante chevaux au plus, Et on convient pourtant qu'en cas d'invasion, il y faudroit bien mille hommes de plus.

Est fort reculée dans le pays, et a deux lieues et demie du grand chemin du Portus a Geronne. La garnison n'a jamais empesché les armées du Roy d'entrer en Catalogne d'en sortir ou de rester en l'Ampurdan tan qu'on a voulu.

L'incommodité qu'elle donne est seulement aux Convois, pour la securité desquels il faut se precautionner d'une escolte proportionnée a ce que les Ennemis pourroient faire sortir de la place.

La conquete ne donneroit au Roy aucun pays pour pouvoir y mettre des troupes en quartiers d'hiver [-] qu'elle apporteroit seroit pour faciliter et augmenter l'exécution des contributions à l'Ampurdan.

Pour servir de magasin a tenir les vivres et munitions pour l'armée, tant qu'elle seroit en l'Ampurdan sans estre obligé de les aller chercher au Portus ny de faire des entrepots //315v// pouvant par des barques remplir ces magasins avec facilité.

Pour empescher les ennemis d'entrer en Roussillon pour y faire quelque siege, ny mesme celuy de Bellegarde, ne pouvant pas faire des magasins ny entrepots, ny tirer les vivres de Geronne sans s'exposer, tandis que sa Ma.té auroit Roses.

Le siège s'en pouroit bien faire a l'entrée de la campagne, on trouvera des fourages, des bleds, des villages du pied de cette montagne, en attendant l'herbe de Castillon qui ne tarderoit pas a venir. Et l'on pouroit porter les vivres par mer, et quelque soit par terre, par des convoits qu'on pouroit faire par le Coll de Baniuls.

Il est pourtant bon d'examiner si la situation et qualité de cette place, peut sans si «commettre» beaucoup, permettre de passer plus avant dans le pays et de la laisser derriere.

Pour la situation, elle est non seulement esloignée du grand chemin comme on a dit, mais en un fonds. Et la montagne d'un costé la mer et les marais des autres rendent les sorties de la place si difficiles, qu'il est tres aisé d'il y empescher par des petites parties, comme on l'a deja experimenté.

//316// La qualité de la place et du Chasteau de la Trinité pouroit bien consonner du durant le siège, ou pour la garnison tant de troupes que l'armée s'en trouveroit notablement affaiblie a la fin de la campagne. Ce qui est en ce pays la d'une grande consequence, n'y ayant pas de ressources, pour l'augmenter, les ennemis estant d'ordinaire plus forts a la fin de la campagne qu'ils ne le sont au commencement.

Que les ennemis seront toujours d'un tiers plus forts pour secourir cette place, qu'ils ne le seront pour toute autre, pouvant tirer par cette faction les garnisons des autres, sans rien craindre et se servir de tout le pays, ce qu'ils ne pourroient pas faire, si l'on attaquoit tout autre place que Roses.

Qu'ils ne seront pas assez forts, pour pouvoir mettre un grand corps de troupes dans Roses, et rester apres en estat de lieux le secours de la place que l'Armée du Roy tiendroit assiegée. Et quand il le seroit ils ne nous feroient pas plus de mal qu'ils nous ont fait ces dernieres années, ny nous incommoder que pour les convoys. Contre quoy l'on pourroit se precautionner ou en les faisant par mer //316v// ainsy qu'on seroit obligé de faire assiegeant Roses, ou bien se precautionner d'un bon magasin voisin du Camp, au moyen desquels avec les petits secours qu'on pourroit tirer du pays, on ne seroit pas obligé d'en aller chercher au portus si souvent.

Qu'il est tres important au Roy de envair [*sic*] et payer la des lieux ou il puisse faire hiverner les troupes. Et sa Ma.té li pourroit faire des la premiere campagne en portant ses armes sur les places qui peuvent luy donner cet avantage.

Que si apres avoir fait la conqueste d'une place de celles qui sont plus avancées dans le pays (comme Palamos ou Geronne), l'armée du Roy restoit en estat a ne pouvoir pas entreprendre le siege de Roses, quand bien elle resteroit au pouvoir des ennemis, cela n'empescheroit pas de pouvoir mettre des troupes en quartier d'hiver dans une grande partie de l'Ampurdan, en prenant quelques precautions. Et restablissant avec de la livre et des rascines une partie des murailles de Castellon qui sont a terre, pour y mettre dedans un bon bataillon. Ce qui s'y peut faire //317// par des «corvées» du pays, l'armée estant dans l'Ampurdan. Et cependant, on pourroit faire le siege de Cadaques pour tenir au moyen de ce poste de Castellon, et du port de Cadaques la garnison de Roses si serrée que bien esloignée de nous incommoder, elle souffriroit extremement.

C'est pourquoy on n'estime pas que l'entrée de la campagne l'armée s'arreste a faire le siege de Roses, et mesme de la trouver dans un estat que par la faiblesse de la garnison on fust assuré de la pouvoir prendre promptement et sans pertes d'hommes ny de [-], afin de ne pas donner aux ennemis de se reconnoistre et de mettre les autres places de Palamos, Geronne et Puycerda (qui seroient les plus utiles au Roy) dans un estat qu'en rendroit la conqueste plus difficile qu'elle ne paroist pas a present.

Palamos

Est une place de cinq cens maisons a trois petites lieues de Geronne a six de Roses, et a huit du Portus. L'entrée au bord de la mer //317v// dans une plaine a une hauteur a la droite, qui fait partie du Port, lequel est capable seulement de continuer quatre galeres.

Les ennemis ont fait en cette hauteur un fort qui le communique a la ville par un chemin couvert, et fortifié aussy la ville ou d'ordinaire ils n'ont que trois a quatre cens hommes de garnison.

On n'a jamais tenu cette place en grande reputation, ny jugé que quand mesme il y auroit une garnison plus forte, elle pust durer huict jours de tranchée ouverte.

Le pays des ennemis est fort bon et bien cultivé et on y peut mener le Canon par terre par Verges et Gualda sans difficulté.

Pour les vivres il seroit difficile de conserver de si loing communication avec le Portus, ny d'en tirer de ce costé la, on pourroit les porter parmi aussy bien que les munitions, et le canon mesme y pourroit venir, si l'on vouloit, s'espargner la peine de le mener par terre.

Le pays des environs de cette place du costé de la terre est fort sec, et on auroit de la peine a y trouver suffisamment de l'eau pour une armée si on ne faisoit le siege au commencement du printemps, ou les eaux n'ont pas encore tarry.

//318// Cette conqueste embarasseroit fort les ennemis, les obligeroit de tenir une garnison plus forte a Barcelonne, n'y ayant entre Palamos et Barcelonne autre place qu'hostalric qui n'est qu'un chateau.

Elle feroit contribuer tout le pays, jusques aux portes de Barcelonne, sans qu'on pust l'empescher seroit non seulement utile pour pouvoir faire le siege de Geronne a fin d'en tirer les vivres et les munitions pour l'armée. Mais encore necessaire en ce qu'elle rendroit le secours de la place de Geronne tres difficile.

Cette place seule ne nous donneroit non plus que Roses pour mettre des troupes en quartier d'hiver, et nous ne pourrions la secourir que par mer quand l'armée se seroit retirée en Roussillon. Et par cette raison n'ayant pas en dessein former de pousser les conquestes en Catalogne ou d'assiéger immediatement apres Geronne, il seroit fort inutile de s'embarquer a en faire le siege.

Geronne

Est un grande ville que les ennemis pour fournir tous ces pays de l'Ampurdan, ont esté obliges de fortifier de plusieurs forts les //318v// hauteurs qui dominent cette ville. Et les font se multiplier, qu'ils ont besoin tous les ans de plus de deux mille cinq cens hommes de leur armée pour les garnir, et encore ne le font ils pas bien.

La ville forme un amphitheatre, estant scitué partie en une plaine et partie sur le montant d'une coline.

Elle a deux rivières. L'une appelée Onyar, qui passe par le milieu, et en sortant se mesle avec celle du Ter, qui passe contre les Muralles. Le pays des environs est tres fertile en toute sorte de vivres et de fruits, et tres abundant en bestail.

La ville est enfermée d'une vieille muraille avec des tours, et aux endroits ou la muraille estoit faible, on a fait des demylunes au devant partie desquelles sont a pierre et a chaux. Et les autres a terre et a fascines.

Cette conquête et celle de Palamos partageroit presque la Catalogne entre sa Ma.té et ses ennemis. Elle pourroit mettre toutes ses troupes en quartier d'hiver, tant en l'Ampurdan qu'aux environs de cette place.

Il n'y a entre Geronne et Barcelonne autre place ny lieu fort a tenir cinq cens hommes en sçureté que le chateau d'hostalric qui //319// n'est pas capable d'en contenir plus de trois cens.

Les ennemis seroient non seulement obliges de mettre une forte garnison a Barcelonne mais encore en plusieurs autres entroits au dela de la riviere de Llobregat.

On leur osteroit les moyens de tirer des milieus et d'autres services des deux tiers de la Catalogne et ils seroient embarrasses mesme de «livrer» des troupes en quartier d'hiver qu'au dela de la dite riviere de Llobregat.

Donneroit au Roy la facilité pour faire tirer du pays des sommes considerables en argent bled et autres denrées, et de se pouvoir servir du pays mesme utilement en le traittant avec economies.

La Conqueste pourroit reveiller les esprits des Cattalans dans Barcelonne, et les porter a prendre quelque resolution qui nous seroit favorable, et on pourroit former des intrigues, estant en cette place dans tout le reste du pays.

C'est l'action du plus grand estat et des plus grandes suites que Sa Ma.té portant ses armes en Catalogne y puisse faire. Et on peut dire qu'apres celle de Barcelonne, pour laquelle il faudroit des armées extresmement plus fortes, il ny que cette action, ou celle //319v// de Puycerda qui soit digne de la gloire du Roy. Celle la pour l'esclat, utilité a que consequence qu'elle pourroit porter, et celle cy par la solidité qu'elle a, et par la commodité qu'elle nous donne.

Pour assieger Geronne, il n'y a que deux sortes de moyens. Le premier est celuy dont il a esté parlé cy dessus, qui est de prendre a l'entrée de la Campagne, brusquement Palamos, pour y porter toutes les vivres et munitions qui nous seroient necessaires a faire ce siege.

L'autre de faire en entrant en l'Ampurdan un grand magasin a Figueras, pendant que l'Armée mangeroit le pays. Et apres les transporter toutes a Bascara qui est a trois lieux de Geronne, ou il y a un reduit qu'on peut acommoder. Mais le premier est assurément bien meilleur et plus assuré pour prendre la place, et pour en couvrir le dessein aux Ennemis les preparoit mesme des vivres qu'on embarqueroit pouvant leur faire apprehender pour d'autres places maritimes.

Et il ne faut pas craindre que lorsque nous aurions Palamos les Ennemis en forsassent la garnison de Geronne, au contraire, ils la diminueroient pour l'envoyer a Barcelonne. Comme cette ville est une place ou il faut //320// necessairement separer l'Armée a cause de la riviere de Ter, bien que cette riviere soit gayable en certains endroits, il seroit neantmoins important de porter un pont qui serviroit aussy pour faire le siege de Palamos et pour demeurer dns l'Ampurdan avec plus de sçureté Palamos estant au dela du Ter.

Ceux qui ont considéré cette ville là, et les nouvelles fortifications qu'on y a faites, estiment qu'elle ne peut durer plus de quatre jours, en prenant un des forts. Et ce qu'on a dejà fait une fois en plein jour, en trois heures de temps et sans canon. On peut esperer le pouvoir faire en trois jours avec un Canon.

Cette entreprise executée, il faudroit a la fin de la campagne prendre Castellfolli et Cadaques et qui sont des places a ne pouvoir estre secourues ayant Geronne a nous.

Les difficultes qu'on peut opposer a ces dessins outre celles des vivres et de laisser derriere une place de la qualité de Roses, sont celles de ne les pouvoirs soustenir que l'Armée restant toute en Catalogne.

Que la garnison de cette ville consommeroit une grande partie de troupes de l'armée, si on ne vouloit y construire une citadelle //320v// ce qu'on n'estime pas difficile, et qui par cette conqueste Sa Ma.té s'engageroit a continuer une guerre offensive dans la Catalogne et s'y envoyer la Campagne prochaine de nouvelles assistances.

Puycerda

Est une ville d'environ huit cens maisons scituée au milieu de la plaine qu'on appelle Cerdagne sur une petite hauteur. Elle a une muraille tracée en tours de bastions, fosses, palissades, chemin couvert et deux terailles a la porte de France, et a l'endroit ou elle fut attaquée l'autre fois.

Nos officiers generaux conviennent qu'elle est bonne place. Mais qu'on la peut rendre bien meilleure et que du jour que le Canon seroit arrivé et la tranchée ouverte elle ne dureroit pas dix jours hors de la trouver avec une garnison extremement forte.

La garnison plus forte que les Ennemis y ont eu jusques a present, n'a pas passé de quinze cens a deux mille hommes de troupes reglées a trois cens chevaux, ils l'ont d'ordinaire tres bien munie de vivres, munitions de guerre et de canon.

//321// La conqueste en est la plus solide et plus aisée a conserver que Sa Ma.té puisse faire en tout ce pays là. Car elle est non seulement contigue au Conflant et au Capsir, Mais encore a son pays de Foix, et Languedoc, avec lequel la Cerdagne confine.

Les Ennemis ne sauroient y mener de Canon pour la reprendre ayant mieux aymé les faire faire là que de l'y amener mesme en temps de paix.

Ils ne peuvent aller a Puycerda que par des pays de Montagnes en defilant toujours jusqu'a une petite lieue de cette place, et nous y pouvons touiours marcher en bataille du Capsir qui en est a quatre lieux.

Elle couvre le Conflant, le Languedoc et Foix, des invasions des Ennemis.

Donne au Roy le pays de la Cerdagne duquel les Ennemis occupent a present la partie qui appartient au Roy,

Sa Ma.té ayant cette place et prenant les postes de la Seu d'Urgell et Baga, peut mettre une partie de ses troupes en quartier d'hiver en cette Cerdagne, et y faire rafraischir son armée pendant les chaleurs, si elle n'auroit besoin. Mais pour la prise de Puycerda, elle //321v// n'a ny plus ny moins libre le pas du Portus pour entrer et sortir de l'Ampurdan. Cette place facilite les moyens d'entrer en Catalogne par la Seu d'Urgell a la plaine de Vic. Mais toujours par des chemins de montagnes, Pas fort livré et plein de deffiles.

Oblige les ennemis a mestre garnison en plusieurs places de Catalogne ou ils n'en ont point a present et n'engage point Sa Ma.té a faire de plus grands efforts pour la conserver que si elle ne l'avoit pas. Elle peut se servir d'une partie de la garnison de Villafranca pour l'avancer a Puycerda.

Pour en faire le siege nous pouvons y mener le Canon non seulement par le Languedoc par le Canigut, Mais encore, et plus commodement par deux endroits de Conflant, l'un appellé la Tira de Prade, et l'autre les Llansades ou le chemin est presque moitié fait. Mais tant pour l'un que pour l'autre chemin il faut monter le Canon sur des montagnes d'une hauteur prodigieuse.

Comme le pays de la Cerdagne est extremement froid quelques uns ont estimé que pour faire le siege de cette place il faudroit attendre que la saison fust avancée. Mais comme durant //322// ce temps la si l'armée du Roy demeurait sans rien entreprendre, elle s'affaibliroit d'elle mesme, et donneroit moyen aux Ennemis de s'assembler, et mesme, ils pourroient se poster en Cerdagne, et rompre par la tour les desseins, on juge plus important de n'en pas differer l'execution, et de se servir de la vigueur que nos troupes ont, quand elles viennent d'un quartier d'hyver.

La difficulté d'y trouver du fourage ne doit pas embarasser, car bien qu'en ces pays là la saison soit plus reculée qu'aux autres, les bleds qui y sont de seigle qui vient plustot. La pasture y est extremement bonne, et comme dans ce pays il y a quantité d'herbes, on y en trouvera beaucoup, de vieilli, Et pour prevenir tout inconvenient,

on pourroit faire porter de l'avoine. De Villefranche, et en donner a la Cavallerie, en cas que les seigles fussent si petits qu'on ne pust les couper. Et avec de l'avoine et de la pasture la cavallerie pourroit vivre particulièrement en une saison ou les herbes viennent tous les jours.

Les vivres et munitions peuvent venir de Perpignan a Villafranche pour y servir d'entrepot, sans se mettre en peine de faire des magasins par avance a Canigut, ayant //322v// un bon equipage de vivres.

Il est plus commode de se servir en ce pays la de bestes a dos, que de charettes, car bien qu'on y puisse monter le canon, c'est avec grand effort et avec le secours des hommes et cela est pour une fois, Mais la continuation de la voiture par charette incommoderoit beaucoup.

L'Armée, pour executer cette faction et pour donner jalousie aux autres places de l'Ampurdan, devroit entrer, par le Portus a l'Ampurdan, et laisser un bon detachment dans le Roussillon pour investir la place. Mais si des avis qu'on auroit on aprendra que la place n'est pas en bon estat, sans perdre de temps ny entrer en l'Ampurdan, elle pourroit aller investir la place et en faire le siege.

Les ennemis d'ordinaire a la fin des campagnes mettent leur infanterie dans les places frontieres et elle y reste jusqu'a ce qu'ils rassemblent leur armée. Si par cette raison au commencement de la Campagne la garnison de Puycerda se trouvoit extremement forte, on devroit entrer avec toute l'armée et equipage en l'Ampurdan et faire semblant d'en vouloir a Geronne ou a Roses, pour obliger les Ennemis a tirer une partie de la garnison de Puycerda ainsy qu'ils ont accoustumé de faire tous les ans.

//323// Il seroit aussy important que les Escadres des galeries et vaisseaux se fissent voir quelques jours auparavant que les troupes entrassent en Roussillon, sur les costes de Catalogne. Cette Armée navalle et le bruit de la marche de celle de terre la pourroit obliger a partir tous lieux loins pour la conservation des places maritimes.

L'entrée de la partie de l'armée en l'Ampurdan en tout cas ne seroit pas inutile. Elle serviroit pour rendre aux ennemis celle du Roussillon plus difficile, a cause du pays, frontiere qu'elle auroit mangée.

Il n'y a aucun doute que quand l'armée sera attachée a faire ce siege, les ennemis pourront entrer en Roussillon, tout de mesme que lorsque l'Armée du Roy entre en l'Ampurdan, ils peuvent entrer par le Conflant (ce qu'ils n'ont pourtant point encore fait). Mais ils ni sauroient en si peu de temps rien entreprendre de considerable particulièrement apres qu'on leur a mangé par avance une partie de leur pays. Ils pourroient nous manger quelques fourages en Roussillon mais la place recompensera bien la perte. Et pour prevenir toutes choses, on n'oublieroit pas de laisser une bonne //323v// garnison a Bellegarde, au fort des Banys et a Perillos.

Une partie de nostre cavallerie a Bula, et une autre a la Llaguna qui est au dessous de Villefranche, pour la tenir en estat de la retirer a l'armée ou de l'envoyer en Roussillon si les ennemis tentent d'y entrer.

Laisser dans le Roussillon une personne de guerre qui scache se servir, s'il est besoin de ce qu'il pourra tirer des garnisons de la Cavallerie qu'on aura laissée a Bula, et des milices du pays de Roussillon pour s'avancer jusqu'au Bolo et faire teste aux Ennemis oubliant mesme qu'arrivent d'autres troupes pour entrer encore par l'Ampurdan.

Pour secourir Puycerda, les Ennemis n'ont que ces trois cols pour y venir, savoir celui de Tosas, de Tou, et de Barida, si lorsque l'armée entreroit en la Cerdagne les Ennemis n'estoient pas encore assembles, on pourroit tascher de se saisir de Baga, et de la Seu d'Urgell par adresse, ou par quelque detachment, et cela estant fait les Ennemis n'auroient qu'un seul col a passer qui ne seroit pas difficile a garder.

Tant par l'un que par l'autre de ces cols, ils ne peuvent assembler leur armée, qu'au dela du Mont //324// qui separe la Cerdagne de la Catalogne, ny plus pres de la place que de trois lieux, et marcher toujours par deffiles, jusqu'a une petite lieu de la dite place.

L'armée pourroit de l'Ampurdan marcher a Puycerda sans retourner en Roussillon passant par Castellfollit, et Aulot, et envoyant les equipages en Roussillon par le Portus. Mais si les ennemis estoient assemblez du costé de Bagnolles elle ne pourroit pas tenir ce chemin, et seroit obligée de s'en retourner par le Portus. Pour faciliter encore la prise de Puycerda, il seroit bon d'envoyer des ordres au general qui commande l'armée pour les faire tenir au gouverneur de Foix afin qu'il eust a assembler une partie de la milice du dit pays, et a s'assurer du pas de l'Aus [Os] couronné, qui est un chemin par lequel on peut porter commodement des vivres a l'armée. Pareil ordre pour le lieutenant du Roy de la province de Languedoc afin de se tenir a Limous ou Canigut durant cette faction.

La place prise, si auparavant on ne s'estoit pas saisy de la Seu d'Urgell, il seroit necessaire de la faire, ce poste nous estant fort important //324v// aussy bien que celui de Baga. Cela estant fait.

Il n'y a que deux choses a se proposer, l'une de suivre la guerre par la montagne descendre a Ripoiill, et faire le siege de Camprodon l'autre de suivre cette route, et sans s'arrester, a faire le siege de Camprodon pour ne donner pas lieu aux ennemis d'entrer en Roussillon, descendre a l'Ampurdan par Aulot et Castellfollit. On en propose une troixiesme qui est d'aller a la plaine de Vic. Mais celle la est fort difficile, Et l'autre depend de l'endroit ou les ennemis se trouveroient assembles. Et si cela ne se pouvoit pas executer, on s'en devoit retourner en Roussillon et entrer en l'Ampurdan par le portus.

Il est bon que Monseigneur soit informé que faisant la guerre par la montagne, il est extremement necessaire de mesnager les habitans afin de se les attirer autant qu'on pourra, pour n'estre pas constraints de se servir de grosses escortes pour aller par ces pays là. Pour cela, il les faut toujours flatter d'esperance de pousser les conquestes //325// de Catalogne, les engager autant qu'on pourra. Et quand on leur demandera quelque chose raisonner avec eux, et leur faire comprendre que c'est pour le service du Roy et pour leur plus grand soulagement.

Les pays de Catalogne soufre les impots assez bien, quand on peut leur faire comprendre toutes ces raisons, mais ils ne peuvent souffrir que des particuliers s'enrichissent a leurs depens. Et pour cela il faut traiter avec un grand desinterressement avec eux, et ne permettre en aucune maniere que les commandans des places ny postes avances exigent sous pretexte de leurs garnisons ny par leurs ordres aucune chose. Si on a besoin de quelque chose, il faut que cela passe par l'intendant, ou ceux qui sont commis par le Roy a cet effet.

Camprodon

Est un chasteau que les Ennemis ont bien fortifié. Il est au milieu d'une petite plaine au dela des Pyrenées du costé Vallespir. Sa circonvallation est fort petite mais fort entourée de montagnes. Les Ennemis y ont d'ordinaire //325v// une garnison de deux a trois cens hommes. Ayant Puycerda a nous, il nous seroit important non seulement pour couvrir le Vallespir, et le Conflant encore du costé du midy, mais pour nous assurer Puycerda qui le couvre extremement. Le siege n'en seroit pas difficile lorsque le canon y seroit lequel on peut bien y mener par de grandes tours avec beaucoup de difficulté.

Castellfolit

Est un chasteau petit mais tres bon, n'y ayant qu'une teste a garder. Le siege en sera difficile pour les vivres et pour le Canon, tant que nous n'aurons d'autres places plus considerables en l'Ampurdan ou il est situé.

Et si pendant que l'Armée seroit en l'Ampurdan on vouloit s'ocuper a quelque chose qui ne fust pas de grande consideration, j'aymerois mieux prendre Cadaques que Castellfolit lorsqu'on n'aura pas de places plus considerables en l'Ampurdan.

//326// Années et Equipages des vivres et artillerie

J'estimeray Monseigneur, qu'en cette matiere on peut dire que ce que vous enverrez de plus, de ce qui seroit necessaire pour faire les factions ne nuiroit pas. Et qu'une grande armée assure toujours l'Entreprise, Mais comme le pays de Catalogne est si court et serré que les grandes armées y perissent d'elles memes, Et que les petites n'y sont pas de profit. Et qu'il faut se proportionner non seulement a l'entreprise que l'on se propose, mais encore aux forces des Ennemis et a celles du pays, Je crois que quand vous enverrez sept bataillons, et trente huit a quarante compagnies de Cavallerie de plus de ce que l'armée est composée a present. Si tout cela estoit complet, l'Armée seroit en estat d'entreprendre telles des factions que vous jugeriez convenables.

A l'esgard des Equipages, il faudroit cent cinquante mulets de plus de ce qu'on avoit en 1676 qui consistoit en atre cens, Et pour l'artillerie, il faudroit au moins trois cens cinquante mulets ou chevaux, qui sont //326v// cent cinquante de plus qu'en 1676.

Pour espargner quelque chose au Roy de ces 350, on pourroit en louer les 150 en Languedoc. Et a cette fin escrire de bonne heure a l'intendant de cette province pour voir s'ils y trouveroient. Et l'action estant faite, on pourroit envoyer ceux qui seroient de loüage, et retenir les autres pour le reste de la Campagne.

De Roussillon on se peut servir pour faire le transport des vivres et munitions de Perpignan a l'Entrepot plus pres de l'Armée, et le reste le faire faire par les Equipages de l'Armée.

Les charettes sont d'une grande incomodité pour la marche des armées dans ce pays, Et a la reserve de celles qui sont necessaires pour l'artillerie, il ne faut pas s'en servir au moins faisant la guerre par la montagne. Et en tout cas l'artillerie devoit avoir au moins un tiers des mulets a dos.

L'armée devoit entrer en Roussillon le quinzieme avril et le plus tard le 20e Et les escadres des galeres et vaisseaux le 10e du mesme mois paroistre sur les costes de l'Ampurdan.

Tascher que les troupes entrassent en Roussillon //327// dans le peu de temps qu'on le pourroit faire afin de ne le donner pas aux Ennemis de se prevenir.

Comme le commerce de Province en Roussillon, et en Catalogne est tres grand, il seroit bon de ne faire pas connoistre qu'on equippe ces esquadres pour aller en Catalogne, ny distribuer les ordres aux officiers que sur le point qu'ils seroient de partir.

Donner ordre que a Colliure les galeres y ayent des vivres, afin d'empescher qu'elles n'aillent les chercher a Cette [Sète]. Mais il ne faut pas en faire la provision a Colliure que sur le temps du depart.

Si pour l'artillerie il falloit travailler quelque chose ou faire d'autres preparatifs, il seroit meilleur de les faire a Agde et Beziers qu'a Narbonne pour les mieux couvrir aux Ennemis. Tous les Equipages de vivres et artillerie doivent rester en Languedoc et n'entrer en Roussillon que quand il seroit besoin de travailler.

Pour les farines et avoines on les peut prendre a Narbonne et a Agde comme on a accoustumé.

[2] SHAT A1 611, PEÇA 122, 6P.

Carta de Trobat a Louvois, *Camp de Llívia* ce 19e septembre 1678

Monseigneur,

M. Durban se donna l'honneur de vous envoyer par cest ordinaire le plan de fortification que M. Dubret et Luy estiment devoir estre faite a la Cour de Carol l'un, et l'autre ont par plusieurs reprises examiné la chose. Je crois qu'ils ne manqueront pas de vous escrire ce qu'ils en jugent: a moi particullier Monseigneur je vous diray, que le peu de connoissance que j'ay dans ce pays, m'ayant obligé a vous representer Monseigneur ce que je me donna l'honneur de vous escrire ces le moment que Puisserda fust votre //1 v.// J'y adjointeray seulement a present que au cas mesme que Puisserda eut peu rester au Roy le service de Sa Ma.té auroit demande de le raser ou de fortifier quelque autre poste en Cerdagne pour soustenir le pays.

La place de Puisserda avoit besoin d'une garnison considerable et a l'ocasion qu'elle n'auroit pas este superieure aux habitants la place et le gouverneur devoit a leur discretion de fidelité, des dits habitants de long temps on ne se peut pas confier. Une poste seulement capable a souttenir trois ou quatre cens hommes soustiendra aussy bien la Cerdagne et faire les mesme effects que Puisserda qu'on en avoit besoin quinze cens et trois cens chevaux et encore n'estoit il pas bien garny.

Les ennemis en guerre auroient a cause de la situation du pays la mesme difficulté de venir assieger un poste de cette nature qu'il en auroient eu pour Puisserda.

//2 r.// Sy on laisse ce pay sans y faire quelque chose, on abandonne aux ennemis durant la guerre sept lieues de pays de long, et deux de large duquel pays la moitie appartient a Sa Ma.té en propriété; et en paix ce mesme pays qui est au Roy, reste tous-jours plus a la devotion d'Espagne, que a celle de Sa Ma.té pour raison de la place de Puisserda; que les ennemis ne manqueront pas de restablir.

Sy sa M.té prend resolution de laisser quelque poste en Cerdagne celluy de la Tour de Querol a plusieurs advantages qui ne sont communs aux autres.

La situation est fort avantageuse estant sur une hauteur, qui commence a un petit quart de lieu de Puisserda et continue imperceptiblement jusqu'au dit village, qui en est distant d'une lieue.

Est a l'entrée du défilé de la vallée de Carol, //2 v.// decouvrir la ville de Puisserda, et une grande partie de la Cerdagne.

Toutes les eaux et la plus part des bois dont les habitants de Puisserda se servent, vient de la riviere et montagne de Carol le Can[al?] des eaux passe dans le village, et le bois y vient par la riviere qui en fait le tour.

Nous pouvons sans entrer a la plainne de Cerdagne de Conflent aller la moytie de l'[an/armée?] en bataille à la vallée de Carol par l'auteur des montagnes qui sont entre la Cerdagne et le Fois et souttenir cette place par ce mesme pays tout se sel qui vient de Cardonne een Foix, passe par cette vallée, et elle coupe en deux la Cerdagne, estant située au milieu de tout ce pays.

Sa M.té trouvant important à son service de faire cette despence, tant en guerre qu'en paix, on pourroit trouver des expedients, que soulageroit la Source du Roy, sans faticque //3 r.//

Le pays particullement, La guerre durant, C'est Monseigneur, ce que j'ay observé a cest esgard , et que j'ay creu estre obligé de me donner l'honneur de vous escrire.

Le Sejour de se pays nous a tout a fait reunis nostre Cavalerie, et conservé en tres bon estat nostre infanterie. Je continue a fournir du grain, a celle la, et des vahces a l'autre, Le tout au despens du pays, et j'espere pouvoir trouver le moyen de le continuer sur un mesme pied, jusques a la fin du mois, aprez cella nous pourrons passer encore quelques jours a Capsy pour laisser faire les vendanges a Roussillon,

Les ennemis ne maquent pas d'inquietude pour toutes leurs places, celle de la Seu d'Urgel leur en donne beaucoup d'autant qu'elle n'est pas grand chose, et qu'ils n'ont d'autre poste a tenir cent hommes jusques a //3 v.// Balaguer, et Lerida [?], qui sont a la frontiere d'Aragon,

Le Sejour de ce pays m'a donné lieu de proffonder sy nous y pourrions mener du canon, on m'a raporté qu'on y en menera sans painne.

Mr. de Leganes s'est posté a Vic, Il a sa meilleure partie de Cavalerie separée dans cette plaine, le reste en est foirt esloigné,

Je vous supplie tres humblement Monseigneur de m'acorder vostre protection, c'est la grace que je vous demande par la personne du monde qui est avec plus de reconnaissance et de sincerité, dans un tres porffond respect,

Moseigneur,

Vostre tres humble, tres obeissant et tres obligé serviteur,

Trobat

[3] SHAT A1 611, PEÇA 70, 2P.

Carta de Camus de Beaulieu a Louvois, el 5 de juny de 1678

Tribunaux

A Perpignan, le 5 juin 1678

Monseigneur,

Pendant tout le temps que la principauté de Catalogne et des Comtés et Roussillon, Conflent et Cerdagne ont esté unis et ont composé une seule province sous la domination d'un mesme Roy, la Justice y est administrée en Souveraineté par un seul Conseil, tant a cause que la langue Catalane et les loix et les constitutions sont communes a tous les peuples de ces pays la, que par ce qu'on a toujours creu necessaire de n'y en establir qu'une pour éviter la confusion, les desordres et les conflits de Jurisdiction qui en auroient pu arriver, c'est pour cela que Sa Majesté (avant le traité de Paix des Pirenées) qui jouissoit de la d. Principauté et des d. Comtés, laissa les choses au mesme estat qu'elles estoient, et par les mesmes raisons lorsque les d. Comtés furent separées de la d. Principauté sous la domination d'Espagne et qu'elles furent soumises a la France du temps de Charles VIII et de Louis XI: Il n'y eut aussy qu'un Conseil estably a Perpignan, d'où ils ressortissoient. Le Conflent et la Cerdagne, Et en dernier lieu par le Traité des Pirennées le Roussillon, le Conflent et partie de la Cerdagne [-] en 33 lieux //1v.// ou villages qu'on appelle pays adjacents, estant demeuréz a sa Majesté, elle n'auroit partiellement estably au d. Perpignan qu'un seul Con.l [Conseil] pour tous les d. Pays. Et comme le d. Con.l est fort exact et fort ataché aux ordres du Roy il ne peut pas sans de nouveaux se mesler de la justice dans le reste la Cerdagne nouvellement conquise par la redition de la ville de Puycerda ny sans les autres conquestes que sa Majesté pourra faire en Catalogne, de fait que faute d'y pourvoir promptement de la pouvoir en causer beaucoup de prejudice. C'est pourquoy j'ay en Monseigneur estre obligé de vous en advertir et de vous dire que par les raisons cy dessus, il me parait fort necessaire pour le service du Roy et le bien de l'Estat d'envoyer au plutost si Sa Majesté l'approuve un nouvel Edit ampliatif du ressors du d. Conseil Souverain pour le d. Pays de Cerdagne nouvellement conquis et pour les autres qui se pourront conquerir a l'advenir en Catalogne: J'ay l'honneur d'estre avec tous le respect que je vous doit.

Monseigneur

Votre tres humble et tres obeissant serviteur

Camus de Beaulieu

[4] SHAT A1 901, PEÇA 129, 7P.

Carta de Trobat a Louvois. A Perpinyà, el 24 de septembre de 1689

Monseigneur,

J'ay receu la letre que vous m'avez fait l'honneur de m'escrire le 4e. du courant, pendant que j'estois au voyage des montagnes, que M. de Chazeron et moi venons de faire.

Les troubles et les desordres continuent en Catalogne, vous trouverez cy joint Monseigneur une letre qui est une correspondance que je fais entretenir par le Sr. de Tamarit. Celuy qui a escrit la d. Letre est un homme de qualité qui n'a jamais rien voulu prendre ny souffrir qu'on luy envoie une montre de 30 Louis d'or, dont je voulois luy fer [*sic*] present, me servant du d. Sr. de Tamarit à qui il a même deffendû de dire son nom; Comme il n'agit point par un intherest je crois qu'on peut adjouster foy à ce qu'il dit.

Les troubles qui sont aujourd'huy en Catalogne sont une suite de ceux qui ont esté depuis l'année 1640: fondés sur les libertez et privileges que les peuples de Catalogne croyent estre en droit de soutenir, les Espagnols obligéz de les y conserver, apres la promesse qu'ils en firent lors de la reddition de Barcelone et qu'ils confirmerent et ratifierent il y à deux ans, à l'occasion des der.ers [derniers] troubles. Pour appaiser lesquels ils donnerent une amnistie generale a tous ceux qui avoient assisté et appuyé les attroupements qui se firent pour lors...

Et comme le sujet de ces attroupements, estoit pour s'exempter de nourrir les soldats, de donner une grosse contribution en argent, quoyque ceux qui s'atrouperent ne fassent que du menû peuple, le parti de la noblesse de Catalogne, s'y engagea surement par l'intherest qu'elle avoit à la conservation tant de leur privileges que de leurs vassaux qui s'appauvrissoient tous les jours, à cause des d. Contributions.

Les Espagnols, ayant conservé un fort grand ressentiment de tout ce qui se passe dans ces derniers troubles, ils ont creu que se trouvant avec une partie considerable des troupe dans le pays, ils devoient se servir de l'occasion pour chastier ceux qui avoient esté de ce parti la, et tant par le manque d'argent, que pour les punir, ils ont logé leurs troupes de Cavalerie dans les endroits du pays qui ont tesmoigné estre plus attachés a la conservation de leur libertéz, et ont obligé les paysans a nourrir les Cavaliers, et fait arrester prisonnier le Consul de St. Elles [Centelles], qui feu le premier village qui sonna le tocsain contre les troupes.

Cela joint à la prise de deux gentilhommes, a tellement renouvelé tout le passé, que je crois que si ces gens la se voyoient appuyéz de la France, ils seroient en Estat de prendre la même resolution qu'ils prirent en l'année 1640. Et les Espagnols pour les en destourner ne servent d'autres raisons que de dire que la France ne se soucie point de la Catalogne, Et qu'elle n'est pas en estat s'y apporter la guerre; Mais comme ces peuples ont veu que cette année nous n'avons pas laissé que de leur prendre Camprodon, Et que toute leur armée n'a servi que pour manger leur pays, les menasses qu'ils faisoient d'entrer en Roussillon, Et de prendre Collioure et Bellegarde, n'ayant rien produit tous ce

que les Espagnols publient ne sert que pour augmenter l'adversion que les peuples de Catalogne ont contre eux, qui durera tant qu'ils continueront de fer vivre leurs soldats aux despens des paysans.

Je n'ay pas manqué de fer entendre aux chefs de cette revolution qu'ils ne devoient rien craindre, Et qu'ils trouveroient toujours de l'appuy Et de la protection auprez de Sa Ma.té au cas ils seroient obligez de se retirer.

J'ay receu aujourd'huy une letre de Sr. Sicart qui est la personne de qui je me sers, pour entretenir cette correspondance qui me mande que les S.rs de Rocafort et de Torras sont toujours dans nos intherest, Et dans le meme sentiment qu'ils ont toujours Esté, qu'ils sont resolut de rester chez eux, nonobstant toute crainte qu'on leur inspire, Et dans le moment que j'alois finir cette letre j'en reçois une autre du d. Sicart qui me mande que le Curé d'Ager en Cerdagne, vient de luy dire que s'en venant de Barcelonne, Et estant a deux lieü de vic, il auroit entendû de grandes sonneries de Cors et de Cloches, comme si on sonnoit de tocsain, Et qu'il croyoit qu'entre les soldats et peuple il y pourroit avoir eu quelque rumeur mais cette nouvelle merite confirmation.

J'observeray Monseigneur, ce que vous me mandez par vostre letre, Et je prendray toutes les mesures que je pourray pour entretenir cette division, Et le fre. eclater s'il se peut. À l'esgard de l'argent que vous m'ordonnez de rependre pour cela, j'y prendray toutes les mesures necess.res pour f.re que celui que j'y employeray s'il ne fait pas tout le fruit que je souhaite, qu'il porte du moins quelque utilité au service de Sa Ma.té.

Ja ne manqueray pas Monseigneur de vous informer tous les ordres de tout ce que je feray, Et des mesures que je prendray sur le sujet pour l'execution de vos ordres. J'ay l'honneur d'estre avec un tres profond respect et soumission.

Monseigneur,

Vostre tres humble, tres obeissant, Et tres obligé serviteur

Trobat

[5] SHAT – A1 1013 – PEÇA 114, 4P.

//p.1// Relation du voyage que je Cristophle habitant de Saillagouse
ay fait en Catalogne de l'ordre de M. le Président Trobat
Intend[ant] en Rouss[ill]on [Febrer 1690]

Je partis le 26 de janvier dernier et m'estant rendu le 29 a la maison du Sr Pouch de Castell Lladral beau frere du Sr Roquefort, et ayant demandé au dit Pouch de nouvelles su dit Roquefort, et du Sr. Lenrz [henry] Tourres [Torres] apres les avoir bien asseuré que je venois de la part du dit Gervais beau frère du dit Roquefort et du dit Pouch, Celuy cy me dit que Roquefort ne reviendrait pas de trois ou quatre jours, etr que je pouvois faire le voyage que j'avois pretexte jusqu'à Villefranche et les Sigès, et retourner vers le 4 ou le 5 de février, que Roquefort sy rendroit, ce que je fis et le 5 février estant revenu dans la maison du dit Pouch, j'y trouvé le dit Roquefort avec quatres autres, je rapporté au dit Roquefort tout ce que M. le Président Trobat m'avoit chargé de leur dire pour les obliger de continuer ce qu'ils //p.2// avoient commencé en faveur de la Province, [se] méfier des Espagnols, et leur offrir toute la p[-] et tout l'argent qui seroit necess[ai]re pour leur entre[tien], Roquefort me dit de dire a M. l'Intendant que les Espagnols avoient fait bruler la maison de [-] qu'ils avoient donné le mesme ordre pour la [-] et pour celle de Roquebrune, qu'ils avoit creu [-] empecher sa ruine, et pour pouvoir mieux [-] la campagne, s'offrir d'aler demeurer dix ans [d']exil dans la ville de Jacques en Aragon, [-] et Roquebrune prendroient et pretextes pour s'entretenir dans la province jusqu'au com[mencement] de la campagne, que si l'armée du Roy est forte, qu'ils resteroient dans la province et qu'elle seroit entrée, Ils seouleveroient le pays que s'ils voient que l'armée du Roy ne [-] assez forte pour agir en Catalogne qu'ils fairoient que se perdre, et que pour conserver la famille, et leur bien, ils iroient en exil à [Jacques] que Tourres estoit du costé de Lérída, et qu'ils pourroit pas luy parler de quelque temps, [-] //p.3// pouvoit asseurer M. L'Intendant que Tourres avoit résolu d'aler trouver Gervais, pour aler ensuite conférer avec luy, et qu'il croyoit qu'il [le] feroit avant la my Caresme, et tout le monde craignoit en Catalogne que cette Campagne seroit comme la précédente, que les Espagnols le leur faisoient entendre, que sy la France ne profitoit cette campagne de l'occasion du mecontentement general qu'il y avoit dans le pays, elle n'en pourroit pas profiter dans la suite, tout au moins avec la facilité qu'ils pourroient faire à présent, qu'il n'avoit pas besoin, a present de l'argent, mais que sy les François entroient forts, qu'il seroit nécessaire pour lors de leur en envoyer pour entretenir les gens qu'ils auvoient avec eux, et qu'ils estoient assez puissans, et assez acrédités dans le pays pour soulever toute la province, lorsqu'il en seroit l'occasion, qu'il me prioit d'en asseurer M. l'Intendant afin qu'il profita de l'occasion présent, et les tirer la Campagne prochaine de l'esclavage où ils estoient.

//p.4// Je vis aussy en passant à Sigès le peu que j'y resté plus de 25: Soldats Espagnols retournoient chez eux en demandant Char[ité]. Plusieurs personnes de Geronne qui m'ont [pris] pour estre de Cerdagne qui m'ont demandé sy [j']avais de nouvelles que les François entrassent, [-] ayant dit pourquoy ils me demandoient [-] m'ont répondu plaist a Dieu qu'eils feussent en Catalogne.

J'arrive le 16: de février en Cerdagne, ayant venu icy pour avoir l'honneur de vous en compter tout cela. Fait à Perpignan, le [-] février 1690.

[6] AHCP, Diputació del General, Registre de Cartes i Cartells de la Diputació local del General en Cerdanya, 1698-1707. Crides del Diputat de la Col·lecta en Cerdanya <fa per Baronies i llocs>

Carta sense autor (cap de la Diputació del General a la Cerdanya...)

Fent est Consistori lo degut aprecio de la carta de VM de data de 10 del corrent (-) ab grandíssim gust, la enorabona nos donan de trobarnos axí restituhits en nostra antiga residencia, com y també de que eixa Vila i lo demás de la Cerdanya gosen del sempre amabilíssim domini de sa Magt (Déu lo G[uarde]) n[ost]re Rey y senyor natural.

Dóna a VM lo Consistori las degudas gracias del zel y promptut ab que la vigília de Nadal després de publicadas las Paus se passà a requerir a Joseph Benus entregás los encunys y no donàs las quantitats tingués en son poder a ningun fins ordre nostre, sols devem prevenir a VM que lo que degan pagar los Arrendataris de Fransa dende 16 de nohembre pròxim passat fins al pr[imer] de Janer de est any ha de entrar en mà y poder de nostre Arrendatari del residuo de n[ost]re trienni. Alaba est consistori la diligència de VM han aplicat en fer la visita y regonexensa General en las botigas de eixa vila, estimant la notícia nos donan la de haver posat en execució las pocsessòrias de n[ost]re Arrendatari: En quant emperò a haverse elegit collector dels drets de la bolla de la collecta de Bellver a Egidi Mas nott[ari], estimarem sens avise per quins motius se ha fet dita elecció havent-hi altre collector, prenenint a VM que no se ha pogut elegir per collector dels drets del G[e]n[er]al de dita Collecta de Bellver, per quant nosaltres no havem arrendat altre cosa, sino los drets de la bolla, perquè lo dret de General de tota la província lo arrendaren nostres antecessors a Pere Pau Canals veler de esta ciutat y tambe se nos avisaran Rafel Ferran y Ramon Romeu en que forma són (-) eixa collecta.

1698 (Per la publicació de les Paus)

[7] AHCR, Justificació de la Vila de Ripoll al rei
[1694]

EXC.^{MO} SENOR.

El Syndico de la Villa de Ripoll, Obispado de Uí-
que, dize: Como la dicha Uilla fue edificada en
tiempo de los Reyes Godos, con sus fuertes mu-
rallas de cal, y canto, torres, y fosos, p^{er} reconocer,
que de la conservacion de ella dependia, no solo la de
las Villas, y Lugares de San Juan las Abadesas, Vallfo-
goná, Gombren, Terminó de la Guardia, San Quirsc,
Uallé de Ribas, Vidrà, Pens, Borrada, y otras; sino
tambien las Ciudades de Vique, y Manresa, y Uillas, y
Lugares del Lluſanès, Berga, y Cardona, por ser la lla-
ve maestra de toda aquella montaña, y passo vnico pa-
ra conducir el Tren de la Artilleria, para llegar a las
Ciudades, Uillas, y Lugares sobre referidos; así como
de su ruina la perdicion de ellas.

En consideracion de lo referido, los Excelentíssi-
mos Señores Lugartenientes, y Capitanes Generales
del Real Exercito de este Principado, Antecessores de
U. Excel. siempre acostumbraron de alhojar en dicha
Villa vno de los Tercios del Real Exercito de mas re-
fuerços por reconocer, que la dicha Villa era el vnico
abrigo de las referidas Ciudades, Villas, y Pueblos, lo
que continuaron hazer, hasta el año de 1690, que in-
vadida la dicha Villa de el Enemigo, derribó al reti-
rarse de ella mucha parte de las murallas, y torres, que
la circuiian.

Los servicios que ha hecho esta Villa, y sus mora-

do-

A

do-

2

dores a su Real Magestad (que Dios gūarde) así de donativos, levas, y otros, que han acostumbrado hazer las demás Villas, y Lugares de este Principado, no se ponen en consideracion de U. Excel. por ser tan publicos, si solo, que en todos los años, que tuvo de guarnicion el referido Tercio, además de tener alojados los Soldados en sus casas, dándoles de comer, gastava la Villa pasado de vn doblon todos los dias, para los Oficiales Mayores, y Hospital, donde tenia los Soldados enfermos; y además de esto se ha singularizado dicha Villa en todas las funciones, que se han ofrecido en servicio de su Magestad, no solo con Sometenes, sino tambien en levantar Companías particulares, así para la defensa de Plazas, como por socorro de ellas, conforme así lo executó en el asedio de Puigferdán, Campredó, Seo de Urgel, Prats de Molló, Girona, y demás partes, en dōde ha oūenido, gastando esto inmensas catidades, y aora nuevamente para mantenerse baxo el suave Dominio de su Magestad, ha solicitado con las demás Villas, y Lugares circunvezinos una hermandad, y vínculo, para que siempre que se ofreciese la ocasion de resistir al Enemigo lo hiziesse con todo esfuerço en quanto pudiesse sus fuerças, juntándose al instante de ser avisadas todos los Moradores de ellas (que passaràn de dos mil hombres de armas) a fin de ponerse en los passos oportunos, para que el enemigo no pueda invadir aquellas montañas, con determinacion de perder sus vidas, y haziendas, antes que ponerse baxo el pesado yugo del Enemigo.

Sobre ser la dicha Uilla de Ripol de la qualidad referida, y su vezindad de más de quatrocientos fuegos, y
sus

3
sus moradores tan zelosos del Real servicio de su Magestad, se reconoce la mas infeliz de todas las del presente Principado, pues se halla sin politico gobierno de Consules, Consejo, y demàs Oficiales, siendo asì, que las demàs Uillas, y Pueblos, asì grandes, como pequeños, aunque estèn baxo el dominio de Baròn, asì Eclesiastico, como seglar gozan de esta prerrogativa, lo que sirve de mayor desconsuelo a los moradores de dicha Uilla de Ripol, que desmerezca esta lo que logran las demàs, aunque con menos causa, y razón.

De hallarse dicha Uilla en el misero estado de carencia de Vniversidad, Consules, y Consejo, se ha experimentado en los años passados, y aun en los presentes, lamentables sustos, estragos, y fatalidades, pagando la pena los inocentes de culpa, lo que se manifesta de lo que passò en el año de 1690. que hallandose en dicha Villa Monsiur de Bolanda governando las Tropas, que en ella estavan acuarteladas, queriendose retirar a su Pays, mandò, que a costas de la Villa se acomodaran los caminos para passar las Tropas, y no teniendo la Villa Consules, ni otro gobierno en forma de Vniversidad, no se pudo dar providencia a la orden referida, de que se siguiò el mandar dicho Bolanda se saqueara la Uilla, lo que se huviera executado, a no dar providencia vn Particular de ella, que gritando por las calles, alcanzò, que algunos Jornaleros fuesen con toda prìessa al reparo de los caminos, y con esto se evitò el saco, y fue preciso, que para la satisfaccion de los trabajadores, diessen los naturales, lo que huviera tenido de dar el cuerpo de la Vniversidad, aviendo Consules.

En

4 En esta mesma ocasión dicho Mōñsiur Bolanda, antes de retirarse de dicha Uilla, mandò derribar las Murallas, y Torres de ella, a fuerza de hornillos; con la violencia de los quales padecieron la demolición muchas casas, que se hallavan cerca de dichas Murallas, no perdonando las Torres de la Parrochial Iglesia de San Pedro, lo que sin duda no huiera sucedido a hallarse Consules, y forma de Vniversidad en dicha Villa, pues estos con arte huvieran podido evitar el daño, que aun lloran muchas familias; como lo evitaron los Consules de San Iuan las Abadesas, que aunque en el mismo tiempo se derribaron tambien sus Murallas, quedaron intactos los edificios de las casas.

Aksi mesmo en el mes de Setiembre de 1694. a lo que las Tropas enemigas, governadas por Monsiur de Prexach, llegaron al Cap. Zacoista el Venerable Abad de dicha Uilla, como a Señor de ella, embiò la obediencia a dicho de Prexach, siendo aksi, que distava la dicha Villa del Cap Zacoista, donde se hallava el enemigo cosa de tres leguas de camino, entregandò de esta manera sus Vassallos en manos, y poder del Enemigo, desertando dicho Abad con todos sus Oficiales al instante de aver rendido dicha obediencia, sin dexar providencia alguna, aksi en lo politico, como en el gobierno de dicha Villa, como tambien lo avia executado en el año de 1690. despues de la perdida de Campredon, de lo que se siguiò, que al llegar las Tropas de dicho Prexach en dicha Villa, sabiendo dicho Comandante, que sus naturales se avian señalado fuertemente en la sorpresa de la guarnición del Castillo de Santa Pau, que poco antes avia sucedido, se

5

pidiò vna grande suma para el sustento de dichas Tropas, con la amenaza de quemar, saquear, y matar, no cumpliendo luego: a villa de la qual resolucion, viendo los naturales, y moradores de dicha Villa, q se hallavan sin el consuelo de Cabeza del Pueblo, ni de otros Oficiales, para dar la providencia, q requeria semejante caso, a fin de no llegar al estrago cominado, fue preciso, por falta de Consules, juntar vn Consejo Popular, en el qual se nombraron Sindicos para buscar el dinero, que pidia dicho Comandante de Tropas enemigas, que fue la cantidad de quinientos doblones, que efectivamente le entregaron, y de otra parte mas de tres mil quarteras de trigo que se llevaron los Soldados de los naturales, y moradores de la Uilla, de su propia autoridad, sin que nadie les pudiesse resistir.

Retiradas dichas Tropas en Castellfolit, a fin de socorrer el Castillo de Hostalrich, que se hallava a la sazón sitiado por el Real Exercito, juzgaron los moradores de dicha Uilla, que con lo que avian dado al Comandante Prexach, y con el trigo que se avian llevado sus Soldados respirarian de su opresion; pero fue en vano este discurso, pues apenas acabado, se esparciò vna voz, nacida del Monasterio, de que dichas Tropas bolvian a Ripol para saquearle; lo que causò tal horror, y confusion en los naturales, que muchos se presidiaron en los montes, y confirmó dicha voz el ver, que el Arrendador del Monasterio (que es otro de los Monges, que en él residen) en medio del dia hazia sacar fuera quanto tenia, recitandolo en otras partes; y el dezir los dichos Sindicos publicamente,

B

que

6

que ellos tambien se querian retirar, bolviendo dichas Tropas, de suerte, que cada vno acampara como pudiera, y que la Villa se governasse de la suerte que quisiessse.

En consideracion de lo referido, se vieron precisados los naturales, por hallarse abandonados del Benerable Abad, su Señor, y sus ministros, y sin el menor consuelo, y alivio el dia 23. de Setiembre 1694. a convocar vna junta general de todos sus naturales, que se juntò en la Iglesia Parrochial de San Pedro, en la qual se propuso, que con toda atencion se reconociesse, y premeditasse el remedio podia hallar el Pueblo para la seguridad de los naturales, y conservacion de sus casas, y para poder obviar los contratiempos, que de continuo sobrevenian; y premeditada la materia, se hallò ser el mas proporcionado la ereccion de Universidad con sus Consules, Consejo, y demàs Oficiales, sin que con esto se atendiera a vsurpacion de prerrogativas, temporalidades, y posesiones del Uenerable Abad, si solo porque les era licito, y permitido, assi en fuerza de Real privilegio, con que fue condecorada dicha Uilla, como se dirà en su lugar, como por la urgente necesidad en que a la sazón se hallava sin cabeza de Pueblo, ni otros Oficiales, que gobernarán el economico, y politico de ella, y con esta inteligencia, y comprehension se pasó a la ereccion de Consules, y Consejo en forma de Vniversidad, como lo gozan las demàs de este Principado, sin que cò esto se aya vsurpado la menor prerrogativa tocante al dicho Uenerable Abad.

De la referida ereccion de Consules, y forma de Universidad se vieron, y experimentaron en breve

mu-

7
muchos beneficios, así para el mayor servicio de su Magestad, como para la conservación de la Villa, yá porque dende luego se puso vna imposición sobre la carne, que se corta en las carnicerías de dicha Villa, en la qual contribuyen los mesmos Eclesiásticos, Beneficiados, y Residentes de la Parrochial de San Pedro, reconocidos de la grande necesidad padecia el Comun del Pueblo de los estragos Franceses, de la qual lo menos que se saca todos los años, serán cien doblones, yá porque se quitaron todos los salarios de los Oficiales, que de los emolumentos de dicha Villa, sin obligacion alguna se pagavan, ofreciendo estos obsequiosamente por tiempo de vn año de servir sin ningun salario; yá porque el Clero secular de la dicha Parrochial Iglesia de San Pedro, reconociendo los trabajos del Comun de dicha Villa, y que con la referida creccion de Consules iban los emolumentos bien regidos, y administrados, sirviendo ahora solamente por los desahogos del comun, y servicios de su Magestad, quando se ofrece, mejor que no de antes gobernadas por manos del Venerable Abad, pues se gastavn para pleytos, así contra la mesma Villa, como tambien contra los Beneficiados resolvieron estos se cerrasse la taberna, que por su cuenta tenían, obligandose de ir a buscar vino a las de la Villa, pagando los derechos, como los demás Seglares, logrando con esto la Villa passados de cien doblones todos los años; y yá porque ahora saca el Comun de dicha Villa desde que se halla en forma de Universidad, a demás de la referida imposición sobre la carne cien doblones mas sobre los emolumentos todos los años, que no se sacava antes,

quan-

8

quando cõrria p̄r cuenta del Venerable Abad, p̄orq̄ antes lo m̄s que se sacava de dichos emolumentos era trescientos doblones, y ahora se saca p̄ssados de quinarios, cõ q̄ se v̄ la vtilidad, que ha resultado a favor de dicha Uilla de la nueva forma de Vniversidad.

No menos se siguiò de su ereccion el darse forma de satisfacer las quantidades, que diferentes particulares prestaron para pagar los quinientos doblones a dicho Monsiur de Prexach, y librar con ellas a los naturales de las ruinas, y estragos, que se les cominava, ordenando vna tassa entre dichos naturales, segun la posibilidad de cada vno; y aunque hasta oy no se ha logrado la excecion de ella, ha sido por culpa del Bayle, que no ha querido hazer la asistencia devida a los Consules, no obstante que ha sido muchas vezes requerido, y segun se persuade, es por aversele assi ordenado el Venerable Abad.

Diòse tambien providencia a que vn Maestro de buenas letras, y virtud enseñasse a los muchachos de los particulares de la Villa los primeros rudimentos, diligencia que es muy necessaria para la educacion, y ensenanza de los tales, lo que siendo assi verdad, que era muy propio de la obligacion del Venerable Abad el permitir que lo huviesse, como a Señor de dicha Villa; con todo no se pudo jamàs alcanzar, lo que dà a comprehender preciar se mas el Venerable Abad de tener los Uassallos ignorantes, y idiotas, que no sabios, y enténdidos, contra toda razon politica, y Christiana, de lo que muchos oy en dia se lamentan en la Villa.

Siguiòse tambien de lo referido, que aviendo recibido dos ordenes los Consules de dicha Villa, vno del

Go-

9
Góvernador de Prats de Molló, y el otro de Monsiur Collarès, pidiendose en el primero, pagasse la dicha Villa veinte doblones a vn Arriero, con motivo, que los Micaletes del Real Exercito se los avian hurtado en el Lugar de San Pablo: y en el otro, que la dicha Uilla, de diez en diez dias remitiesse à Campredon ducientas libras, para el sustento de las Tropas enemigas, se juntò el Consejo, y se resolviò en èl de negarse vno, y otro, librandose de esta manera de pagar lo que en dichos ordenes se pidia, lo q̃ es constante no se huviera podido lograr (como no se logrà en los casos sobré referidos, a no tener Còsules la Uilla, y forma de Vniuersidad, para tomar las resoluciones convenientes, pues sin Consules, ni Consejo, claro se vè no pueden aquèllas passarse a tomar.

11 Hallandose la dicha Villa libre del pesado yugo del enemigo, y deseando sus moradores bolver al suave dominio de su Magestad Catholica, escriuieron los Consules vna carta al Excel. Señor Marques de Uillena antecessor de U. Ex. suplicandole encarecidamente, fuesse de su servicio reintegrar la dicha Uilla a la debida obediencia de su Magestad, y tuvo el efecto que deseavan, pues de contado mandò, que las Tropas que se hallavan en la Ciudad de Vique, gobernadas por Don Fernando Pignatelli Sargento General de Batalla, subiesse a la dicha Villa a tomar la obediencia, y executandolo así promptamente dicho D. Fernando Pignatelli al primer movimiento de sus Tropas, nombrò el Consejo dos Sindicos, q̃ acompañados de dos Clerigos de la Comunidad de San Pedro, baxaran al Lugar de San Quirce de Besorados, leguas distante de Ripoll a

10

rendirle obsequiosamente de parte de la Uilla, y Comunidad la devida obediencia, procurando, y solicitando así mismo, que los Lugares circunvezinos acudiesen promptos a su devida obligación, executando la misma diligencia, q̄ havian hecho los Consules de Ripol, lo q̄ se huviera podido hazer, a no tener Consules, y forma de Vniversidad la dicha Uilla, como en los años antecedentes avia sucedido, de suerte que por falta de no aver personas que cudyassen del economico, y poli- de la Villa, y del desseo de bolver sus moradores a la devida obediencia, se estavan mucho tiempo sin rendirla a su Magestad.

Puesta que fue la Villa a su devida obediencia, fuerón inexplicables las demostraciones de alegría que lograron sus moradores, efectos propios de su lealtad, y fuera imposible reducirlas en breve, y solo se notarán las que conducen a su mayor credito, y innata fidelidad. Hallóse la Uilla en esta ocasión con mil cavallos, y quinientos Infantes entre Soldados, y Micaletes, y sin que el numeroso concurso de tanta gente ocasionasse desmayo alguno en la voluntad, y zelo, así de los Cónsules, como de sus moradores, procuraron aquellos con toda puntualidad alhojar todos los Soldados, y cavallos dentro de la Uilla, distribuyendolos por las casas de los payzanos, que gustosos les admitieron, empezando en primer lugar los Consules, y a su imitación todos los Beneficiados, y Clerigos de la Parrochial de San Pedro, no dando se por entendido el Monasterio, pues ningún Monge de él quiso concurrir en tan devida obligación, ni menos permitir, que los Oficiales del Monasterio admitiessen ningún Soldado en sus casas, sobre tener

vnos

11

viños, y otros mayores conveniencias, q̃ los particulares, y Clerigos de la Villa, olvidá dos dichos Mōges de lo q̃ hizieron cō las Tropas Enemigas en los tiempos que estuvieron en Ripol, pues nadie se singularizò mas en el alojamiento de ellas, que fueron los mismos Monges.

No consistiò solamente el alojamiẽto de las Reales Tropas en dar, y señalar casas para los Soldados, sino aun passò mas adelante la providencia de los Consules, y Consejo, ordenando a los naturales que diessen de comer, y beber a todos los Soldados, y a quatro Compañias que se alojaron en seis casas grandes, por no aver lugar en las demàs, corriò a cuenta del Comũ de la Villa la asistencia, asì de pã, carne, y vino para los Soldados, como de pãjas, cevadas, y todo lo necessario para los cavallòs, en quanto diò lugar la posibilidad. Passò no menos la providencia de los Consules, y Consejo a socorrer a los dueños de las casas, que por su pobreza no tenían medios para tratar a los Soldados como su afecto, queria, subministrádoles a estos viveres, y demàs necessario, a fin de que sus Soldados fuesen igualmente tratados.

Obligò tanto esta demonstracion al Sargento General de Batalla D. Fernando Pignatelli, y reconociendo, que la Villa, y sus moradores hazian mas que sus fuerzas bastavan, en consideracion de los estragos poco antes padecidos del Enemigo, que mandò retirar quatro Compañias de Dragones, embiándolas parte en la Villa de San Juan las Abadessas, y parte en el Lugar de Vallfogona, para aliviar en algo a la dicha Villa; y al retirarse de ella con las restantes Tropas, llamò los

Con-

12

Consules, y Consejo, a los quales publicamente dió las gracias de lo bien que se avian portado en el tratamiento, así de los Soldados, como cavallos, gastando tan generosamente para la comida, y sustento de vnos, y otros, empeñando su palabra de participarlo al Excel. Señor Lugartiniente, y Capitan General, y de abonar publicamente tan fina demonstracion del Real servicio de su Magestad, como avia experimentado, así en lo común, como en lo particular de dicha Uilla de Ripol; a lo que respondieron dichos Consules, y Consejo, que aun no avian hecho lo que deseavan sus cariños, y voluntad, los quales quedavan rendidos a todo lo que fuera del mayor servicio de su Magestad, ofreciendole de perder primero sus vidas, y haciendas, antes que bolver a la obediencia del Enemigo.

En consideracion de esto, y deseo de permanecer baxo el suave dominio de su Magestad, solicitaron dichos Consules, y Consejo la vnion, y hermandad cō las demás Uillas, y Lugares circunvezinos, que queda al principio referida, a vista de la qual, aunque dichos Consules, y Consejo han tenido diferentes ordenes del enemigo, así para pagar las contribuciones que pedia, como por otras cosas, no obstante las amenazas acostumbradas (que suelen executar) se han resistido constantes; menospreciado dichos ordenes, no atreviendose el enemigo hasta aora a dar vn passo para invadir dicha Villa, ni demás confederadas; por constarle de la firmeza, y resolucion en que se hallan, sobre poder levantar más de dos mil hombres para resistirle; todo lo que no se huviera podido conseguir, ni executar, si la dicha Villa huviera carecido de Consules, y Consejo,

no

13

no tenièdo forma de Universidad, como antes lo experimentarõ, asì que todas estas demonstraciones, y zelo del mayor servicio de su Magestad, asì en los moradores de dicha Villa, como de los Lugares, y Uillas circunvezinos, nacè de tener forma de Vniversidad aquella, a vista de que antes ninguna de estas se hazia, por no aver cabeça quien las dirigiesse.

. Uee se manifestado tambien de la creccion de Consules, y forma de Universidad mayor el zelo a todo lo que conduce al servicio de su Real Magestad, de lo que passò con los Soldados que se hallavan prisioneros de las Tropas Enemigas, los quales fugitivos del poder del Enemigo, passando por la Uilla de Ripol, hallaron el consuelo merecido, asì de los Consules, y Consejo, como de los particulares de ella, vistiendo a los desnudos, socorriendo a los enfermos, recogiendoles en vna casa hasta aver convallecido, dandoles todas las asistencias necessarias, hasta llegar despues a la Ciudad de Uique; consuelo que no hallavan antes, ni en los Monges del Monasterio, ni en los Oficiales, que teniã para regir la Uilla, por cuya cuenta corrian estas dependencias. O si no, diganlo los veinte y cinco Soldados enfermos, que del Tercio de Villaroel llegaron a Ripol poco antes del asedio de Castell-Follit, los quales puestos en la Plaza de dicha Villa, passando toda la noche al sereno, mirandoles dichos Monges, y sus ministros, si merecieron de estos ningun socorro, ni alivio, para remedio de la necesidad vrgente, q̃ padecian? Es cierto que responderàn, que no merecieron otro alivio de los tales, mas que el dezirles se fuesse a la Ciudad de Viq;

D

lo

14

lo q̄ visto, y oído por algunos Payfanos de la Uilla, eó-
padecidos de la necefsidad, acudieron prontos a la obli-
gacion de fieles vassallos, no permitiēdo de que se fue-
fen, y pusiefen en camino, hasta eftar algun t̄to me-
jorados, y convalécidos, dandoles todos aquellos rega-
los, que fu pofsibilidad les subministrò; en tanto q̄ vno
de dichos Soldados, por eftar muy malo, no pudiēdose
retirar, quādo el Enemigo invadiò dicha Villa de Ri-
pol, le salvaron en ella dichos Payfanos todo el tiem-
po que eſtuvo en dicha Villa el Enemigo, hasta que
del todo mejorado fe fue despues a encōtrar los otros
en Uique; fiendo afsi verdad, que en la dicha Villa fe
halla vn Hospital, llamado de los Forasteros, el qual fe
gobierna por el Limosnero de dicho Monasterio; y
aunque tiene obligacion de recoger todos los enfer-
mos eſtangeros, teniendo para eſto su crecida renta,
fobre ofrecerle vn particular de dicha Villa el gaſto q̄
harian dichos Soldados todo el tiempo que eſtuvieran
en el, no los quiſo admitir; con que fe vè, que la renta
que eſtà destinada para los enfermos forasteros la quie-
re convertir para su propio Hospital.

Sin embargo de todo lo hasta aqui referido, y de las
razones, y cauſas, que obligò a los moradores de la
Uilla de Ripol de eregir Confules, Conſejo. y forma
de Universidad; y demàs Oficiales, ſin uſurpar en eſto
nada que fueſſe del Venerable Abad, ni negarle la ju-
riſdicción, afsi civil, como criminal, que tiene, y poſ-
ſeche en la dicha Villa, en fuerza de Reales ſentencias,
obtenidas en contradictorio juizio, ſe les notificò vna
orden Real de Cancilleria, de data de 15. de Deziembre

1694.

15

1694. mandandoles, que luego cassassen, revocassen, y anullassen la dicha erección de Vniversidad, y nombra-
miento de Consules, Consejo, y demás Oficiales, res-
tituyendo la Villa a su primitivo estado, delineando, y
quitando de sus registros, y demás Protocolos, ò Ma-
nuales de Notarios todos los Autos concernientes a ello,
de calidad, que en lo venidero no pudiesse constar de la
referida erección de Vniversidad, remitiendo certifi-
cacion de averlo así executado.

No sintieron los moradores de dicha Villa de Ripol
la referida orden, y su contenido, si solo los motivos
con que se formò, contra el credito, y buena opinion,
que han tenido, y merecido, por sus continuados ser-
vicios de fieles, y leales vassallos de su Magestad.

Es cierto que la dicha orden pudo motivarse en
otra forma, con clausulas de authoridad, y jurisdiccion,
que todo cabe en los naturales de Ripol, que por su he-
redado zelo de fieles Uassallos de su Magestad han re-
conocido siempre gustosa sujecion, al qual veneran
como a Padre legitimo, y supremo señor de sus vidas,
patrimonios, credito, y estimacion; exponiendo lo
vno, y lo otro repetidas vezes a la defensa del credito
de las armas de su Magestad, perdiendo muchos la joya
mas preciosa, que es la vida, sirviendoles de premio
la dulce efusion de sangre, victima que han sacrificado,
y sacrificarán siempre q se ofrezca motivo para ello.

Esta afectuosissima voluntad, y zelo à su Magestad,
repetidas vezes reconocido, condecorando la dicha
Villa con Reales privilegios, ordenes, y otros despa-
chos, que fuera prolixidad referirlos, bastará la in-
fina

nua

16

nuacion de algũnos mas proporcionados al intento.

El Señor Rey Don Alfonso, en la Ciudad de Gayeta a 8. de Agosto 1444. concediò a la dicha Villa Real privilegio que fue confirmado por el invictissimo Señor Emperador Carlos V. en 24. de Julio 1529. conteniendo; que por sí, y sus sucesores no pudieran enagenar, empeñar, ni enfeudar de su Real Corona por ninguna causa, ò titulo la dicha Uilla, con expresa facultad de ser lícito, sin incurrir a Regalia alguna, resistirse con armas, ò en otra manera, a las personas, que pretendieffen tener derecho lucrativo, ò oneroso de su Magestad, que quisieffen tomar possession de dicha Uilla.

El Inviictissimo Señor Emperador Carlos V. en la referida confirmacion de dicho Real privilegio añadiò, extendiò, y generalmente otorgò a la dicha Villa, entre otras muchas prerrogativas la facultad de erigir, y tener Consules, Consejo, y demás Oficiales necesarios, para el regimen politico de la Uilla, y de nombrar terno de Veger, y de poder imponer tallas, y tachas, y demás imposiciones, y Consules.

El Señor Rey Felipe Segundo, con Real privilegio dado en San Lorenzo el Real a 11. de Setiembre 1587. favoreciò a los Consules de Ripol (nombrándoles en esta forma) el poder, y dominio de tener Ferias los dias de 11. de Mayo, y 24. de Agosto todos los años, con todas las prerrogativas de que gozan las Ferias de las Ciudades, y demás Uillas de este Principado.

En este mesmo dia, lugar, y año concediò la Magestad de dicho Señor Rey D. Felipe otro Real privilegio, en
el

17

el qual concediò a los Consules, y hombres de dicha Villa, facultad para reedificar la puente del Rio Frazer con los derechos, y prerrogativas que acostumbra traer semejantes concessiones, por tiempo de veinte años, con orden expresa, que dichos Consules huvies- sen de dar cuenta al Oficio de Maestro Racional.

Continuando la Regia Magestad su liberalidad, en favorecer a la Uilla de Ripol, y sus naturales con otro Regio Privilegio dado en 13. de Julio 1599. en la Ciudad de Barcelona, en que a mas de confirmar los Privilegios Reales de los Serenissimos Señores Reyes D. Alfonso, y Emperador Carlos U. concediò a la dicha Villa, y su Ueguerio, que el Subveguer nombrador por el Ueguer fuesse de la jurisdiccion Real. Que todos las escrituras, que se harian en la Escrivania, ò Notaria de la misma Uilla, por los Arrendatarios de ella, quedassen los originales en la casa del Consejo, ò Ayuntamiento. Que pudiesen tener el Almagazen de granos dentro la Uilla, y para poder llenarle del trigo necesario, que pudiesen cargar imposicion de la octava parte de los frutos, que se percibirian en las tierras del termino de la Villa, y su Ueguerio.

Todas las gracias referidas, despues de sus concessiones llegaron a su debida execucion, pues que tuvo la Uilla de Ripol, en fuerza de dichos Reales Privilegios, Consules, Consejos, y Sindicos en forma de Universidad, en el qual tiempo para acudir a las urgentes necesidades, en que se hallava dicha Villa, se tomaron muchos censales, que aun padecen los moradores de ella, sin poder hallar forma para quitarles, como ni

18

menos para pagar las pensiones, que se están deviendo a los acreedores, por causa de no aver Consules, Consejo, ni forma de Universidad, de despues que se crearon, y administrar los emolumentos (que es proprio patrimonio de la Villa) el Venerable Abad, y sus Oficiales, quien por ningun tiempo han querido quitarles. Reedificaron la puente, y dieron cuenta al Oficio de Maestro Racional de lo procedido del passage de el; y aunque es verdad, que solo fue concedido a los Consules el derecho de passage de la puente, con termino limitado, como fue de veinte años, oy en dia cobra este derecho el Venerable Abad, sobre aver mas que passado el termino prefigido, sin causa alguna, ni razon, siendo peor, que tras todo esto, si se ha de reparar la puente, se pagari los gastos por el Venerable Abad de los emolumetos de la Villa, aviendo para esto menos razõ. Pusieron en execucion, así las ternas de Veguer, como el tener Ferias los dias señalados, que es lo que unicamente con el Almagacen conserva la dicha Villa, aviendola despojado, a fuerça de superiores valimientos de las demás gracias, y prerrogativas, con que se hallava condecorada.

Estos fueron los principales medios, y motivos, que en la urgente necesidad del mes de Setiembre 1694. animaron a los naturales, y moradores de la Uilla de Ripol a congregarse, y a formar Universidad con Consejo, Consules, y demás Oficiales políticos, como de antes, en fuerça de dichos Reales Privilegios tenían ya para poder hallarse mas prevenidos en los contratiempos, y ocurrencias necesarias, para la con-

fer-

servacion de la Uilla, vidas, honras, y patrimonios de sus naturales, y servicio de su Magestad, en atencion a los estragos padecidos del Enemigo, y hallarse a su frontera, como por tener experimentado, que el Venerable Abad, al menor movimiento de las armas enemigas rendia la obediencia, sin consejo, ni parecer de los naturales, dexando el, y sus Ministros la Uilla desamparada, y sus Uassallos sin Cabeça, en poder de los enenigos.

A vista de estas consideraciones, y demàs arriba dicho, se vè fue notoria emulacion acumular a los naturales de dicha Villa, que con el abrigo de las Armas enemigas, fuesse su animo vsurpar jurisdicciones, temporalidades, ni posesiones del Venerable Abad, con la ereccion referida de Consules, y Consejo, pues que a demàs de las causas, que para esto tuvieron, que quedan arriba referidas, no hizieron cosa, que no la aya tenido dicha Universidad, en fuerza de dichos Reales Privilegios, sin que con esto se aya quitado, ni vsurpado jurisdiccion, temporalidad, ni cosa alguna al dicho Venerable Abad; si solo el fin que tuvieron los naturales, fue bolver a su pristino estado, y para poder con mas fuerças servir a su Magestad, como lo muestran en las ocurrencias presentes, y mejor viniendo el caso de poder convatir con el Enemigo manifestaràn su afecto en el Real servicio de su Magestad.

En que solamente leyere la Real orden de Cancilleria, y sus clausulas que contra la dicha Villa se sacò por la ereccion de Consules, y Consejo referida, sin otra premeditacion, juzgarà, que los naturales de ella

fon

20

son muy afectados a Francia: Que la lealtad publica, es ficcion: Y su gran zelo, cautela, lo que les sirve de mayor pena, y dolor, bolviendoseles con esto el oro, y plata de sus servicios en falsa alquimia, y duro hierro, poniendoles en duda el credito, que por eternidades han gozado pacifico, eclipsandoseles las luzes de sus glorias, y lleno del buen nombre, y innata fidelidad con su Rey, y Señor, motivo que ha obligado a hazer al Sindico la idea de este discurso, para que conste a V. Excel. y a todo el mundo de la fidelidad, y modo de proceder de los naturales de dicha Uilla en servicio de su Real Magestad, quan diferente es de lo que ha publicado la emulacion, y quanto lleva de ventaja al proceder del Venerable Abad, Monges, y Oficiales en su Real servicio.

Podia repetir el Sindico otras demostraciones de dolor, que las calla, y omite, en consideracion del informe, que de orden de su Magestad. se halla en el Real Consejo de este Principado, sobre la dependencia de la administracion de justicia del Venerable Abad, y sus Ministros, executada con toda irregularidad con los Vassallos de dicha Villa, assi en lo criminal, como en lo civil, cubriendo al facinoroso, y despreciando al fiel, honrando al malo, y castigando al bueno; arrojando prodigo las conveniencias del comun (como son sus emolumentos) privandole de ellos, para no poder acudir a sus deudas, y obligaciones; y en las dependencias comunes merecen cordiales afectos, los que figuen su parcialidad, y assi no es mucho trate al comun de dicha Villa con tanta aspereza, y rigor, y

acu-

21

acumule a sus Vassallos el achaque, que no padecen, ni padeceràn, hasta perder sus vidas en defensa de su Real Magestad.

Y es muy digno de reparar, que sobre ser muchos los Abades Benitos, asì Claustrales, como Observantes, que tienen en Cataluña igual jurisdicciòn, y dominio sobre diferentes Uillas, y Lugares, que de mucho no igualan a la de Ripol en el número de fuegos, y vezinos, no se hallarà ninguna, que no tenga Consules, Consejo, Sindicos, y forma de Universidad, y solo se halla esta singularidad en la Villa de Ripol, por quererlo asì el Venerable Abad, sanbenito particular que padece, para mas oprobio, y desprecio, siendo asì, que ignorar no puede ser mucho mejor para el comun, y servicio de su Magestad el tenerlos, que dexarlos de tener, como se ha experimentado en los casos referidos, que son de este desengaño los mayores testigos.

Por todo lo que dicho Sindico, puesto a los pies de V. Excel. invoca su integridad, y proclama su proteccion, y espera el considerar U. Excel, ilustrado de la verdad, que la defensa es natural, y aun obligatoria: que se defiende quien ha rendido servicios considerables a su Real Magestad, y con el tiempo los rendirà mayores: que se defiende vn inocente: que la defensa de la verdad es tan incontestable, que quanto son mayores las baterias, que se le oponen, tanto mayor resistencia hallan; y asì humilde, y postrado,

Suplica a U. Excel. sea de su servicio mandar suspender la execucion de la referida orden de Cancilleria, y todos los demàs que conduzcan a la extincion

F

de

22

de Consules, Consejo, y forma de Yniversidad, pues que con ellos se logra mayor beneficio para la publica vtilidad, y no menos de que permita U. Excel. que en adelante se continue la misma forma de Universidad, sin embargo de ella, porque si bien no ha de ser la mudanza facil, pero si justificada. Cõ aquella se malogra la qualidad de Sabio, pero con esta se conserva. Del Sabio es mudar consejo, y con esto han adquirido muchos el glorioso nombre de Sabios. Oy resuelve V. Excel. favorable, mañana contrario delibera. Entrambas resoluciones pueden ser justas; y si lo son, esta es la mudanza del Sabio, lo que recibirà a merced de la Grandeza de V. Excelencia.

[8] AHCP, Allotjaments, Dos quaderns de cases i lloguers (1663-1680)

—Memorial del que ha gastat la present Universitat en reparo de las casas dels ofi-
sials de guerra estan de gornisió en la dita vila, comensant als 13 de l'any de ju<u>ny
1663, y dels lloguers ha pagats per ditas casas

—Memorial lloguers de Puigcerdà “Cases de cabos de guerra...”

(Primer Quadern)

Memorial del que ha gastat la present Universitat en reparo de las casas dels
ofisials de guerra estan de gornisió en la dita vila, comensant als 13 de l'any de
ju<u>ny 1663, y dels lloguers ha pagats per ditas casas

[f. 1] 1663

Lloguers. Reparació.

Sit nomen Domini benedictum

En lo present codern estan notadas y continuadas totas las quantitats de diners que la
present Universitat ha pagadas a difarens personas per lloguers de casas y per obras se
són fetas en aquellas, comensant en lo any 1663.

Ave Maria.

Lloguers de casas. 1663

[f. 2] Memorial del que ha gastat la present Universitat en reparo de las casas
dels ofisials de guerra estan de gornisió en la dita vila, comensant als 13 de l'any
de ju<u>ny 1663, y dels lloguers ha pagats per ditas casas.

Picas.

Primo, als 13 de juny 1663, per obras fetas en casa de Picas, [*espai en blanc*] lliures,
[*espai en blanc*] diners, conforme consta ab pòlissa al llibre de credensana en dit any.

Més³⁹³, als 22 desembre 1663, per golfos y rellas, 8 diners plata; consta al registra.

Més, als 3 de febrer 1666 se féu pòlissa a Pera Pont de dita casa de 15 lliures de plata;
dit.

393. El text sembla dir “més” allà on seria força corrent trobar-hi *Item*. En qualsevol cas, hem decidit mantenir la primera forma.

Més, als 23 de Mars 1667 se féu pòlissa a Pera Pont de 9 lliures barceloneses; consta al llibre de credensana.

Més, als 22 de Mars 1668, 18 lliures barceloneses ab pòlissa; en la credensana de dit any consta.

Més, als primer de mars 1670, ab pòlissa, deu ducats plata.

Més, als 17 de mars 1671, ab pòlissa, 18 lliures barceloneses.

Més, als 3 de mars 1672, ab pòlissa, 18 lliures barceloneses.

Més, als 24 del mes de mars 1674, ab pòlissa, set ducats plata.

Més, als 18 de mars 1675, Banet Montagut, per la pobilla, 11 lliures.

Més, als 6 del mes de mars 1676, 18 lliures barceloneses.

Més, als 18 del mes de mars 1677, ab pòlissa, 17 lliures, 18 diners barceloneses ab pòlissa.

Més, als 28 de febrer 1678, pòlissa de deu ducats moneda de plata.

Més, als 21 del mes de mars 1680, ab pòlissa, 12 lliures, 12 diners barceloneses.

Més, en dita casa féu algunas obras Francesc Vidal en lo any 1678, com sien il·líquidas no-s trau la summa enfora; còstan en sos comptes.

Més, en dita casa se feren algunas obras essent obrer mossèn Joseph Maseras en lo any 1677; allí se trobaran quant convinga, com sien il·líquidas no-s trau la summa.

Més, en lo any 1679, essent obrer en dit any Guillem Espernay, se gastà en dita casa 7 lliures, 13 diners, sens lo pertret.

Més, als 15 de mars 1687 sa ha fet pòlisa al dit misser Joseph Vidal, usufructuari dels béns de la dita Maria Vidal Pont y Picas, de tres ducats y mitja de or, y a bé la pòlisa diga a bon compte és sobrepagat de alguns rals; y se fa la present nota perquè en esdevenidor no-s demane cosa més de dit lloguers a la vila.

[f. 2v] Casa de Francisco de Canal

Primo, se li féu pòlissa als 17 de agost 1663, de 4 ducats y mitg plata per lo lloguer havia comensat en lo maig de dit any, conforme consta en lo llibre de credensana.

Més, per unas blagadisas se feren per dita casa als 5 de setembre 1663, dos reals de plata; consta al registra de credensana.

Més, als 26 de febrer 1665, pòlissa de 9 ducats plata per lo arrendament de dita casa de un any costa de la pòlissa en lo registre de credensana de dit any.

Més, als 18 de Mars 1666 pòlissa al dit de 9 lliures barceloneses, consta al llibre de credensana.

Més, als 22 de mars 1667 pòlissa al dit de 9 lliures barceloneses consta al llibre de credensana de dit any.

Més, als 5 de maig 1667 se féu pòlissa al dit de [*espai en blanc*].

Més, als 4 de novembre 1677, ab pòlissa, 3 ducats de or.

Més, als 14 de mars 1680, 2 ducats de or ab pòlissa.

És pagada la casa de Canal per tots arrendaments.

[f. 3] Casa del senyor Christòfol Morer, dita de Cardona

Primo, als 23 de agost 1663 cobra 9 ducats plata per una anyada del lloguer de dita casa.

Més, als 20 de mars 1666, sis ducats moneda de pata a bon compta; consta en lo llibre de credesana.

Més, als 8 de janer 1667 nou ducats plata al dit senyor Morer a bon compta dels arrendaments; consta ab pòlissa al llibre de credensana.

Més, als 22 de mars 1668, 9 lliures barceloneses, ab pòlissa.

Més, als 20 de desembre 1669, ab pòlissa, dos jornals de mestre y manobra en dita casa.

Més, als 21 de febrer 1680 ab pòlissa set ducats moneda de plata.

Més, als 18 del mes de mars 1671, pòlissa de set ducats plata.

Més, als 3 de febrer 1672, ab pòlissa, 18 lliures barceloneses.

Més, als 18 de novembre 1672, per obras, 12 diners; consta ab pòlissa.

Més, als 21 del mes de mars 1673, 18 lliures barceloneses, ab pòlissa.

Més, als 10 de mars 1675, ab pòlissa, 27 lliures 10 diners barceloneses.

Són pagats tots los arrendaments de la casa de dit senyor Morer menos una anyada, que són deu ducats plata; se nota als 18 de mars 1688, y est matex any se li ha fet pòlisa de la penúltima anyada.

Als 19 de mars 16 se ha fet pòlisa al senyor don Cristòphol Morer y Pasqual de deu ducats plata a compliment de paga de tots sos lloguers deguts de dita casa dita de Cardona, dirigida dita pòlisa a Domingo Praxana, clavari lo dit any.

[f. 3v] Casa de Rafel Puig

Primo, als 24 de mars 1664, se pagaren set ducats de plata per una anyada; consta al llibre de credensana de dit any.

Més, als 3 de mars 1665, pòlissa a Rafel Puig per lo arrendament de un any de dita casa; consta en lo registra de dit any.

Més, als 18 de mars 1666, se ha pagat ab pòlisa per dita casa, set ducats moneda de plata per lo arrendament de un any.

Més, als 22 de mars de 1667 se feu pòlissa a dit Puig per los arrendaments de dita casa de set ducats plata; consta al llibre de credensa.

Més, als 22 de mars 1668, pòlissa de set ducats plata.

Més, als 21 de mars 1670 ab pòlissa 7 ducats plata.

Més, als 16 de mars 1671, pòlissa a la senyora Josepa Puig de 7 ducats plata.

Més, als 23 desembre 1671, pòlissa de 5 doblas a la senyora Josepa Puig.

Més, als 15 del mes de mars 1674, 22 lliures barceloneses; consta ab pòlissa.

Més, als 20 de mars 1677, ab pòlissa, 15 lliures 6 diners barceloneses.

Més, als 14 del mes de janer 1680, ab pòlissa 61 lliures 4 diners barceloneses.

Los arrendaments d'esta casa de Puig se diu són sobrapagats; per la avariguatió se miraran los clavariats.

[intercalat] Casa de Joan Antoni La Cambra

[*ratllat*: Primo, se gasta per obras en dita casa, als 25 de juliol 1664, setsa reals y mitg de plata consta al llibre de credensana]

[f. 4] **Casa del doctor misser Nello**

Primo, als 7 de octubre 1664, 6 ducats plata per lo lloguer de la casa del carrer de Llivia; consta en lo llibre de credensana.

Més, als 20 de mars 1666, 5 ducats ab pòlissa; consta en lo registra de dit any.

Més, als 18 del mes de febrer 1667, set ducats plata a bon compta dels arrendaments; consta al llibre de credensana en lo registra de dit any.

Més, als 22 de mars 1668, pòlissa de 9 lliures barceloneses.

Més, als 22 de octubre 1669, pòlissa per obras en dita casa y en la mateixa als 23 de dit mes y any.

Més, als 21 mars 1670, ab pòlissa, 5 ducats plata.

Més, als 23 de febrer, ab pòlissa, 6 rals plata per obras sens lo pertret.

Més, als 22 de mars 1672, ab pòlissa, 9 lliures barceloneses.

Més, als 18 de novembre 1672, 6 diners per mitg jornal de mestre sens lo pertret.

Més, als 23 del mes de desembre 1673, 9 lliures barceloneses; consta ab pòlissa.

Més, als 22 de febrer 1675, ab pòlissa, 18 lliures barceloneses.

Més, als 6 de mars 1676, ab pòlissa, 26 lliures 4 diners barceloneses.

Més, als 20 del mes de mars 1677, 18 lliures barceloneses.

Més, als 28 del mes de febrer 1678, 18 lliures barceloneses ab pòlissa.

Més, als 20 de mars 1680, ab pòlissa, per obras quinsa sous.

Més, essent obrer Spornay per obras com està notat en sos comptes 1 lliura 12 diners plata sens lo pertret.

Més, en la dita casa en lo any 1675, essent obrer Guillem Espernay, se ha gastat en la dita casa 1 lliura, 26 diners plata, no comptant lo partret de post, claus y fustas, y damés.

Més, en lo any 1675, essent obrer Salvador Vidal, se gastà per dita casa [*espai en blanc*]; com consta en los llibres et comptas de dit Vidal.

Són pagats los lloguers per enter de la casa de misser Nello.

[f. 4v] Casa de Canal de Saga

Primo, als 17 de novembre 1664 se li pagaren quinsa ducats plata; consta al llibre de credensana.

Més, als 20 de mars 1666 se ha pagat ab pòlissa vuyt ducats plata; consta al llibre de credensana.

Més, als 26 de juliol 1666, per obras en dita casa, 4 lliures, 16 diners barceloneses; consta ab pòlissa en lo llibre de credensana.

Més, als 19 de mars 1667, pòlissa al dit Canal de 8 ducats plata a bon compta dels arrendaments; consta de la pòlissa en lo llibre de credensa.

Als 28 de maig 1667, 60 reals obras en dita casa; consta al llibre de credensana.

Més, als 20 de desembre 1669, ab pòlissa, 15 reals plata.

Més, als 23 de mars 1670 un jornal de mestre y manobra, 12 diners plata a més del pertret.

Més, als 26 de febrer 1671, ab pòlissa, 9 ducats de or.

Més, als 16 de mars 1671, pòlissa de 9 ducats de or.

Més, als 19 de abril 1671, per obras, 12 reals plata sens lo pertret.

Més, als 10 de agost 1671, ab pòlissa, 12 diners plata per obrar.

Més, als 6 de novembre 1671, pòlissa per obras, 1 lliura, 10 diners barceloneses.

Més, als 4 de febrer 1673, ab pòlissa de 3 diners per obras sens lo pertret.

Més, als 6 de maig 1673, ab pòlissa per obras, 18 diners.

Més, als 4 de novembre 1677, ab pòlissa, 3 ducats de or.

Més, als 16 de janer 1680, ab pòlissa, 9 ducats de or.

La casa de Canal és satisfeta per enter dels arrendaments.

[f. 5] **Casa de Isidro Oliba**

Primo, als 22 de novembre 1664, tresa reals y mitg de plata; consta en lo registre de credensana.

Més, als 19 de novembra 1665 se féu pòlisa a Mariagna Alosi per la casa del portal de Aja de 11 lliures 8 diners per los arrendamens de dita casa.

Més, als dits 20 de mars 1666, se féu pòlissa de 9 lliures barceloneses a dit Oliba, a bon compta dels arrendaments, scituada en lo carrer de la Llissa.

Més, als 22 de mars 1667 se féu pòlissa a Marianna Alosi de 9 lliures barceloneses a bon compta dels arrendaments.

Més, als 18 de setembre 1668 pòlissa de 9 lliures barceloneses.

Més, als 4 de setembre 1669 pòlissa ab la qual consta que Isidro Oliba afranquí los lloguers de la casa del carrer de la Llissa.

Més, als 20 de desembre 1669 ab pòlissa obras 12 reals plata.

Més, als 23 de mars 1671 a mossèn Joseph Alosi pòlissa de 9 lliures barceloneses.

Més, als 13 de febrer 1673 per obras 2 lliures 10 diners.

Més, als 3 de novembre 1673 [*espai en blanc*] com consta ab pòlissa.

Més, als 18 del mes de mars 1675, 11 lliures barceloneses.

Més, als 16 de novembre 1679, per la casa de na Alosia ab pòlissa 18 lliures.

Més, als 8 del mes de febrer 1680 ab pòlissa 9 lliures barceloneses.

Ítem, als 19 juny 1678, obras fetas en casa Alosi per Salvador Vidal; no-s pot fàcilment liquidar quant importaven; podran liquidar-ho a arbitre de bon varó.

Més en lo any 1677, essent obrer mossèn Maseras, obras en dita casa per 1 lliura 8 di-

ners barcelonesos; consta en los comptes de dit Maseras.

Més, per obras en la casa del Reverent mossèn Joseph Alosi en lo any 1675, essent obrer Guillem Espernay, 1 lliura barcelonesa.

Més, per obras en dita casa en lo any 1680, 1 lliura 19 diners sens lo pertret.

Més, en dit any per dita casa 10 diners a 5 de setembre 1680 fonch concordat ab Isidro Oliba en 6 doblas y mitja per tot lo que podrie demanar de lloguers fins a tot lo any 1680; ja se trobarà la pòlissa en dit dia de 5 de setembre 1680.
Y la vila li à perdonat las obras fetas fins a dit dia.

La casa de dit Oliva es pagada per enter de lloguers.

[f. 5v] **Joan Antoni La Cambra**

Primo, als 25 juliol 1664, ab pòlissa 16 reals plata.

Primo, als 9 de febrer 1665, 6 reals plata consta al registra de credensana.

Més, als 22 de mars 1667 se féu pòlissa al dit de nou lliuras barceloneses a bon compta dels arrendaments de la casa, consta al llibre de credensana.

Més, als 22 de mars 1668, 9 lliures barceloneses, ab pòlissa.

Més, als 22 de mars de 1669, ab pòlissa 9 lliures barceloneses.

Més, als 3 de agost 1669, pòlissa de 9 lliures barceloneses.

Més, als 20 de desembre 1669, ab pòlissa, 12 diners barcelonesos per obras en dita casa fetas.

Més, als 21 de mars 1671, pòlissa de 9 lliures barceloneses.

Més, als 3 de mars 1672, pòlissa de 9 lliures barceloneses.

Més, als 6 del mes de agost 1673, 9 lliures barceloneses, consta ab pòlissa.

Més, als 16 de mars 1674, 9 lliures ab pòlissa.

Més, als 11 de mars 1675, 9 lliures barceloneses.

Més, als 9 del mes de mars 1676, ab pòlissa 9 lliures barceloneses.

Són pagats los lloguers per enter de dit La Cambra.

[f. 6] **Casa de ca Acasi de Còdol**

Primo, als 23 de mars 1665, 24 ducats de plata, y son per lo arrendament de dos anys de dita casa; consta en lo llibre de credensana. Se dupta si tingué efecta dita pòlissa; dit Còdol o ensenyarà.

Més, als 21 del mes de octubre 1665 se li ha fet pòlissa de quinsa ducats plata a bon compte de l'arrendament de dita casa; consta en lo llibre de credenser de dit any.

Més, als 10 de janer 1667, se féu pòlissa al senyor Francisco de Còdol de quinsa ducats de plata a bon compte consta en lo llibre de credensa.

Més, als 2 juny 1667, deu ducats plata a Francisco de Còdol a bon compte de dits arrendaments.

Més, als 22 de octubre, 1669 ab pòlissa se han fet difarens obras en dita casa.

Més, als 20 de desembre 1669, pòlissa per obras de fuster, 12 reals plata sens lo pertret.

Més, als 23 de mars 1670, ab pòlissa per obras, 12 reals plata a més del pertret.

Més, als 31 juliol 1670 ab pòlissa, per obras 4 lliures 10 diners barcelonesos.

Més, als 4 de setembre 1670 ab pòlissa, per obras [...].

Més, als 5 de mars 1672 ab pòlissa, 4 ducats de or.

Més, als 16 de juny 1673, 1 lliura 13 diners per obras; consta ab pòlissa.

Més, als 9 de setembre 1673, per obras 12 diners.

Més, als 10 de mars 1675, 44 lliures barceloneses ab pòlissa.

Més, als 8 de mars 1676, 6 ducats ab pòlissa.

Més, als 12 de mars 1677, ab pòlissa sis doblas de or.

[f. 6bis] Més, en lo any 1679 consta en los comptes de Salvador s'i feren diferents obras; allí se podrà vèurer extensament lo que impòrtan.

Més, en lo any 1677 consta en los comptes de mossèn Joseph Maseras com se feren algunas obras en dita casa, y per ésser il·líquidas no se trauen fora; la summa, quant convinga, allí se trobarà.

Més, se adobà lo pou any 1679 per set doblas, consta al clavariat del doctor Rello, y diu la pòlissa a Nicolau Labro.

Los lloguers de la casa de dit Còdol són del tot satisfets.

[f. 6bis v] **Casa de Francesch Cutia, al carrer de Sant Francesch**

Primo, als 23 de mars 1665 se li féu pòlissa a dit Cutia de sis ducats moneda de plata; consta al llibre de credensana de dit any.

Més, als 22 de setembre 1666 se féu pòlissa de una dobla de or; consta en lo llibre de credensana.

Més, als 22 de mars 1668, 9 lliures barceloneses ab pòlissa.

Més, als 11 de mars 1669, pòlissa a la viuda [-]festa [?] per Cultia, 5 lliures 10 diners.

No-s deu cosa de lloguers; esta és casa vuy de la vila.

[f. 7] **Casa de la viuda Sala**

Primo, a 28 de mars 1666, pòlissa de deu lliuras cerdanas correns, que són 6 lliures barceloneses, que són a bon compta de dit lloguer consta al registra.

Més, als 22 de mars 1668, ab pòlissa, 9 lliures barceloneses.

Més, als 20 de desembre 1669, ab pòlissa obras, 1 lliura plata.

Més, als 23 de mars 1671, pòlissa a Jauma Sala de 9 lliures barceloneses.

Més, als 3 de janer, ab pòlissa, 5 ducats plata.

Més, als 16 de mars 1674, ab pòlissa, 9 lliures barceloneses.

Més, als 23 de febrer 1675, 9 lliures barceloneses.

Més, als 9 del mes de mars 1679, 9 lliures barceloneses.

Més, als 15 de mars, ab pòlissa, 18 lliures barceloneses.

No-s deu cosa de lloguers de la casa de dit micer Sala.

[f. 7v] Casa de Anthoni Cuarrasa, al carrer de Santa Maria

Primo, a 20 de mars de 1666, pòlissa de 6 lliures barceloneses per lo lloguer de un any de dita casa; consta en lo llibre de credensana.

Més, als 20 de mars 1667 se féu pòlissa al dit de 7 lliures barceloneses; consta al llibre de credensa.

Més, als 22 de mars 1668, 9 lliures barceloneses ab pòlissa.

Més, als 5 del mes de juny 1671, ab pòlissa, 9 lliures 11 diners barceloneses.

Més, als 18 del mes de mars 1674, ab pòlissa, 9 lliures barceloneses.

Més, als 13 de mars 1675, 9 lliures barceloneses a Guillem Cuarrasa.

Més, als 10 del mes de mars 1679, 9 lliures barceloneses.

Són satisfets los lloguers del tot de la casa de dit Cuarrasa.

[f. 8] Casa de Rafel Moxó, al carrer de Santa Maria

Primo, als 20 de mars 1666 se li feu pòlissa de 9 lliures barceloneses a bon compta dels lloguers de dita casa.

Més, 9 lliures barceloneses a 1 juliol 1667 a bon compte dels lloguers; consta al llibre de creden[sa].

Més, als 22 de mars 1668, 9 lliures barceloneses ab pòlissa.

Més, als 20 de desembre 1669, ab pòlissa 24 reals plata.

Més, als 23 de mars 1670, ab pòlissa 5 ducats y mitg plata.

Més, als 18 de mars 1671, pòlissa de 9 lliures barceloneses.

Més, als 5 de desembre 1671, pòlissa de 54 lliures barceloneses.

Més, als 7 de novembre 1675, ab pòlissa 11 lliures 14 diners barceloneses.

Més, als 13 del mes de mars 1677, 9 lliures.

Més, als primer del mes de mars 1680, 19 lliures barceloneses ab pòlissa.

Més, als 20 de mars, ab pòlissa per obras, 9 diners barcelonesos.

Més, als 20 de mars 1680, ab pòlissa, 13 lliures 10 diners.

Són los lloguers de la casa de dit Muxó per enter satisfets.

[f. 8v] Casa de Monrrós possehida per lo senyor Andreu Pera

Primo, als 22 de mars 1667, se féu pòlissa a mossèn Ramon Ervàs[?], pòlissa de 9 lliures barceloneses a bon compta dels arrendaments de dita casa; consta al llibre de credensa.

A 28 maig 1667, obras en dita casa al llogat en jornal 12 diners barcelonesos consta al memorial de las obras al llibre de credensería.

Més, als 22 de mars 1668, pòlissa de 9 lliures barceloneses.

Més, als 11 del mes de mars 1675, al senyor Andreu Pera, 18 lliures barceloneses.

Més, als 11 del mes de mars 1676, 18 lliures barceloneses.

Més, als 15 de mars 1677 ab pòlissa, 15 lliures barceloneses.

Més, als primer de mars 1678, 18 lliures barceloneses.

Més, als 14 de mars 1680, ab pòlissa, 8 ducats plata.

Són satisfets los lloguers de la casa de dit Pera del tot.

[f. 9] Casa de la senyora Beatris Pasqual

Primo, als 3 de novembre 1669, ab pòlissa, tres doblas y mitja de or.

Més, als 3 de mars 1672, pòlissa de 6 ducats de or.

Més, als 28 de setembre 1672, per obras, 14 sous 10 [diners] consta ab pòlissa.

Més, als 16 de octubre 1672, per obras en dita casa 1 lliura 15 sous, sens comptar lo pertret.

Més, als 13 de febrer 1673, per obras en dita casa, 3 lliures 12 sous, sens lo partret.

Més, als 16 del mes de juny 1673, 8 ducats de or.

Més, als 16 de març 1674, ab pòlissa, quatre doblas de or.

Més, als 23 de març 1675, ab pòlissa, 2 lliures 9 sous plata, per obras.

Més, als 20 del mes de abril 1675, per obras, 3 lliures 1 sou 6 barceloneses.

Més, als 14 març 1675, a la senyora Beatris, 6 ducats de or.

Més, als primer de agost 1675, ab pòlissa, per obras, 2 lliures 9 sous 6 barceloneses.

Més, als 11 del mes de març 1676, 6 ducats de or de una part y 7 lliures 13 sous 6 barceloneses de altre.

Més, als 28 del mes de febrer 1680, ab pòlissa, trenta-tres lliuras barceloneses.

Més, als 14 de novembre 1679, ab pòlissa, 38 lliures 10 sous.

Més, en dita casa se feren obras com apar en los comptes de Salvador Vidal, obrer, 1678; no se tràuen enfora per ésser il·líquidas, allí se tròban.

Més, en dita casa se feren obras essent obrer Joseph Maseras en lo any 1677, com consta en sos comptes, y per ésser il·líquits no-s trau la partida enfora.

Més, en lo any 1675 se han fetas obras en dita casa, essent obrer Guillem Espernay, per 19 lliuras 10 sous 6 y lo partret a de part.

Als 15 de març 1687, pòlisa al senyor Adon Pasqual de quatre doblas de or; se ha de vèurer esta pòlisa per lo demés.

Als 23 de març 1689 se ha feta pòlisa a Abdon Pasqual y Monsonís de quatre doblas y mitja de or a compliment de paga de tots los lloguers de dita casa, dirigida a Domingo Paraxana, clavari lo dit any, y Nicolau Martí, com ha son procurador, com de la procura consta en poder de Rafel Ferran, notari, a t.[?] de l'any 1688 ha feta rebuda al dors de dita pòlisa per nota.

[f. 9v] Casa del senyor don Domingo Guilla.

A més de algunas obras se han fet en dita casa, se han pagat las quantitats següens:

Primo, als 26 de setembre 1671, se han pagadas sinch mil doblas al senyor don Joseph de Millàs.

Més, als 12 de mars 1675, a dona Ipòlita de Guilla, 44 lliures barceloneses.

Més, als 21 del mes de mars 1676, 33 lliures ab diner y ab obras 36 lliures 18 sous. 69 lliures 18 diners barcelonesos

Més, als 9 del mes de mars 1677, deu doblas de or ab pòlissa.

[*ratllat*: Item, al reverent Feliu Font, pòlissa als 9 de mars 1678, 55 lliures].
55 lliures barceloneses

Més, als 9 de mars 1680, ab pòlissa, deu ducats de or.

Més, se feren diferents obras en dita casa com consta ab los comptes de Salvador Vidal en lo any 1679, y com sien ab diferents partits il·líquits, no és fácil tràurer-los enfora; en dits comptes se trobarà extensament.

Més, se feren diferents obras en dita casa com consta ab los comptes de mossèn Joseph Maseras, obrer en lo any 1677 per ésser íl·liquidat, no trach la partida en fora.

Més, se feren difarens obras en dita casa en lo any 1675 essent obrer Guillem Espernay que juntas inpòrtan 19 lliuras 3 diners moneda de plata, dich.

Més, en lo any 1679, per obras, 4 lliuras 16 diners, sens lo pertret consta en los comptas de Prexana, obrer.

Més, en lo any 1675, essent obrer Salvador Vidal, se gastà per dita casa [*espai en blanc*] com consta en los comptas de dit Vidal.

[f. 10] Més, en lo any 1675, als 30 de desembre, se feren obras en la retroscrita casa per quatre doblas y mitja de or, com consta en los comptas de dit Salvador Vidal.

Més, als 16 de mars 1687, ab pòlisa al senyor Ginesta, procurador del senyor don Joseph de Millàs, 55 lliures barceloneses.

Més, als 23 de mars 1688, pòlisa al senyor Ginesta en dit nom de procurador de dit senyor don Joseph de Millàs, 55 lliures barceloneses.

Als 31 del mes de agost 1688, se féu pòlisa al senyor don Dimas de Millàs de quinsa doblas de or, que són 82 lliures, 10 diners barceloneses, a bon compta de aquellas seixanta-vuyt doblas de or que la present vila li davia. Y axís, passats tots comptas fins a la hora present de lloguers de dita casa per obras que la present vila tingués fetas en aquella. La vila queda divent al dit senyor don Dimas de Millàs a compliment de paga sinquanta-y-tres doblas de or, havent fet rebutda dit senyor al dors de dita pòlisa als dos de setembre del mateix any, dirigida y pagada dita pòlisa al senyor Domingo Prexana, clavari, lo present any de 1688.

[f. 10bis] **Casa de Fèlix Sicart**, scituada en lo carrer dels Torongers, dita de la Baralla, que vuy habita Joan Solanell. La tingué ocupada la present vila difarens anys, pagant de lloguer 5 ducats plata quiscun any y trobant que se li deu a dit Sicart tres anyadas se li fa pòlisa de quinsa ducats de plata a compliment de paga de tots lloguers deguts, la qual pòlisa a dirigida a Domingo Prexana, clavari lo any 1689.

[f. 10bis v] **Casa de la senyora Rosa Cerdà**, viuda, que fonch antes del dit Dionís Puig presbíter de Dorras, y després comprà la vila a dita Cerdà. La qual casa vuy té Antoni Alabau, pagès, per establiment li'n té fet en poder de Ferran, notari, de la qual casa als 22 de mars 1689 se ha fet pòlisa a dita Rosa Cerdà de vint-y-quatre ducats plata a compliment de paga de tots los lloguers fosen degut a aquella de tot lo temps la vila la i tingué ocupada, dirigida dita pòlisa a Domingo Praxana, clavari lo dit any per nota.

(Segon Quadern)

Memorial lloguers de Puigcerdà
“Cases de cabos de guerra...” ³⁹⁴

[f. 6] 26 maig 1677, cases per cabos de guerra

Comta dels dinés aniré prament jo, Miquel Mir, altre dels elegits ab pòlisa dels senyors cònsuls, del senyor Joan Gaspar Mauri per ops de fer casas a la prasant vila per los cabos de guerra, comensant als 26 de maig 1677.

Primo, dit dia tinc rebut de dit senyor Mauri sinquanta dopblas que moneda corrent súman	275 lliures sous
Més, als 18 de juny 1677, tinc rebut de dit senyor Mauri altrás sinquanta dopblas que moneda corrent són	275 lliures sous
Més, als 23 de juliol, tinc rebut de dit senyor Mauri noranta-quatra lliuras dos sous y sis barcelonesos correns, dic	94 lliures 2 sous 6
Més, als 24 de dit tinc rebut de dit senyor Mauri coranta lliuras tretsá sous y vuit de dita moneda, dic	40 lliuras 13 sous 8
Més, dit dia tinc rebut de Miquel Boris sent xixonta-vuit lliuras sis sous y vuit, dic	168 lliuras 6 sous 8
Més, als 13 de agost tinc rebut del senyor Joan Gaspar Mauri sinc-sentas sinquanta lliuras ab vint-y-sinc dopblas de quatra, dic	550 lliures sous

[f. 7] Tot és moneda corrent. Comta dels dinés aniré donant jo, Miquel Mir, ab horda dels senyors cònsols, a particulars y per partret per ops de fer casas a la present vila, comensant als 26 de maig 1677.

394. Nota explicativa: en aquesta llibreta s'han trobat fulls solts intercalats amb un llistat coherent de pagaments. Hem mantingut l'ordre de foliació en el qual hem trobat els documents, però per fer més entenedor el text, hem decidit posar primer el llistat seguit dels papers aïllats. D'aquesta manera els folis no tenen un ordre, però sí el contingut del document.

(1) ³⁹⁵ Primo, dit dia tinc donat a Pera Salvat y son company per anclourar pedras aportaran los carratés al cortel de mossèn Picas, quatre rals, dic	8 sous
(2) Més, als 27 de dit tinc donat a Esteva Sunyer y a sos companys per onsa jornals treballaran en arencar pedras a l'estany vint-y-dos rals, dic	2 lliures 4 sous
(3) Més, dit dia tinc donat a Pera Soldevila y a son company, per mitg jornal treballaran en arrencar pedras de l'estany dos rals, dic	4 sous
(4) Més, als 29 de dit tinc donat a Rafel Gai, mestra de casas per fer una basa per amaran calç, dinou rals y mitx, dic	1 lliura 19 sous
(5) Més, dit dia tinc donat a Esteva Sunyer y sos companys per tràurar pedras de l'estany, coranta-nou rals	4 lliures 18 sous
(6) Més, als 2 de juny, tinc donat a Joan Calvet del lloch de Guils, cinquanta-sinc rals y tres dinés per lo preu de vint-y-una cana de llosa, dic	5 lliures 10 sous 3 d.
(7) Més, als 3 de dit tinc donat a Domingo Serra Clara per orda dels senyors cònsols quinsa dopblas a bon comta de aquellos 200 càrregas de pots li ténan compradas, dic	82 lliures 10 sous
(8) Més, tinc donat hui, als 4 de dit, a Pera Sunyer de Bolvir, per lo preu de 75 canas llosa, vint-y-una lliura[s] sinc sous, dic	21 lliures 5 sous
(9) Més, dit dia tinc donat a Miquel Manegat per lo preu de 33 canas de llosa noranta-tres rals y mitg, dic	9 lliures 7 sous
(10) Més, als 5 de dit tinc donat a Miquel Scobairo de Alp per lo preu de 195 càrregas de calç a raó de sin[c] sous y tres diners càrrega, cinquanta-una lliura[s] tres sous y quatre, dic	51 lliures 3 sous 4 d.
	179 lliures 8 sous 7

395. Aquests números corresponen al registre de pagaments que es troben en fulls solts, transcrits més avall com hem explicat en folis diferents, en el cas que els haguem conservat en aquest plec. També si s'escau, hem anotat en els pagaments solts el número de referència que correspon al d'aquest llistat.

[f. 7v] Munta la trasdita plana	179 lliures 8 sous 7
(11) Més, als 6 de dit tinc donat a Rafel Gai y a sos companys y a March Viader sinquanta-un ral y mitx, dic	5 lliures 3 sous
(12) Més, als 8 de dit tinc donat a Jasinto Aulet, sinquanta-set rals y nou dinés per nou jornals à posat ab un parell de bous per tirar arena y pedras per ops de fer casas a la prasant vila, dic	5 lliures 14 sous 9
(13) Més, als 9 de dit tinc donat a Jaume Alvio sinquanta-set rals y nou dinés per nou jornals à posat ab un parell de bous per tirar arena y pedras per ops de fer casas a la prasant vila, dic	5 lliures 14 sous 9
(14) Més, als 12 de dit tinc donat a Joan Maranges y a sos companys de Saneja y sant Martí per lo port del vint-y-quatra càrregas de pots, vint-y-sis rals y sis dinés, dic	2 lliures 12 sous 6
(15) Més, dit dia tinc donat a Tomàs Bosom, fuster, catorsa rals y sis dinés, per lo gasto seu per anar a comprar cabirons a Alp, dic	1 lliura 8 sous 6
(16) Més, dit dia tinc donat a Rafel Cavalleria clavataira de Vantaiola per lo preu de dos mil claus, coranta vuit rals, dic	4 lliures 16 sous
(17) Més, als 14 de dit tinc donat a Fransesch Florensa, per set jornals ab un parell de bous à posat en tirar pedras y arena per ops de fer los casas de la prasant vila, coranta-quatra rals y quinsa dinés, dic	4 lliures 9 sous 3
(18) Més, als 15 de dit tinc donat a Joan Maranges y a sos companys, coranta-dos rals y són per lo port de trenta-y-tres cabirons an aportat de Alp, dic	4 lliures 4 sous
	34 lliures 2 sous 9

[f. 8] (19) Més, als 17 de dit tinc donat a Francisco Dumenja y a Domingo Esparó, vuitanta-sis rals y un diner y molla, y són per tresa jornals y mitx an treballat en portar cals, arena y pedras als mestras, dic	8 lliures 12 sous 1
(20) Més, dit dia tinc donat a Pera Roax de Alp, sent y hona rals y nou dinés y són per lo preu de trenta y tres cabirons anats a cercar a Alp, dic	11 lliures 2 sous 9
(21) Més, als 18 de dit tinc donat a Domingo Serra Clara, a compliment de las 200 càrregas de pots li avían comprat los senyors cònsols quinsa dopblas en or que moneda corrent són	82 lliures 10 sous
(22) Més, als 19 de dit tinc donat a Climens Parmarola de Talltorta, sent trenta-nou rals y mitg, y són per lo preu de trenta-una fusta, yosas y cabirons, portadas a Puigcerdà, dic	13 lliures 19 sous
(23) Més, dit dia tinc donat a Pera Soldevila y a sos companys per tres jornals, a raó de dos rals per jornal, sis rals per traurar cals de la bosa y posar los cabirons a Sant Domingo y entrar pedras al cortel de mossèn Picas	lliures 12 sous
(24) Més, als 21 de dit tinc donat a mossèn Francesch Piguillem vuitanta-sis rals per lo preu de set cabirons grans, quatra fustas grans per fer escalas y dos travasans; tots hbras	8 lliures 12 sous
(25) Més, dit dia tinc donat a Pera Marot y a sos companys, per aportar pots de la torra de riu, sent setanta-sinc rals y mitg, dic	17 lliures 11 sous
(26) Més, tin[c] donat als 23 de dit a Tomàs Bosom y a Joan Viader y sos companys, per las raons anomanadas ab dita rebuda, sinquanta-sis rals, dic	5 lliuras 12 sous
	198 lliures 10 sous 10

{f. 8v} (27) Més, dit dia tinc donat a Jauma Clavaria y a Bartomeu Nicolau, onsa rals y mitx com més llargament consta ab la rebuda, dic	1 lliura 3 sous
(28) Més, als 28 de dit tinc donat a Miquel Managat y a Joan Calvet, dotsa rals y vint-y-un diner per las raons ditas en dita rebuda, dic	1 lliura 5 sous 9
(29) Més, als 2 de juliol tinc donat al senyor Jasinto Montolla xixanta-set rals y mitg per lo preu de 25 cabirons comforma consta ab sa rebuda, dic	6 lliures 15 sous
(30) Més, als 4 de dit tinc donat a Francisco Diumenya y a sos companys sent setanta-dos rals y tres dinés per las raons contengudas en dita rebuda, dic	17 lliures 4 sous 3
(31) Més, als 7 de dit tinc donat a Pera Font, calsiner del lloch de Alp, sent y sinc rals per las raons contengudas en dita rebuda, dic	10 lliures 10 sous
(32) Més, als 10 de dit tinc donat a Bartomeu Balla de Hosesa, vint-y-set rals per las raons contengudas en dita rebuda, dic	2 lliures 14 sous
(33) Més, als 12 de dit tinc donat a Joan Sala de Vallsebollera, sent trenta-dos rals y nou dinés per las raons contengudas en dita pòlisa, dic	13 lliures 4 sous 9
(34) Més, dit dia tinc donat a Joan Viader y a sos companys vint-y-quatra lliuras y sis dinés per las raons contengudas en dita pòlisa, dic	24 lliures sous 6
	76 lliures 17 sous 3

{f. 9} (35) Més, als 17 de dit tinc donat a Domingo Esparo y a sos companys vint-y-duas lliuras dinou sous, y són per las raons contengudas en dita rebuda, dic	22 lliures 19 sous
(36) Més, als 18 de dit tinc donat a Miquel Noguer, fuster, honsa lliuras catorsa sous per las raons contengudas en dita rebuda, dic	11 lliures 14 sous
(37) Més, dit dia tinc donat a Joan Viader y sos companys onsa lliuras vuit sous per las raons escrites en dita rebuda, dic	11 lliures 8 sous
(38) Més, dit dia tinc donat a Rafel Gai y a sos companys vint lliuras onsa sous per las raons contengudas en dita rebuda, dic	20 lliures 11 sous
(39) Més, als 23 de de dit tinc donat a Rafel Cavalleria, clavatoira de de Vantejola, per las raons ditas en dita rebuda xixanta-un ral y mitg, dic	6 lliures 3 sous
(40) Més, als 26 de dit tinc donat a Jerònim Argeller, manya, dotsa lliuras tres sous per las raons contengudas en dita rebuda	12 lliures 3 sous
(41) Més, dit dia tinc donat a Faliu Vila y a sos companys, per tràurar los pots de casa Ricart y portar-los a consolat	14 sous
(42) Més, als 27 de dit tinc donat a Antoni Aristot, llosador de Ballsevollera, per las raons contengudas en dita rebuda	15 lliures 15 sous
	101 lliures 7 sous

[f. 9v] (43) Més, als 28 de dit tinc donat a Domingo Esparo trenta-vuit rals y sis dinés per las raons contengudas en dita rebuda, dic	3 lliures 16 sous
(44) Més, als 31 de dit tinc donat a Pera Marot y a sos companys coranta-vuit rals y divuit dinés per las raons contengudas en dita rebuda, dic	4 lliures 17 sous 6
(45) Més, al primer de Agost tinc donat a March Viader y a sos companys vint-y-sis lliuras tretsas sous i tres per las raons contengudas en dita rebuda, dic	26 lliures 13 sous 3
(46) Més, dit dia tinc donat a Rafel Gai y a sos companys quinsa lliuras vuit sous per las raons contengudas en dita rebuda, dic	15 lliures 8 sous
(47) Més, dit dia tinc donat a Jasinto Aulet y a Fransesch Florensa catorsa lliuras sis dinés per las raons contengudas en dita rebuda, dic	14 lliures {0} sous 6
(48) Més, als 6 de dit tinc donat a Miquel Vaguer, fuster, vint-y-quatre rals per las raons contengudas en dita rebuda, dic	2 lliures 8 sous
(49) Més, als 7 de dit tinc donat a Rafel Cavalleria, clavataira de Ventajola, coranta rals y mitx per las raons contengudas en dita rebuda, dic	4 lliures 1 sou
	71 lliures 4 sou 9 [<i>sic</i>]

[f. 10] (50) Més, dit dia tinc donat a Tomàs Bosom vint-y-quatra rals per las raons contengudas en dita rebuda, dic	2 lliures 8 sous
(51) Més, dit dia tinc donat a Pera Faliu, mestra de casas, vint-y-set rals y mitg per las raons contengudas en dita rebuda, dic	2 lliures 15 sous
(52) Més, als 14 de dit tinc donat a Joan Argeller, manyà, setanta rals y divuit dinés per las raons contengudas en dita rebuda	7 lliures 2 sous 6
(53) Més, dit dia tinc donat a Toni Esteva, treballador, coranta rals y sis dinés per las raons contengudas en dita rebuda	4 lliures sous 6
(54) Més, als 16 de dit tinc donat a Antoni Aristot, llosador de Vallsebollera, quaranta-set rals y sis dinés per las raons contengudas en dita rebuda, dic	4 lliures 14 sous 6
(55) Més, als 18 de dit tinc donat a Jauma Guillet, de Alp, sinquanta-duas lliuras deu sous per las raons contengudas en dita rebuda, dic	52 lliures 10 sous
(56) Més, als 22 de dit tinc donat a Joan Viader y a sos companys vuitanta-quatra rals y sis dinés per las raons contengudas en dita rebuda, dic	8 lliures 9 sous 6
(57) Més, als 29 de dit tinc donat a Jaume Joan Maurell y a Pera Sunyer de Bolvir coranta-un ral y setsa dinés per las raons contengudas en dita rebuda, dic	4 lliures 3 sous 4
	86 lliures 2 sous 4

[f. 10v] (58) Més, als 30 de dit, tinc donat a Jasinto Autet y a Fransech Florensa diset lliuras quatra sous y tres per las raons contengudas en dita rebuda 17 lliures 4 sous 3

(59) Més, als 5 de setembra, tinc donat a Joan Viader y a sos companys dos dopblas y mitja per las raons contengudas en dita rebuda 13 lliures 15 sous

(60) Més, als 11 de dit, tinc donat a Fransès Sala de Vallsebo-llera xixanta-tres rals per als raons contengudas en dita rebuda, dic 6 lliures 6 sous

(61) Més, dit dia tinc donat a Joan Viader y a sos companys mestras de casas sinquanta lliuras sis sous per las raons contengudas en dita rebuda dic 50 lliures 6 sous

(62) Més, dit dia tinc donat a Pera Sunyer, llosador de Bolvir, onsa sous y quatra per las raons contengudas en dita rebuda, dic 11 sous 4

(63) Més, als 15 de dit, tinc donat a Arcàngelo Dito divuit sous per las raons contengudas en dita rebuda, dic 18 sous

(64) Més, als 18 de dit tinc donat a Josep Cavallaria, clavataira de Vantajola, sinquanta-un ral per las raons contengudas en dita rebuda, dic 5 lliures 2 sous

(65) Més, als 23 de dit tinc donat a Joan Viader, mestra de casas, trenta-sinc rals i mitg per las raons contengudas en dita rebuda 3 lliures 11 sous

97 lliures 13 sous 7

{f. 11} (66) Més, dit dia tinc donat a Toni Esteva y a Toni Alart sent y un ral y sis dinés per las raons contengudas en dita rebuda	10 lliuras 2 sous 6
(67) Més, als 5 de octubra tinc donat a Colom Bonmasip deu sous per las raons contengudas en dita rebuda, dic	10 sous
(68) Més, dit dia tinc donat a Joan Viader, mestra de casas, y a Tomàs Bosom, fuster, sent noranta-un ral per las raons contengudas en dita rebuda, dic	19 lliures 2 sous
(69) Més, als 7 de dit, tinc donat a Josep Anjada y a Romà Andreu setsa lliuras quatra sous per las raons contengudas en dita rebuda, dic	16 lliures 4 sous
(70) Més, als 10 de dit tinc donat a Toni Esteva, treballador, y a sos companys xixanta rals per las raons contengudas en dita rebuda, dic	6 lliures
(71) Més, als 11 de dit, tinc donat a Josep Xesa, sarraller, vuitanta rals y dos dinés per las raons contengudas en dita rebuda	8 lliures 0 sous 2 d.
(72) Més, als 14 de dit tinc donat a Jaume Bolla y a son company sinquanta-sis rals y nou dinés per las raons contengudas en dita rebuda, dic	5 lliures 12 sous 9
(73) Més, dit dia tinc donat a Jasinto Capvern, de Alp, sent vuitanta-sinc rals y sis dinés per las raons contengudas en dita rebuda, dic	18 lliures 10 sous 6
(74) Més, dit dia tinc donat a Pera Clavaria y a Bartomeu Pinós, de Alp, dos-sens y dinou rals y nou dinés per las raons contengudas en dita rebuda, dic	21 lliuras 18 sous 9
	106 lliures 0 sous 8

[f. 11v] (75) Més, als 16 de dit tinc donat a Rafel Cavallaria, clavataire de Ventajola, setanta-sinc rals per las raons contengudas en dita rebuda	7 lliures 10 sous
(76) Més, als 17 de dit tinc donat a Toni Esteva y a sos companys xixanta-un ral y mitg per las raons contengudas en dita rebuda	6 lliures 3 sous
(77) Més, als 22 de dit tinc donat a Maria Tarrada de Hoseja sinquanta-sinc rals y sis dinés per las raons contengudas en dita rebuda	5 lliures 10 sous 6
(78) Més, als 24 de dit tinc donat a Ramon Sarret trenta-set lliuras quatra sous y deu per las raons contengudas en dita rebuda	37 lliures 4 sous 10
(79) Més, dit dia tinc donat a casa Miró Vidal coranta rals y mitx per las raons contengudas en dita rebuda, dic	4 lliures 1 sou
(80) Més, dit dia tinc donat a Domingo Cot de Oseya sent trenta-set rals y mitg per las raons ontengudas en dita rebuda, dic	13 lliures 15 sous
(81) Més, dit dia tinc donat a Toni Esteva y a son company trenta rals per las raons contengudas en dita rebuda, dic	3 lliures
(82) Més, als 30 de dit tinc donat a Toni Esteva y a son company y a Jauma Guillet de Alp vuitanta sinc rals y nou dinés per las raons contengudas en dita rebuda	8 lliures 10 sous 9
(83) Més, als 6 de novembra tinc donat a Pera Font, calsiner de Alp, setanta-tres rals y mitg per las raons contengudas en dita rebuda	7 lliures 7 sous
(84) Més, als 7 de dit, tinc donat a Toni Esteva, treballador, y a son company vint-y-sinc rals per las raons contengudas en dita rebuda	2 lliures 10 sous
	95 lliures 12 sous 1

[f. 12] (84) Més, als 10 de dit tinc donat a Jeroni Argelé, sarraller, catorsa lliuras tres sous y deu per las raons contengudas en dita rebuda, dic	14 lliures 3 sous 10
(85) Més, dit dia tinc donat a Tomàs Bordaria, mestra de casas, dotsa rals y mitx y sis dinés per las raons contengudas en dita rebuda, dic	2 lliures 5 sous 6
(86) Més, dit dia tinc donat a mestra Barnat Graner y a son fill vint-y-dos rals y mitx per las raons contengudas en dita rebuda, dic	2 lliures 5 sous
(87) Més, als 14 de dit tinc donat a Ramon Sarret de Ix sent y vint-y-quatra rals i tres dinés per las raons contengudas en dita rebuda, dic	12 lliures 8 sous 3
(88) Més, dit dia tinc donat a Toni Alabau, pagès de la present vila, setanta-sis rals y mitg per las raons contengudas en dita rebuda, dic	7 lliures 13 sous
(89) Més tinc donat als 20 de dit a Pera Sunyer y a Joan Mir, tots de Bolvir, dos-sents trenta-set rals i mitg per las raons contengudas en dita rebuda, dic	23 lliures 15 sous
(90) Més, als 21 de dit tinc donat a Toni Esteva y a son company coranta-sinc rals per las raons contengudas en dita rebuda	4 lliures 10 sous
(91) Més, als 29 de dit tinc donat a Rafel Gai y a sos copanys sinquanta-una lliura setsa sous per las raons contengudas en dita rebuda, dic	51 lliures 16 sous
(92) Més, dit dia tinc donat als dos yermans Joans Retx, fuster y mestra de casas del lloch de Envetg, coranta-duas lliuras deu sous per las raons contengudas en dita rebuda, dic	42 lliures 10 sous
	160 lliures 6 sous 7

{f. 12v} (93) Més, dit dia tinc donat a casa Miró Vidal y a Francisco Dumenya, pagesos de dita vila, noranta-dos rals y onsa dinés per las raons contengudas en dita rebuda	9 lliures 4 sous 11
(94) Més, dit dia tinc donat a toni Esteva y a son company coranta-y-sinc rals per las raons contengudas en dita rebuda	4 lliures 10 sous
(95) Més, dit dia tinc donat a Glaudas Bonaviola divuit rals per les raons contengudas en dita rebuda, dic	1 lliura 16 sous
(96) Més, dit dia tinc donat a Gerònim Argeller, sarraller, xixanta-dos rals y mitg y un diner per las raons contengudas en dita rebuda dic	6 lliures 5 sous 1
(97) Més, dit dia tinc donat a Rafel Cavallaria, clavataira de Vantajola, coranta-dos rals per las raons contengudas en dita rebuda, dic	4 lliures 4 sous
(98) Més, als 8 de desembra tinc donat a Rafel Gai sent y dot-sa rals y mitg per las raons contengudas en dita rebuda, dic	11 lliures 5 sous
[98bis] Més, als 11 de desembra me tinc retingut coranta-tres lliuras quatra sous moneda corrent ab pòlisa dels senyors cònsols per las raons contengudas en dita pòlisa, dic	43 lliures 4 sous
	80 lliures 9 sous

{f. 13} (99) Més, al dit dia tinc donat a mossèn Fransesch Bordas dotsa rals per las raons contengudas en dita rebuda	1 lliura 4 sous
(100) Més, als 24 de desembra tinc donat a Jasinto Aulet dotsa rals y divuit dinés per las raons contengudas en dita rebuda	1 lliura 5 sous 6
(101) Més, als 31 de janer tinc donat a Josep Montans, altra dels arrendadós de la imposició, vint-y-set rals ab pòlisa dels senyors cònsols per las raons contengudas en dita pòlisa	2 lliures 14 sous
{102} Més, als 20 de abril tinc donat a Domingo Serra sis dopblas a bon comta de xixanta càrregas de pots li taníam amparauladas, de las quals ne té rabudas coranta-duas càrregas mossèn Piguillem	33 lliures
{103} Més, me tinc retengut per lo preu de trets cabirons, los dotsa hobrats y l'altro sens hobar, los quals tinc donats per orda dels senyors cònsols qui són vui en lo corrent any 1678, a Miquel Vaguer, fuster, los quals à estimats a coranta-nou rals plata, que correns són	7 lliures 7 sous
{104} Més, me tinc retengut per lo preu de dos iosas se n'aportà Tomàs Bosom per a labor la casa de Box mossèn Franes Bordas estimadas en nou rals plata, que moneda corrent són	1 lliura 7 sous
	46 lliures 17 sous 6

Nosaltres, los magnífichs lo doctor Jaume Morer y Gabriel Ricart, cònsols, lo present y corrent any juntament amb lo magnífich Joan Gaspar Mauri, diffunct, y Maurici Marsal, impedit per sa desgana, de la universitat de la present vila de Puigcerdà, Francisco Cotxet, ohidor de comptes subrogat en [f. 13v] nom del magnífich Rafel Muxó, Jaume Prexana, adroguer, subrogat en nom de Rafel Fores, corretger, impedit per sa de[s]gana y Francesch Pere Vileta, notari present y corrent any ohidor de comptes de la universitat de dita vila, juntament ab lo magnífic Jacinto Montellà, d'esta vila de Puigcerdà. Los quals, havem mirats, vistos y regoneguts los presents comptes una y moltas voltas, ab los quals havem trobat que lo senyor Miquel Mir, mercader d'esta vila, altre dels elegits y distribuydors dels dinés se tenían de gastar per la fàbrica de las casas novas se havian de construhir per los officials de guerra de la guarnitió de la plassa y altrament per altres obras necessàrias havia de fer la present vila, ha gastat y distribuit en ditas obras necessàrias mil dos-centas vuytanta-y-quatre lliures dotse sous y onse diners moneda barcelonesa corrent, diem: 1284 lliures 12 sous 11 [*diners*]. Y axí, bé trobam que dit senyor Mir en dit nom ha cobrat de la present universitat, mil quatre-centes y tres lliures dos sous y sis diners de dita moneda barcelonesa, diem: 1403 lliures 2 sous 6 [*diners*]. Y axí, cominadas las datas ab las rebudas per haver dit señor Mir més cobrat que gastat deu restituhir y tornar a dita universitat cent divuyt lliures nou sous y set diners de dita moneda barcelonesa, diem: 118 lliures 9 sous 7 [*diners*] barcelonesas corrents en la qual quantitat lo condempnam pagar y aquellas entregar al magnífich clavari d'esta universitat, al qual se li farà pòlissa de entrada. Y axí, li donam los presents comptes per diffinitis. En testimoni del que fem fer la present diffinitió de mà de mossèn Francesch Pere Vileta, notari y secretari de la casa consular de dita vila, vuy als 17 del mes de juny de 1678, en la qual diffinitió foren presents per testimonis Rafel Seguer y Jaume Montans, parayres de dia vila de Puigerdà.

Hiasinto Montallà, aydor de comtas
 Francisco Cotxet, oidor de comtas suprogat
 Francesch Pere Vileta, ohidor de comptes
 Jaume Prexana, oydor de comptes suprogat
 Doctor Jaume Morer, cònsol
 Gabriel Ricart, cònsul

[f. 14]

Tinch rebut lo baix firmat com a clavari que só lo present y corrent any de la present vila de Puigcerdà, del senyor Miquel Mir, marcader de la present vila, la suma quantitat de sent divuit lliures nou sous y set dinés moneda corrent barcelonesa (dic: 118 lliures 9 sous 7 dinés barcelonesos), en las quals s'és trobat debitor ab la reditió de sos comptes retroscrits y per ser la veritat par la part rebuda de mà mia pròpia. Vuy, als diset de juny de 167vuyt, en la casa consular de la present vila de Puigerdà.

Lo doctor Joseph Montellà, clavari.

[f. 1]

(21) Dich jo, vax firmat, que tinch rabut del senyor Micell Mir al dia dels alagits per ops de fer las casas per los oficials de g[u]e[r]ra, cinsa doblas en or a complimen de aquexas doscentas cargas de pots tenia venudas als señors cònsols de la prasen villa y, per ser lo ver, fas la prasen rabuda de mà mia pròpia, vuy als 18 de juny any 1677.

Domingo Serra Clara

Són 82 lliures 10 sous.

[f. 2]

Memorial del diner ha pagat ab pòlissas la universitat de la present vila de Puigcerdà a la senyora Beatris Pasqual y de Monsonís, viuda, per lo arrendament de la casa que la universitat de dita vila li ha tingut ocupada alguns anys que son las descritas y se-güens:

Primo, als 3 de novembre 1669, ab pòlissa	3 ducats y mitja
Ítem, als 3 de mars 1672, ab pòlissa	6 ducats
Ítem, als 16 de juny 1673, ab pòlissa	8 ducats
Ítem, als 14 de mars 1675, ab pòlissa	6 ducats
Ítem, als 11 de mars 1676, ab pòlissa	6 ducats
Ítem, als 23 de mars 1677, ab pòlissa	5 ducats
Ítem, als 28 de febrer 1678, ab pòlissa	6 ducats

40 ducats y mitja

Rafel Ferran notari y secretari

Més, té rebut dit senyor Abdon Monsonis als 14 de noembra 1679 a bon compta dels arrendaments de sa cassa set doblas en or; li resta a dèurar la vila fins a 19 ducats, ço si ser tant primer lo alquiler. [*al marge*] Ell pretén set doblas de arrendament.

[f.3]

[...] Pagat a la Sansona per la casa del Nierro

Primo, als 3 de agos[t] se pagà per la casa del Nierro 14 lliures cerdanas per lo arren-dament de l'any 1664	14 lliures
Més, lo any 1666, 1667	18 lliures

Més, 18 lliures barceloneses a mossèn Jaume Vileta per las pensions del censal ab pò-lissa de 22 mar[s] de 1676.

Més, als 11 mars 1677, a mossèn Jaume Vileta ab pòlissa 11 lliures barceloneses.

Més, als 3 mars 1678, 11 amb pòlissa, a mossèn Jaume Vileta.

Més, a 13 octubre 1679, al mateix Alabau ab pòlissa, 27 lliures.

{*segueixen comptes*}

50

20

2 – 12

72 lliures 12 diners

86 lliures

1

87 lliures

120 lliures

10 lliures 10 diners

130 lliures 10 diners

9 (1666)

9 (1667)

40 (a Vileta)

27 (a Alabau)

85

130 lliures 10 diners barceloneses

85 lliures barceloneses

45 lliures 10 diners [*sic*]

{*Comptes del marge dret*}

9 lliures 12 diners

9 lliures

18 lliures

18 lliures

15 lliures

18 lliures

14 lliures 8 diners

102 lliures 0 diners

[f. 4] Memòria del que jo, Francisco Alabau, tinc de cobrar de la villa de Puigserdà dels arandamens de la cassa me à tinguda acopada per la gens de gue[r]ra des de l'any 1663 fins lo any 1678, que véne[n] ser quinse any que se'm donava de arandamens tots los any[s], set ducats de plata que vénen inpurta los dits arandemens sent hi sinc ducats de plata que, ab liures corens, súman 189 lliures.

De aquí té pagat la dite villa al reverent mossèn Jaume Villeta major, per compta de la dite cassa quarante liures 40 lliures

Demés, tinc cobrat als 7 de octobra de l'any 1679, com consta par rabuda, vint-hi-set liuras corens que vénen ser tot lo que se à cobrat 67 lliures 0 diners

Refalquat lo que tinc cobrat, resta que se m'és degut 122 lliures

[f. 5] La casa se prengué als cinch de satembra 1669 fins al rrendiments; seria de defalcar fins que los arrendits que ne eren vuit anys y sinch mesos.

[f. 15]

(103) Més, se me à de pagar tretza cabirons los dotsa hobrats y l'altra sens hobar, los quals tinc donats per horda dels senyors cònsols al jermà del logaró los quals à estimats en coranta-nou rals plata, dic moneda corrent 7 lliures 7 sous.

(104) Més, se me à de pagar dos jasad doní a Tomàs Bosom, fuster, per acabar la casa de sota mossèn Francesch Bordas, estimadas per dit Bosom en nou rals plata, dic moneda corrent 1 lliura 7 sous.

[f. 16]

(101) Senyor Miquel, marcader de la present vila de Puigerdà y receptor de las pecúnias de la fàbrica de sas casas que novament fa fer la present universitat donarà y pagarà als arrendadors del dret de la inposició y corretatjas, divuyt reals de plata que lliuras barceloneses correns són 2 lliures 14 sous, y dirà són las y pagar per la part del dret toca a pagar a la present vila de dos-centas y catorsa càrregas de cals y cent càrregas de pots a dits arrendadors de la inposició, las quals té compradas mossèn Francesch Piguillem, altre dels administradors de dita fàbrica, a obs de fer y fabricar difarens casas fa fer dita universitat com la restant quantitat toque a pagar a mossèn Domingo Serra y als calsinayres de Alp veneren dita cals. La qual pòlissa se fa inseguint deslberació de consell general tingut y celebrat en la present casa consular als vint-y-dos del mes de maig pròxim passat de 1677, y axís donades hage ditas 2 lliuras 14 sous barceloneses correns li seran passades en compta de legítimas, data en la redditió de sos comptas, aturant-se la present per cauthela d'esta casa consular, vuy als 31 de janer 1678.

Los cònsols de la vila de Puigcerdà

{f. 17}

Dich lo baix firmat que tinc rebut del senyor Miquel Mir, altre dels administradors de las obras, vint rals plata, com consta ab les raons en la contra escrita pòlisa contengudes. Vuy, dia y any tras dit,

Joseph Montans, altre dels arrendadors de la ynposició.

{f. 18}

(100) Dich jo Hiacinto Aulet, pagès, que confés aver rebut del senyor Miquel Mir, altri dels elegits ha obs de fabricar casas per la present vila, dotsa reals y divuyt diners moneda corrent, y són per dos jornals tinch posat ab mon parell de bous en tirar las pedras de las cuynas y las aigüeras per las casas se fan als escanons [?]. Y per ser lo ver, fas jo lo baix firmat la present rebuda de voluntat del dimunt dit, vuy 24 de desembre 1677.

Són 1 lliura 5 sous 6

Gaspar Piguillem, apoderat per lo demunt dit.

{f. 19}

(102) Dich yo bax firmat que tinch rebut del senyor Micell Mir, sis doblas en or a bon comta per xixanta cargas de pots los tinch a portar dintra de Puigcerdà. Y per la veritat fas lo prasen de mà mia pròpia, vuy als 20 de abril any 1678.

Domingo Serra Clara

ARXIUS

I DOCUMENTS IMPRESOS

Arxiu de la Corona d'Aragó
CA, Leg. 208.

Archivo General de Simancas
Estado K (Francia): Leg. 1647, leg. 1648, leg. 1649, leg. 1659
Estado España: Leg. 4130, leg. 4135.

Arxiu Episcopal de la Seu d'Urgell
Lligall *Andorra, Cerdanya y Valle de Arán*

Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona
B.1695 op. 5; B.1695 op. 6; B.1695 op. 7.
B.1695 fullet 3
ms. B-74

Arxiu Històric Comarcal de Puigcerdà
Allotjaments, Quaderns de cases i lloguers (v. 1663 - v. 1680)
Correspondència, *Puigcerdà-Barcelona (1600-1715)*
Cúria de la Baronia d'Ur i Florí
Cúria de la Baronia de Preveres de Santa Maria de Puigcerdà
Cúria de la Baronia de Prullans

Cúria de la Baronia de Sant Miquel de Cuixà
 Cúria de la Lloctinència de la Batllia General
 Cúria de la Vila i Batllia de Llúvia
 Cúria del Reial Patrimoni de Cerdanya
 Cúria Eclesiàstica de Cerdanya
 Cúria Lloctinència Batllia General
 Diputació del General, Registre de Cartes i Cartells de la Diputació local del General en Cerdanya (1698-1707)
 Fons Administració Reial i Senyorial, CRVC:
 – processos: reg. 17, reg. 28, reg. 46, reg. 49, reg. 246, Vall de Querol i altres.
 – inquisicions fetes (1670-1698)
 Jutjat de la Vila i Batllia de Llúvia
 Monestir de Sant Miquel de Cuixà
 Monestir del Canigó
 Protocols, Notari Francesc Oliach (1678, 1689)

Arxiu Històric Comarcal de Ripoll

A16, Llibre d'Òbits Arxiu Parroquial
 Ajuntament de la baronal, Vila de Sant Joan de les Abadesses, Actes Municipals (1630-1684) – Extractes.
 B16, Onofre Pont
 C6, Arxiu Sant Pere de Ripoll, Clavariat
 Fons Religiosos: 418/1, 418/2, 415/4, 415/3
 K72, Onofre Pont
 Llibre d'Actes Capitulars, Sant Joan de les Abadesses
 Llibre del Secretariat H1

Arxiu Històric Nacional d'Andorra

ASC: n. 565, n. 975.

Arxiu Històric Municipal de Girona

Administració municipal, Correspondència amb Barcelona: Lligalls n. 5 (1684), n. 7 (1694).
 Documentació notarial, Lligall 7, 26.
 Manuals d'Acords de 1640 –n. 243– a 1699 –n. 305.

Arxiu Històric de La Selva del Camp

Fons Municipal, reg. 3331 (1694).

Archives du Département des Pyrénées-Orientales (Perpinyà)

1B1619, 1B1245, 1B1708
 1C2098, 1C1360, 1C1501, 1C718
 1E884
 1J224/16

2B315 (1660-1667), 2B316 (1668-73), 2B317 (1674-77), 2B318 (1678-86), 2B319 (1687-88), 2B320 (1689), 2B321 (1690), 2B322 (1691-92), 2B323 (1693-94), 2B324 (1695), 2B325 (1696), 2B326 (1697), 2B327 (1698-99) i ADPO 2B1692 (1674) a 2B1773 (1697).

EDT, Prats de Molló

Archives du Ministère d'Affaires Étrangères (París)

Correspondance Politique (CP): 75, 76, 77

Arxiu de la Paeria de Lleida

Sèrie Bans, A.390, *Llibre de crides*.

Biblioteca de Catalunya

Fulletts Bonsoms: 2488, 4655

Biblioteca Universitària de Barcelona

Sermons, 1690-1698

Biblioteca Nacional de España

ms. 2695

VE/213/56

Dietaris municipals

DACB (Barcelona), vol. XX

DFVP (Puigcerdà)

Service Historique de l'Armée de Terre (París)

A1: 223, 228, 296, 356, 415, 563, 584, 611, 613, 614, 648, 670, 697, 698, 699, 726, 901, 1013, 1107, 1110.

BIBLIOGRAFIA

ASSIER-ANDRIEU, Louis. *Le peuple et la loi. Anthropologie historique des droits paysans en Catalogne française*, LGDJ, París, 1987.

AVELLÍ CASADEMONT, Teresa. *El catàleg d'obra de Josep Sunyer i Raurell. L'obra conservada a la Catalunya Nord (circa 1690-1718)*, Treball de recerca, UdG, Girona, 2003.

AYATS, Alain. *Louis XIV et les Pyrénées catalanes de 1659 à 1681. Frontière politique et frontières militaires*, Trabucaire, Canet, 2002, p. 636.

—“La Cerdagne sous Louis XIV: frontière politique et frontière militaire”, *Ceretania*, 2, 1998, pp. 85-99.

BADA, Joan. “El Principat episcopal d'Andorra qüestionat a finals del segle XVIII”, *Pedralbes*, 3, 1983, pp. 227-251.

BADIE, Etienne. *Histoire du Capcir et des capcinois ou le long combat d'une communauté catalane*, Revista Terra Nostra, Prada, 1986.

BALANCY, Elisabeth. “Les immigrés français devant le tribunal de l'Inquisition de Barcelone (1552-1692)”, *Les Français en Espagne à l'époque moderne (XVIe-XVIIIe siècles)*, C.N.R.S., París, 1990, pp. 39-69.

BALENT, Andreu. *La Cerdagne du XVIIe au XIXe siècle: la famille Vigo (Casa-frontières-pouvoir)*, Trabucaire, Canet, 2003.

BASCOMPTE GRAU, Domènec. *Diplomatari de la vall d'Andorra. Segle XVII*, Govern d'Andorra-Ministeri de Cultura, Arxiu Històric Nacional, 1997, p. 361 i p. 359.

BASSEDA, Lluís, *Toponymie Historique de Catalunya Nord*, CREC-Universitat de Perpinyà, Revista Terra Nostra, 73-80, Prada, 1990.

BATLLE, Mònica; i GUAL, Ramon. « Fogatges » Catalans. *Capcir-Cerdanya-Conflent-Rosselló-Vallespir (Recensements du XIe au XXe siècle)*, Terra Nostra, 11, Prada, 1973.

BECAT, Joan. "Limites et conflits territoriaux, aménagement et gestion traditionnelle et actuelle du territoire: originalité et banalités de l'Andorre", *Pays pyrénéens et Pouvoirs centraux (XVIe-XXe s.)*, Association des Amis des Archives de l'Ariège, Col·loqui a Foix el 1993, pp. 209-232.

BURGUIÈRE, André. "Le rituel du mariage en France: pratiques ecclésiastiques et pratiques populaires (XVIe-XVIIIe siècles)", *Annales ESC*, 1978, pp. 637-649.

BUSQUETS, Joan. *La Catalunya del barroc vista des de Girona. La crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, Publicacions Abadia de Montserrat, Biblioteca Abat Oliba, 136, Barcelona, 1994, v. 2, pp. 61-62

—"La lluita del poder religiós al Ripoll de la primera meitat del segle XVIII", *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès*, 1989-90, pp. 95-114.

CAPEILLE, Jean. *Dictionnaire de biographies roussillonnaises*, Imp.-l'libreria catalana de J. Comet, Perpinyà, 1914 [reimp. Laffite Reprints, Marsella, 1978]

CHURET, Jacques. *De Querol à La Tour. Histoire de la Vallée de Carol*, Imp. Sensevy, Perpinyà, 1976.

CODINA, Olivier. "Productes i xarxes. El comerç a Andorra i des d'Andorra en la primera meitat del segle XVII", *Circulació de mercaderies i xarxes comercials als Pirineus (segles XIII-XIX)*, 7è curs d'Història d'Andorra-col·loqui d'Andorra el 2003 [eds. P. Poujade i J.-M. Minovez], CNRS-FRAMESPA-Université de Toulouse, Méridiennes, 2005, vol. 2, pp. 457-472.

COMAS, Dolors; i PUJADAS, Joan Josep. *Andorra, un país de frontera. Estudi etnogràfic dels canvis econòmics, socials i culturals*, Ed. Altafulla, Ministeri d'Afers Socials i Cultura – Govern d'Andorra, Barcelona, 1997.

CONESA, Marc. *Mariages et frontières. Les systèmes matrimoniaux en Cerdagne française et espagnole (1640-1750)*, Maîtrise, Universitat de Perpinyà, 1998, 148 p.

CORTADE, Eugène. "L'œuvre du sculpteur Joseph Sunyer en Roussillon", *XLIIe Congrès de la FHLMR*, Montpellier, 1970, pp.159-173.

—"Mil retaules barrocs", *Afers*, 28, 1997, pp. 521-536.

DAUMAS, Maurice. *Images et sociétés dans l'Europe moderne (15e-18e siècles)*, A. Colin, Paris, 2000.

DENIS, Marie-Noëlle. "Mariages frontaliers à Obersteinbach (Bas-Rhin) au XIXe siècle", *Frontières*, Actes du 125ème Congrès National des Sociétés Historiques et Scientifiques à Lille en 2000, CTHS, Paris, 2002, pp. 283-289.

DOMÈNECH, Fèlix, *Treballs y desdixas que àn succeït en lo present Principat de Chatalunya y en particular a nostre bisbat de Girona (1674-1700)* [Ed. de Pere Gifré i Xavier Torres], CCG Edicions-Biblioteca d'Història Rural, Documents, 2, Girona, 2001.

DOMERGUE, Lucienne. "L'Inquisition et les Français dans l'Espagne de la fin de l'Ancien Régime", *L'image de la France en Espagne pendant la seconde moitié du XVIIIe siècle* (Ed. J.-R. Aymes), Presses Sorbonne Nouvelle, Paris, 1997, pp. 29-48.

DOMÍNGUEZ ORTIZ, Antonio. *Los extranjeros en la vida española durante el siglo XVII y otros artículos*, Diputación de Sevilla, Sevilla, 1996.

ESPINO LÓPEZ, Antonio. *Cataluña durante el reinado de Carlos II: política y guerra en la frontera catalana, 1679-1697*, Monografies Manuscrits, 5, Bellaterra, 1999.

FONT, François. *Histoire de l'Abbaye Royale de Saint-Michel de Cuxà*, Philippe Schrauben Ed., Rennes-le-Château, 1989 [reïmpressió de l'edició original de 1881, Perpinyà]

FOUCAULT, Michel. *Surveiller et punir. Naissance de la prison*, Gallimard, Nrf, 1975.

GALCERÁN VIGUÉ, Salvador. *La indústria i el comerç a Cerdanya. Estudi Sòcio-econòmic i polític segons les 'ordinacions mustassaph'*, Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona, 1978.

GOUBERT, Pierre. *Louis XIV et vingt millions de Français*, Hachette-Pluriel, Paris, 1997.

GRAELLS, Eudald. "La lluita secular dels homes de Ripoll per aconseguir Consolat o Municipi. Un aspecte de la jurisdicció civil de l'abat del Monestir", *Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès*, 1987-88, pp. 53-67.

GRAS i CASANOVAS, M. Mercè. "La immigració francesa i la legislació. Els nouvinguts i els poders de la terra", *XV Congreso de la Corona de Aragón: El poder real en la Corona de Aragón (siglos XIV-XVI)*, t.1, pp. 125-134.

GRAY, Jeffrey A. *La psicología del miedo*, ed. Guadarrama, Madrid, 1971.

HACHON, Georges. *Vauban et le Roussillon*, Association des Amis de la Maison Vauban, Clamecy, 1991.

JANÉ CHECA, Òscar. *Catalunya i França al segle XVII. Identitats, contraidentitats i ideologies a l'època moderna (1640-1700)*, Afers, Catarroja, 2006.

–“Una lectura alternativa de la Revolta dels Angelets (v.1663-¿2004?)”, *Manuscripts*, 22, 2004, pp. 121-138.

–“Famílies de frontera després del tractat dels Pirineus (1659): per la *pàtria* o per la *butxaca*?”, *Revista de Catalunya*, 198, 2004, pp. 45-68.

KAMEN, Henry. “Cultura i solidaritats dels catalans: època moderna”, *El cor urbà dels conflictes: identitat local, consciència nacional i presència estatal*, Actes del IV Congrés Internacional d'Història Local de Catalunya del desembre de 1997, L'Avenç, Barcelona, 1999, pp. 7-20.

–“Una insurrecció oblidada del segle XVII: l'alçament dels camperols catalans de l'any 1688”, *Recerques*, 9, 1979, pp. 11-28.

–*La Inquisición española*, Grijalbo, Col. Norte, Barcelona-Mèxic, 1972.

LA FÀBREGA, Pau de. *L'oferiment de retrocessió del Rosselló a Espanya (1668-1677)*, ed. Dalmau, Barcelona, 1994.

LAZERME, Philippe. *Noblesa catalana. cavallers y burgesos honrats de Rosselló y Cerdanya*, La Roche-sur-Yon, 3 vols., 1975-1977.

LUGAND, Julien, “La polychromie baroque en Roussillon”, *Locus Amœnus*, 7, 2004, pp. 225-236; GASOL Josep Maria, “José Sunyer, escultor manresano”, *Anales y Boletín de los museos de Arte de Barcelona*, Barcelona, 1948, vol. VI, pp. 389-408.

LYNCH, Edouard. *Entre la commune et la nation*, Archives des Hautes-Pyrénées-Groupe de Recherche d'Histoire des Pyrénées, Université de Toulouse II, Tolosa, 1992.

MAQUART, Marie-Françoise. *L'Espanne de Charles II et la France (1665-1700)*, PUM, Amphi 7, Toulouse, 2000.

MARCET, Alícia. “Des vaches et des hommes: questions et contestations sur les pâtures d'Andorre”, *Du Roussillon et d'ailleurs, images des temps modernes*, CREPF, PUP, 1993, pp. 227-239.

–“La Cerdagne après le traité des Pyrénées”, *Annales du Midi*, 93, 1981, pp. 141-155.

—“Les conspirations de 1674 en Roussillon: Villefranche et Perpignan”, *Annales du Midi*, 118, t.86, 1974, pp. 93-119.

MAS CANALÍS, David. “Andorra: de cómo empezó todo”, *Historias de contrabando en el Pirineo aragonés*, Pirineum Editorial, Osca, 1998.

—“L’Andorra del Manual Digest”, *Manual Digest: 250è aniversari*, Ministeri de Turisme i Cultura; Departament de Cultura, Andorra, 1998, pp. 15-28.

MASCARELLA, Jordi. “Monjos, capellans i regidors. Literatura i canvi polític a Ripoll a mitjan segle XVIII”, *Estudi General*, 22, 2002, pp. 467-485.

—“Domingo Portusach, un memorialista ripollès entre els segles XVII i XVIII”, *Annals CECR*, 2001, pp. 51-78.
Mémoires de Louis XIV (Ed. Jean Longnon), Tallandier, col. Relire l’Histoire, París, 2001.

MIKES, Tünde. “Les comunitats i els ‘bons usos’: explotació i gestió dels recursos naturals a la Vall de Ribes a l’època moderna”, Congrés Internacional RESOPYR, Presses Universitaires de Perpignan, Perpinyà, 2005, pp. 87-118.

PAILLISSÉ, Marie-Andrée. *Mont-Louis place forte et nouvelle (1679-1740)*, Mémoire de maîtrise, Université Paul-Valéry, Montpellier, 1982.

PELLA i FORGAS, Josep. *Historia del Ampurdán. Estudio de la civilización en las comarcas del noreste de Cataluña*, Aubert impressor, Olot, 1980 ed. facssímil [1ª edició de 1883]

PERNOT, Jean-François. “Guerre de siège et places fortes”, *Guerre et pouvoir en Europe au XVIIe siècle*, H. Veyrier, Kronos, Saint-Etienne, 1991.

PLADEVALL, Antoni; i SIMON, Antoni. *Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII*, Curial, Barcelona, 1986.

PONS, Josep Sebastià. *La littérature catalane en Roussillon au XVIIe et au XVIIIe siècle*, Privat, Tolosa, 1929.

POUJADE, Patrici. “Commerce transfrontalier dans le Pays de Foix, vers 1550-vers 1700”, *Circulació de mercaderies i xarxes comercials als Pirineus (segles XIII-XIX)*, 7è curs d’Història d’Andorra-col·loqui d’Andorra el 2003 [eds. P. Poujade i J.-M. Minovez], CNRS-FRAMESPA-Université de Toulouse, Méridiennes, 2005, vol. 2, pp. 437-455.

POUSTHOMIS, Nelly; CAUCANAS, Sylvie; i ROSSET, Philippe. *Les routes en Roussillon, milieu XVIIe siècle-milieu XIXe siècle*, Direction des Services d’Archives, Perpignan, 1986.

PUIGVERT i SOLÀ, Joaquim M. *Església, territori i sociabilitat als segles XVII-XIX*, Eumo Editorial, Vic, 2001.

RANCOULE, Guy. "Une famille frontalière cerdane aux XVIIe/XVIIIe s.", *Ibix – Annals* 98-99, pp. 211-219.

RODRIGUES DOS SANTOS, José. "La constitution historique des « Cévennes ». Réflexions sur le statut des entités culturelles", *Limites floues, frontières vives...*, CAHIER 17 (Ed. Ch. Bromberger i A. Morel), 2001, pp. 183-217.

ROUX, Marquis de. *Louis XIV et les provinces conquises (Artois, Alsace, Flandres, Roussillon, Franche-Comté)*, Les éditions de France, París, 1938.

SABIO CHECA, Miguel Ángel. *El sitio y la ocupación francesa de Barcelona en el año 1697*, Tesina, Universitat Autònoma de Barcelona, Bellaterra, 1989.

SAHLINS, Peter. *Boundaries: the making of France and Spain in the Pyrenees*, University of California Press, Berkeley, 1989.

—*Frontières et identités nationales. La France et l'Espagne dans les Pyrénées depuis le XVIIe siècle*, Belin, París, 1996.

—"Centrar la periferia: la Cerdaña entre Francia y España", *España, Europa y el mundo Atlántico. Homenaje a John H. Elliott* [eds. Richard L. Kagan i Geoffrey Parker], Marcial Pons-Historia i Junta de Castilla y León, Madrid, 2001, pp. 299-317.

SALA, Ramon. "Els catalans del nord a l'edat moderna: Aproximació a la identitat rossellonesa", *Pedralbes*, 20, 2000, pp. 63-79.

SALES, Núria. "Catalunya francesa, Catalunya Nord, Comtats...", *Afers*, 28, 1997, pp. 517-520.

—"Els segles de la decadència (segles XVI-XVIII)", *Història de Catalunya* (Dir. P. Vilar), Edicions 62, Barcelona, 2002 (1a ed. 1989), volum IV.

—"Naturals i alienígenes", *De Tuïr a Estudis sobre institucions catalanes i de la Corona d'Aragó (segles XV-XVII)*, Editorial Afers, Recerca i pensament, 14, Catarroja-Barcelona, 2002.

—"Un problema metodològic: l'oblit de les cúries baronials en estudis sobre justícia i delinqüència (França i Espanya, segles XVI-XVIII)", *Afers*, 10, 1990, pp. 363-383.

SANABRE, Josep. *La resistència del Rosselló a incorporar-se a França*, Trabucaire, Barcelona, 1985.

SANLLEHY, Maria Àngels; i SERRA, Eva. “Comerç transpirinenc a Catalunya segons la documentació de la Generalitat de Catalunya (s. XVI-XVII)”, *Circulació de mercaderies i xarxes comercials als Pirineus (segles XIII-XIX)*, 7è curs d'Història d'Andorra-col·loqui d'Andorra el 2003 [eds. P. Poujade i J.-M. Minovez], CNRS-FRAMESPA-Université de Toulouse, Méridiennes, 2005, vol. 2, pp. 473-522.

SIMON TARRÉS, Antoni. “«Catalans» i «francesos» a l'edat moderna. Guerres, identitats i contraidentitats. Algunes consideracions”, *Pedralbes*, 18, Barcelona, 1998, vol. II, pp. 391-401.

TEY FREIXA, Roser. *Danys humans a la Guerra de Successió. El testimoni dels expedients matrimonials de Barcelona, 1714-1715*, Ajuntament de Barcelona, Quaderns del Seminari d'Història de Barcelona, 17, 2005.

TORRES RIBÉ, Josep Maria. “Aproximació a l'estudi del domini baronial del monestir de Ripoll (1266-1719)”, Actes del I Congrés d'Història Moderna de Catalunya, *Pedralbes*, 1984, pp. 203-209.

VIGO, Marta. *Estructura matrimonial de la població de la Cerdanya francesa*, Memòria de grau, Universitat de Barcelona, Facultat de Biologia, 1991, 180 p.

XAMMAR ALONSO, Carmen. “El matrimonio en la Seu d'Urgell en la Edad Moderna”, *Historia Moderna* (Ed. C. Martínez Shaw), Milenio, Lleida, 1999, vol. 2, pp. 352-367.

IMAGES

Vista de Montlluís. Foto: Michel del Castillo.

Muralla de Montlluís. Foto: Michel del Castillo.

Montlluís. Foto: Michel del Castillo.

Montlluís. Foto: Michel del Castillo.

Montlluís. Foto: Michel del Castillo.

Montlluís. Foto: Michel del Castillo.

Porta de Montlluís. Foto: Òscar Jané.

Entrada a Montlluís. Foto: Michel del Castillo.

Fortalesa militar interior de Montlluís, en ús. Foto: Òscar Jané.

Porta d'entrada a Montlluís. Foto: Michel del Castillo.

Interior de Montlluís i la utilització militar actual. Foto: Michel del Castillo.

Carretera antiga a Puigcerdà a l'interior de la Tor de Querol. Foto: Òscar Jané.

Vista sobre la Cerdanya. Foto: Òscar Jané.

Vista del coll de la Perxa, pas entre la Cerdanya i el Conflent. Foto: Òscar Jané.

Restes del castell de Querol. Foto: Òscar Jané.

LA IDENTITAT
DE LA FRONTERA PIRINENCA.
EFECTES SOCIALS I POLÍTICS
AL NORD DE CATALUNYA
DES DE LA CREACIÓ
DE MONTLLUÍS (1677-1698)

El segle XVII és per a la historiografia europea contemporània el moment en què es fixen les fronteres, un període durant el qual els debats i les teories sobre els límits entre monarquies donen pas a la delimitació entre els estats moderns en construcció. Aquest és l'estudi d'un cas concret com va ser el de Catalunya a partir del Tractat dels Pirineus. S'acostuma a posar de relleu el cantó polític de l'acord de pau, les seves conseqüències «nacionals» i els efectes per a la Catalunya del Nord. Ara bé, calia aportar una mirada sobre el que va passar a escala local, anant d'una focalització macro a una de micro, des de les grans decisions institucionals fins a les realitats autòctones. El present llibre aborda la incipient formació de la frontera pirinenca en la seva zona més afectada, i les aplicacions de les mesures adoptades. Ho fa a través de tres grans eixos: la frontera en si mateixa, els efectes socials més directes i, finalment, la identitat vista des de diferents àmbits. En aquest estudi destaca un nord de Catalunya afectat per més de tres dècades de guerra i enfrontaments continus, per la presència constant de soldats, per la consegüent militarització de la vida diària, i per l'arribada d'un nou poder d'exposició vertical com va ser el de França. Però, tota idea sobre una frontera opaca i ferma sembla que perd força per fer emergir tota una sèrie de tonalitats variades sobre la identitat de la frontera pirinenca. Al mig de tot això, una creació clau: Montlluís, el gran ull controlador del Pirineu centreoriental.

Diputació de Girona

ISBN 849674734-0

9 788496 747340